

ISSN 0555-1137

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

50

2019

РЕДАКЦИЈА

Проф. др Ивана Антонић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Жарко Бошњаковић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Жељко Марковић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Милан Ајџановић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Марина Курешевић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Јасмина Дражић (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Наташа Киш (Филозофски факултет у Новом Саду), проф. др Јелена Ајџановић (Филозофски факултет у Новом Саду), доц. др Јелена Редли (Филозофски факултет у Новом Саду), доц. др Данка Вујаклија (Филозофски факултет у Новом Саду)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др Душанка Звекић-Душановић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Доц. др Јелена Редли

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Ивана Антонић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Нада Арсенијевић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Миљивој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Едита Андрић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Гордана Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Јасмина Дражић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Страхиња Степанов (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Наташа Киш (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Александра Блатешић (Филозофски факултет, Нови Сад), проф. др Јелена Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), доц. др Данка Вујаклија (Филозофски факултет, Нови Сад), доц. др Јелена Редли (Филозофски факултет, Нови Сад), доц. др Биљана Бабић (Филозофски факултет, Нови Сад)

ЗА ИЗДАВАЧА

Проф. др Ивана Живанчевић Секеруш, декан

Лектор
Јелена Редли

Ивана Антонић
(Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у
Новом Саду)

Прегледни рад
УДК 050.488(497.113 Novi Sad)PRILOZI
PROUČAVANJU JEZIKA"1965/2019"
DOI 10.19090/ppj.2019.50.5-19

ПОВОДОМ ПЕДЕСЕТОГ БРОЈА ЧАСОПИСА *ПРИЛОЗИ* *ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА*

Часопис *Прилози проучавању језика* покренула је Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду 1965. године. У првом броју, у уводном тексту под насловом *Поводом овог почетка* редакција часописа обратила се стручној јавности следећим речима: „*Прилози проучавању језика* покрећу се са циљем да се омогући објављивање радова трудбеника окупљених око Катедре за јужнословенске језике на Филозофском факултету Новосадског универзитета. Ту ће се публиковати радови студената, семинарски, дипломски и магистарски, уколико материјал или идеје у њима могу бити од користи за језичку науку, а такође и радови људи који су запослени на другим местима, махом у средњим школама у Војводини, али који су, искрено заинтересовани за језичка питања, нашли времена и снаге да поред других дужности даду и прилоге истраживању те проблематике.” Редакција потом наглашава да ће члановима Катедре бити „задовољство да укажу помоћ људима који су пришли послу са толико истинске љубави”, али и да та помоћ „не сме прекорачити једну одређену границу”, те да ће „радови овде објављени бити реално сведочанство о могућностима које у *овом* [датом] *тренутку* имају њихови аутори којима су ово први кораци ка научном раду.”

Од првога броја *Прилози проучавању језика* излазе као редовна периодична публикација – један број годишње, пред крај јесењег семестра, управо оном динамиком коју је прва његова редакција и планирала. Ипак, било је изузетака. Објављена су два двоброја – 13-14 за 1977-1978. годину и 28-29 за 1997-1998. годину, као и два троброја – 24-26 за 1988-1990. и 30-32 за 1999-2001. годину. Нажалост, између 1991. и 1995. године привремено је морало бити обустављено штампање часописа. Тако се догодило да 50. број излази као 33. књига у 54. години од оснивања. Разлози обједињавања два / три броја били су претежно финансијске природе, а прекид у објављивању

настао је у периоду државног и финансијског краха у првој половини деведесетих година. Ако се изузму повремене потешкоће, финансирање часописа углавном је за протеклих пола века било стабилно и подржано од надлжених покрајинских институција: Комисије за научни рад АПВ, 1965, односно свих каснијих покрајинских служби надлежних за научно-истраживачки рад, а и сама Катедра је, по потреби, из сопствених извора, суфинансирала штампање часописа.

Издавач часописа *Прилози проучавању језика* није се мењао. Мењао се само назив организационе јединице Филозофског факултета која је била издавач под утицајем промена у организационој структури самога факултета и правно-финансијској самосталности организационих јединица. Тако ће у импресуму од 1–12. броја (1965–1976) као издавач словити Катедра за јужнословенске језике, од двоброја 13-14 до троброја 24-26 (1977-1990), то ће бити Институт за јужнословенске језике. У импресуму броја 27 и двоброја 28-29 (1996–1998) стоји Одсек за српски језик и лингвистику, на троброју 30-32 (1999-2001) Катедра за српски језик и лингвистику, а од броја 33 до 49 (2002–2018), укључујући и овај 50. број за 2019. поново Одсек за српски језик и лингвистику.

Оснивачку редакцију чинили су професори Павле Ивић, Рудолф Коларич и Александар Младеновић и они су приредили прва четири броја (1965–1968). Од броја 5–7 (1969–1971) редакцију чине Павле Ивић, Александар Младеновић и Јован Кашић,¹ а од броја 8–12 (1972–1976) њима се придружује и Драгољуб Петровић. Од двоброја 13-14 до 18 (1977-78–1982) Павла Ивића у редакцији замењује Милка Ивић. Од броја 19–21 (1983–1985) редакцију чине Вера Јерковић, Јован Јерковић, Александар Младеновић, Драгољуб Петровић и Свенка Савић, а у броју 22 (1986) Драгољуба Петровића замењује Јован Кашић, да би у редакцији броја 23-24–26 (1987-1988–1990) на место преминулог Јована Кашића поново дошао Драгољуб Петровић, а у њу се укључио и Мато Пижурица. Након петогодишње паузе у излажењу, број 27 (1996) приредила је редакција у саставу Вера Јерковић, Милорад Радовановић, Драгољуб Петровић, Мато Пижурица и Свенка Савић, а двоброј 28-29 (1997-98) Ивана Антонић, Јасмина Грковић Мејџор,

¹ Навођење имена чланова редакције у импресуму углавном је било по азбучном реду, али и по звању или годинама старости.

Драгољуб Петровић, Мато Пижурица и Милорад Радовановић. Од троброја 30-32-42 (1999-2001-2011) редакцију чине Мато Пижурица, Јасмина Грковић Мејџор, Вера Васић, Љиљана Суботић, Владислава Петровић/Ружић и Ивана Антонић, а од броја 43-47 (2012-2016) професора Пижурицу замењује Жарко Бошњаковић, а редакцији се придружују и Нада Арсенијевић, Душанка Звекић Душановић и Жељко Марковић. Коначно, у последња два броја 48-49 (2017-2018) редакција се знатно проширује и подмлађује, па се постојећем саставу прикључују и Милан Ајџановић, Марина Курешевић, Јасмина Дражић, Наташа Киш, Јелена Ајџановић, Јелена Редли и Данка Урошевић.

Одговорни [и главни] уредник од броја 1-12 (1965-1976) био је професор Павле Ивић, а од двоброја 13-14 до троброја 24-26 (1977-1978-1990) главни уредник је био професор Александар Младеновић. Од броја 20 (1984) раздвојена је улога главног и одговорног уредника. Улогу главног уредника наставља да обавља професор Младеновић, а улогу одговорног уредника преузима по службеној дужности шеф Одсека, па је у бројевима 20 и 21 (1984-1985) то професор Јован Јерковић, а у броју 22 (1986) професор Јован Кашић. Од броја 23-27 (1987-1996) одговорни уредник је Мато Пижурица. У броју 27 (1996), након одласка професора Младеновића у пензију, главни уредник постаје професор Драгољуб Петровић. Од двоброја 28-29 (1997-1998) поново је обједињена улога главног и одговорног уредника, и од тада обе функције обавља шеф Одсека по службеној дужности. У двоброју 28-29 (1997-1998) то је био Драгољуб Петровић. Од троброја 30-32-37 (1999-2001-2006) улогу главног и одговорног уредника преузима Љиљана Суботић, од броја 38-42 (2007-2011) ту дужност обавља Јасмина Грковић Мејџор, а бројеве 42-48 (2012-2017) уредила је Владислава Ружић. Од броја 49 (2018) *Прилоге проучавању језика* уређује Душанка Звекић Душановић.

Дужност секретара редакције најдуже су обављали професори Александар Младеновић, бројеви 1-12 (1965-1976), и Драгољуб Петровић, 13-14-21 (1977-1978-1985). У броју 22 (1986) изостало је име секретара редакције. Од броја 23-27 (1987-1996) секретар редакције била је Свенка Савић, а у двоброју 28-29 (1997-1998) Ивана Антонић. Од троброја 30-32-35 (1999-2001-2004) ту дужност обављала је Марина Петровски/Курешевић, од броја 36-42 (2005-2011) Миливој Алановић, а од броја 43-48 (2012-2017) Гордана Штрбац. Од броја 49 (2018) секретар редакције јесте Јелена Редли.

Графичко решење насловне и библиографске стране, као и типографија назива часописа, нису се мењали. Графички изглед, ахроматски сиво-бели колорит и тонски контраст минимално су мењани под утицајем промена у технологији штампе, а видно од броја 27 (1996). До троброја 24-26 (1988-1990) графика штампаног текста била је класична, словослагачка, а од броја 27 (1996) она је ововремена, компјутерска. У ери класичне словослагачке штампе, од броја 1–24-26 (1965–1988-1990), за техничко уређивање часописа и завршну коректуру и лектуру помно се старао професор Младеновић, најпре као секретар редакције, а касније и као уредник. У бројевима од 1996. техничко уређивање једним делом је зависило од секретара и уредника, а касније и рецензента, односно њихове контроле усаглашености текста са техничким упутством, али ипак, једним делом, и од оних којима је препуштан прелом текста. То је, у бројевима од 27. до 49, довело до извесних неусаглашености у техничком уређењу. Пошто је часопис *Прилози проучавању језика* програмски био оријентисан ка младим истраживачима језика, студентима основних и последипломских студија, испод имена аутора и наслова на почетној страници текста, при десној маргини, курзивним словима, навођено је и име професора под чијим је руководством рад урађен. Тај простор је до броја 39 (2008) остајао празан само када је аутор, одбраном доктората, стекао статус самосталног истраживача или из одређених разлога није имао ментора, а редакција је проценила да рад има потребне квалитете за објављивање. Иако таква програмска оријентација часописа није никада промењена, од броја 40 (2009) испод наслова више се не наводи име професора који је руководио радом, а упућивање, у првој напомени, на порекло настанка рада и евентуалног ментора веома је неуједначено. Неки аутори су видно истицали име ментора, неки су наводили имена чланова комисије, ако се радило о дипломском (мастер) раду, неки су давали прецизне податке о степену студија и курсу професора на којем је рад, као семинарски, настао, или су наводили пројекат на којем је рад рађен, али ипак већина, када су радови рађени на курсу одређеног наставника на дипломским или докторским студијама, није наводила никакве податке. Такве податке, по правилу, нису наводили ни они аутори који нису били студенти или сарадници Одсека.

До броја 23 (1987) текстови објављивани у часопису *Прилози проучавању језика*, осим напомена, ређе табела и графикона, нису били опремљени ниједним другим пратећи елементом уобичајеним за данашњу опрему

научног текста у периодици, што је било у потпуности у сагласности са тада владајућим принципима опреме таквог типа текста у стручним и научним часописима. Од троброја 24-26 (1988-1990) уводи се *Резиме* на страном језику на крају текста (у том броју сви резимеи су били на руском језику). Од броја 27 (1996) сваки рад добија УДК број и ознаку категорије: Научни рад [за бројеве 40–42 (2009 – 2011) и датум пријама рада], на првој страни, изнад наслова, у горњем десном углу, а испод наслова *Сажетак* и *Кључне речи*, и на самом крају *Резиме* на страном језику. Од броја 40 (2009), на самом крају књиге, испред таблице садржаја, штампа се *Унутрство ауторима за техничко уређење текста*, а такође од броја 40 (2009), од када се више не наводи име професора под чијим руководством је рад рађен, у импресуму се дају имена рецензента који су учествовали у рецензирању радова у датом броју, а уз име аутора на почетку наводи се и афилијација, а на самом крају иза *Резимеа* име аутора, афилијација/приватна адреса и мејл адреса. Ипак, од броја 48 (2017) навођење афилијације испод имена аутора на почетку неуједначено је. Промене у опреми текстова и пратећој апаратури биле су усмерене ка усклађивању часописа са новијим кретањима у техничком уређивању научне периодике, али су биле подстакнуте и жељом редакције да се часопис нађе на листи категоризованих научних часописа. Након 2002. часопис је најпре неколико година био у категорији научних часописа изузетног националног значаја (P61), а тренутно је на листи научних часописа националног значаја (M52). До ове промене је дошло само због тога што је часопис намењен првенствено почетницима и млађим истраживачима. Сви досадашњи бројеви изашли су у папирном издању (ISSN 0555–1137), а од броја 43 (2012) објављује се и електронско издање (ISSN 2334–7457) на адреси <<http://ppj.ff.uns.ac.rs/index.php/ppj/issue/archive>>. Дигитализација бројева од 1–42 (1965–2011) у току је и требало би да сви бројеви буду доступни у дигиталној форми до краја 2019. године. Од броја 35 (2004) *Прилози проучавању језика* добијају CIP – Каталогизација у публикацији Библиотека Матице српске, Нови Сад, број у бази Кобис (COBISS.SR-ID 42732295) и бар-код на задњим корицама, а од броја 36 (2005) и знак (лого) Филозофског факултета на предњим корицама.

У часопису *Прилози проучавању језика* текстове су објављивали домаћи аутори, али и понеки страни, на српскохрватском / српском језику, а штампано је и пет радова руских аутора на руском језику и један рад македонског аутора на македонском језику. Текстови на српскохрватском /

српском језику штампани су у великој већини ћирилицом (~ 80%), у складу са типографијом назива самога часописа, али је било и текстова који су штампани латиницом (~ 20%). Закључно са бројем 49 (2018) објављено је 472 рада и 14 других прилога, дакле укупно 486 текстова, у просеку безмало 10 текстова по броју. Највише је текстова објављено у броју 4 (1968): 19 радова и један прилог, а најмање у бројевима 10 (1974), 11 (1975) и 47 (2016) по шест радова.

На страницама нашега часописа до 49. броја огласило се својим прилозима проучавању језика 282 аутора, а од укупног броја објављених текстова 15 прилога је урађено у коауторству два, и два прилога у коауторству три аутора. Сви остали текстови су ауторски. Најпре, међу ауторима који су своје прве прилоге језичкој науци објавили на овим страницама били су готово сви они који су касније постали сарадници и/или професори на Одсеку за српски језик и лингвистику (како они који су почели на Катедри за јужнословенске језике тако и они који су прво радили у Институту за лингвистику): Вера Јерковић² и Јован Јерковић, Свенка Васиљев/Савић, Драгољуб Петровић, Велимир Михајловић, Гордана Вуковић, Милица Грковић, Мато Пижурица, Милорад Радовановић, Мирјана Јоцић, Југослава Арсовић, Љиљана Суботић, Владислава Петровић/Ружић, Жарко Бошњаковић, Ивона Васић/Жибрег, Вера Васић, Јасмина Грковић Мејџор, Гордана Галетин/Драгин, Мирјана Бурзан, Нада Малетић/Арсенијевић, Ивана Антонић, Жељко Марковић, Наташа Драгин, Марина Петровски/Курешевећ, Слободан Павловић, Гордана Штасни, Душанка Звекић Душановић, Исидора Ченејац/Бјелаковић, Јелена Војновић/Ајдановић, Миливој Алановић, Наташа Бугарски/Киш, Милан Ајдановић, Дејан Средојевић, Страхиња Степанов, Биљана Бабић, Јелена Редли, Данка Урошевић/Вујаклија, Мила Драгић, Александра Цолић/Јовановић. Потом, они који су радили / раде на другим Катедрама / Институтима / Одсецима, библиотеци или службама на новосадском Филозофском факултету: Меланија Микеш, Племенка Влаховић, Светлана Бранковић, Предраг Пипер, Душанка Мирић, Ксенија Кончаревић, Ивана Живанчевић Секеруш, Ненад Крстић, Марина Фратуцан, Дејан Пралица, Соња Филиповић, Биљана Радић Бојанић, Ана Халас, Љиљана Матић,

² Имена наводим по редоследу појављивања на страницама часописа.

Милица Брацић, Ивана Симовљевић, и они који су у Матици српској радили / раде на научно-истраживачким пројектима и речницима: Милица Бујас, Ксенија Минчић, Душица Грбић, Светлана Ђурагић/Вареника, Дејан Милорадов, Ивана Црњак. Затим они коју су радили или и данас раде на пројектима Института за српски језик САНУ: Татјана Батистић, Драго Ђупић, Светозар Стијовић, Слободан Реметић, Станимир Ракић, Софија Ракић Милојковић/Милорадовић, Милош Луковић, Ивана Коњик, Зоран Симић, Бранкица Марковић, Драгана Радовановић, Миљана Чопа и они који су радили или и данас раде на другим факултетима / институтима у Србији или региону: Јосип Баотић (Нови Сад/Сарајево), Душан Јовић (Нови Сад/Београд), Првослав Радић (Београд), Јасна Мелвингер (Нови Сад/Осијек), Бранко Тошовић (Сарајево/Грац), Биљана Савић и Дијана Савић (Нови Сад/Бањалука), Јасмина Вучић (Нови Сад/Косовска Митровица), Весна Пожгај Хаци и Ива Фербежар (Љубљана). Па они који су везани за друге институције, гимназије и школе, медије: штампу, радио и ТВ, позориште: Самуел Болдоцки, Мирко Чанадановић, Бранислава Ром, Јарослав Турчан, Драгица Бећар, Гордана Станковић, Марија Грасл, Мара Агић, Славица Шокица, Марија Шпис, Милена Ђурђић, Вера Бадрљица/Малетић, Марија Тир, Жанко Томић, Вишња Кризманић, Константин Кнежевић, Маја Седларевић, Милена Зорић, Милица Ружичић. Они који су касније у иностранству били лектори за српски језик као страни: Милица Лађевић, Мирко Радојчић, Данко Шипка, и коначно страни аутори: Александар Албин (САД), Светлана Зајцева (Русија), Ласло Деже (Мађарска), Т.А. Иванова (Русија), Кита Бицевска (Македонија), Алина Маслова (Русија), Ева Калишевска (Пољска), Ана Петрикова Климчукова (Словачка), Ирина Песоцкаја (Русија), Ана Верчик, Талин Естонија, Џим Хлавач (Аустралија), Наталија Јурјевна Плаксина (Русија), Панајотис Асимопулос (Грчка). Напокон, међу ауторима прилога је још читав низ некадашњих студената, основних и последипломских, а данас дипломских (мастер) и докторских студија. Имена је пуно и, разумљиво, не могу овом приликом сва бити поменути, а уколико је неко име изостало по наведеним групама, једини разлог је недостатак информације. Највише прилога имао је Стеван Ђапић, 17, претежно из микротопоније Баната, а затим Милица Грковић, Јасмина Грковић Мејџор, Момчило Златановић и Жарко Бошњаковић, по осам.

Закључно са бројем 39 (2008), до када су се наводила имена професора под чијим руководством је рад урађен, појављују се имена 26 професора са Одсека за српски језик и лингвистику, један са Одсека за англистику и 9 са других факултета у земљи и иностранству, укупно, дакле, њих 36. Пре свих свакако: професори Петар Ђорђић (1)³, Павле Ивић (51), Милка Ивић (27), Рудолф Коларич (13), Александар Младеновић (31) и Јован Кашић (13). А њих чак 20-оро били су и аутори својих првих радова у часопису *Прилози проучавању језика*, а касније су руководили радовима својих студената: Велимир Михајловић (7), Драгољуб Петровић (34), Милорад Радовановић (9), Вера Јерковић (12), Свенка Савић (17), Милица Грковић (2), Мато Пижурца (5), Мирјана Бурзан (2), Љиљана Суботић (15), Јован Јерковић (2), Владислава Петровић/Ружић (19), Гордана Вуковић (6), Мирјана Јоцић (3), Јасмина Грковић Мејџор (12), Вера Васић (19), Љиљана Недељков (6), Ивана Антонић (4), Слободан Павловић (1), Нада Арсенијевић (1), Љиљана Петровачки (2). Међу менторима радова са других Одсека новосадског Филозофског факултета био је и професор Твртко Прћић (7) са Одсека за англистику, а са других факултета из земље и иностранства, то су били и П. Дмитријева, Мила Стојнић, Малик Мухић, Н.И. Толстој, Ксенија Милошевић, Радмила Угринова Сколоска, Даринка Гортан Премк, Данко Шипка, Н.Б. Лебедева (свако по један рад). Такође, закључно с бројем 39 (2008), објављено је и 62 рада без имена ментора. Од броја 40 (2009) до броја 49 (2018) међу менторима које су аутори именовали у напомени нашли су се са претходног списка Јасмина Грковић Мејџор (5), Вера Васић (1), Љиљана Недељков (1), Ивана Антонић (1), Слободан Павловић (4) и Љиљана Петровачки (1), као и: Гордана Штрбац, Марина Курешевић, Јасмина Дражић, Душанка Звекић Душановић, те са других факултета: Слободан Реметић, Рајна Драгићевић и Катарина Расулић. Ипак, у последњих девет бројева највећи број аутора, њих 59, није у напомени навело име професора под чијим руководством је рад урађен. Неупоредиво највећим бројем радова руководио је професор Павле Ивић. Био је руководилац 50 радова, и то у периоду између 1965. и 1975, а након те године његово име стајаће још само

³ Имена наводим према редоследу појављивања на страницама часописа, а број у загради представља број радова којима је професор руководио.

испод наслова једнога рада, 1984. године. Иза њега следе професори Драгољуб Петровић (34), Александар Младеновић (31) и Милка Ивић (27).

Језичке теме које су обрађиване у часопису *Прилози проучавању језика* припадале су различитим лингвистичким областима. Без улажења у детаље, свакако највећи број тема припадао је историји језика, и то приближно подједнако српскословенском периоду и периоду 18. и 19. века, при том предмет пажње су биле у већини случајева фонолошке и морфолошке језичке црте, а тек у новије време и синтаксичке. Потом дијалектологији, при чему је дијалекатска лексика била најчешћи предмет анализе, и синтакси савременог стандардног српскохрватског / српског језика. Велики број радова, нарочито до пред крај 80-их година, бавио се ономастиком, антропонимијом, патронимијом, топономијом и микротопонимијом. Следе по учесталости радови који су се бавили различитим сегментима лексикологије: лексичком семантиком, терминологијом и фразеологијом. Потом интердисциплинарне теме из: анализе дискурса и језика медија, прагматике, социолингвистике и психолингвистике, посебно из проблематике усвајања и развоја језика. Било је и радова који су се бавили фонологијом, морфологијом и дериватологијом савременог стандарда, језичком интерференцијом српског и мађарског као језицима у непосредном контакту и унутрашњим језичким грешкама у процесу учења српског као страног, те језичким контрастирањем српског и енглеског, руског, пољског, француског језика.

Једно од најважнијих програмских начела које је оснивачка редакција часописа *Прилози проучавању језика* истакла на самом почетку, и којег су се и све касније редакције доследно придржавале, било је да прилози младих сарадника који се објављују у часопису морају бити засновани на анализи аутентичне језичке грађе било да је она прикупљана на дијалекатском терену, у библиотеци међу архивском историјско-језичком грађом или из различитих писаних или говорних извора функционално обележених за савремени стандардни српски језик. У том смислу убедљива већина радова објављених у *Прилозима проучавању језика* почевши од првог броја припада категорији 'изворни научни рад', а само по изузетку штампани су радови у којима се даје преглед постојеће литературе о одређеном језичком проблему и који припадају категорији 'прегледни чланак'. То другим речима значи да је безмало сваки објављени рад пружао увид у нову језичку грађу и у том смислу нудио и језички материјал за даља истраживања истог или неког

другог језичког проблема. Један део презентоване и у овим радовима анализирани језичке грађе касније је интегрисан или је послужио као корисна основа за монографске студије, речнике и граматике. Али уз то, многи радови су поред аналитичког дела имали на крају и додатак у којем је била изложена и систематизована целокупна прикупљена грађа коришћена за анализу. Такве додатке су по правилу имали сви радови који су се бавили дијалекатском лексиком, ономастиком, антропонимијом, патронимијом, топонимијом, микротопонимијом, терминологијама, али и радови који су се бавили синтаксичким понашањем појединих семантичких класа глагола у старијем или савременом језику, када су прилагани мали синтаксички речници. Укупно 68 радова има приложу грађу у виду тезауруса или речника. Посебно дијалектолошки радови нудили су језичку грађу у виду акцендованих текстова, односно танскрипата језичке грађе снимљене на терену и обрађене и припремљене за различите језичке анализе. Сва грађа прикупљена на терену и презентована у форми тезауруса, речника или текстуалних транскрипата и данас представља драгоцен извор језичке грађе за лингвистичка, али етнолингвистичка па и културолошка истраживања.

Сви радови су, без изузетка, имали и референтну литературу. Ако би се саставила укупна библиографија, или библиографија по појединим областима, литературе на коју су у својим радовима упућивали аутори добили бисмо позамашну библиографију релевантне филолошке и лингвистичке литературе која би, с једне стране, сведочила о темељном школовању и правилном усмеравању аутора прилога, а с друге стране умногоме би говорила и о актуалности истраживачких тема које су аутори и њихови ментори бирали у појединим периодима посматрано у ширем лингвистичком контексту. У *Прилозима* су објављене и три посебне тематске библиографије. У броју 2 (1966) *Прилог библиографији о творби речи у српскохрватском језику*, коју је урадила Јања Шакић под руководством Павла Ивића, која садржи 139 библиографских јединица и представља једну од ретких коментарисаних тематских библиографија у нашој лингвистици. У броју 5 (1969) уз рад Свенке Савић *Синтаксичке конструкције с придевима у српскохрватском књижевном језику*, рађен под руководством Милке Ивић, дат је *Прилог библиографији радова о придевима у српскохрватском језику* који садржи 93 библиографске јединице. У броју 20 (1984) Ивона Жибрег, под руководством Милорада Радовановића, објавила је *Bibliografiju radova o*

presupozicijama i jeziku која садржи 669 махом иностраних библиографских јединица.

Поједини бројеви часописа *Прилози проучавању језика*, поред редовних прилога младих истраживача, имали су и неке ванредне чији су аутори били асистенти, доценти или професори Катедре/Института/Одсека.

Број 1 (1965), осим већ поменутог уводног текста редакције под насловом *Поводом овог почетка*, на самом крају садржи и *Извештај о научно-истраживачком раду* упућен Катедри за јужнословенске језике који су поднели др Александар Младеновић и Јован Кашић. Из њега сазнајемо да је Александар Младеновић током лета 1964. боравио у архивима у Задру, Котору и Цетињу проучавајући „графију наших старих ћирилских споменика насталих на западу српскохрватске језичке територије ... и језик наших старих докумената, нарочито са терена Боке Которске и Црне Горе”, а Јован Кашић је, такође у лето 1964, радио на прикупљању материјала за дисертацију о језику Милована Видаковића, и у ту сврху трагао за утицајем дијалектске базе на његов језик, те бележио и снимао говор Ирига, где је Видаковић одрастао, али и утицај бачких говора, посебно говора Новог Сада, где је Видаковић дуже боравио, и с тим циљем у Институту за српскохрватски језик детаљно прегледао опширан рад Ивана Поповића посвећен говору Новог Сада.

У броју 4 (1968) Јован Кашић извештава о *Лингвистичким вечерима на Филозофском факултету у Новом Саду*. Наиме, током 1968. године одржавани су редовни месечни лингвистички састанци чији је циљ био двојак: „да се присутни упознају, у првом реду, са резултатима оригиналних проучавања лингвиста који делују у Новом Саду, а затим, на основу посебних реферата о објављеним делима, и са резултатима до којих су дошли језички стручњаци у другим срединама“. Из извештаја сазнајемо да је први састанак одржан 7. јануара 1968. и да је током те године одржано укупно десет састанака, а да је поред предавача из Новог Сада: Рудолфа Коларича, Милке и Павла Ивића, Меланије Микеш, Племенке Влаховић и Александра Младеновића, било и иностраних предавача: Einar Haugen (Универзитет Харвард, САД), William D. Sweeney (тада лектор на новосадској Катедри за енглески језик), Ferenc Kiefer (Мађарска), William Shipley (Универзитет у Санта Крузу, у Калифорнији); о лингвистичким истраживањима у другим срединама и новим књигама и речницима реферате

су поднели: Јасна Мелвигер, Велимир Михајловић, Лидија Дмитријев, Љиљана Бибовић и Јован Кашић.

У броју 7 (1971) Велимир Михајловић пише *О једном пројекту Института за лингвистику: грађа за речник страних речи у предвуковском периоду*. Детаљно образлаже потребу за покретање рада на пројекту који би у центар истраживачке пажње ставио период у развоју српског језика који је у тада актуелним пројектима остао непокривен, а до тада недовољно истражен, а посебно страну лексику која у предвуковском периоду, нарочито на терену Војводине, пристиже под утицајем интензивног укључивања српске културе у европске токове.

У броју 19 (1983) Милорад Радовановић пише *Хронику Института за јужнословенске језике*, а у броју 23 (1987) Ивона Жибрег објављује *Хронику Института за јужнословенске језике II*. Обе хронике, почевши од 1979. закључно са фебруаром 1987, бележиле су хронологију догађаја који су се одвијали у тада Институту за јужнословенске језике: предавања наставника из Института и предавања гостујућих професора са других факултета у земљи и иностранству, која су одржавана као део ваннаставних активности Института, као и она која су била део тадашњег програма предмета *Савремена лингвистичка теорија и пракса* на постдипломским студијама, а које су одржаване школске 1981/82. и 1982/83; потом промоције књига наставника и сарадника Института које су се редовно одржавале, научне конференције чији је организатор био Институт, Свечане седнице Института уприличене посебним поводима, предавања и лекторска вежбања у оквиру Скупа слависта која су се у организацији Међународног славистичког центра одржавала и у Новом Саду или Југословенског семинара за стране слависте, који се, поред Задра, једним делом одвијао и у Новом Саду. Ове две хронике забележиле су током само осам година, колико су помно вођене, 158 предавања, промоција књига, научних скупова. Број лингвиста, домаћих и иностраних који су држали предавање или реферат у Новом Саду илузорно је бројати. Поменућу само нека имена, и данас шире позната, на која се наилази у овим хроникама. Од иностраних предавача: Z. Topolińska (Пољска), J.A. Fishman (САД), П. Чучка (Ужгород, СССР), K.E. Naylor (САД), М. Сурдучки (Канада), W. Browne (САД), А. Martinet (Француска), Т. Slama-Casacu (Румунија), Р. Sgall i J. Panevová (Чехословачка), Лили Лашкова (Бугарска), Н.К. Mikkelsen i Т. Skutnabb-Kangas (Данска); од предавача са других овдашњих факултета и института: Смиљка Васић,

Митар Пешикан, Гордана Јовановић, Ранко Бугарски, Живојин Станојчић, Милорад Дешић, Љубомир Поповић, Иван Клајн (Београд), Adrijana Wolf, Милан Могуш, Дубравко Шкиљан (Загреб), Дуња Јутронић-Тихомировић (Задар), Милош Окука (Сарајево), а од предавача који су били са других Института Филозофског факултета: Сретен Марић, Павица Мразовић, Предраг Пипер. Теме њихових предавања припадале су самом врху по актуелности у лингвистици тога времена, а неке од тих тема и данас су у центру пажње истраживача у лингвистици и славистици. Хроника није вођена пре 1979, нити после 1987, што је велика штета јер би се на овом списку нашла још нека имена вредна пажње, а позната и у међународним оквирима.

У броју 21 (1985) Драгољуб Петровић пише уводни текст *Поводом јубилеја Милке Ивић и Павла Ивића*. То је текст који је прочитао 15. фебруара 1985. у Матици српској на свечаној промоцији XXVII-XXVIII књиге *Зборника Матице српске за филологију и лингвистику* који је био посвећен 60. годишњици Милке Ивић и Павла Ивића. „Редакција часописа *Прилози проучавању језика*, чији су покретачи и дугогодишњи уредници били Ивићеви с поштовањем бележи тај датум,” написао је у напомени уз овај текст професор Петровић, а у самоме тексту и следеће речи: „И били су за то време најбољи учитељи својим ученицима и најмудрији сабеседници својим сабеседницима. Бивали су, и сад бивају, на свим оним скуповима који умеју и хоће да саслушају умну реч и да се у складу са њом понашају, а није их бивало, нити их има, тамо где је она бивала магла и где се не чује ни своја а камоли туђа”.

У броју 34 (2003) Љиљана Суботић пише текст *Поводом педесете годишњице од оснивања Одсека за српски језик и лингвистику и од уписа педесете [! прве] генерације студената*. Представљен је историјат Катедре/Института/Одсека, као једног од најстаријих на Филозофском факултету, али и на Универзитету у Новом Саду, нужно у кратком прегледу, о педесет година активног рада, педагошког, научно-истраживачког и издавачког, континуираног напредовања и постепеног, понекад, истина, и са застојима, али, ипак, сталног подмлађивања.

И у броју 45 (2014) Гордана Штрбац под наднасловом *Хроника* пише *Приказ резултата научно-истраживачког рада наставника са Одсека за српски језик и лингвистику (2009–2013)*. Представљене су активности и резултати пре свега у виду публикованих монографских студија проистеклих

из магистарских радова и докторских дисертација, зборника радова, књига и речника које су наставници и сарадници Одсека урадили на два пројекта: *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања*, којим је у том периоду руководила Владислава Ружић и *Историја српског језика* чији је руководилац била тада, а и данас је, Јасмина Грковић Мејџор, а које је финансирало, из програма Основних истраживања, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије. Овај кратки преглед само за период од четири године (2009–2013) сведочи о квантитативно, али и квалитативно вредним научним резултатима који настају на ова два пројекта, а највећим делом их постижу наставници и сарадници Одсека за српски језик и лингвистику. Уколико би се неком zgodном пригодом сачинила обједињена библиографија наставника и сарадника Катедре/Института/Одсека настала на пројектима, али ван њих, од оснивања 1954, и стручна, али и шира јавност стекла би прави и потпуни увид у укупни досадашњи домет научне продукције новосадске лингвистичке средине.

Коначно, у два наврата до сада штампана је и *Библиографија радова* објављених у *Прилозима проучавању језика*. У броју 20 (1984) тадашња библиотекарка Семинарске библиотеке Института Љиљана Спасић сачинила је библиографију радова по ауторима за бројеве 1–20 (1965–1984), а у броју 45 (2014) Наташа Белић, садашња библиотекарка Семинарске библиотеке Одсека, урадила је библиографију, такође по ауторима, за бројеве 21–44 (1985–2013). Уз обе библиографије приложен је и *Именски регистар*. За овај, 50. број, Наташа Белић објединила је те две библиографије, технички их уједначила и придодала им библиографске јединице радова објављених у бројевима 45–50 (2014–2019).

Часопис *Прилози проучавању језика* несумњиво је јединствен филолошко-лингвистички часопис на јужнословенском простору, у славистичком окружењу, а вероватно и у лингвистичком свету уопште – јединствен по својој мисији: намењен студентима и млађим сарадницима, истраживачима српског језика, филологије и лингвистике, који радовима објављеним у њему стичу своја прва искуства у истраживачком раду и презентовању научних резултата; по дужини трајања: више од пола века опстаје и редовно се публикује па има статус часописа националног значаја; и свакако по укупном досадашњем доприносу: с једне стране релевантним прилозима различитим областима србистике, а с друге стране у стварању и обликовању

компетентних истраживача и факултетских наставника српског језика и лингвистике. Увидом у досадашњих 49 бројева, као и у овај 50, који сада стоји пред читаоцима, уочава се континуитет, озбиљност и надамце истрајност у настојању да се циљеви које је поставила прва редакција часописа остварују без компромиса. Будућим редакцијама и уредницима, а посебно будућим менторима, остаје велика обавеза да часопис одрже и да достигнути ниво барем задрже, ако не и унапреде (нпр. увођењем рубрике *О новим књигама*), али свакако да не дозволе да се успостављени критерији снизе зарад краткотрајних и ефемерних постигнућа.

Проф. др Ивана Антонић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
iantonic@ff.uns.ac.rs

Свенка Савић
(Филозофски факултет, Нови Сад)

Прегледни рад
УДК 050.488(497.113 Novi Sad)PRILOZI
PROUČAVANJU JEZIKA"1965/2019"
DOI 10.19090/ppj.2019.50.21-27

ЧАСОПИС ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА ПОЛА ВЕКА МЕЂУ НАМА: ЛИЧНО СЕЋАЊЕ

Након оснивања Филозофског факултета у Новом Саду (1954), поједине катедре почињу да објављују часописе једну деценију касније (1964), што је повезано и са проширивањем наставе на постдипломски (магистарски) ниво и потребом да студенти објављују радове. Катедра за јужнословенске језике (тако смо се тада звали) штампа једном годишње часопис *Прилози проучавању језика* (ППЈ) у којем се публикују „радови студената, семинарски, дипломски и магистарски, уколико материјал или идеја у њима могу бити од користи за језичку науку, а такође и радови људи који су запослени на другим местима, махом у средњим школама у Војводини, али који су искрено заинтересовани за језичка питања, нашли времена и снаге да поред других дужности даду и прилоге истраживању те проблематике”, (обавештава редакција у уводном тексту првог броја под називом Поводом овог почетка). Редакција се нада да ће „радови овде објављени бити реално сведочанство о могућностима које у овом тренутку имају њихови аутори којима су ово први кораци ка научном раду”. Редакција је, наиме, имала намеру да за питања истраживања (српског) језика пружи шансу онима који ће се тек афирмисати својим достигнућима. Прву редакцију су чинила три професора: Павле Ивић, Рудолф Коларић и Александар Младеновић (доцент). То је уједно и година у којој су одбрањени први магистарски радови на Катедри (објављени управо у овом првом броју: Вера Јерковић, Јован Јерковић, Јања Шакић, Драгољуб Петровић, Велимир Михајловић, Јованка Михајловић, Меланија Микеш, Племенка Влаховић и Свенка Васиљев (касније Савић – дипломски)). Овај часопис, намењен студентској популацији, једини је овакве врсте у континуитету од пола века, не само на Филозофском факултету УНС, него уопште на УНС, и у том смислу му припада значајно место у напредовању науке о језику код нас до данас, али и у напредовању нас наставника појединачно. Тако је моја професија уско повезана са афирмацијом ППЈ.

У броју 1 (1964) објављен је мој дипломски рад (тада под презименом Васиљев) под називом *Структура двеју српскохрватских песама Момчила Настасијевића*, рађен под руководством проф. др Милке Ивић.

То је био једини рад о поезији који сам написала, наравно, уз свесрдну помоћ менторке. Сећам се да ми је дала основну литературу, преведен текст Романа Јакопсона *Структура двеју српскохрватских песама* (Јакобсон, 1959) и успут додала да јој могу донети прву верзију руком писану, или ако већ куцам на машини, онда откуцан текст. Признала сам да управо учим да куцам на машини и да ћу донети одштампано. Чим је видела текст, рекла је: „Па ви још не знате да куцате!“ То је било тачно, али исто тако нисам знала ни песму да анализирам. Заправо нисам ни имала неку нарочиту жељу да напредујем и да овладам анализом песме, више сам желела да дипломирам, и да наставим да играм балет на миру. Али сви они који су сарађивали са професорком Ивић знају њену заразну мотивацију за оно што она ради и што жели да други раде.

Већ исте јесени је био упис на магистарске студије (друга генерација по реду) и у њој нас је било неочекивано много уписаних: Слободанка Дачић, Лидија Дмитријев, Гордана Вуковић, Мирјана Јоцић, Мато Пижурица, Милун Марић, Јасна Мелвингер и ја. Већ је тада било јасно да је политика развоја Катедре за јужнословенске језике (тако смо се тада звали) изграђивање научног кадра за истраживачки рад на пољу српскохрватског језика, не само у Војводини.

У јесен 1968. основан је Институт за лингвистику у којем смо примљени у стални радни однос нас 5: Гордана Вуковић, Мирјана Јоцић, затим Милица Грковић, Мато Пижурица (на позицији заменика директора), др Велимир Михајловић (на позицији директора) и ја.

У броју 5 (1969) штампани су наши магистарски радови (што је била потврда успеха укупне планиране акције подизања истраживачког кадра). У том броју објављен је и мој магистарски рад *Синтаксичке конструкције с придевима у српскохрватском књижевном језику*, такође рађен под руководством проф. др Милке Ивић, у добром маниру структуралне лингвистике којој су нас тада успешно образовали.

Након одбрањене докторске дисертације на Филозофском факултету (Одсек за психологију) на Универзитету у Београду, теоријски се преусмеравам од структурализма на интердисциплинарни терен психолингвистике, и у том домену објављујем радове у познатим часописима ван земље читаву деценију (1969–1979), до тренутка када се самостални

Институт за лингвистику спаја са Катедром за јужнословенске језике Филозофског факултета УНС у јединствену наставно-научну јединицу (1978). Након избора у звање научне сараднице, руководим пројектом (дугорочно га је финансирала Самоуправна интересна заједница за научни рад АП Војводине) „Психолонгвистичка истраживања и усвајање српскохрватског језика” на којем сарађујемо најпре нас три са Катедре: Вера Васић, Мирјана Јоцић и ја, затим студенти и студенткиње са наше Катедре, као и оне са других катедара Факултета, у настојању да објавимо више података из нове интердисциплине – психолонгвистике.

У броју 17 (1981) штампани су радови сарадница на пројекту којим руководим: Вере Васић „О усвајању прилога на раном узрасту” и Мирјане Јоцић под називом „Особине језичког комуницирања са децом предшколског узраста”. Почињемо нову праксу у ППЈ да радове објављују, поред студената, и сараднице са истраживачких пројеката Катедре уз одсуство натукнице ‘рађено под руководством’ на самом почетку текста. ‘Под руководством’ не значи да је рад несамостално (у)рађен, него да је менторка научила кандидаткињу и основним манирима у академској заједници, као што је захвалност особама које су на било који начин доприносиле изради рада, поред тога како рад технички треба да изгледа. У оно време нисмо предавале на магистарским студијама и како писати научни текст, то сам увела много година касније у оквиру предмета Анализа дискурса (1989). Ту добру праксу сам наставила када сам водила радове студенткиња из уверења да ништа не можемо у науци урадити сами, и да је тимска размена информација и знања пресудна за добро написан рад.

У броју 18 (1982) пишемо заједнички текст са сарадницама на пројекту: са Ивоном Жибрег „Неки аспекти ословљавања у говору деце предшколског узраста”, потом са Аном Марјановић (тада асистенткињом на Катедри за психологију нашег Факултета) „Усвајање и разумевање термина за означавање родбинских односа код школске деце”. Полако из године у годину постајемо препознатљив центар за изучавање говора деце (који се тада није проучавао као наставни предмет на нашој Катедри) управо захваљујући објављеним радовима о тој проблематици у ППЈ.

У броју 19 (1983) је рад Иване Антонић „Експериментална психолонгвистика у Југославији” којим се она представља компетентном за теоријска размишљања о интердисциплинарности у језичким истраживањима. Постајем чланица редакције ППЈ (до 1997) и надаље афирмишем радове из

интердисциплинарног поља (развојне) психолингвистике, чиме померам теоријско клатно од структурализма ка интердисциплинарним подручјима у којима је контекст пресудан за разумевање значења језичког знака. Исте године говорим на скупу на УНС, а потом и објављујем текст о тешкоћама у остваривању таквог приступа на УНС.¹ Следе радови студенткиња постдипломских студија (где предајем Психолингвистику као један од изборних курсева), најпре су радови са пројекта из домена наратије деце – одбрањен магистарски рад Маре Агић „Наративи код трогодишње деце”. Дакле, половином осамдесетих година предајем, руководим и јавности саопштавам о интердисциплинарности у језику (истовремено сам организовала и прве скупове психолингвиста Југославије код нас на Филозофском). Ова широка кампања за другачији приступ језику уродила је плодом тек деценију и више након тога. У науци о језику се ствари тешко мењају брзо, отпори појединаца и појединки, нарочито када су удружени, могу бити погубни.

У броју 21 (1985) руководим дипломским радом Јулишке Мулаји „Прагматичке и синтаксичко-семантичке карактеристике једне говорне ситуације у двојезичној средини: разговор између продавца и купца”, што је почетак истраживања спонтаног разговорног језика који је постао основа за прикупљање емпиријског материјала у дужем временском периоду (познат под називом Новосадски корпус разговорног језика: 1977-1998. на којем сарађује Ивана Антонић од почетка). То је смер ка истраживању свакодневног разговора – тема којој остајем верна до данас.

У истом смеру је и рад Иване Антонић „Говорни језик у радио преносу фудбалске утакмице” (награђен првом наградом на конкурс у Универзитета у Новом Саду, расписаном поводом Дана Републике у 1984. години). Отпочињем дугогодишњу активност афирмисања студентских истраживачких радова шире од Факултета, на нивоу УНС, и редовно шаљем радове на конкурс, а радове који добију награду штампамо у ППЈ. У истом смеру је и рад „Неке особине разговора оствареног преко телефона” Славице Шокице (награђен другом наградом на истом конкурс у УНС поводом Дана Републике

¹ Савић, Свенка (1984). Могућност и немогућност интердисциплинарног рада на нашем Универзитету. У: *Место и улога науке у нашем друштву: зборник радова*. Нови Сад: Удружење универзитетских наставника и других научних радника САП Војводина. 61–63.

1984). Ова активност је у сагласности са оним што су професори утемељили првим бројем ППЈ, а то је да се студенти и студенткиње прикажу својим резултатима у широј академској јавности.

У броју 22 (1986) Славица Шокица штампа дипломски рад „Психолингвистички аспекти графита у Новом Саду”, где смо изложиле емпиријске податке за једну појаву коју видимо у граду, а која ће тек након тога бити тема многих заинтересованих у интердисциплинарном пољу језика, укључујући у анализу и графичке елементе поруке. У истом броју је под мојим руководством објавила дипломски рад Светлана Берисављевић на тему „Језик и пол: титуле и занимања жена у банци”, тема којом ћу наставити да се бавим до данас, заједно са многобројним студенткињама и сарадницама не само са Филозофског факултета УНС. На тај начин сама тема о односу језика и рода (и пол) постаје актуелна у академској заједници, она постаје тема спотицања, дискусија, омаловажавања и, оно што је важно, истраживања многобројних група изворних говорника српско (хрватског) језика.

Истовремено је моја стална тема креативна моћ језика и посебно у новим речима, кованицама, којима се та (урођена) језичка способност доказује. У овом броју ППЈ је магистарски рад Драгице Марковић објављен под називом „Лингвистичка анализа кованица Лазе Костића”.

У броју 23 (1987) је рад Славице Шокице „О значењу конверзационих партикула у телефонској комуникацији” (уводимо терминолошку дистинкцију између дискурса и конверзације) у којем се први пут код нас описује разговор везан за институције, али посредован (у овом случају телефоном). Радом Милице Бујас „Лична имена и надимци деце наших радника на привременом раду у иностранству”, уводимо актуелну тему везану за друштвене догађаје у земљи – за другу (и трећу) генерацију наших радника на привременом раду и иностранству (која, нажалост, није добила никада ваљано место у србистици, не само у ППЈ).²

У броју 27 (1996) је дипломски рад Жанка Томића „Дискурсне особине разговора редитељ – глумац“ у којем почињемо серију радова на тему институционалних разговора у односу на норму и службену употребу, у овом

---

² Током деведесетих година суочавамо се са економским тешкоћама и у штампању ППЈ: штампан је троброј 24-25-26 за период 1988–1990.

случају у позоришту. (У овом броју престаје ми чланство у уредништву и секретарство.)

У двоброју 28-29 (1997-1998) Алина Маслова (гостујућа студенткиња из Русије) објављује рад „Прагматичка значења императивности у српском и руском језику”, тема којом се бавим, захваљујући интересовању студенткиње за компаративни модел у истраживању двају словенских језика.

У двоброју 30-32 (1999–2001) су дипломски рад Маје Седларевић „Анализа дискурса једне контакт емисије на радију” у којем нас интересује спонтани разговор у медију радија, и рад Вишње Кризманић „Спонтани разговор адолесцената: увођење актера”. Тај рад показује да различите групе изворних говорника матерњег језика имају различиту језичку компетенцију (у нашем случају група *адолесцената*). Неће бити много радова у ППЈ о компетенцији изворних говорника различитог узраста, сем ових неколико које смо објавиле као резултате са пројекта Психолингвистичка истраживања – почев од деце предшколског и основношколског узраста, преко адолесцената и студената до оних који живе и раде у дијаспори – нажалост, све недовољно и спорадично у односу на актуелност друштвеног питања. Исто важи и за полне разлике изворних говорника нашег језика.

Одлазим у пензију (2008), на предлог Одсека изабрана сам у звање професорке емеритус децембра 2010. – прве професорке тога звања на Филозофском факултету УНС и једина до сада (образложење је писала Вера Васић). Престајем да руководим пројектом, што је потом (нажалост) резултирало ређим прилозима на психолингвистичке теме, али је порастао број других интердисциплинарних усмерења, као што су анализа дискурса и прагматика које такође уводим у основне студије на Одсеку (1988). Залагање за интердисциплинарни приступ истраживању (српског) језика као теоријска иновација у иначе добро ситуиран структурални приступ на Катедри, на Факултету и у ППЈ од оснивања, за извесно време уродио је плодом, а потом „спласнуо” у новијим бројевима ППЈ.

Остала сам у пријатељском и професионалном контакту готово са свима са којима сам сарађивала у ППЈ и пратим њихову професионалну каријеру, јер пријатељство је важније од науке.

Јубилеји су добра прилика да се преиспитамо да ли смо били у слепој улици или на мегдану, односно да ли смо у времену учествовали или се из њега изместили.

Након толико деценија тесне везе са ППЈ и пређеног дугог пута (од објављивања дипломског и магистарског рада, преко руковођења радovima млађих, данас колега и колегиница, посебно на истраживачким радovima, преко чланстава и секретарства у редакцији), учествовала сам у креирању имица часописа и на његовом трајању током 55 година.

Часопис је континуирано место сусрета и *смене* генерација истраживачица и истраживача на Одсеку и Факултету; он је такође место *нових* теоријских наговештаја у појединачним радovima, некада и у континуитету од једне декаде (као што је случај са радovima којима сам руководила у домену интердисциплинарних језичких истраживања психоллингвистике, преко анализе дискурса, посебно анализе свакодневног говора).

ППЈ су истовремено и место сталности – не-промене. Данас када читам мој дипломски рад, написан пре више од пола века, има једна реченица која остаје константа током мога истраживачког пута, а односи се на феномен *насиља над језиком*. Већ у првом раду цитирам мишљење (са којим се не слажем) Александра Белића о језику песама Момчила Настасијевића за којег он није имао разумевања. Наиме, Настасијевићев модернистички приступ угледни лингвиста је проценио као насиље над језиком (тумачећи да у стилу и језику мора бити све јасно: „Насиље над језиком (= намерно незнање) и незнање језика за нас су синоними”³. У дугогодишњем настојању да афирмишем родно осетљив (српски) језик као важан део стандардизације језика и новог теоријског размишљања о језику у друштву, често сам слушала мишљења домаћих уважених филолога да је моје залагање „насиље над језиком”. Верујем да ће се ускоро показати, као и у случају мишљења Александра Белића о песничком језику Момчила Настасијевића, да су били у криву.

Професорка емеритус Свенка Савић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
svenka@eunet.rs

---

³ Белић, Александар (1933). Насиље над језиком. *Наш језик* 1: 257–261.

ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ИТАЛИЈАНИЗАМА У ГРАМАТИЦИ ИТАЛИЈАНСКОЈ ВИКЕНТИЈА ЉУШТИНЕ (1794)¹

САЖЕТАК

Предмет истраживања овог рада јесте анализа преводних еквивалената у речнику који представља део *Граматице италијанске* Викентија Љуштине (1794) како би се утврдило њихово порекло и степен заступљености рускословенског језика у делу насталом на самом крају XVIII века, намењеном *илирској јуности*. Речник је подељен према тематским областима из којих се лексеме разврставају у неколико семантичких поља и свако семантичко поље посебно је анализирано. Посебна пажња у истраживању посвећена је анализи адекватности датих преводних еквивалената.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: В. Љуштина, граматика, италијански језик, српски језик, XVIII век

1. Увод

Као што је познато, до стандардизације српског књижевног језика дошло је у првој половини XIX века, чему су претходиле околности започете много раније. Наиме, свест о потреби за сопственим језиком и културом јавља се од почетка XVIII века и управо су се у том периоду од сто година десиле многе измене, смене узора и језика. Сам дух времена допринео је у великој мери наведеним изменама. У XVIII веку, нарочито у другој половини, развија се

---

¹ Овај прилог је настао у склопу испитних обавеза из предмета *Историја српског књижевног језика: предстандардни период* на докторским студијама Језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Проф. др Исидори Бјелаковић захваљујем на саветима и сугестијама.

свест о ширењу знања и културе, о просвећивању, што се у српској књижевности највише огледа у делатности Доситеја Обрадовића. Поред тога, у другој половини XVIII века шира неразумљивост рускословенског и руског језика условила је стварање новог типа књижевног језика – славеносрпског. Срби су спроводили потпуну или делимичну србизацију полазећи од рускословенских или руских речи, употребом српских речи уместо рускословенских, фонетским и морфолошким адаптирањем према српском језику и замењивањем рускословенских речи и облика одређеним српкословенским особинама. Тако су створане мешовите форме – хибриди. Србизација се временом појачавала. Крајем XVIII века у српској књижевности порасла је потреба за језичким изразом на матерњем језику, што је довело до приближавања књижевног језика народном. Настао на основи рускословенског, са увођењем елемената српског народног и српкословенског језика, славеносрпски је био ближи читаоцима и лакше се учио. У славеносрпским текстовима мешали су се српски и рускословенски, а често и руски на свим нивоима језичке структуре – лексиси, фонетици, морфологији, творби речи и синтакси. Колико ће бити присутни елементи једног или другог језика, зависило је од разних чинилаца. Како је време пролазило, удео српских елемената је растао (Ивић 1998: 129–135).

2. Предмет, корпус и задаци истраживања

У жељи да се осветли један сегмент лексичке структуре славеносрпског језика, у овом су раду анализирани преводни еквиваленти у речнику *Граматики италијанске* Викентија Љуштине (1794) како би се утврдило њихово порекло и степен заступљености рускословенског језика у делу насталом на самом крају XVIII века, намењеном *илирској јуности*. Љуштинина *Грамматика италијанская: ради употребленія илѣрическія јуности* објављена је у последњој деценији XVIII века, а тај период у српској историји и култури представља значајну прекретницу. За главни предмет истраживања узели смо речник који представља додатак граматици и који је дат на 205 страна, а из којег ћемо искључити дијалоге, загонетке и пословице, као и речник властитих имена. Како бисмо извршили анализу, покушаћемо да речи разврстане према тематским областима распоредимо у неколико семантичких поља и у сваком пољу ћемо испитивати које лексеме имају идентичан или сличан облик савременом српском језику, а које

поседују одлике рускословенског језика или су преузете из руског/ рускословенског, односно, колико су *славенизми*² заступљени у овом делу. За препознавање славенизама полазимо од критеријума Александра Младеновића – речи преузете из рускословенског или руског језика – у шта ћемо укључити и речи са руским фонетизмом (префиксе *в-*, *во-*; групу *жд*, групу *ер* тамо где се у српском налази вокално *р*, затим руски рефлекс вокалног *л*).

Поред тога, желимо да утврдимо колико су речи страног порекла заступљене у делу и у ком семантичком пољу доминирају. На крају ћемо проверити да ли постоје термини који су неадекватно преведени.

Да бисмо извршили проверу значења речи и њиховог порекла, користили смо италијанске речнике (Тресцани, Gabrielli Aldo, Sabatini Coletti) у онлајн издању, Станковићев *Руско-српски речник* (2008), речнике страних речи и израза у српском (Клајн и Шипка 2006; Вујаклија 1980), етимолошки речник (Скок 1971), историјски речник (JAZU 1880–1976), као и речнике стандардног српског језика (РМС, 1960; РСЈ, 2011).

2.1. Живот и дело Викентија Љуштине

Викентије Љуштина рођен је 1761. у Медаку код Госпића. Био је теолог, историчар и филолог. Основну школу је завршио у родном месту и након тога је наставио да се образује у манастиру Гомирје, где се и замонашио. Након што је проглашен за ђакона 1783. године, отишао је у Трст, где је провео осам година службујући при Цркви Светог Спиридона. Убрзо је постављен за пароха и катихету у Шопрону и већ тада је уживао углед једног од најобразованијих српских монаха (Српски биографски речник 2011: 719–720). Познато је да је Љуштина послат у Шопрон као један од најинтелигентнијих српских калуђера оног времена и као одличан

---

² Милена Зорић (2018: 21) је у својој публикацији навела сва тумачења појма славенизам. Појам славенизам пре свега се односио на позајмљенице словенских језика. Ако га посматрамо као књижевни језик престандардне епохе, има измењено, сужено значење и под тим појмом се подразумевају: 1) речи из рускословенског језика (према Унбегауну и Толстоју); 2) речи преузете из рускословенског, руског, па и српкословенског, укључујући и књишке речи (Младеновић, Ивић, Суботић); 3) речи из наведених језика које су фонетски и морфолошки адаптиране према моделу из српског народног језика – тзв. хибриди или славеносрбизми (СТИЈОВИЋ).

познавалац страних језика (немачког, италијанског, румунског, мађарског, француског, грчког и латинског). Године 1796, након пет година проведених у Шопрону, примио је управу манастира Месића и ускоро је проглашен архимандритом. Овим је манастиром управљао до смрти 1805. године, где је сахрањен уз велике почести (Јернеј 1962: 140). Посебно је био истакнут његов добротворни рад у вршачком алумнеуму, односно, брижно старање за генерације српских ђака који су живели у наведеном заводу (Српски биографски речник 2011: 719–720).

Његово најзначајније дело је *Граматика италијанская: ради употребленія иллѹрической юности*, коју је посветио свом духовнику, архимандриту Јоаникију Милојевићу. Поред тога, написао је и две књижице штампане у Будиму 1789: *Кратка повѣсть в общежителномъ монастырѣ Месичѣ* и *Кратка повѣсть в общежителномъ монастырѣ Златицѣ* (Јернеј 1962: 140).

2.1.1. *Граматика италијанская* – општи подаци и досадашња истраживања

Граматика је написана како би послужила *илирској јуности*, што аутор наводи на самом почетку. Он је ценио лепоте италијанског језика и сматрао је важним за наше људе да га уче. Идеја да напише ову граматику потиче од Срба из трговачких кругова који су били настањени у Трсту. Наиме, 1790. Срби су основали школу у Трсту и *Граматика* је најпре требало да послужи потребама школе. Како сазнајемо, ту школу су похађала српска деца која су учила српски и италијански, мање немачки, и стицала друга основна знања (Јернеј 1962).

Истраживањем Љуштинине граматике, и уопште граматике италијанског језика на нашим просторима, највише се бавио Јосип Јернеј. Како он тврди, да је Љуштина написао граматику тридесетак година касније, вероватно би изашла на народном језику и служила би већем броју људи (Јернеј 1981: 181). Пошто је Љуштина био школован у црквеном амбијенту, било му је лакше да пише на славеносрпском језику него на народном српском. Он истиче да је своју граматику скупио из најбољих италијанских граматика и да ју је саставио из више дела. Јернеј у свом истраживању показује да се Љуштина служио немачко-италијанским граматикама оног доба и то двама делима: *Grammatica italiana* (Renoald Tarmini 1764) и *Nuova e perfetta grammatica reggia italiana e tedesca* (Castelli 1773). Утицај ова два дела огледа се у

садржају и распореду градива, а највише у лексиколошком додатку граматици (Jernej 1962).

Грамматика у ужем смислу обухвата око половине књиге – од 507 страна граматику чине 273 стране. Остатак књиге чине додаци које је Љуштина укључио у дело према обичају писаца граматике за странце из оног доба (Jernej 1962). Граматику започиње посветом архимандриту Јоаникију Милојевићу, чему следи *Предговор*. Грамматика се састоји из четири дела: правопис, етимологија³, синтакса и прозођија. Први део *О правописанію* дат је на 26 страна (14–40), други део *О етимологій* на 185 страна (41–226) и трећи део *О сочиненію* на 58 страна (227–285).

Љуштинина Грамматика италијанског језика за говорнике српског подручја није прва грамматика страног језика иако он то тврди. Наиме, није му била позната грамматика Јакова Микаље из 1649. године и он се стога није служио домаћим изворима. Јернеј (Jernej 1962) наводи да је велика вредност граматике њена исцрпност, која је касније послужила као подлога за далеко скромнију Грамматику Николе Белинића.⁴

3. Анализа речника у Граматици италијанској

Већ смо споменули да грамматика у ужем смислу чини само један део Љуштинине *Грамматике*. Ми смо се овде заинтересовали за речник који је дат у *Граматици* на 205 страна – од 286. до 491. Део речника који ћемо анализирати садржи 55 тематских области са укупно 1756 речи. Наведени лексички фонд подељен је у овом раду на 12 семантичких поља, при чему су анализирани еквиваленти које је Љуштина дао како би се уочило колико су термини блиски савременом српском језику, из ког језика речи доминирају, какав је Љуштинин језик и какви су преводни еквиваленти. Семантичка поља су дата у следећим поглављима: *Религија, филозофија и природне појаве, Годиишња доба, месеци, дани и празници, Узрост и особине човека и сродство, Стања човека, Делови тела и одећа, Војни и судски чиновни и професије, Предмети за кућу и за обављање разних послова и активности, Јела и намирнице, Животиње, Село и град, Боје и описни придеви и Глаголи неопходни за комуницирање у свакодневним ситуацијама.*

---

³ Морфологија

⁴ Белинићева Грамматика је штампана у Трсту 1818. године.

Из анализе смо искључили поглавље *Имена Предѣловъ и Народовъ* (*Nomi di Paesi e Popoli*), које је дато на седам страна (328–334) и које би посебно могло послужити анализи личних имена заједно са поглављем *О именѣхъ муже и женъ* (*Dei nomi degli uomini e delle donne*) датом на пет страна (348–352). Поред тога, нећемо анализирати ни 20 дијалога намењених ученицима за комуникацију у свакодневним ситуацијама (352–405), изразе за изражавање учтивости (405–408), збирке пословица (408–442), збирке 20 разноврсних прича датих на италијанском и српском (442–462), напомене о италијанском језику⁵ (462–484), италијанске скраћенице (484–487) и молитве пре и после учења на италијанском и српском (488–489) који су у овом делу сврстани у речник.

3.1. Религија, филозофија и природне појаве

Речник почиње насловом тематске области *О Божествѣ, о небѣ и элементѣхъ или стѣхѣхъ* (*Della Divinità, del Cielo e degli Elementi*), а у ову групу смо сврстали и наслове *О Веѣма которыя принадлежатъ къ Богословію и къ любомудрѣю* (*Delle cose che appartengono alla Teologia ed alla Filosofia*) и *О достоинствахъ церковныхъ* (*Delle dignità Ecclesiastiche*).

Међу преводним еквивалентима, издвојили смо лексеме које имају облик као лексеме савременог српског језика: *Богъ, спаситель или избавитель* (286)⁶, *небо, вода, море, ледъ, магла, потопъ, врућина* (287), *правда* (288), *рай* (287), *вѣчный*⁷ (286), *клекнути* (341). Поред наведених речи у овом пољу су забележени и славенизми као преводни еквиваленти италијанизма: *святѣи* (286), *землетрясеніе* (287); *всемогуцій* (286); *воздух* (287), *воздрезаніе* (288), *вкус* (289); *солнце* (287); *жертва, крещеніе* (287), *смерт, безсмертіе* (289), *крестити* (341); *творецъ* (286), *отец* (297); *ходатай*⁸, *естество*⁹, *человѣчское*¹⁰ (286), *благоразуміе*¹¹, *добродѣтель*¹², *благочестіе*¹³ (288).

⁵ Одељак је написан на италијанском без превода на српски и говори о настанку италијанског језика и његовим дијалектима.

⁶ У заградама је дат број странице на којој су дати термини забележени у *Граматици*.

⁷ *Вечни* или *вјечни* (итал. *eterno*). Слово *ѣ* првобитно се транскрибује као *е*, што је одлика српскословенских текстова као и народног српског језика, док је транскрипција обликом *је* одлика рускословенског (руског) језика.

⁸ Посредник (итал. *mediatore*)

3.2. Годишња доба, месеци, дани и празници

У ову групу речи сврстали смо следеће наслове *О времени и о годишнихъ премѣненіяхъ* (*Del tempo e delle stagioni*), *Дніе седмичній или недѣлній* (*I giorni della settimana*), *Мѣсяцы* (*I mesi*) и *О празницѣхъ и временѣхъ примѣчательнѣйшихъ въ лѣтѣ или годинѣ* (*Delle Feste e Tempi più rimarchevoli dell'Anno*).

Међу преведеним терминима, неколико речи одговара лексемама савременог српског језика: *зима* (289), *половина, среда* (290), *Божихъ* (291), док већина забележених преводних еквивалената припада славенизмима: *день* (289), *денница* (290); *полдне, полноци* (289); *вторник* (290), *Воскрсеніе, Вознесеніе* (291); *вси* (292); *четверт* (289), *померчина, четверток* (290), *первый* (291); *рождество*¹⁴ (291).

За називе месеци у години Љуштина је преузео лексеме латинског порекла са завршетком *-ій*¹⁵: *Јаннуарій, фебруарій* итд. (290).

3.3. Узраст и особине човека и сродство

Из овог семантичког поља смо анализирали речи сврстане према тематским областима са следећим насловима *О возрастѣ мужа и жены* (*Degli stati dell'uomo e della donna*), *Степени сродства* (*Gradi di parentado*), *Несовершенство Человѣческая* (*Imperfezioni dell'Uomo*) и издвојили речи које имају облик као у савременом српском језику: *жена, мужъ, супругъ, супруга* (292), *мати, мершав*¹⁶ (293). Већина преводних еквивалената

⁹ Природа (итал. *natura*)

¹⁰ Човечја, људска (итал. *umana*)

¹¹ Разборитост, опрезност (итал. *la prudenza*)

¹² Врлина, честитост, моралност (итал. *virtù*)

¹³ Побожност (итал. *pietà*)

¹⁴ Рођење (итал. *natività*)

¹⁵ Изузетак су месеци *мартъ* и *августъ*.

¹⁶ Лексеме са групом *ер* наведене под речима домаћег порекла показују да се ради о правописном маниру писања групе *ер* у вредности вокалног *р*, а не о славенизмима.

припада славенизмима: *перворожденый* (293); *вдовець* (294); *восприемныйк*¹⁷ (294), *волхвователь*, *чаратань*¹⁸, *печальный*¹⁹ (305); *перворожденый* (293).

3.4. Стања човека

У ову област смо уврстили лексеме са следећим насловима *Болести и приключенія* (*Infermita ed Accidenti*) и *О болѣзньхъ* (*Delle malattie*) и приметили да доминирају славенизми: *щастіе*, *нещастіе*²⁰ (305), *приключеніе* (306)²¹; *дерктаніе*, *смерзнутіе* или *назѣбъ перси*, *свербежъ* (306), *герчь*, *смерть* (307), али речи са обликом савременог српског језика нису изостале: *грозница*, *рана*, *модрица* (306).

3.5. Делови тела и одећа

Лексеме из семантичког поља које обухвата делове тела и одећу Љуштина је сврстао под следећим насловима: *О частѣхъ тѣла* (*Delle parti del corpo*), *О оноу что треба къ одѣянію* (*Di quel che bisogna per vestirsi*), *Къ одѣянію принадлежитъ* (*Per li vestiti bisogna*), *Одѣянія женская* (*I vestiti per le donne*), *О одѣянію* (*Per vestirsi*) и издвојили смо речи које су као у савременом српском језику: *глава*, *лице*, *чело*, *очи*, *оверве* (294), *ноздерве*, *беркови*, *герло*, *уши*, *носъ*, *рука* (295), *уздысанъ* (296), *чаране*, *пануче*, *чизме* (307), *лепеза* (309). Међу овим речима имамо турцизме (*чаране*, *пануче*, *чизме*, *лепеза*) који су ушли у стандардни српски књижевни језик и задржали се до данас. Друге речи припадају славенизмима: *гортанъ*, *перстъ* (295), *кровь*²² (296), *перстень* (308), *наперстакъ* (309); *воздыханіе* (296). Занимљиво је приметити да су неке лексеме дате у два облика, један са одликама рускословенског, други са одликама српског: *езыкъ*, *языкъ* (295), *желчь*, *жучь* (296).

Поред свих тих речи, сусрели смо се са речима страног порекла: *перука*²³, *капутъ*²⁴, *камизоль*²⁵, *ципеле*²⁶ (307).

¹⁷ Кум (итал. *santolo*)

¹⁸ Мађионичар, чаробњак (итал. *stregone, mago*)

¹⁹ Тужан (итал. *triste*)

²⁰ Срећа; несрећа (итал. *la buona fortuna; la disgrazia*)

²¹ Догађај (итал. *fortuna*)

²² Крв

²³ Перика (фр. *perruque*)

3.6. Војни и судски чиновни и професије

Како бисмо анализирали речи из ове области, прикупили смо речи које су сврстане под следећим насловима *Чиновы судејскіи* (*Cariche ed ufficiali di giustizia*), *Достоинства и чини воинства* (*Ufficiali di guerra*), *Воинство* (*L'esercito*), *О художеиствахъ и рукодѣліахъ* (*Professioni e mestieri*), *О воинствѣ* (*Per l'esercito*), *Достоинства мирская или свѣтская* (*Le Dignità temporali e secolari*) и *Служители великихъ домовъ* (*Ufficiali di casa*).

Може се приметити да имамо велики број страних речи за означавање војних и судских чиновна које су се задржале и у савременом српском језику. Тако имамо доста речи преузетих из латинског језика: *губернаторъ*²⁷ (298), *резидентъ*²⁸, *канцлеръ*, *аудиторъ*, *конзулъ*, *адвокатъ*²⁹, *прокураторъ*, *нотариусъ*³⁰, *регистраторъ*, *секретаръ* (299), *генералъ*, *мајоръ* (300). Осим тога, као што је очекивано, велики број речи долази из немачког језика: *херцогъ*³¹ (298), *канцелистъ*³², *президентъ*³³ (299), *адмиралъ*, *комисаръ* (300). Нешто мање бројне су речи из француског: *бригадиръ*, *мускатеръ* (300), *баталјонъ* (301) и италијанског језика: *капитанъ*, *капралъ*³⁴ (301).

Један број речи има савремени облик уколико се изузму ортографске разлике: *писаръ* (299), *лѣкаръ*, *месаръ*, *кроячъ*, *ципеларъ*, *шеширѣія*,

²⁴ Капут (итал. *cappotto*)

²⁵ Камизол (фр. *camisola* од шп. *camisole*, дем. од *camisa*)

²⁶ У српски је дошла преко мађарског (*cipellő*), настала у ср. лат. (*zipellus, zepellus*).

²⁷ Лат. *gubernator*

²⁸ Клајн и Шипка (2006) наводе да је реч преузета из енглеског *resident* према латинском *residens*. Љуштина ју је вероватно преузео директно из латинског или преко италијанског.

²⁹ Љуштина даје још једну реч која није страног порекла *спомощникъ*.

³⁰ У данашњем српском језику користи се реч *нотар*, од немачког *Notar* што је настало од латинског *notarius*.

³¹ Војвода (итал. *duca*), пореклом из немачког језика (ствнем. *Heri-zogo*), у српски је дошла преко мађарског *herceg*.

³² Канцелист, писар, судски чиновник (срлат. *cancellista*, нем. *Kanzlist*)

³³ Поред стране речи Љуштина даје и реч *предсѣдатель*.

³⁴ Од италијанског *caporale*. Данашњи облик је *каплар*.

терговацъ (303), конюшаръ, кочиѣишъ, слуга, куваръ, куварица (304)³⁵, господаръ (305), а запазили смо и неколико преводних еквивалената који припадају славенизмима: корчмаръ, древодѣль (303); вертоградаръ³⁶ (304).

3.7. Предмети за кућу и за обављање разних послова и активности

Љуштина даје списак предмета који су потребни за извођење одређених послова *За оне кои јашу коню (Per quei che montano a cavallo)*, активности *Ради ученія (Per studiare)* и *Инструменти музическiи (Strumenti di musica)* и за кућу или оно што се налази у кући *Имена вещей нужднѣиѣхъ къ столу или трапзѣ (Nomi delle cose più necessarie nella tavola)*, *Приправленіе стола, трапезы (L'apparecchio della tavola)*, *О частѣхъ дома (Delle parti della casa)*, *Домашнѣе украшеніе или имѣніе (I mobili della camera o della casa)*, *О ономъ что находится въ варыльницѣ (Quel che si trova nella cucina)* и *Металли или руды (I metalli)*.

Међу тим предметима имамо велики број лексема домаћег порекла као што су: *узда* (309), *листь, страна, перо, печать, писмо* (310), *свирала* (311), *столица* (312), *чаши* (313), *врата, окно* (315), *житница, покривачи, даске* (316), *огледало, ватра, дрвена постеля* (317), *уже, метла, керпа* (318), *пержити кафу* (319), *злато, сребро, гвожђе* (327), *олово, челикъ* (328). Један број лексема је турског порекла или је у српски ушао преко турског: *тамбура*³⁷ (311), *таванъ* (316), *кашика* (318), *кафа*³⁸ (318). Поред тога, забележили смо и лексеме немачког порекла: *сала* (315), *итала*³⁹ (315), али и италијанског *салвета*⁴⁰ (312).

Један број преводних еквивалената припада славенизмима: *вино црвеное* (319); *трапеза* (317), *мѣдъ*⁴¹ (328).

³⁵ Транскрибовани облици су: *писар, лекар* или *љекар, месар, кројач, ципелар, шеширѣиѣ, коњушар, кочиѣиш, слуга, кувар, куварица*.

³⁶ Баштован (итал. *giardiniera*)

³⁷ Тур. *tanbur* од ар. *tanbūr* од перс. *dünbe-i bereh* (јагњећа кожа)

³⁸ Тур. *kahve* од ар. *quahwāi*

³⁹ Нем. *Stall*. Скок (Skok 1971) тврди да у Далмацији може бити и од италијанског *stallo, stalla*.

⁴⁰ Итал. *salvietta* преко нем. *Salvette*

⁴¹ Бакар (итал. *rame*)

За одређене речи даје два термина, један страног, а други домаћег порекла: *ипада*⁴², *сабля* (309), *тема, начело* (310) док за друге даје само стране речи: *сапоги* или *стифле*⁴³ (310), *тайная камера*⁴⁴, *кабинетъ*⁴⁵ (310).

3.8. Јела и намирнице

Део речника који садржи одреднице са намирницама, биљкама и јелима, Љуштина је сврстао према следећим насловима *О приправленіи ястія въ постныя дни* (*Per condire le vivande nei giorni magri*), *Плодовы къ яденію* (*Per le frutta*) и *О ястіи и питіи* (*Per bere e mangiare*).

Велики број лексема има облик као у савременом језику и највећи део је домаћег порекла: *говедина, телетина, кокошъ, пилићи, гуска, патка, зець* (312), *сочиво, купусъ, млеко* (313), *коприве, вариво, паприке, крушка, брескве* (314), *смокве, купине, ораси, кестени* (315) *жвакати, пити, ужинати, вечерати* (336). Затим имамо неколико речи италијанског порекла међу којима су: *салата* (311), *остриге* (313), *сардине*⁴⁶, *сарделе* (314), а запазили смо и речи латинског (*ловорика*⁴⁷, 314), турског (*бадеми*, 315), грчког (*мушмуле*⁴⁸, 315) и немачког порекла (*конфектъ*⁴⁹, 315).

3.9. Животиње

Поред биљака које је Љуштина ставио у поглавље о ономе што се налази у башти (*О ономъ что се находи у вертограду и о дрвесма*)⁵⁰, дао је имена животиња под три следећа наслова *О птицахъ* (*Degli uccelli*), *О звѣрѣхъ четвороножныхъ* (*De' quadrupedi*) и *О звѣрѣхъ пресмыкающихся и несѣкомыхъ* (*Degli animali rettili ed insetti*).

⁴² Мач (итал. *spada*)

⁴³ За италијанску реч *gli stivali* (*чизме*), даје једну руску реч *сапоги* и једну реч немачког порекла *стифле* (*штифле* од нем. *Stiefel*).

⁴⁴ Соба (итал. *camera*; млет. *camara*)

⁴⁵ Реч која је у српски дошла преко немачког *Kabinett* (од фр. *cabinet* од итал. *gabinetto*).

⁴⁶ Итал. од лат. *sardina* од грч. *sardinē*

⁴⁷ Лат. *laurus*

⁴⁸ Грч. *mespilon*

⁴⁹ Слаткиш, посланица (нем. *Konfekt*)

⁵⁰ Погледати поглавље 5.10. Село и град.

Могли смо издвојити термине са савременим обликом: *птица, птичица, шева, гавранъ, лабудъ, ластавица* (323) *препелица, сврака, врана, гуска, патка, пась, мачакъ, мачка, пацовъ, овца, ованъ, коза, прасе, лисица* (324), *теле, мазга, кошута, жаба, пужъ, паукъ, лептиръ, муха* (325), *гусеница, буха, пчела, оса, скакаваць* (326) и као што се може приметити, велики је број речи које су се задржале и данас и то су првенствено речи за именовање домаћих животиња и животиња које се налазе у нашем окружењу. Поред тога, један број преводних еквивалената припада славенизмима: *герлица/горлица* (324), *левъ, серна* (325). Приметили смо да Љуштина неке речи даје у два облика: *орел/орао* (323), *волкъ/вукъ* (324).

3.10. Село и град

Из речника смо могли издвојити речи које су везане за село и град, а које су дате под следећим насловима *Укрѣпленія или утвержденія (Le fortificazioni)*, *О оноѣмъ что се види на полю (Quel che si vede in campagna)*, *О оноѣмъ что видится въ градѣ (Quel che si vede nella città)*, *О оноѣмъ что находится у подруму (Quel che si trova nella cantina)*, *О оноѣмъ что находится въ коньшинѣ (Quel che si trova nella stalla)* и *О оноѣмъ что се находи у вертограду и о дресма (Quel che si trova nel giardino, i fiori e gli alberi)*.

Неколико речи има савремени облик: *сачма, кула* (302), *бервно, оставнице за дерва, дерварница* (316), *котао* (318), *славина, каца, пиво* (319) *слама, седло, кола* (320), *маслина, буква, липа, грана* (321), *коса, лопата, мотика, шума, путъ, долина, жито, пиеница* (322), *ливаде, блато* (323) *палата* (326), док друге припадају славенизмима: *пепель* (317), *бердо* (322), *церковъ* (326), *керчма, торжице, торжество* (327), *овесъ* (322); *вертоград*⁵¹, *источник*⁵² (315).

Мали број термина је страног порекла, као што је *аммуниція*⁵³ (302), а за одређене појмове наводи један српски термин и један термин страног порекла: *болница/хоспиталъ* (326).

⁵¹ Башта (итал. *giardino*)

⁵² Извор (итал. *fontana*)

⁵³ Муниција (лат. *munitio*)

3.11. Боје и описни придеви

Боје и описни придеви сврстани су под два наслова *Цвѣти или бое (I colori)* и *Собраніе нѣкоторыхъ именъ прилагателныхъ (Raccolta di alcuni nomi aggettivi)*⁵⁴.

Међу њима имамо оне термине који су блиски облику савременог српског језика: *зеленый, жутый* (327), *гербавый* (347), *мершавый, цервенный* (348), али и одређен број речи које припадају славенизмима: *черный* (327), *долги, -я, -е* (346).

3.12. Глаголи неопходни за комуницирање у свакодневним ситуацијама

Љуштина даје списак глагола које сматра неопходним за остваривање комуникације у свакодневним ситуацијама подељене према следећим тематским областима: *О ученіи (Per lo studio)*, *О разговорѣ (Per parlare)*, *О спаваніи (Per andare a dormire)*, *Дѣйствія обыкновенная человѣческая (Azioni ordinarie dell'uomo)*, *О упражненіяхъ (Per gli esercizi)*, *Дѣйствія любви и ненависти (Azioni d'amore e d'odio)*, *О купованіи (Del comprare)*, *О церкви (Per la Chiesa)*, *Дѣйствія движенія (Azioni di movimento)* и *Дѣйствія ручная (Azioni manuali)*.

У оквиру ових тематских области могли смо да приметимо да је већина речи блиска савременим: *учити, читати, писати, преводити* (335), *изговарати, говорити, блебетати* (335), *зынути, затворити уста* (336), *спавати, пробудитисе, устати* (336), *пѣвати, скакати, изгубити, забављатисе, шалитисе* (339), *зѣвати, слушати, мирисати, зноитисе* (337), *чешати* (338), *поздрављати, казнити, шибати, хвалити, хулити, противитисе, благословити* (338), *мѣрити, купити, платити, цѣнити* (340), *слушати проповѣдь, украшавати олтарь, звонити, клекнути* (341), *ходити, избѣгнути, утећи, падати, попетисе* (342), *дѣлати, додирнути, узимати, красти, чистити, чешати* (343), са веома малим бројем славенизама као што су *молитися Богу, исповѣдатися* (341), *уоставитися, удалитися, приблизитися, убитися, восходити* (342), *трудитися* (343).

⁵⁴ Оригинални наслов који даје Љуштина је *Raccolta de' alcuni nomi adjettivi*.

4. Неадекватни преводни еквиваленти

Пошто нам је циљ рада и да видимо колико су еквиваленти адекватно преведени, издвојили смо их онако како би требало да буду преведени и како их је Љуштина дао у речнику.

Тако је за превод назива животиња Љуштина дао неколико термина чији превод није у потпуности адекватан и то видимо најпре у преводу речи *inghiandaia* (324), коју преводи као *чавка*, а за коју би требало дати превод *креја* или *сојка*. Обе врсте птица припадају породици врана, мада треба имати у виду да се ипак не ради о истој врсти. Поред тога, Љуштини вероватно нису биле довољно познате дивље животиње са којима није имао додира па тако за реч *un leopardo* (325) даје превод *рис*. У овом случају треба имати у виду да је у српском реч *рис* прасловенског порекла, док се *леопард* уводи тек у XVII веку из касног латинског који ју је преузео из грчког (Skok 1971: 288).

У раду је било и штампарских грешака које смо искључили из овог поглавља, јер су се оне увек појављивале у издањима књига, па и данас.

5. Закључна разматрања

Централни део истраживања у раду представља анализа преводних еквивалената у *Граматници италијанској* која је базирана искључиво на преводним еквивалентима датим у речнику. Како је Љуштина сврстао лексеме према тематским областима, ми смо покушали да их распоредимо у неколико семантичких поља и у сваком пољу смо испитивали које лексеме имају облик идентичан или веома сличан лексемама савременог српског језика, а које то имају одлике рускословенског језика или су преузете из рускословенског/руског. Занимало нас је такође из којих су језика преузете стране лексеме дате у *Речнику*.

Након извршене анализе, приметили смо да је највише лексема домаћег порекла блиских савременом српском језику заступљено међу терминима за именовање појмова везаних за сродство (*жена, мужь, супругь, мати*), професије (*месарь, крољчь, ципеларь, куварь, господар*), намирнице и јела (*говедина, телетина, сочиво, вариво, брескве, смокве, ораси и сл.*), животиње (*шева, гаврань, ластавица, препелица, сврака, врана, гуска, патка, пас, мачакь, мачка, пацовь, коза итд.*), ствари које се налазе у кући (*врата,*

огледало, столице) и глаголе неопходне за комуникацију у свакодневним ситуацијама (*читати, писати, говорити, скакати, слушати, платити*). Пошто су у питању речи из свакодневне употребе, сасвим је очекивано да је говорни језик утицао на превод.

Велики број лексема има одлике рускословенског језика и то највише оних које означавају неке апстрактне појмове везане за цркву (*всемогуцій, крещеніе*), али су лексеме са рускословенским одликама заступљене у свим семантичким пољима па ћемо овде навести само неке лексеме које су преузете из рускословенског/руског. Тако имамо неке придеве за опис људи (*печалный*), професије (*вертоградарь*) или за оно што се налази око куће (*источник, вертоград*). Ако имамо у виду чињеницу да народни језик није имао довољно речи за изражавање неких апстрактних појмова, очекивано је да се служи славенизмима, а осим тога, рускословенски је језик цркве и пошто је Љуштина живео у таквом окружењу, црквени термини нису могли бити изостављени.

Велики је број речи латинског порекла које су дошле у српски преко других језика посредника, највише немачког. Латинског су порекла речи за именовање месеци (*Јаннуарій, фебруарій, итд.*) и неких војних и судских чинова (*резидентъ, канцлеръ, аудиторъ, конзулъ, адвокатъ, генералъ, мајоръ*). За војне и судске чинове поред лексема из латинског, запазили смо и лексеме које су дошле из немачког (*канцелистъ, президентъ, комисаръ*), француског (*бригадиръ, мускатеръ*) и италијанског језика (*капитанъ, капралъ*).

Могли смо да приметимо да су речи за именовање одеће и обуће веома блиске савременим, али неке од њих су турског порекла (*пануче, чизме*), док су друге дошле из француског (*перука, камизолъ*) или италијанског језика (*капутъ*). То би се могло објаснити чињеницом да су са доласком нове ношње и моде дошле и нове речи у језик, најпре су то биле речи турског порекла које су се код нас одомаћиле, а касније из европских језика како је мода долазила из европских кругова.

Било је веома занимљиво запазити како је Љуштина за поједине термине дао превод речи са српским и рускословенским одликама као што су речи за именовање делова тела и органа (*езыкъ/языкъ, желчь/жучь*) и животиња (*орел/ораво, волкъ/вукъ*). Овде се ради о појмовима који су блиски човеку и који су у употреби у свакодневном говору па је схватљиво зашто се појављују речи са одликама српског језика поред рускословенског.

Поред тога што смо за циљ имали да анализирамо одакле је Љуштина највише речи преузео, желели смо да утврдимо и да ли има неадекватних преводних еквивалената. Након анализе Речника, утврдили смо да је број таквих лексема мали и да су то највише оне лексеме којима се именују појмови који нашем аутору нису били довољно познати или није било речи за њих у периоду у којем је он живео. Осим тога, не треба искључити могућност грешака које су настале током штампања. Као пример смо навели реч *рис* као недовољно прецизан превод за врсту дивље мачке (*леопард*) коју вероватно није могао познавати.

На основу свега, могли бисмо закључити да је Љуштина одлично познавао италијански језик те неколико преводних еквивалената који се не могу сматрати довољно прецизним за савремено доба не могу нарушити чињеницу да је његов речник добро урађен. Било би занимљиво анализирати додатке који иду уз речник (дијалоге, пословице, загонетке, молитве) или речник властитих именица, што оставља простора за даља истраживања.

ИЗВОР

Љуштина, Викентије (1794). *Грамматика италијанска: ради употребе иллуријских јуности*. Вџ Вѣннѣ: При Стефанѣ благородномъ отъ Новаковичъ.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјелаковић, Исидора (2017). *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*. Нови Сад: Два пера.
- Зорић, Милена (2018). *Славенизми у раним драмама Јована Стерије Поповића*. Нови Сад: Матица српска.
- Ивић, Павле (1998). *Преглед историје српског језика*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Клајн, Иван и Милан Шипка (2006). *Речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Младеновић, Александар (1979). Напомене о транскрипцији и критичком издавању старих српских текстова из XVIII и XIX века. У: *Зборник за филологију и лингвистику*, XXII/2. Нови Сад: Матица Српска. 95–129.
- Младеновић, Александар (1989). *Славеносрпски језик*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- РСЈ: Речник српског језика. Нови Сад: Матица српска. 2011.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. I–III, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–VI, Нови Сад: Матица српска, 1971–1976.

СБР: *Српски биографски речник*. V, Кв-Мао. Нови Сад: Матица српска. 2011.

Станковић, Богољуб (2008). *Руско-српски речник*. Нови Сад: Прометеј.

*

JAZU: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–XXIII, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 1880–1976.

Jernej, Josip (1962). О талијанској граматичи Викентија Лјуштине. У: *Зборник за филологију и лингвистику*. IV–V. Нови Сад: Матица српска. 140–148.

Jernej, Josip (1981). *Povijest talijanskih gramatika na hrvatskom ili srpskom jeziku od 1649. do 1900*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Skok, Petar (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Vujaklija, Milan (1980). *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta.

*

Vocabolario Treccani online: <<http://www.treccani.it/vocabolario/>>

Grande Dizionario Italiano di Gabrielli Aldo online:

<http://www.grandidizionari.it/Dizionario_Italiano.aspx>

Dizionario di Italiano il Sabatini Coletti online:

<https://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/>

Slavica Pantić

THE TRANSLATION EQUIVALENTS OF ITALIANISMS IN *THE ITALIAN GRAMMAR* BY VIKENTIJE LJUŠTINA (1794)

SUMMARY

The research topic of this paper was the analysis of the translation equivalents found in the dictionary part of *The Italian Grammar* by Vikentije Ljuština (1794). The aim of the analysis was to determine the origin of the translation equivalents and the degree of usage of the Russian recension of Church Slavonic in the above-mentioned book published at the end of the 18th century and dedicated to the Illyrian youth. Since the dictionary is divided into thematic sections, the lexemes from each section were first classified according to their semantics fields. Each semantic field

was subsequently analyzed. The special focus of this research was given to the analysis of the adequacy of the translation equivalents.

KEYWORDS: V. Ljustina, grammar, the Italian language, the Serbian language, XVIII century.

Мср Славица Пантић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
slavica.pantic92@gmail.com

РЕЧНИК ФИТОНИМА У ЛЕКАРУШИ КОСТЕ РАДОВИЋА (1830)¹

САЖЕТАК

У раду се представља рукописна лекаруша са молитвеником Косте Радовића из 1830. године, која се чува у Одељењу раритета Матице српске, под сигнатуром РР II 62. Циљ истраживања односи се на сагледавање предстандардног језичког израза на лексичком нивоу и на састављање речника фитонима заступљених у овом рукопису. Као резултат добија се систематизован преглед биља које се код нас употребљавало за лечење, као и преглед језичког фонда везаног за њихово именовање. Поређењем са старијим, средњовековним медицинским списима, као што су *Ходошки зборник* и *Хиландарски типик*, настоји се осветлити потенцијална повезаност овог рукописа са делима сличне намене ранијег периода, при чему се као критеријуми узимају организација текста, број и истоветност биљних врста, њихових назива и лековита дејства која им се приписују.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: рукописна лекаруша са молитвеником, Коста Радовић, 19. век, речник фитонима.

1. Лековито биље и лекаруше у српској култури

Употреба лековитог биља сматра се најстаријим начином лечења болести,² једним од најранијих људских искустава које се развијало упоредо

---

¹ Прилог је настао као резултат истраживања на докторским студијама на предмету Историја српског књижевног језика: предстандардни период под менторством проф. др Исидоре Бјелаковић.

² „Немајући непосредних података о другим начинима и средствима лечења, и позивајући се на вештину лечења помоћу лековитих трава код данашњих дивљих

са коришћењем биља у исхрани (Бојанин 2012: 7). Примена лековитог биља у лечењу представља значајну етапу и у развоју српске медицине – о распрострањености и развијености, као и дугом временском периоду у ком је лековито биље имало првенство, сведоче сачувани кодекси са рецептима, тзв. лекаруше.³ Највећим својим делом лекаруше су распрострањене у рукописној традицији и најчешће се налазе у рукописним књигама разноврсног садржаја (Бојанин 2012: 18). Порекло српских лекаруша препознатљиво је у народним византијским кодексима, ијатрософијама, чије преводе заправо представљају (Бјелаковић 2003: 7), а који се доводе у везу са тековинама античке медицине.⁴ Њихова употреба најзаступљенија је током средњег века, с тим да се лекаруше код нас чувају, преписују и користе и након пропасти средњовековне државе, све до краја XIX века.

Два најзначајнија дела српске културе, када је о реч о медицинским терапијским кодексима са рецептима за лечење, јесу *Ходошки зборник* (1309) и *Хиландарски медицински кодекс* (средина XVI века). Њихова важност огледа се у чињеници да су они потврда да је српска средњовековна медицина била у тесној вези са вештином лечења латинског запада и

народа, многи историчари закључују, по аналогiji, да је и преисторијски човек примењивао лековито биље за лечење болести“ (Станојевић 1953: 4).

³ У *Jugoslovenskoj bibliografiji lekaraša i narodnih medicinskih rukopisa* из 1973. године Јаша Романо представља 415 лекаруша са простора старе Југославије, насталих у периоду од XIII до XIX века, с тим да овај број није коначан. Примера ради, лекаруша Косте Радовића, која је предмет истраживања овог рада, не налази се у поменутој библиографији, иако је шире одређено место њеног порекла, Војводина, обрађено. Може се претпоставити да овај случај није усамљен.

⁴ „Od Galena, konsultovanje knjiga sa receptima postaje najvažniji deo lekarske prakse“ (Ћерковић 2005: 83). Битно је напоменути да су лекаруше, иако широко распрострањене и коришћене у народу, заправо у непосредној вези са средњовековном научном медицином заснованом на античким и арапским традицијама (Бојанин 2012: 21). У том смислу, оне су показатељ да је српска средњовековна медицина ишла у корак са византијском и западноевропском. Међутим, са развојем савремене медицине, од краја XVIII века, присутност и коришћење лекаруша упућују на извесну заосталост медицинске праксе у односу на тековине светске медицине, због чега бивају посматране и класификоване искључиво као део народне медицине (Бојанин 2012: 20–21).

византијског истока.⁵ У оквиру тих средњовековних рукописа налазе се наше најстарије лекаруше. Предузета истраживања показују да постоји извесна сличност између наших старијих, средњовековних, и новијих терапијских кодекса, с обзиром на постојање истих рецепата и назива обољења и на истоветност прескрипције неких рецепата (Катић 1957: 114). С тим у вези је и средњовековно схватање узрока болести које се ослања на учење о соковима и елементима од којих се састоји свако живо тело, преузето из античке школе Галена и Хипократа,⁶ а које се задржало и у лекарушама које датирају из XIX века, времена када је у медицини такво учење било превазиђено.

Закључак до кога се долази јесте да новији терапијски кодекси српске народне медицине представљају проширене или скраћене терапијске кодексе народне средњовековне медицине, а да је такво стање ствари последица историјских околности, при чему се пре свега мисли на пропаст српске средњовековне државе и живот под туђинском влашћу, турском, као и аустроугарском (Катић 1957: 114–115). Такво стање ствари утицало је на опстанак народне медицине, која се очувала и у XIX веку, а коју потврђује управо постојање лекаруша из тог периода.

2. Предмет и задаци истраживања

Предмет овог истраживања јесте рукописна лекаруша са молитвеником Косте Радовића, настала у Кикинди 1830. године.⁷ На њеним првим страницама стоји податак да је реч о препису књиге извесне госпоже Хелене Папич. Овај рукопис може се, према садржају, условно поделити на три дела

---

⁵ У *Хиландарском медицинском кодексу* налазе се преписи различитих средњовековних трактата из фармакотерапије и различитих области медицине, а међу њима и салернски приручник *Liber de simplicibus medicinis* Матеје Платеаријуса и *Antidotarium* извесног Николе из Салерна, оба из XII века (Бојанин 2012: 10–11).

⁶ Према овом учењу свако живо тело састоји се од крви, слузи, црвене и црне жучи, а ови сокови одговарају основним елементима материјалног света, ваздуху, земљи, води и ватри. Њихова неравнотежа сматра се узроком сваке болести, а оздрављење се постиже одстрањивањем сувишне течности из организма (Бјелаковић 2003: 5–6). Заступљеност тог учења видљива је и у лекаруши Косте Радовића.

⁷ Лекаруша са молитвеником Косте Радовића чува се у Одељењу раритета Матице српске, под сигнатуром РР II 62.

– први део односи се на практичне савете везане за одржавање домаћинства и припрему појединих напитака, други би се могао одредити као молитвеник, док трећи део, од 38. до 73. листа рукописа, јесте текст лекаруше.

Уочљива је и разлика на пољу организације текста саме лекаруше – прво су азбучним редоследом навођени називи одређених биљних врста, притом обележени и одговарајућим редним бројем, а испод таквог наслова налази се текст рецепта који читаоца обавештава о болестима које наведена биљка лечи и начину справљања лека (мелема, облога, напитка, инхалација, уља, течности за купање, испирање и укапавање, прашкова). Такво решење присутно је од 38. до 61. листа, односно од првог до 93. записа, након чега, готово доследно, наслови записа бивају носиоци податка о којој болести је реч (нпр. *Рецептъ ѿ Срдоболѣ*), док се у тексту рецепта наводе биљке које се користе за справљање лека.

Циљ истраживања односи се, с једне стране, на сагледавање предстандардног језичког израза на лексичком нивоу и на састављање речника фитонима заступљених у овом рукопису, док, с друге стране, на сагледавање лековитог својства које се приписивало именованим биљкама и њиховог односа са данашњом научном мисли.⁸ Као резултат добија се један систематизован преглед лековитог биља које је се код нас користило, као и преглед језичког фонда везаног за њихово именоване и именоване њихових вегетативних делова, уопштено (корен, лист, плод, семе) и одређеније (посебни називи за плод одређених биљних врста).

3. О начину састављања речника фитонима

Приликом састављања речника фитонима у лекаруши Косте Радовића водили смо се начелима предложеним у раду „Концепција дијахронијског термилошког речника“ Исидоре Бјелаковић и Љиљане Суботић (Бјелаковић – Суботић 2011: 149–162). Одредницу чине следећи елементи: транскрибован фитоним из лекаруше, њен латински назив, забележена

---

⁸ У ту сврху, настојали смо да у оквиру значења фитонима наведемо који су то, према данашњим научним истраживањима, лековити делови одређене биљке и лековита својства која им се у лекаруши Косте Радовића приписују. На тај начин добија се информација о степену њиховог подударанја или неподударанја.

графичка форма у оригиналу, савремени назив одређене биљне врсте (уколико је неопходан), значење фитонима, контекст, синоними. Годину нисмо наводили, с обзиром на то да је реч о само једном извору грађе. Преузели смо затечену пагинацију рукописа, с тим да смо уз сваки лист наводили и информацију о страни (а, б). Изостављени делови записа обележавани су на следећи начин: [...], а нерашчитани делови текста помоћу облик заграда: (...). Реконструисан графички израз фитонима чија потврда није забележена у тексту маркиран је звездицом *.

Латинске називе биљака одређивали смо користећи ботаничке речнике Д. Симоновића (1959) и Б. Шулека (Šulek 1879), с тим да смо предност давали Симоновићу, јер је савременији и обухватнији (у његовој грађи је и Шулеков речник). С обзиром на то да се код Симоновића проналази више латинских назива за једну биљну врсту, тамо где на основу описа биљке датог у лекаруши није било могуће одредити који би латински назив одговарао наведеној биљци, наводили смо све латинске називе које смо пронашли као могућа решења, с тим да смо подвлачили оне на које се опис биљке дат као значење наведеног фитонима односи. Тамо где је било могуће са сигурношћу изабрати један од више наведених латинских назива, сужавали смо избор, остављајући објашњење у фусноти. Последица оваквог поступка јесте непотпуна одређеност, али смо сматрали да је са научне стране тако исправније поступити. Несигурно одабирање једног латинског назива могло би значити и погрешан избор, тј. погрешно значење наведеног фитонима.

Значење фитонима наводили смо према Ј. Туцакову (1997), Д. Симоновићу (1959), А. Савићу (2014), Н. Драгин (2014) и *Речнику српскохрватског књижевног језика*, с тим да смо предност давали Туцакову, јер је он најобухватнији и најпрецизнији (Шулек не даје објашњења, Симоновић понегде). Значења оних фитонима које нисмо пронашли код Туцакова, Симоновића, Савића и Драгин, тражили смо у *Речнику*. Више различитих аутора у оквиру једне одреднице наводили смо само онда када је то било неопходно ради добијања потпуне информације. У случајевима где би дошло до извесног преклапања то нисмо радили. За поједине фитониме, које нисмо пронашли у наведеној литератури, наводили сам значење које се може одредити на основу записа у лекаруши (нпр. за *шумове*, *смеркову јагуду*).

Ширина значења фитонима није сасвим уједначена, што је зависило од обухватности и прецизности онога пронађеног у наведеној литератури.

Настојали смо да наведемо основне податке о биљној врсти која је фитонимом одређена (изглед, распрострањеност) и оне који се односе на њену лековитост, с обзиром на то да се ти подаци износе у самој лекаруши Косте Радовића. Они су, такође, након навођења контекста, укључени у одредницу.

Фитоними које смо наводили као синонине само су они који се у том својству у лекаруши јављају.

4. Напомене о транскрипцији

Лекаруша Косте Радовића настала је 1830. године и у великој мери је писана на народном језику, с тим да постоји низ језичких црта карактеристичних за славеносрпски тип књижевног језика, као што су, на пример, хибридне творевине са руским префиксом и српским наставком (*внутрене*), 3. л. јд. презента на -т (*лечит, јест*) (Бјелаковић 2003: 9). Уочљиво је и присуство два различита рукописа. На основу карактеристика језичког израза може се закључити да потичу из два различита временска периода. Први се приписује Кости Радовићу и везује се за 1830. годину, док се подаци о другом записивачу у лекаруши не проналазе – оно што се може рећи јесте да су његови записи настали након Радовићевих, тј. да је реч о млађем језичком изразу.

4.1. Графијска анализа текста

Графијска анализа текста исписаног првим рукописом указује на то да је он писан грађанском ћирилицом. Бележе се следеће графеме:

<а>, <б>, <в>, <г>, <д>, <е>, <Е>, <ѣ>, <ж>, <з>, <и>, <і>, <й>, <К>, <к>, <л>, <М>, <м>, <N>, <н>, <о>, <ѡ>, <п>, <р>, <с>, <Т>, <т>, <ћ>, <у>, <Ѣ>, <ф>, <ѳ>, <х>, <ц>, <ч>, <ш>, <щ>, <ѡ̄>, <ю>, <я>, <ѣ>, <ѣ̄>.

Текст написан другим рукописом на пољу графије доноси следеће новине: <ј>, <љ>, <т>; у њему нема графема: <ю>, <я>, <й>, <Е>, <щ>, <ѣ>, <ѣ̄>, <ѡ>; графема <ѡ̄> је присутна, али се јавља и као <од>.

4.2. Општа начела транскрипције

Текст лекаруше транскрибован је савременом српском ћирилицом, тако да језик анализираног дела у потпуности одговара оригиналу. Транскрибовани су само фитоними, не цео текст записа, тако да се наведена

решења транскрипције односе само на гласовне вредности наведених графема или графемских група које се јављају у оквиру фитонима. Приликом транскрипције посебна пажња је посвећена регистровању оних графема и графемских група које не представљају део инвентара савремене српске ћирилице или оних које су се у предстандардној епоси развоја српског књижевног језика могле употребљавати у различитим гласовним вредностима. Овом приликом наводе се транскрибована решења графема и графемских група које одговарају наведеном критеријуму.

- Графема <а> има фонетску вредност вокала /a/ и фонетску вредност /ja/ иза вокала: <агаџь> → агат; <жалѣа> → жалфија.
- Графема <е> има фонетску вредност вокала /e/ и фонетску вредност /je/ иза вокала: <јургеџь> → јургет; <рѣвина> → рујевина.
- Графема <й> има фонетску вредност сонанта /j/: <јаѣѣка> → јабука; <јагоде> → јагоде.
- Графемска група <ни> има фонетску вредност <ni> и фонетску вредност <ni>: <лешникъ> → лешник; <дренина> → дрењина.
- Графемска група <ли> има фонетску вредности <li> и фонетску вредност <li>: <лиџь> → лист; <шлива> → шљива.
- Графема <и> има фонетску вредност вокала /i/ и фонетску вредност сонанта /j/: <биберъ> → бибер; <таманъ> → тамјан.
- Графемска група <и> којом се обележава наставак придева одређеног вида у мушком роду има фонетску вредност /ji/: <дивиѣ кестенъ> → дивји кестен.
- Графема <я> има фонетску вредност /ja/: <јаѣѣковина> → јабуковина.
- Графемске групе <ля>, <ня> имају фонетске вредности /la/, /na/: <конопля> → конопља; <вишня> → вишња.
- Графема <ю> има фонетску вредност /ju/: <јургеџь> → јургет.
- Графемска група <лј>⁹ има фонетску вредност /l/: <куделја> → кудеља.
- Графема <ѣ> има фонетску вредност вокала /u/: <ѣндева> → бундева.
- Графема <ћ> има фонетску вредност /d/: <грожђе> → грожђе; <мирођија> → мирођија.

⁹ Графемска група која је забележена само другим рукописом.

- Графема <ч> има фонетску вредност /dž/: <поморанча> → поморанца.
- Графемска група <ер> у позицији вокалног /r/ има фонетску вредност /r/: <верба> → врба; <церни> → црни; <тернина> → трњина.
- Графема <ъ> нема фонетску вредност, већ маркира крај речи: <јургетъ> → јургет.
- Графема <ь> маркира палаталност гласа који јој претходи: <кукољь> → кукољ; <кельь> → кель.

Интервенције предузете приликом навођења текста записа односе се искључиво на ортографску раван – на растављено писање речи и интерпункцију:

- *Кога мУчитъ каменъ или песакъ нека на дще ЕднУ или 2 смокве біберомъ посуТе Еде помоћи ћемУ.* → Кога мучитъ каменъ, или песакъ, нека на дще одну или 2 смокве біберомъ посуте еде, помоћи ће му.
- *Еднимъ яйцетомъ замесивши, и растінУвшій толико колико стомахъ чии посипатиі лютотъ ракіотъ комовицомъ и добро потрунити исиотомъ пакъ на стомахъ прівіти захладнѣли стомахъ угрѣва и апетитъ дае и болѣтицУ утолѣва.* → Еднимъ яйцетомъ замесивши и растінУвшій толико колико стомахъ чии, посипатиі лютотъ ракіотъ комовицомъ и добро потрунити исиотомъ, пакъ на стомахъ прівіти; захладнѣли стомахъ угрѣва, апетитъ дае и болѣтицу утолѣва.

5. Речник

А
агат камен / **агат** (*Aloëxylon agallochum*) <агатъ каменъ>, <агатъ>. Смола алојевог дрвета. Алојево дрво је карактеристично за шире поднебље југоисточне Азије чија је смола, коју би почињало да лучи услед физичке озледе или напада паразитских организама, а која би се задржавала испод коре и стврђавала, била цењена (Савић 2014: 17). Користи се за кађење и лечење (Симоновић 1959: 24). Агатъ каменъ [...]. Агатъ у прахъ да стѣче пакъ да

смеша съ беланцомъ $\overline{\text{C}}$ яета на чело да прівіе (38а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: очних болести, велике болести, против подизања материце, за олакшавање порођаја; користи се као главни састојак смесе за облог и као средство за кађење.

Б
бела слачица (*Sinapis alba*) <бела слачица*>. *Бела слачица се употребљава за дражење коже, као и*

за прављење сенфа, као зачин, особито у Северној и Западној Европи. Користи се њено зрно и семе (Туцаков 1997: 607). Белџ слацицџновџ истџћи и у ново слатко вино метнџти садржава сладостџ и брани ускиснџти (55б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи, враћање покретљивости удовима, и за спречавање вина да ускисне; користи се цела биљка или њено семе стучено у прах.

бибер (*Piper, P. nigrum*) <биберџ*>. Трoпска биљка чији се зрнасти плод употребљава као зачин, који се исто тако назива. То је дуговечна повијуша која расте у трoпској Азији, где се и гаји, као и у осталим трoпским пределима. Бибер је својственог љутог и топлог укуса и ароматичног мириса (Туцаков 1997: 238–239). Кога мџчитџ каменџ или песакџ нека на дџце Еднџ или 2 смокве биберомџ посџте Еде помоћи ће мџ (54а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: камена и песка; користи се као храна.

боб (1. *Phaseolus vulgaris*, 2. *Vicia faba*) <бобџ>. Једногодишња зељаста, махунаста биљка из породице лепирњача, у употреби за људску и сточну храну. Достиге висину од 60 до 140 сантиметара. Пореклом је из Азије, а код нас се гаји попут пасуља и грашка. У лековите сврхе користе се зелене махуне и цвет (Туцаков 1997: 241). Бобџ у сирџетџ скУвати и уютрџ уміті се чисти лице то (...) : љоскџ скінџті увече и чистомџ водомџ помешати чисти лице и светло прави (39б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: глувоће, отекина, за негу лица; користи се као

главни састојак облога, паре за инхалирање, течности за умивање.

боквица (*Platango, P. lanceolata, P. major*) <боквицаџ*>. Зељаста биљка која се употребљава у народном лекарству (Р1: 244). Код нас расте двадесетак врста боквице. У већини врста боквице лишће се развија у облику розете у дну стабљике која није граната и нема лишћа, него се завршава збијеном цвашићу од ситних цветова. Најраспрострањеније су тзв. широколиста боквица (*P. major*), усколиста боквица (*P. lanceolata*) и средња боквица (*P. media*), и користе се као лек у народу. У лековите сврхе користе се свеж и сув лист, ређе цела биљка и корен (Туцаков 1997: 242–243). А против крвавог отока истинo лџкарство да се у сирџетџ раци скџваю и љоске џ нихџ сасма истџчене у прахџ пакџ тога праха давати уютрџ и увече по 1. f квинтлекџ у врџнџ црвенџ винџ или ѱ боквице воде (50а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење крвавог отока код људи; користи се као састојак лековитог напитка. (=буква (трава),¹ подорожна буквица).

¹ Не може се са сигурношћу тврдити, али се може претпоставити из више разлога – као прво сасвим је јасно да није реч о букви као врсти дрвета, већ као о врсти ниске зељасте биљке, јер се наглашава да је реч о трави, као друго, буква као трава наводи се у посебном запису насловљеном *буква*, што упућује да је реч о две различите биљне врсте. С тим у вези, назив *боквица* не налази се у наслову ниједног записа, него у његовом тексту, под *сирџе*. Њено

бор / боровина (*Pinus, P. halepensis, P. nigra, P. pinea, P. silvestris*) <боръ*,>, <боровина>. *Врста четинара чији се млади пулољи користе у лековите сврхе* (Туцаков 1997: 225–226). **Боровина** [...]. **Борова** кора иствчена у прахъ добра Е на свако ранѣ и крастѣ такоћеръ и најдегъ (38а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана и краста; користи се као прах.

бреза (*Betula, B. pubescens, B. verrucosa*) <бреза>. *Врста листопадног белогоричног дрвета беле коре. Реч је о витким дрветима с белом кором и витким, танким гранчицама. У лековите сврхе користе се лист, кора и свеж сок добијен у пролеће* (Туцаков 1997: 250). **Бреза** [...] највише ране лечи кад томъ водомъ испираю (38а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: негу лица и испирање рана; користи се као течност за испирање и умивање.

бресква / бресковина (*Prunus persica*) <бресква>, <breskovina*>. *Врста воћке и њен плод* (P1: 271). **Бресква** [...]. А смола **Бресковине** омочена у води или винѣ чисти перси (...) жиле и каменъ разбия кад се пије (38б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: камена, очију, ушију, чишћење груди (плућа), спречавање опијања од вина; користи се

именовање у тексту записа, а да се не налази у наслову, могло би значити да је та биљна врста већ раније обрађена. Све то наводи да се *буква трава* може поистоветити са *боквицом*, на шта упућује и сличност њихових назива.

језгро њене коштице, уље исцеђено из коштица, смола из дрвета брескве.

брестовина (*Ulmus, U. campestris, U. scabra*) <брестовина>. *Врста листопадног белогоричног дрвета* (P1: 271). *Снажно дрво које расте до 35 метара висине. За лековите сврхе употребљава се унутрашња и средња кора са грана старости једне до две године* (Туцаков 1997: 251). **Брестовина** [...]. **Брестовине** Езеро добро прокввати ѣ истой води омочитъ крпѣ превјати на иждегъ но најпре помицати да прионе на ранѣ прекіа лекъ естъ (40а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење рана код људи; користи се као састојак за справљање лековитог облога.

буква (*Fagus, F. silvatica*) <бѣква>. *Врста листопадног дрвета, расте до 35 метара висине. У лековите сврхе користе се њен плод и кора* (Туцаков 1997: 252). **Буква** [...]. Находи се у старој **бѣкви** и растовини вода у шћплини која естъ на свако внѣтренно добра и челоѣкѣ и скотѣ тѣ полезна (38б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи (оток вилице, зубобоље, унутрашњих органа) и домаћих животиња (унутрашњих органа); користи се као храна и напитака.

буква [трава] <бѣква>. *Зелѣста биљка, врста траве* (Радовић 1830: 39б, 40а). **Буква** [...]. Прахъ **Буква** неке траве на рану добаръ (39б, 40а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: против деловања отрова, за заустављање повраћања, за лечење цревних болести, рана, очију, ушију; користи се као састојак лековитог напитка, као прах и сок добијен

цеђењем. Види **боквица**. (= боквица, подорожна буквица).

бундева (*Cucurbita*, *C. melopepo*, *C. ovifera*, *C. pepo*) <бундева*>. Врста тикве која се употребљава за исхрану људи и стоке. Једногодишња зељаста биљка са пузавим, ребрастим, бодљикавим стабљикама дугачким до 10 метара. Листови су огромни, срцолики, плитко петоделни, по ободу на зубљени. Цветови су жути, мушки су крупнији од женских. Плод је огромна округла боба, тешка и преко 10 килограма, споља бело-сивкаста, а на пресеку наранџаста, месната и сочна, у шупљини су семенке. Цвета током јула и августа, а сазрева током септембра и октобра. Пореклом је из тропске Америке. У лековите сврхе користе се зрео плод и семе (Туцаков 1997: 252). Тиква и бундева кора у пепелџ спалџна естџ лековито тим пепеломџ гнилџ ранџ насипати (58а). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: рана и инфизицираних рана; користи се као прах.

В
винова лоза (*Vitis vinifera*) <винова лоза>. Биљка која се гаји ради грозџа. У лековите сврхе користе се лист и плод (Туцаков 1997: 275–276). **Винова лоза** [...]. Ѓ листа **винова** вода исцећена добро пити тому кои врло блое (40б, 41а). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: камена, болесних очију, желуца, температуре, болести главе, претераног повраћања, за побољшање апетита и одржавање чистоте тела; користи се вода од винове лозе, њен пепео, лист, употребљава се као храна. (=грозџе).

вишња (*Prunus cerasus*)² <вишња>. Дрво и плод воћке сличне трешњи. У лековите сврхе користе се плод, семенке и петелџе (Туцаков 1997: 277). **Вишња** и трешња раћаю смолџ коя џ сирћетџ скџвана шџџ лечи и красте на тџлџ (40б). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: шуге и краста по телу; користи се смола вишњевог дрвета припремљена као течност за испирање.

врба (*Salix*) <верба>. Листопадно дрво или шиб из истоимене породице која расте крај воде и на влажном тлу (Р1: 428). **Верба** [...]. Лишће от нџ истучено у ладной води коя жена често пије не роди (40б). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: брадавица и жуљева, против зачећа, за чишћење лица и очију; користи се њено лишће и вода од брезе, употребљава се као напитака и облог.

Г
горки бадем (*Prunus communis amara*) <горки бадемџ>. Дрво коштуњава плода које се гаји у топлијим крајевима. Расте до 5 метара висине, листови су му дугуљастии, шиљастии, по рубу оштро тестерастии, цветови ружичасте боје, а плод је дугуљаста коштунница у којој се налази једна, ређе две, семенке. У

² Код Симоновиџа за народни назив **вишња**, поред латинског *Prunus cerasus* наводи се и *Phaseolus coccineus*. Међутим, други латински назив означава шарени пасуљ, а из записа у лекаруши јасно је да је реч о дрвету, јер оно лучи смолу, а наводи се заједно са трешњом, која је вишњи слична, а такође је дрво.

семену горког бадема има хетерозида амигдалозида, због чега је оно горко, отровно и лековито. Пореклом је из Мале Азије и Месопотамије, одакле се раширило свуда око Средоземног мора. У лековите сврхе користи се његово семе и уље добијено његовим цеђењем (Туцаков 1997: 221). Горки бадењ у Ел8 бодри Ес8 против8 флегме у грвди исчисти стомахъ и даю санъ (39а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: флегме у грудима и стомаку, песка; користи се као састојак у јелу и као састојак за справљање лековитог напитка.

горушица <горџица*>. *Једногодишња или двогодишња зељасти биљка, висока до 80 цм. Расте свуда, а највише као бујан коров у јарим усевима. Њено семе користи се за лечење и исхрану* (Туцаков 1997: 297). Р8ке беле кој хоће да има не ѿ ист8чена бадема и горџице начини брашно тимъ и сап8номъ уЕдно испере (55а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: за бељење коже руку и поправљања слуха; користи се њено семе стучено у прах. Види **слачица**. (=слачица).

григот каламус ароматис / **григот** (*Acorus calamus*) <григотъ calamus ароматис>, <григотъ>. *Иђирот, дугувечна зељасти биљка с врло развијеним и разгранатим ризомима, који су на доњој страни обрасли многобројним жиличастим корењем, а од горе правим, зеленим, сабљастим, до једног метра дугачким и до 3 сантиметра широким, листовима. Стабљика је при дну црвенкаста, а на врху се завршава збијеним цветним жућкасто-зеленим клипом окренутим у страну. Цвета током јуна и јула. Плод је дугуљасти*

црвена бобица. Цела биљка пријатно мирише. Расте у мноштву по нашим блатима и мочварама свуда поред Дунава, Тисе, Саве и других река. У лековите сврхе користи се његов ризом (Туцаков 1997: 351). Григотъ calamus ароматис [...]. Изрезавши григотъ на колце ситно и у стакл8 положивши ѿ винске киселице ракиомъ нас8ти, после на вр8ной ф8р8ни или на с8нци8 децилirati на неколико днеј, свако јутро оте ракие пити добро ради стомаха и крѣпленіе (43а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести стомака и за побољшање општег стања организма; користи се његов корен као састојак лековитог напитка.

грожје <гроздіе>, <грожје*>. *Плод винове лозе, често од великог броја зрна на једној петељци* (Р1: 574). Гроздіе [...]. Грожја мало с8вогъ нашити са биберомъ и у 8сти држати валя тітечли ѿ главе мокрот8 (41б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести главе; користи се као храна. Види **винова лоза**. (=винова лоза).

Д
дивји кестен (*Aesculus, Aesculus hippocastanum*) <дивји кестенъ>. *Дивљи кестен је високо листопадно дрво које се као украс сади по парковима и дрворедима. Врло је корисно и лепо дрво. У лековите сврхе користи се његово семе и кора, ређе цвет* (Туцаков 1997: 306). Дивји кестенъ ѿс8шен и добро сатрвенъ хоће гл8хот8 излечити (43а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење глувоће код људи; користи се његов плод.

диња (*Cucumis melo*) <диня>. Једногодишња зељаста биљка са дугачким полеглим врежама. Гаји се у великом броју варијетета као укусно слатко воће. У лековите сврхе користе се плод, семе и корен (Туцаков 1997: 317). **Диня** [...] бива слаћа и лепша кад се најпре семе мало [...] (42а). У лекаруши Косте Радовића не наводе се њена лековита својства, него се даје савет за припрему диње, тј. за побољшање њене слаткоће.

дрен / дрењине (*Cornus mas*) <дренъ>, <дренине*>. Грм или ниско дрво, високо од 5 до 8 метара. Гране су му длакаве, зелкасте или сивкасте. Листови су наспрамни, одоздо светлији, елиптични и по ободу цели. Цветови су жути, јављају се рано, пре листања, већ у марту, сакупљени у шитасте кичице, правилни су и четворочлани. Расте свуда, а највише по сунчаним, каменитим странама светлих листопадних шума заједно са другим грмљем и шибљем. У лековите сврхе користе се свежи и осушени плодови, ређе кора (Туцаков 1997: 321). **Дренъ** [...]. 1. Лишће **Ѓ** **дрена** или замечи нѣга у винѣ кѣвати или семе особно свакѣ тѣкѣћѣ ранѣ прѣвиена сѣше и лече добро. 2. О **дренина** може се вино направити кое лекъ противо внѣтренѣ разлабливости, или тога напредѣ или натрагѣ [...] (41б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана и унутрашње ослабљености, употребљава се вино направљено од дрена, лишће, замечи и семе као облог.

дуд (*Morus*) <дудъ>. Листопадно дрво и његов плод (P1: 802). Разликују се црни (*M. nigra*) и бели дуд (*M. alba*). Користе се за лечење, плод и лист, и плод за

исхрану људи и домаћих животиња (Туцаков 1997: 322–323). **Дудъ** [...]. Лишће **Ѓ** нѣга истучено [...] (42а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: зубне болести и температуре, грознице; користи се његово лишће, употребљава се за инхалирање или испирање.

Ж

жалфија (*Salvia, S. officinalis*) <жалѣа>. **Жалфија** је дуговечан, разгранат грм висок од 50 до 90 сантиметара. Стабљика је дрвенаста, вишегодишња и четвороугласта. Листови су сребрноозелени због обиља длака. Цветови су плаво-љубичасти, понекад ружичасто-белести, изразито двоуснати и налазе се удружени у класасте приљенове на врховима стабљика и огранака. Цела биљка је врло ароматичног и својственог мириса. У лековите сврхе користи се њен лист (Туцаков 1997: 333, 335). Немецкии сулгеръ или на србскии **жалѣа** зове се кое весма полезне на ране када изићѣ по тѣлѣ бѣбѣлице и начинѣ се ране валя жалѣю изсећи и у пѣтеръ попржити то естѣ да се истопи пѣтеръ, пакъ после када се олади мазати ранѣ врло лековито естѣ (67б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана и бубуљица; користи се као састојак за справљање лековите масти.

жир <жиръ>. Плод **храста** (P2: 40). Такоћеръ **жиръ** и рѣжѣца у води кѣвана узима се противѣ крвава пљованя (52а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: против крвавог пљувања. Види **храст**. (= **храст**).

З

змирна / **смирна** (*Commiphora abyssinica*, *C. schimperi*, *Smyrax benzoin*) <змирна>, <смирна*>. Измирна је балсамична смола добијена из засеченог стабла разних врста *Smyrax* (*Smyracaceae*), које расту дивље, а местимично се и гаје у индомалајском подручју (Туцаков 1997: 353). 1. Змирна [...]. Такође добро е и за смрадлива дџа уста мало змирне држати и то пићи (426). 2. С таміаномъ и смирномъ и шафраномъ помџшавши да се жена $\text{C}\bar{\text{D}}$ долџ помаже Ей на почетку Ечмене и пороњеня (436). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: одржавање хигијене усне дупље, олакшавање порођаја, промуклости и кашља, поквареног стомака, одржавање здравља зуба и десни, лечење рана, поготово на глави; користи се као састојак лековитог напитка, лековите масти и течности за испирање, и као прах.

зова (*Sambucus nigra*) <зова>³. Зова је грм или мање дрво високо до 5 метара. Она врло рано олиста. Гране су јој испуњене белом сржи. Има наспрамне, непарно перасте листове. Цветови су ситни, млечнобели, јаког мириса, удружени у врло крупне рачвасте цвасте сличне штиту. Плодови су ситне, зељасте, а кад сазру, тамнољубичасте бобице с црвеномодрим соком. Цвета од маја до јула. Расте свуда, највише по влажним и запуштеним местима, по насељима и око њих, по ободу шума и шумским просецима. У лековите сврхе користи се њен цвет (Туцаков 1997: 346–347). [...] зова дална зелена кора [...] (72a). У

лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење рана код људи; користи се њена зелена кора.

И

исиот (*Zingiber officinale*) <исиотъ>. Бумбир, вишегодишња биљка, пореклом је из тропске Азије, користи се у великој мери као зачин. У лековите сврхе користи се његов ризом (Туцаков 1997: 325). Исиотъ [...]. Еднимъ яйцетомъ замесивши и растинџвшиј толико колико стомахъ чиі посипатиі лютотомъ ракіотомъ комовицомъ и добро потрунити исиотомъ, пакъ на стомахъ прівіти, захладнџли стомахъ угрџва и апетитџ дае и болџтицџ утолџва (426). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење болести стомака и врађање апетита; користи се као прах.

Ј

јабука / **јабуковина** (*Malus pumila*) <јабџка>, <јабџковина*>. Врста вођке из породице ружа са много подврста; њен плод. Вођка висока до 10 метара. Гаје се многе сорте чији састав није исти: кисела, опора, слатка итд. У лековите сврхе користи се њен плод (Туцаков 1997: 360). 1. Јабџка [...]. Ако га сан(...)іе пребияю нека метне у јабџџ тџчена таміјана, пакъ испеквшиі прівіе хође ома помоћи. 2. Лишће зелено $\text{C}\bar{\text{D}}$ јабџковине истџчено или џ водџ исцеђено, употребити на огнџвити отоке положити (60a, 60b). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: спречава дејство отрова, тера глисте, за лечење отока; користи се лишће и плод, употребљава се као облог.

јагода (*Fragaria*, *F. vesca*) <јагода*>. Ниска зељаста биљка из породице ружа с округлим меснатим плодом црвене

³ Форма забележена другим рукописом.

боје (P2: 554). Ўагоде [...] црвене летнѣ
 ѿ нихъ исцеѣна вода у свое време [...] (60б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести зуба и одржавање хигијене усне дупље, отоке грла; користи се сок (вода) добијен цеђењем плодова.

јасеново дрво (*Fraxinus, F. excelsior, F. ornus*) <јасеново дрво*>. *Врста шумског дрвета из породице маслина, са више подврста, пераста лишћа* (P2: 568). Јасеновимъ дрветомъ почести се по носѣ и стѣденомъ водомъ уми образъ и из кости стране иде иде у оној рѣпи држи дрво јасеново (63а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за заустављање крви из носа код људи; користи се јасеново дрво.

јургет (*Lagenaria vulgaris*) <јургетъ>. *Дугуљаста тиквица, користи се за исхрану* (Симоновић 1959: 259). Јургетъ [...]. ѿ нѣгове коре пепео добаръ на [...] (60а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење инфицираних рана код људи; користи се његова кора као прах.

К

кајсија (*Prunus armeniaca*) <кајсија>. *Дрво из породице ружа жуто-црвеног плода с великом коштицом; плод тог дрвета* (P2: 630). Кайсија [...] зейтинъ естъ добаръ [...] (43а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење огњевитих отока код људи; користи се уље добијено цеђењем коштица.

камфор / **канфор** (*Cinnamomum camphora*) <камфоръ>, <канфоръ*>. *Камфор је чврсти део етарског уља добијеног из дрвета Cinnamomum camphora Nees et Eberm. – Lauraceae (јапански канфор, камфор, камфорњак,*

камфорово дрво) или синтетски од пинена (борово, терпентинско уље). То су кристални комади својственог мириса. Брзо ветри, па се мора херметички запаковати и чувати на хладном месту (Туцаков 1997: 371). 1. Камфоръ [...] помагаеъ збма да не болятъ (43а). 2. Да љзме морастъ папиръ и да намаже са белимъ плайвазомъ у којимъ канфора има пакъ папиръ да избоцка потомъ да привие хоће се помоћи (62а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: зубобоље, осипа по телу, слабљење похоте; користи се као састојак течности за испирање, као облог, препоручује се удисање његовог мириса.

карамфил (*Dianthus, D. caryophyllus, Eugenia caryophyllata*) <карамфилъ>. *Украсна биљка са цветовима разних боја. Баштенски или вртни каранфил и многе дивље врсте каранфила користе се у народној медицини. У лековите сврхе користи се његов цвет* (Туцаков 1997: 373). Карамфилъ [...] естъ врло лековитъ (44а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: оштри вид, против несвестице; користи се као састојак лековите течности за помазивање и као храна, тзв. маџун.

кељ (*Brassica oleracea acephala, B. oleracea sabauda*) <кељ>. *Врста купуса која има смежурано лишће и нешто мекше главице* (P2: 697). Кељ [...]. ѿ кеља и кѣпѣса и палѣна кореня пепель начинѣнъ и ѿ нѣга цеѣъ кѣванъ ѣдивително естъ добро противъ хладногъ огња кад се тимъ пере (43б, 44а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: шуге, рана, глувоће, модрица и подлива,

хладне грознице; користи се његово лишће, сок добијен цеђењем, вода у којој се кувао, пепео као облог, састојак течности за испирање, састојак средства за купање.

кестен (*Casmanea sativa*)⁴ <кестењ>. *Врста листопадног дрвета из породице букава са много подврста; плод тог дрвета* (P2: 701). Печен кестењ кад се истече пакљ са медомљ и солио на ранљ бесна пса приложиа врло помагаељ (43а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана од уједа бесног пса, крвавог кашља и за регулисање крвног тока и менструације; користи се његов плод као састојак лековите масти, облога, напитка.

конопља (*Cannabis sativa*) <конопля>. *Биљка из породице конопљика која се употребљава као сировина за прављење грубљих тканина и ужади* (P2: 824). У лековите сврхе користи се њено семе (Туцаков 1997: 402). Конопља [...] семеЌ нљ кад се лепо отаре [...] (44а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести ушију и болести утробе; користи се њено семе, које се употребљава као састојак лековитог напитка (млеко из њега исцеђено) и као облог. (= кудеља).

копар (*Anethum graveolens*)⁵ <копарљ>. *Биљка из породице ититара која се*

гаји по вртовима и употребљава у сировом стању као зачин у јелу, мирођија (P2: 843). *Свима добро позната зачинска мирисна биљка веома распрострањена. У лековите сврхе употребљава се зрео плод, ређе врхови гранчица у цвету* (Туцаков 1997: 483). Копарљ [...] (42б). Млогу крв зауставити од копра (мирођије) семе куван теи (72б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: желуца, материце, унутрашњих болести и камена, за заустављање крви; користи се као састојак лековитог напитка и чај скуван од његовог семена. (= мирођија).

коприва (*Celmis ausmralis*, *Urmica*, *U. urens*) <коприва>, <коприва>. *Коровна биљка са иглицама на лишћу и стабљници које надражују кожу кад се дотакну. У лековите сврхе користе се врхови гранчица са лишћем, сам лист, цела надземна биљка у цвету или само корен* (Туцаков 1997: 405). Коприва[...]. Коренљ Ѓ велике коприве 8 медљ и винљ кљванљ Еденљ лечи гладанљ и сљхљ кашалљ Ерљ отвара жигерицљ Ѓ дшанеи (44б, 45а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: бола у боковима, унутрашњих рана, кашља, тескобе у грудима, болести уринарног тракта; користи се њен корен, цвет, лишће и семе, употребљава се као састојак лековитог напитка и као храна.

⁴ Код Симоновића за *кестен* је наведен и латински назив *Solanum tuberosum*, што је кромпир. На основу записа у лекаруши може се закључити да је реч о кестену као плоду кестена дрвета.

⁵ У лекаруши Косте Радовића *копар* се поистовећује са *мирођијом*, тако да се

на основу њеног латинског назива (*Anethum graveolens*) може уже одредити и латински назив за *копар*, односно од два која се код Симоновића наводе (*Anethum graveolens*, *Foeniculum vulgare*) изабрати један с којим се у овом случају подудара (*Anethum graveolens*).

кора <кора>. *Спољашњи део дрвета који се лако може одвојити* (P2: 848). Махъ или кора Ґ растова дрвета заставља срдоболу у винѢ кѢванъ (47а).

корен <коренъ*>. *Подземни део биљке помоћу ког се она учвршћује и црпи из земље воду и хранљиве материје* (P2: 852). Ако свако јутро наште срце Едеш помалоѢ тога корена утољава болестъ у стомахѢ (43а).

крин или лен (*Phormium tenax*) <кринъ или ленъ>, <кринъ>. *Ланени крин, биљка која достиже висину од два до три метра. Цвета од краја пролећа до почетка лета. Највише јој одговара влажно и мокро земљиште. Користи се за израду тканина* (<http://www.pfaf.org/user/plant.aspx?latinname=Phormium+tenax>, 22.09.2016.). Кринъ или ленъ [...]. То криновъ цветъ у лютој ракии са камфоромъ дестилрати добаръ естъ привјати на гришкѢ ранѢ не да се позледити и тако скоро лечитъ (42б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана, главобоље, ублажавање бола; користи се његов цвет и лишће, употребљава се као облог.

крушка (*Pirus, P. sommitis*) <крѢшка*>. *Листопадна дрвенаста биљка из породице ружа с јестивим плодовима, који имају облик округластог конуса; плод тог дрвета* (P3: 100). Изъ крѢшке или изъ дрѢге воћке бѢбѢ коя горе иде са два прста уфатити и згнѢчити у ЕднѢ кашикѢ са водомъ или са чимъ драго попити (68а). У лекаруши Косте Радовића овој биљци се директно не преписује лековито дејство, већ се она јавља као станиште буба које се препоручују за лечење бруха код људи.

кудеља (*Cannabis sativa*) <куделја*>⁶. *Биљка из породице коприва из чије се стабљике добија влакно за предење, а из семена биљно уље* (P3: 111). Куделу окади на ситно утучен шећер и зрви восак и онако вруће мети на севатину (68б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: тзв. севатине и трипла; користи се њено семе као састојак лековитог напитка и као облог. Види **конопља**. (= конопља).

кукољ (*Agrostemma githago, Vicia sativa*) <кукољ>. *Биљка из породице каранфила с плаво-црвенкастим цветовима и отровним семенкама, расте као коров по њивама и ливадама* (P3: 117). *Отровна биљка која се не користи у научној медицини* (Туцаков 1997: 419). Кукољ [...]. С таміаномъ и смірномъ и шафраномъ помѢшавши да се жена Ґ долѢ помаже [...] (43б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за олакшавање порођаја жена; користи се као састојак лековите масти.

кукута (*Copium maculatum*) <кѢкта>. *Једна од наших најпознатијих и најобичнијих отровних и смрдљивих корова која расте по насељима и око њих, по запуштеним и неуредним местима. Веома је распрострањена. Стабљика је висока до 2,5 метара, снажна и разграната, уздуж пругаста и посута рићим или мркоцрвеним пегама; лишће је меко, троугласто, исцепано; цветови су ситни, неугодни, бели и скупљени у шитове; плод је јајаст или округласт, сиво-зелене боје. У лековите сврхе користе се њен плод и лист* (Туцаков 1997: 421–422). КѢкта [...] хлади сваке гореће отоке [...]

⁶ Форма забележена другим рукописом.

(446). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: заустављање раста груди код жена и прекида лактације, за хлађење горећих отока и ублажавање бола; користи се као облог.

купус (*Brassica, B. oleracea capitata*)⁷ <купѠсъ>, <кѠпѠсъ*>. Биљка из породице крсташица са много подврста (РЗ: 132). Заузима значајно место у нашој исхрани, нарочито зими кад нема свеже, зелене хране; садржи доста С витамина. У лековите сврхе користи се његов лист и сок добијен његовим цеђењем (Туцаков 1997: 424). КупѠсъ [...] ѿ кела и кѠпѠса и палѣна кореня пепелъ начинѣнъ и ѿ нѣга цеђь кѠванъ Ѡдивително естъ добро противъ хладногъ огња кад се тимъ пере (436). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: хладног огња и за добијање тежине; користи се као састојак средства за прање и као храна.

Л

лан (*Linum, L. usitatissimum*) <ланѣ>. Лан је гајена једногодишња зељаста биљка, висока 50–80 сантиметара. Стабљика је танка, ваљкаста и слабо обрасла ситним дугуљастим листићима; на горњем делу је мало разграната, а на врховима огранака има по један ситан, врло нежан цвет

плаве боје. Плод је округласта чаура са десет семенки. У лековите сврхе користи се његово семе (Туцаков 1997: 427–428). Ланѣ [...] сваки отокъ болећи прівіено помаже (45а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: несвестице, срдоболе, температуре, плућних болести, тзв. санчие, за заустављање крви, за ублажавање бола отока; користи се његово семе као храна, облог и састојак лековитог напитка.

левендула (*Lavandula, L. officinalis*) <левенѠвла>. Лаванда је дуговечан, разгранат грмић, висок 40–60 сантиметара; има много усправних изданака густо обраслих уским, рузмарину сличним, листићима. Цела биљка је сива од обиља длака. Врхови грана обрасли су ситним плавим цветовима удруженим у цвасти сличне класју. Расте дивља на сувим, топлим, мршавим и кршевитим падинама западног дела Медитерана. Такође се и гаји. У лековите сврхе користи се њен цвет (Туцаков 1997: 426). ЛевенѠвла [...] Нека Ѡзме левенѠвла сирѣта ½ холбе и к томѠ да узме [...] (47а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: главобоље, болести зуби и мозга, за побољшање раста косе; користи се сирѣће направљено од њеног цвета, које се употребљава за прављење облога.

⁷ Код Симоновића наводи се неколико латинских назива за купус (*Brassica, B. oleracea acerphala, B. oleracea capitata, B. oleracea sabauda*), међутим, када се издвоје латински називи за келъ, који припада истом роду, остаје један латински назив за купус (*B. oleracea capitata*).

лешник (*Corylus avellana*) <лешникѣ>. Плод леске, шиба и грма из породице бреза (РЗ: 193; 200). Густ шиб глатке коре и савитљивих грана, висок до 5 метара. Листови су крупни, овални, на врху шиљати, на основи срцасто усечени, одоздо длакави и по ободу двоструко тестерасто усечени. Мушки цветови су жуте ресе које се јављају

већ у септембру, а женски у јануару или фебруару у збијеној цвасти која изгледа као пупољак. Плод је орашица доњим делом умотана у зелени чупав овој. Оплодница је чврста, дрвенаста и у њој се налази укусна семенка која се користи у исхрани. У лековите сврхе користе се млади лист, кора, семе и уље (Туцаков 1997: 433–434). Твченъ лешникъ са ситнимъ сѡвимъ грождемъ поквареној жигерици (45а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење јетре код људи.

лист / лишће <листь*>, <лишће*>⁸. Један од главних органа биљака, бочни израштај на гранчицама, ређе на стаблу и грани, пљоснате површине, обично зелене боје, различитог облика, помоћу кога се одвија транспирација биљке (РЗ: 214). 1. Ѓ листа винова вода исцеђена добро пити тому кои врло бљое (41а). 2. 77 лишћа од пасуља истући и софт исцедити и да пије пре грознице, а лук да се ољушти на пираје, да се посоли, да стоји 6 сати и на дену и на другу руку и пупак превије (71б).

лук бели (*Allium sativum*) <лѡкъ бели>, <бели лѡкъ*>. Зељаста биљка из породице љиљана са подземним стаблом облика луковице која је у великој употреби у исхрани и народној медицини (РЗ: 243). Лѡкъ бели [...]. Бела лѡка метнѡти у напитакъ бела вина пакъ скѡвавшии оцедити и попити тера каменъ, водѡ и женамъ и женамъ зауставља месечинѡ (46б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: куге, камена, за регулисање менструације, за одржавање хигије, тј. сузбијање паразита; користи

се као састојак лековитог напитка, лековите масти и течности за прање, и као храна.

лук црни (*Allium sera*) <лѡкъ церни>. Зељаста биљка из породице љиљана са подземним стаблом облика луковице која је у великој употреби у исхрани (РЗ: 243). У народној медицини лук се вековима успешно употребљава за лечење многих болести споља и изнутра, као профилактичко средство против заразних болести, свакодневна храна и зачин (Туцаков 1997: 448). Лѡкъ церни [...] коме сѡ кашлиоумъ заварене грдѡи естѡ врло добро (45б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: кашља, куге, болести очију, пеге, за побољшање раста косе, слуха, растерује шум из главе, за заустављање крварења из носа, за регулисање уринирања код мале деце; користи се као храна, као облог, као састојак лековите масти и течности за укапавање и за прање.

М

мак (*Papaver, P. somniferum*) <макъ>. Мак је једна од најстаријих културних биљака која се гаји као хранљива, лековита, индустријска и украсна биљка. Цеѡен је због опијума који се од њега добија (Туцаков 1997: 456–457). Макъ [...] мета на чело и на слепе очи (47б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за умиривање нервозних и ментално оболелих људи; користи се његово семе и стабљика као облог.

мах (*Lobaria (=Smicna) pulmonacea*) <махъ>. Лишај плућњак. Овај крупан лишај развија се у облику крупних, жилиавих, смеђих, неправилних крпа прилепљених на старим стабљима шумског дрвећа, на пањевима и

⁸ Форма забележена другим рукописом.

стенама (Туцаков 1997: 443). Махъ или кора Ѓ растова дрвета заставля срдоболоу у винѠ кѠванъ (47а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: срдоболе, болести грла и зуба; користи се као састојак лековитог напитка и течности за испирање грла и усне дупље.

мирођија (*Anethum graveolens*) <мирођија>, <мирођија>, <мирођија*>⁹. *Мирисна биљка из породице ититарка која се употребљава као зачин, копар* (P3: 381). *Свима добро позната зачинска мирисна биљка веома распрострањена. У лековите сврхе употребљава се зрео плод, ређе врхови гранчица у цвету* (Туцаков 1997: 483). 1. Мирођија [...] ветрове желѠдца (42б, 43а). 2. 1 мирођија: у зетинѠ тинцовата и са тимъ Ѡсам дана превјати (68а). 3. Млогу крв зауставити од копра (мирођије) семе куван теи (72б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: бруха, желуца, материце и за заустављање крви; користи се као састојак лековитог напитка, чај скуван од њеног семена и као облог. Види **копар**. (= копар).

мушкатунус (*Myristica fragrans*) <мѠшкатнѠсъ>. *Мускатово дрво, које расте на Молучким острвима; има орашаст плод који служи као зачин и у апотекарству за справљање мирисних есенција* (P4: 183). *Конзумиран у већим количинама има отровно дејство* (Туцаков 1997: 491). [...] 3 мѠшкатнѠсъ 2 лота [...] (60б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: несвестице, костобоље,

срдоболе; користи се као састојак лековитог напитка и као лековита маст.

мушмула (*Mespilus germanica*) <мѠшмѠла>. *Грм или дрво из породице ружа и његов плод* (P3: 477). *Њен плод се користи за исхрану и за израду сирупа* (Туцаков 1997: 52б). МѠшмѠла [...] великомъ силомъ тера каменъ (47а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: камена, рана, за заустављање крви; користи се њено лишће и семе, употребљава се као састојак лековитог напитка и као прах.

Н

невен (1. *Calendula*, *C. arvensis*, *C. officinalis*, 2. *Helichrysum orientale*, 3. *Xeranthemum*) <невенъ>. *Једногодишња зеласти биљка, висока 30–50 сантиметара. Цвасти су жуте или наранѠасте боје, појединачне, својственог мириса. У лековите сврхе употребљава се цвет, ређе цела биљка* (Туцаков 1997: 514). КѠванъ невенъ у винѠ растерѠе болѠзаъ кад се намочи (48б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести ногу, отока на одређеним деловима тела, за спречавање дејства отрова, нарочито змије и бесног пса, за чишћење мокроте тела; користи се његов корен и цела биљка, употребљава се као састојак лековитог напитка и као облог.

О

орак (*Juglans regia*) <оракъ>. *Орак расте самоникло или полусамоникло од југоисточне Европе до Јапана, просечна висина му је 25 метара. Сади се због масних и укучних семенки из којих се вади масно уље за јело и због скупоценог дрвета. У лековите сврхе употребљава се његов лист* (Туцаков 1997: 522). Оракъ [...]. Кога уЕде бесно псето нека

⁹ Форма забележена другим рукописом.

надше срце Еде орaxe и нека частъ и нека частгъ изгрзши на ранѣ меће неће мѣ се неће мѣ се зла радити ☉ тога вѣса (49а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: уједа бесног пса, температуре, унутрашњих отока, унутрашње влажности, отечених ушију, ране настале од барута, за регулисање менструације и за тамњење косе; користи се његов плод са и без љуске као храна и као прах, сок добијен цеђењем зеленог ораха као састојак течности за испирање и течности за тамњење косе, као и сок добијен цеђењем његовог лишћа као течност за укапавање, затим уље добијено цеђењем ораха, његовог језгра, као средство за помазивање рана и његов лист као облог. Даје се савет и за успешно сађење ораха.

П

пастрњак (*Pasipalpus sativa*) <пастернякъ>. Двогодишња снажна зељаста биљка, висока 50–100 сантиметара. Гаји се у много варијетета. У лековите сврхе употребљавају се плод и корен, ређе лист (Туцаков 1997: 534). Пастернякъ [...] корень нѣговъ кад се метне у матрицѣ вѣче напољѣ мртавъ плодѣ (51а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи, одређеније само жена: болести материце и за избацивање мртвог плода из ње; користи се његов корен и семе као састојак лековитог напитка.

пасуљ (*Phaseolus, Ph. vulgaris*) <пасуљ*>¹⁰. Гаји се у огромним количинама у разним варијететима ради исхране. Донесен је из Америке. У

лековите сврхе користе се његове зреле махуне без семена (Туцаков 1997: 532). 77 лишћа од пасуља истући и софт исцедити и да пије пре грознице, а лук да се ољушти на пираје, да се посоли, да стоји 6 сати и на дену и на другу руку и пуцак превије (716). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење кашља код људи; користи се сок добијен цеђењем његовог листа који се пије.

пелен (*Artemisia, A. absinthium*) <пеленъ*>. Једна од најстаријих и најцењенијих лековитих биљака. То је дуговечна, зељаста, врло разграната биљка, висока 0,5–1,5 метра. Цела биљка је обрасла свиластим длачицама, Приземно лишће је крупно, троперасто и има дугачке дршке. Лишће на горњем делу стабљике има кратке дршке, двоперасто је или једноперасто, а крајци су лопатичасти или копљасти. Цвасти су удружене у рачвасте метлице са малим, лоптастим жутиим главицама на кратким дршкама. На длакавом цветишту има много цевастих, жутих цветића са жлездама напуњеним уљем. Расте као коров по пољима, а нарочито по сувим, сунчаним, плитким и каменитим падинама (Туцаков 1997: 535–536). Кад се у нioј преко ноћ метне пелена и смрекова јагода да се уютрѣ перженимъ хлѣбомъ ужива чисти све влажности стомаха и флегмѣ (536). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: влажности стомака и чишћење флегме.

перуника дивјаја (*Iris, I. pseudacorus*) <перѣника дивја>. Перунике су дуговечне, зељасте врло лепе украсне биљке са jakim ризомом, ситним корењем, сабљастим усправним листовима,

¹⁰ Форма забележена другим рукописом.

округластом стабљиком и крупним цветовима тамноплаве, љубичасте и беле боје. У лековите сврхе користи се њен ризом (Туцаков 1997: 538). Первника дивја или питома кад се коренъ у прахъ сатрети и ½ лота у шербетѸ или винѸ помаже затворенимъ персима (50а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: плућних болести, флегме, камена, за регулисање менструације, за избацивање глиста; користи се њен корен као прах и као састојак лековитог напитка. Истиче се и леп мирис који даје.

перуника питома (*Iris germanica*) <первника питома>. *Перунике су дуговечне, зељасте врло лепе украсне биљке са јаким ризомом, ситним корењем, сабљастим усправним листовима, округластом стабљиком и крупним цветовима тамноплаве, љубичасте и беле боје. У лековите сврхе користи се њен ризом* (Туцаков 1997: 538). Первника дивја или питома кад се коренъ у прахъ сатрети и ½ лота у шербетѸ или винѸ помаже затворенимъ персима (50а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: плућних болести, флегме, камена, за регулисање менструације, за избацивање глиста; користи се њен корен као прах и као састојак лековитог напитка. Истиче се и леп мирис који даје.

пинпинела (*Pimpinella major*) <пинпінела>. *Биљка из породице ружа, мирисавог лишћа и плода, оскорушица* (Р4: 210). Вода СД иствчене пинпінеле исцеђена Естъ добра лице прати ЕрѸ чисти и растерѸе сваке пеге (51б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести црева и материце, бубрега, камена, рана, за

смиривање стомака, за терање вина из организма, за чишћење лица и третирање пеге, за побољшање лактације код жена; користи се њен плод као састојак лековитог напитка и сок добијен његовим цеђењем као течност за умивање.

подорожна буквица <подорожна бѸквица>. *Зељаста биљка, трава* (51а). Подорожна бѸквица[...] лечи све внѸтренѸ ране (51а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести црева, унутрашњих рана, бубрега, крвавог урина, епилепсије, нечистих рана, главобоље, зубобоље, за регулисање лактације код жена; користи се њен корен, семе, цела биљка и сок добијен њеним цеђењем као храна, састојак лековитог напитка, као облог и као течност за испирање. Види **боквица** (= боквица, буква трава).

поморанца (*Citrus aurantium*) <поморанча>. *Махом трновита зимзелена дрвета пореклом из Индије и јужне Кине. Богат извор витамина С. Користи се за исхрану, а у лековите сврхе употребљава се њена кора, листови, цветови, етарска уља и цели плодови* (Туцаков 1997: 556). Поморанча [...] оганъ и жеђ гаси (50б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење температуре и жеђи код људи; користи се сок добијен цеђењем њеног плода.

проја / просо (*Panicum miliaceum*) <проя>, <просо*>. *Биљка са цветом у облику метлице са ситнозрнастим плодом који се употребљава као храна за животиње и људе* (Р5: 223). 1. Проя [...] У кога утроба ние здраво нека живе прое угрее и нека на тербѸх метне престаће мѸ болѸзнь (50б, 51а). 2. Да

узме 1 лонац $\overline{\text{C}}$ сайтлика да напѣни воде и проса целогъ заЕдно са кореномъ да метне (64б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести утробе и грознице; користи се као облог и као храна, тј. напиток.

пшеница (*Triticum, T. vulgare*) <пшеница>. *Житарница из породице трава и зрње те биљке из ког се добија брашно које се користи за исхрану* (P5: 314). Пшеница [...] $\overline{\text{C}}$ пшенице начинѣнъ (...) и кѣванъ у води и шећерѣ, и како чорбѣ здѣлавшии естѣ полезно онимъ кой блоче крвѣ и грло промѣкла Есѣ (50 б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење промуклости грла и заустављање повраћања крви; користи се као храна.

Р

растовина / растово дрво (*Quercus, Qu. robur, Qu. sessiliflora*) <растовина>, <растово дрво*>. *Храст, листопадно дрво са више варијетета чија се кора, потпуно глатка са младих стабљика, и плод, жир или шишарка, користе у лековите сврхе* (Туцаков 1997: 664–665). 1. Растовина [...] $\overline{\text{C}}$ нѣ скѣвана у млекѣ кора пртиво (...) Еѣ свакоме Едѣ. 2. Када жена мѣчно водѣ пѣшића да успе вино на растовомѣ углѣвљу пакѣ да пѣста $\overline{\text{C}}$ здолѣ крозѣ решето у себе добро ће се помоћи [...] $\overline{\text{C}}$ тога (...) дрвета (52б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана, зуба и вилица, за неутралисање отрова, за избацавање воде, за заустављање повраћања, за регулисање уринирања, за потамњивање косе; користе се његова кора и плод као састојци лековитог напитка, као облог и као прах. (= жир, шишарка).

розмарин (*Rosmarinus officinalis*) <розмаринѣ>. *Рузмарин је густ, увек зелен, разгранат грмић, висок 1–2 метра. Цвета преко целе године ситним плавичастим цветићима. Цела биљка је пријатног мириса. Најбујније се развија у приморју и на острвима Јадранског мора, а затим свуда око Медитерана. У лековите сврхе користе се његов лист и етарско уље* (Туцаков 1997: 581). Розмаринѣ [...] врло добро изгонява све излишно (53б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: стомачних болести, болести јетре и слезине, мозга, неутралише отров и даје снагу; користи се као састојак лековитог напитка.

ротква (*Raphanus, R. sativus*) <ротква>. *Ротква је храна, зачин и народни лек. У лековите сврхе употребљава се сок добијен цеђењем и њено семе* (Туцаков 1997: 580). Ротква кѣвана у води и медомѣ заслаћена кад се пие нѣколико дана засобце помажѣ вр. старѣ кашљу и тера изѣ персию боле гнилоств (53а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: старог кашља, бола у грудима и плућних болести, камена, болести црева, канцера, уједа змије; користи се као храна, састојак лековитог напитка и као облог.

ружица (*Rosa canina, R. rubiginosa, R. sempervirens*)¹¹ <ружица>, <рѣжица*>.

¹¹ Код Симоновића наводи се неколико латинских назива за *ружу* (1. *Iris, I. germanica*, 2. *Ophrys*, 3. *Rosa canina, R. rubiginosa, R. sempervirens*, 3. *Stachys maritime*), међутим, с обзиром на то да је перуника посебно обрађена у рукопису, са сигурношћу би се могли

Украшна баитенска, култивисана или шумска трновита биљка из породице ружа с мирисним цветовима разне боје (P5: 572). Ружіца [...] убія у (...) глісте. [...]. Сѡва рѡжіца у вінѡ кѡвана и марамомъ омочена глава прівіена болестъ ея утолява (52а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: главобоље, отока, крвавог кашља, несвестице, болести очију, зуба и грла, за избацивање цревних паразита; користи се ружина водица, тзв. ђулс, лишће, цвет као састојак лековитог напитка, као облог и као течност за укапавање и за испирање.

руј / рујевина (*Cominus cogygria*, = *Rhus*, *Rh. coriaria*) <рѡйъ*>, <рѡевіна>. До три метра висок, врло разгранат и отпоран грм, обрастао округластим, глатким листовима који у јесен поцрвене. Цветови су зеленкасти и ситни, удружени у крупне расперјане цвасте на врховима грана. Плод је једносемена, јајаста, зелена коштуница. Цвета од маја до јуна. Расте на сувим, каменитим, сунчаним странама. У лековите сврхе користе се лист и кора (Туцаков 1997: 582). Рѡевіна[...]. Езгро рѡево скѡвай добро у чистой води и томъ водомъ перати зѡбе хоѡедѡ умінѡти (52б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење зубобоље код људи; користи се као састојак течности за испирање.

С

салата (*Lactuca*, *L. sativa*) <салата>. Салата је двогодишња зељаста биљка,

изузети латински називи који се на њу односе, као и они чији описи биљака на које се односе не одговарају опису биљке датом у лекаруши.

која се гаји и употребљава прве године као пресно поврће (Туцаков 1997: 587). Како кѡвана салата и Едена умекшава затворенѡ и врло ползѡветъ ѡтроби (55а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: затворене и болесне утробе и несанице.

сасафраса (*Sassafras officinale*) <сасафраса>. Дрво висине до 6 метара из атлантског појана Америке, чија се кора и дрвени део корена употребљавају у медицини. У Европи је украсна, а на југу Француске расте и по шумама (Симоновић 1959: 420). Сацафраса у самој води кѡвана 1 литрѡ и 3 или 4 холба воде и добро сварена Естѡ добро пити Ѣ кашља (56б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење кашља код људи.

слатки бадем (*Prunus communis*) <слатки бадемъ*>. Дрво коштуњава плода које се гаји у топлијим крајевима. Расте до 5 метара висине, листови су му дугуљасте, шиљасте, по рубу оштро тестерасте, цветови ружичасте боје, а плод је дугуљаста коштуница у којој се налази једна, ређе две, семке. У семену слатког бадема има мало више шећера и уља, али нема цијаногенетских хетерозида. Пореклом је из Мале Азије и Месопотамије, одакле се раширио свуда око Средоземног мора. У лековите сврхе користи се уље добијено цеђењем његовог семена (Туцаков 1997: 221–222). Ѣ слаткихъ бадема зейтинъ добаръ естѡ врло ради внѡтренихъ болѡзни како протиѡци материце и прогая кад се тога зейтина ½ сайтлика попіе (39а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: унутрашњих болести, за олакшавање порођаја, чишћење утробе, груди и јетре, ублажавање бола десни и главе,

оспица на лицу, санирање инфицираних рана и рана од уједа бесног пса; користи се као храна, затим уље добијено цеђењем, као састојак смесе за облог.

семе <семе>. *Заметак, клица биљке која се ствара после оплодње, из које се развија нова биљка* (P5: 730). Семе Ҫ нѣга са ситнимъ грождѣмъ Едено помаже противъ несвестице (45а).

сирак (*Sorghum, S. cernuum, S. saccharatum, S. vulgare*) <сиракъ>. *Биљка пореклом из Арабије и Индије, једна од основних житарица за справљање хлеба у већем делу Африке* (Симоновић 1959: 446). Тимъ сиркомъ разганяю се гвше на вратѣ слѣдѣюћимъ начиномъ [...] (55б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: разбијање гуша на врату и регулисање менструалног крварења; користи се његов цвет и цела биљка као састојак лековитог напитка и као храна.

ситна рута (*Ruta graveolens*) <ситна рута>¹². *Рутвица или седеф је дуговечна зељаста биљка, висока до 80 сантиметара. Цветови су зелено-жућкасти и налазе се удружени у цвасти на врху стабљике. Плод је чаура. Гаји се и као мирисно и као украсно цвеће, зачин и лековита биљка. Лековита је и отровна. У лековите сврхе користи се лист, ређе врхови гранчица у цвету и семе* (Туцаков 1997: 585). Ситна рута [...] од фраса скуваи теи и подаи детету да помало пије (71а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење фраса код детета; користи се припремљена као чај.

слачица (*Brassica nigra*)¹³ <слачица>. *Црна слачица се гаји, а расте и дивља и полудивља готово свуда. То је једногодишња биљка, висока до једног метра. Цвета жутиим световима од маја до августа. Користи се њено зрно и семе* (Туцаков 1997: 608). Слачица [...] поправља слѣхъ и растерѣе шѣмъ (55а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: за бељење коже руку и поправљање слуха; користи се њено семе стучено у прах. (= горушица).

слезовача (*Althaea rosea, Malva, M. silvestris*) <слезовача>. *Бели и црни слез. Бели слез је дуговечна зељаста биљка висине 1–2 метра. Цела биљка је обрасла свиластим длакама, тако да су листови сребрнобеличасти; стабљика је права или разграната, при дну одрвењена. Листови су спирално поређани, а из њихових пазуха при врху стабљике и огранака избијају ките бело-ружичастих цветова. Цвета преко целог лета. У лековите сврхе употребљавају се лист и корен* (Туцаков 1997: 612). *Црни слез је најобичнија биљка веома распрострањена, ружичасто-љубичастих цветова, обраслих длакама и жездастим главичастим длакама. Плодница је округла, спљоштена и има много преграда. У лековите сврхе користи се његов цвет* (Туцаков 1997: 616). Слезовача са лишћемъ і коренѣмъ кѣванъ добра е да се члкъ кѣпа и пари, Ерѣ ѡтвара внѣтренѣ саставе, отоке и пѣтѣ чини бешики (54б). У лекаруши

¹³ С обзиром на то да се у запису наглашава када се мисли на белу слачицу, вероватно се под појмом *слачица* мисли на црну.

¹² Форма забележена другим рукописом.

Косте Радовића препоручује се за лечење људи: отока, бешике, материце, десни и зуба, избацивање сувишне влажности главе; користе се њен корен и лист као састојак течности за купање и као прах за прање зуба и десни.

смоква (*Ficus carica*) <смоква>. Смоква расте дивље, а и узгаја се у облику дрвета или густог грма. Има крупне, тамнозелене, дубоко издељене листове кожне конзистенције. Успева и на најмршавијем тлу, а највише се гаји у топлим пределима. У лековите сврхе користи се њен плод (Туцаков 1997: 617–618). Кога мџчить каменъ или песакъ нека на дце Еднџ или 2 смокве биберомъ посџте Еде помоћи ће мџ (54а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: камена и песка, кашља, за регулисање протока крви; користи се као храна и као састојак лековитог напитка.

смола <смола*>. Лепљива маса, безбојна или жуте до смеђе боје коју луче четинари и неке друге биљке и која на ваздуху отврдне (P5: 889). Вишня и трешња раћаю смолџ коя џ сирџетџ скџвана шџгџ лечи и красте на тџлџ (40б).

смрека (*Juniperus*, *J. communis*, *J. nana*, *J. oxycedrus*, *Picea excels*) <смрека>. Зимзелен грм из породице чепреса са тврдим, шиљастим иглицама, чији се плод, црвене и црне бобице, употребљава за прављење ракије (P5: 894). Смрека у белџ винџ кџвана и пиена помаже флегматикџ стомахџ (54а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи (болести стомака, материце, плућа, утробе, кашља, сувишне воде и камена, неутралише отров) и за заштиту од змија и других

отровних животиња; користи се као састојак лековитог напитка или лековите масти.

смрекова јагода <смрекова јагода>. Вероватно се односи на плод смреке, њене црвене и црне бобице. Кад се у нioј преко ноћ метне пелена и смрекова јагода да се уютрџ перженимъ хлџбoмъ ужива чисти све влажности стомаха и флегмџ (53б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: влажности стомака и чишћење флегме. Види **смрека**. (= смрека).

спанаћ (*Spinacia oleracea*, *S. spinosa*) <спанаћ>. Врста поврћа, једногодишња зельста биљка чије се лишће употребљава као храна (P5: 924). Кџванџ спанаћџ и на желџдацџ привіенџ како фластерџ умалое оганџ и болџзнџ у нџмџ (55а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: сваке нечистоће, влажности и флегме, за ублажавање температуре и бола у желуцу; користи се као облог и као храна.

Т

тамјан (*Boswellia*, *Boswellia serrama*) <тамјанџ>. У нитању је род *Boswellia* из ф. *Burseraceae*, који обухвата више врста ниских гранатих дрвета, чија смола, горког укуса и карактеристичног мириса, од давнина служи за кађење при верским обредима. Расте на широком пространству од Индије, преко јужне Арабије, до Етиопије и Сомалије (Драгин 2014: 16). С тамјаномџ и смірномџ и шафраномџ помџшавши да се жена Гџ долџ помаже Ей на почетку Ечмене и порођења (43б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: рана, болести очју, олакшавање порођаја;

користи се као прах и као састојак лековите масти и течности за укапавање. (= тамјан бели).

тамјан бели <тамјан бели>¹⁴. [...] **тамјан бели** [...] (72a). Види **тамјан**. (= тамјан).

тиква (*Cucurbita*, *C. melopepo*, *Lagenaria vulgaris*) <тиква>. Једногодишња баштенска биљка из истоимене породице са више врста и плод те биљке који се користи за исхрану људи и стоке, а његово семе за добијање лековитог уља (Р6: 207). **Тиква** и бџндеве кора у пепелџ спалџна еџт лековито тим пепеломџ гнилџ ранџ насипати (58a). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: рана и инффицираних рана; користи се као прах.

трава <трава>. Зељаџта једногодишња или вишегодишња биљка из истоименог рода монокотила, којих има врло много врста, са танким, шупљим, коленастим стаблом (Р6: 248). Растџ у водену местџ, кџвана та **трава** еџт добра да се жена која родна рада бити такоже и да пије (60a).

трешња (*Phaseolus coccineus*, *Prunus avium*)¹⁵ <трешња>. Листопадна дрвенаџта биљка, воџка из породице ружа са слатким округлим коштичавим плодом и плод те биљке (Р6: 285). Вишња и **трешња** раћају смолџ која џ сирџетџ скџвана шџгџ лечи и красте на тџлџ (40б). У лекаруши Косте Радовиџа

препоручује се за лечење људи: шуге и краста по телу; користи се смола трешњевог дрвета, припремљена као течност за испирање.

трњина (*Acacia arabica*, *Prunus spinosa*, *Robinia pseudacacia*) <тернина>, <трњина*>. *Трновит, врло отпоран, веома разгранат и густ грм, висок 1–3 метра, обрастао ситним издуженим листовима. Цветови су многобројни, ситни и бели. Плод је округла, готово црна, око 1 сантиметра велика коштуница прекривена беличастим воштаним пепелџком; укуса је опорог и киселог. Цвета током марта и априла. У лековите сврхе користе се цвет, зрео плод и реџе кора* (Туцаков 1997: 651). Тернина [...] џ тџхџ **трњина** исцеџена вода кад се какво мџсто ниомџ помаже гдџ не рад имати косе не да растити (57a). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи (крвавих отока, испирање уста и грла, за регулисање менструалног крварења, за болести материце и дебелог црева, за спречавање длакавости) и за поправавање укуса вина; користи се сок добијен цеџењем плода, плод и кора као састојак лековитог напитка или течности за испирање.

трска (*Arundo donax*, *Phragmites communis*) <трска>. *Врло распрострањена барска биљка, висока до 4 метра. У лековите сврхе користи се њен ризом* (Туцаков 1997: 653). Лишџе џ **трске** зелене кад се истџче и привје лечи огњџвите отоке и излишни оганџ (57б). У лекаруши Косте Радовиџа препоручује се за лечење људи: отока и температуре, за извлачење трња, ексера и дрвета из тела; користе се њен корен и лишџе као облог.

¹⁴ Форма забележена другим рукописом.

¹⁵ Први латински назив се односи на врсту варива (Симоновиџ 1959: 346), тако да је сигурно реч о другом.

У

урма (*Phoenix dactylifera*) <урма*>. Урмено дрво. Високо дрво које расте у тропским и суптропским областима, а препознаје се по круни од лезастог лишћа на врху витког, правог и неразгранатог стабла. Цењено је због свог плода, сока који се добија из засеченог стабла, дрвета и лишћа који се користе за израду разних предмета за домаћинство (Драгин 2014: 23). [...] ½ урме фришке (656). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење туберкулозе код људи; користи се њен плод као један од састојака лека.

Ф

феникулум (*Foeniculum vulgare*)¹⁶ <феникџлџмъ>. Коморач, веома важна лековита, ароматична, зачинска, медоносна, хранљива и индустријска биљка која се гаји на великим површинама. У лековите сврхе користи се његов плод (Туцаков 1997: 486). Феникџлџмъ [...] раствара крв ђстџџ убоја (586). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: унутрашњих болести, највише камена, болести очију, подлива насталих од удараца, за побољшање лактације код жена; користи се његово лишће и стабло, употребљава се сок добијен цеђењем, и као састојак лековитог напитка.

¹⁶ Код Симоновића наводи се неколико латинских назива за коморач (*Crithmum maritimum*, *Daucus*, *Foeniculum vulgare*, *Pleurospermum austriacum*), међутим, с обзиром на назив који је наведен у рукопису, а који је заправо латински назив биљке, нема сумње о којој биљци је реч.

Х

хрен (*Armoracia lapamhifolia*, *A. masgosagra*) <хренъ>. Рен расте по влажним местима готово широм целог света. Гаји се због корена који служи за зачин, а који је дебео до 6 сантиметара и дугачак око 1 метра, жућкасто-сиве боје. То је снажна зељаста вишегодишња биљка која расте до једног метра. Има врло велике, по ободу назубљене листове и дугачке цвасти са белим ситним цветовима. У лековите сврхе употребљава се његов свеж корен (Туцаков 1997: 573). Хренъ [...] сілно тера каменъ, и водџ, и женамъ месечинџ (586). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: камена, сувишне воде у организму, за регулисање менструалног циклуса; користи се као састојак лековитог напитка.

Ц

цвет <цветъ>. Орган размножавања код биљака који се често одликује живим бојама и пријатним мирисом (Р6: 767). [...] крїновъ цветъ у лютотй ракии са камфоромъ дистїлїратї добаръ естъ прївїятї на фришкџ ранџ не да се подзледити и тако скоро лечитъ (426).

цветнасти кель или карфиол (*Brassica oleracea botrytis cauliflora*) <цветнасти кель или карфї[ол]*>. Цветача, цветни купус (Р2: 672). Цветнасти кель или карфї(...) [...] повраџа слџхъ (59а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: враџа ослабљени слух, за лечење рана насталих услед оболелости од канцера;¹⁷ користи се сок

¹⁷ У запису рецепта користи се реч живїна која је у средњовековној медицинској терминологији означавала

добијен цеђењем као течност за укапавање и као храна.

цимет (*Cinnamomum cassia*, *C. seylanicum*) <циметъ*>. *Кора врло пријатног мириса и слатког, топлог укуса добијена од разних врста рода Cinnamomum из тропске Азије. Много се цени као зачин и пријатан ароматик* (Туцаков 1997: 668). [...] 2 цимета ½ лота [...] (60б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење срдоболе код људи.

цитрон (*Citrus*, *C. limonum*) <цитронъ*>. *Лимун, зимзелено дрво кожастих листова и округластих жутих киселих плодова, суптропска вођка; њен плод* (РЗ: 208). *Пореклом је из северне Индије или Персије. У лековите сврхе користе се његова кора, уље и сок* (Туцаков 1997: 556). Цитрони [...] противѸ Еда (58б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: спречава дејство отрова, бистри меланхоличну крв, побољшава дах, даје леп мирис; користи се као храна и сок добијен цеђењем његовог семена као састојак лековитог напитка.

Ч

чичак (*Agripmonia eupatoria*, *Althaea rosea*, *Artemonia agrimonioides*, *Lappa*, *L. major*, *Turgenia latifolia*, *Xanthium spinosum*, *X. strumarium*) <чичакъ>. *Врста биљке из породице главочика са главицама на врху стабљике које се лако закачињу за животињску вуну или длаку, за одело* (Р6: 888). Мали чичакъ кѳванъ у води добаръ естъ противъ жѳте

канцер, рак (Катић 1990: 10). Може се претпоставити да и овде има исто значење.

болѳсти да се нимъ человекъ триредѸ окѳпа и напари, и тп у средѸ после полдне у 1. ви или 8. часъ, у четвртак у 12. часъ, у петакъ у 6. часъ рано, хође се избавити (59а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење жутице код људи; користи као састојак воде за купање.

Ш

шаргарепа (*Daucus carota hortensis*) <шаргарепа>. *Двогодишња повртарска биљка из породице штитара с вретенастим задебљалим црвенкасто-жућкастим кореном који се употребљава као храна* (РЗ: 441). Шаргарепа [...] тера уринѸ и женамъ месечинѸ (59б, 60а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: болести плућа и кашља, за регулисање уринирања и менструалног крварења; користи се као храна.

шафран (*Crocus*, *C. banaticus*, *C. neapolitanus*, *C. sativus*) <шафранъ*>. *Шафран је дуговечна биљка. Из округле, чврсте, кртоласте луковице избија најпре неколико дугуљастих листова, а затим у њиховој средини 2–3 крупна љубичаста цвета. У цвету се види жути тучак са три крупна црвена жига. Цвета у јесен. Има више ботаничких и трговачких врста шафрана. Одавно се гаји у Персији, Индији, Малој Азији, одакле је пренесен у Европу. У лековите сврхе употребљавају се његови жигови* (Туцаков 1997: 678). С таміаномъ и смірномъ и шафраномъ помѳшавши да се жена СѸ долѸ помаже Ей на почетку Ечмене и пороњеня (43б). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за олакшавање порођаја; користи се као састојак лековите масти.

шишарица <шишарица*>. *Употребљавају се шишарке с разних врста храста у ветерини, у хуманој медицини и у индустрији* (Туцаков 1997: 684). **Шишарице** ♂ тога истога дрвета у праху истови добро е сипати у рану Ерџ чисти гнилоста (526). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење рана код људи. Види **храст, жир**. (= храст, жир).

шљива (*Prunus domestica*) <шљива>. *Листопадно дрво које се гаји у разним одликама због укусних плодова. У лековите сврхе користи се зрео плод шљиве, свеж или осушен* (Туцаков 1997:

683). **Шљива**[...] умегшава м8 огань у усти и гаси жеђ (596). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за лечење људи: за болести утробе, температуре и ублажавање жеђи; користи се као храна.

шумови <ш8мови>. *Трава која расте у воденом месту* (Радовић 1830: 60а). **Ш8мови** [...] добра да се жена која рада родна бити такоже и да пије (60а). У лекаруши Косте Радовића препоручује се за побољшање плодности код жене; користи се као састојак лековитог напитка.

6. Закључак

6. 1. Лековито биље и њихови називи у лекаруши Косте Радовића

На крају састављања речника долази се до податка да у лекаруши Косте Радовића постоји укупно 109 фитонима за 93 различите биљне врсте којима се приписује лековито дејство и њихове вегетативне делове који се користе за справљање лека (корен, лист, плод, цвет, семе, кора).

На основу броја рецепата који се препоручују за справљање лека са одређеном биљком, тј. на основу броја болести које се одређеном биљком лече, може се закључити да су омиљене лековите биљке у овој лекаруши: црни лук, орах, винова лоза (десет рецепата), лан, смрека (девет рецепата), бадем (осам рецепата), ружа, ротква (седам рецепата), бели лук, бресква, буква, трњина, храст (шест рецепата). Биљке чија лековитост није толико обухватна углавном су оне биљне врсте чији плод није био јестив, као што су нпр. рујевина, јасен, бор, брест, зова, чичак, или је био највећим својим делом употребљаван у исхрани као лако доступна храна, као што су нпр. кајсија, трешња, вишња, лешник, пшеница, пасуљ (биљне врсте које су расле или се узгајале као домаће), или биљне врсте које су биле тешко доступне, с обзиром на место њихове распрострањености, као што су нпр. цимет, урма, поморанца (по један рецепт). По један рецепт је забележен и за рен и жалфију, што не одговара високом степену лековитости који се тим биљкама

данас научно признаје, као и кукољу и маку, вероватно због њихове велике отровности, тј. опојног дејства.

6.2. Лековито биље у лекаруши Косте Радовића и средњовековној лекаруши – подударана и одступања

Утицај средњовековних терапијских кодекса, лекаруша, на настанак нових, па и оних најмлађих, потврђен је и у случају лекаруше Косте Радовића. Поређењем лековитих биљака и болести за чије лечење се оне препоручују из лекаруше Косте Радовића са лекарушом *Ходошког зборника*, као нашом најстаријом лекарушом, уочава се подударност у коришћењу одређених биљних врста, с тим да се разлике уочавају на пољу лековитих својстава која им се приписују.¹

Резултати до којих се долази показују да се истих двадесет и девет биљних врста појављује у обе лекаруше (бадем, бибер, боб, бресква, бундева, винова лоза, врба, диња, дуд, измирна, коприва, кукољ, купус, лан, лишај плућњак, лук бели, лук црни, пелин, ротква, ружа, слачица, смоква, тамјан, тамјан бели, трешња, трска, урма, шафран, шишарке (храст)) са следећим лековитим својствима:²

- бадем – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење красти (Катић 1990: 11) и пијанства (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење флегме у грудима и стомаку, песка (бадем горки), унутрашњих болести, за олакшавање порођаја, чишћење утробе, груди и јетре, ублажавање бола десни и главе, оспица на лицу, санирање инфицираних рана и рана од уједа бесног пса (слатки бадем);

---

¹ Лекаруша *Ходошког зборника* није обрађена у целини, већ је реч о избору који је приредио и на савремени језик превео Реља Катић (1990). Није навођен оригинални текст, тако да није било могуће упоредити фитониме из лекаруше Косте Радовића са средњовековним. То за последицу има непотпуност информације, али и податак добијен на основу предузетог поређења са одломком, а не чак и целовитим делом, потврђује повезаност најмлађих лекаруша са најстаријим.

² Треба имати на уму да би број биљних врста које се јављају у обе лекаруше био сигурно већи када би се за поређење узела цела лекаруша *Ходошког зборника*, што овом приликом није учињено.

- бели лук – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење кашља (Катић 1990: 9), рана (Катић 1990: 10), болова у јетри (Катић 1990: 22) и за избацивање пијавица (Катић 1990: 13), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење куге, камена, за регулисање менструације, за одржавање хигијене, тј. сузбијање паразита;
- бибер – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење главобоље (Катић 1990: 9), назеба (Катић 1990: 19), метастазирајућих апсцеса, тзв. гута, (Катић 1990: 22) и за изазивање кијавице (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење камена и песка;
- боб – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за подмлађивање лица (Катић 1990: 10), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење глувоће, отекина, за негу лица;
- бресква – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује за лечење зубобоље (Катић 1990: 8) и за истеривање црва из уха (Катић 1990: 14), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење камена, очију, ушију, чишћење груди (плућа), спречавање опијања од вина;
- бундева – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење зубобоље (Катић 1990: 8), болова у очима (Катић 1990: 18) и камена (Катић 1990: 20), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење рана и инфицираних рана;
- винова лоза – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење тровања са гљивама (Катић 1990: 19), камена (Катић 1990: 20), жутице (Катић 1990: 20) и слезине (Катић 1990: 22), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење камена, болесних очију, желуца, температуре, болести главе, претераног повраћања, за побољшање апетита и одржавање чистоће тела;
- врба – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење слезине (Катић 1990: 22), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење брадавица и жуљева, против зачећа, за чишћење лица и очију;
- диња – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење дијареје (Катић 1990: 13), док јој се у лекаруши Косте Радовића не приписује лековито дејство;

- дуд – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење опекотина (Катић 1990: 21) и слезине (Катић 1990: 22), при чему се наглашава да је реч о црном дуду, док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење зубне болести и температуре, грознице;
- измирна – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење прелома кости (Катић 1990: 9), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за одржавање хигијене усне дупље, олакшавање порођаја, промуклости и кашља, поквареног стомака, одржавање здравља зуба и десни, лечење рана, поготово на глави;
- коприва – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење кашља (Катић 1990: 9), рана (Катић 1990: 10) и отока целог тела (Катић 1990: 14), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење бола у боковима, унутрашњих рана, кашља, тескобе у грудима, болести уринарног тракта;
- кукољ – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење назеба (Катић 1990: 9) и жутице (Катић 1990: 15), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за олакшавање порођаја жена;
- купус – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење оспа у устима (Катић 1990: 9), отока целог тела (Катић 1990: 15), опадања косе (Катић 1990: 16), главобоље од вина и пијанства (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење шуге, рана, глувоће, модрица и подлива, хладне грознице;
- лан – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење болести црева (Катић 1990: 13) и болова у јетри (Катић 1990: 22), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење несвестице, срдобоље, температуре, плућних болести, тзв. санчие, за заустављање крви, за ублажавање бола отока;
- лишај плућњак – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење метастазирајућих апсцеса, тзв. гута, (Катић 1990: 21), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење срдобоље, болести грла и зуба;
- пелен – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење болова у очима (Катић 1990: 18), тровања са гљивама (Катић 1990: 19), жутице (Катић 1990: 20) и за регулисање уринирања (Катић 1990: 19), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење влажности стомака и чишћење флегме;

- ротква – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за заустављање крварења (Катић 1990: 11), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење старог кашља, бола у грудима и плућних болести, камена, болести црева, канцера, уједа змије;
- ружа – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење несанице, непријатног задаха из уста (Катић 1990: 11) и болова у јетри (Катић 1990: 22), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење људи: главобоље, отока, крвавог кашља, несвестице, болести очију, зуба и грла, за избацивање цревних паразита;
- слачица – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење главобоље (Катић 1990: 9), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за враћање покретљивости удовима, за спречавање вина да ускисне (слачица бела), за бељење коже руку и поправљање слуха (слачица црна);
- смоква – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење старих рана (Катић 1990: 16) и болести слезине (Катић 1990: 22), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење камена и песка, кашља, за регулисање протока крви;
- тамјан – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење красти (Катић 1990: 11) и сунчанице (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење рана, болести очију, олакшавање порођаја;
- тамјан бели – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење грознице (Катић 1990: 8), задњег црева (Катић 1990: 15) и назеба (Катић 1990: 19), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење рана, болести очију, олакшавање порођаја;
- трешња – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење старих рана (Катић 1990: 19), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење шуге и краста по телу;
- трска – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење бола у очима (Катић 1990: 18), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење отока и температуре, за извлачење трња, ексера и дрвета из тела;

- урма – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење зечије усне (Катић 1990: 14) и бола у јетри (Катић 1990: 22), при чему Катић наводи назив *датула*, док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење туберкулозе;
- црни лук – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење старих рана и гасне гангрене (Катић 1990: 16) и камена (Катић 1990: 20), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење кашља, куге, болести очију, пега, за побољшање раста косе, слуха, растеривање шума из главе, за заустављање крварења из носа, за регулисање уринарања код мале деце;
- шафран – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручује се за лечење несанице (Катић 1990: 11) и главобоље од вина (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за олакшавање порођаја;
- шишарке (храст) – у лекаруши *Ходошког зборника* препоручују се за изазивање кијавице (Катић 1990: 17), док се у лекаруши Косте Радовића препоручује за лечење рана.

Приметно је да су лековита својства биљака наведена у лекаруши Косте Радовића бројнија и разноврснија у односу на она из средњовековне лекаруше, која често обухватају, што је сасвим очекивано с обзиром на пораст знања о лечењу лековитим биљем које је човек током векова, који ове две лекаруше деле, стекао. Посвећенији однос према лековитом биљу у лекаруши Косте Радовића видљив је и на нивоу организовања текста лекаруше, који се састоји од записа који су насловљени фитонимом, а тек при крају, и у малом броју, називом болести. Други описани начин организовања текста карактеристичан је за описану средњовековну лекарушу и сугерише да је у центру пажње средњовековног човека била болест, а затим лековито биље које ту болест лечи, док је у лекаруши Косте Радовића тај редослед другачији. У том смислу посматрана, лекаруша Косте Радовића на одређен начин је повезана са нашим првобитним средњовековним лекарушама, док, с друге стране, доноси и новине које употпуњују народно знање о лечењу лековитим биљем.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјелаковић, Исидора (2003). Називи болести у лекарушама из XIX века са територије Војводине. *Прилози проучавању језика*. 34: 5–36.
- Бјелаковић, Исидора и Љиљана Суботић (2011) Концепција дијахронијског термилошког речника. У: *Лексикологија, ономастика, синтакса* (ур. Владислава Ружић, Слободан Павловић). Нови Сад: Филозофски факултет. 149–162.
- Бојанин, Станоје (2012). Лечење биљем у средњовековној Србији. Основни преглед. *Годишњак за друштвену историју*. 19/1: 7–34.
- Драгин, Наташа (2014). Страни називи биљака у списима старословенског канона. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. 57/2: 13–38.
- Катић, Реља (1957). О утицају српске средњовековне медицине на постанак новијих тераписких кодекса народне медицине код Срба. *Зборник радова САН*. 56/4: 99–117.
- Катић, Реља (1990). *Медицински списи Ходошког зборника*. Београд: Народна библиотека Србије.
- Радовић, Коста (1830). *Лекаруша Косте Радовића*. Рукопис.
- Речник српскохрватског књижевног језика:*
- P1. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига прва А–Е, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967.
- P2. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига друга Ж–К, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967.
- P3. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига трећа К–О, Нови Сад – Загреб, Матица српска – Матица хрватска, 1969.
- P4. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига четврта О–П, Нови Сад: Матица српска, 1971.
- P5. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига пета П–С, Нови Сад: Матица српска, 1973.
- P6. *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига шеста С–Ш, Нови Сад: Матица српска, 1976.
- Савић, Александар (2014). Дарови са Нила: нови поглед на сусрет Светог Саве са египатским султаном. *Зборник Матице српске за историју*. 90: 7–35.
- Симоновић, Драгутин (1959). *Ботанички речник*. Београд: Научно дело.
- Станојевић, Владимир (1953). *Историја медицине*. Београд: Медицинска књига.
- Туцаков, Јован (1997). *Лечење биљем*. Београд: Рад.

*

Романо, Јаша (1973). *Jugoslovenska bibliografija lekaraša i narodnih medicinskih rukopisa*. Београд: Научно друштво за историју здравствене културе Југославије.

Čerčković, Zoran (2005). Srpska medicina u srednjem veku. *Opšta medicina*. 11/1–2: 82–84.

Šulek, Bogoslav (1879). *Jugoslavenski imenik bilja*. Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i umjetnosti.

Nikolina Tutuš

DICTIONARY OF PHYTONYMS IN KOSTA RADOVIĆ'S HEALING BOOK (1830)

SUMMARY

This paper presents a healing book with a prayer book written by Kosta Radović in 1830, which is kept in the Rarities department of Matica Srpska under the signature RR II 62. The aim of the research is to look at pre-standard language expression at the lexical level and to compose the dictionary of phytonyms represented in this manuscript. As a result, a systematic review of the herbs used for healing is obtained, as well as an overview of the language fund related to their naming. Comparison with older, medieval, medical books, such as the *Hodoški zbornik* and the *Hilandarski tipik*, seeks to shed light on the potential association of this manuscript with works of a similar purpose in the earlier period, using as criteria the organization of the text, the number and identity of the plant species, their names and medicinal actions attributed to them.

KEYWORDS: handwritten healing book with prayer book, Kosta Radovic, 19th century, phytonyms dictionary.

Мрр Николина Тутуш
Одсек за српску књижевност и језик
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
nina.tutus@gmail.com

БЛИСКОЗНАЧНЕ ИМЕНИЦЕ *ОСНОВА* И *ТЕМЕЉ* И МЕТОДЕ ЊИХОВЕ СЕМАНТИЧКЕ ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈЕ¹

САЖЕТАК

Способност појединих лексема да се појаве у различитим контекстима, остварујући варијабилне значењске реализације, често је последица њихове недовољно спецификоване семантике, због чега се и називају значењски подспецификованим лексемама. С обзиром на то да се значење подспецификованих лексема одређује на основу непосредног окружења у којем се појављују, колокације представљају захвалан минималан контекст за истраживање њиховог значења. У овом раду ће се испитивати примери колокација са лексемама *основа* и *темељ*, с циљем да се утврде њихова значења, степен поклапања семантике, те концептуализација појмова означених овим именицама. Пре него што се приступи истраживању, представиће се резултати ранијих истраживања у вези с овом темом – истраживања Милке Ивић о значењској подспецификованости на примеру лексеме *ствар* и Рајне Драгићевић на примеру лексеме *основа*. За разлику од Рајне Драгићевић, која је значењску подспецификованост лексеме *основа* испитивала помоћу концептуалне анализе, за потребе овог истраживања користиће се, пре свега, колокацијска метода коју је у српској лингвистици развио Борис Хлебџ. Основна је хипотеза да ће се резултати испитивања применом ових метода у великој мери подударити, што је претпоставка коју наводи и Р. Драгићевић у свом истраживању. Корпус за истраживање представљају колокације са лексемама *основа* и *темељ*, регистроване у

---

¹ Рад је део пројекта *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања (ОИ 178004)*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Настао је на основу реферата под насловом *Разграничавање семантике блискозначних лексема основа и темељ применом колокацијске методе*, који је био изложен на Студентској лингвистичкој конференцији *Стуликон*, одржаној у периоду од 12. до 14. маја 2017. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу.

Корпусу савременог српског језика израђеном на Математичком факултету у Београду.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: колокације, основа, темељ, значењска подспецификованост, блискозначност, семантика.

1. Увод

1.1. Теоријски оквир, предмет, циљ, задаци

Синоними, односно блискозначне лексеми, неретко представљају проблем приликом формирања лексичких спојева, нарочито међу неизворним говорницима. Када је реч о српском језику, један од проблематичних синонимских парова јесте *основа–темељ*. Извор проблема је у недовољно разграниченој семантици споменутих лексеми у менталном лексикону корисника. Наиме, лексема *основа* припада лексемама недовољно спецификоване семантике, њена значења зависе од контекста, а семантичко поље лексеми *темељ* представља само један део тих значења.

С обзиром на то да једна од посматраних лексеми – *основа* – спада у семантички подспецификоване, неопходно је упознати се са феноменом значењске подспецификованости. Најзначајнији радови посвећени овој теми у српском језику објављени су од стране Милке Ивић и Рајне Драгићевић.

Милка Ивић говори о значењској подспецификованости на примеру лексеми *ствар* и истиче да: „У многим језицима постоје поједине лексичке јединице које се појављују у упадљиво различитим семантичко-синтаксичким окружењима, а при томе су свакоме од њих, у значењском погледу, на одговарајући начин прилагођене” (Ивић 2005: 74). Ауторка додаје да таква прилагодљивост ових јединица происходи из њихове недовољно специфичне значењске природе, због које се и називају семантички подспецификованим лексемама.

Рајна Драгићевић (2008) испитује ову појаву на примеру лексеми *основа*, што ће бити нарочито значајно за један део нашег истраживања. Након утврђивања резултата добијених уз помоћ концептуалне анализе, ауторка закључује да се садржај именован лексемом *основа* разуме као: *темељ* – такве појаве разумемо као ентитете који се могу градити од блокова; могу се срушити ако нису добро сазидане, а ако јесу, оне дуго трају; *корен* – овакве

појаве могу се гранати, цветати, увећавати, развијати, али и сушити, венути, умирати; *подлога*, *потпора*, *подупирач* – појаве обично имају неку основу која се „филује”, надограђује; нису тако дубоко укопане као код корена и темеља; *извор* – почетна тачка, место на којем појава настаје, а затим се (понекад и неплански) креће у неком правцу; *срж*, *језгро* – део предмета који се налази у његовом средишњем делу; суштински, централни део неке појаве; *стуб*, *стожер* – централни, носећи стуб (стожер) неког предмета (Драгићевић 2008: 132).

Предмет овог рада чини испитивање значења и пресека значења лексема *основа* и *темељ* на примерима колокација, с циљем да се утврди степен поклапања семантике, као и концептуализација појмова означених овим именицама.

Сагледавањем најфреквентнијих секундарних колоката², који ће бити индикатор реализованог значења, као и форми у којима се остварују ови лексички спојеви, идентификоваће се семантичке реализације, у полисемантичкој структури испитиваних лексема. Уз то, резултати истраживања везани за концептуализацију појма *основе* у посматраном корпусу упоређиће се са резултатима до којих је дошла Р. Драгићевић у претходно споменутом истраживању.

1.2. Корпус, методологија, хипотезе

Корпус за истраживање представљају колокације са лексемама *основа* и *темељ*, регистроване у *Корпусу савременог српског језика* израђеном на Математичком факултету у Београду. У обзир су узети примери који припадају новинском, научном и административном функционалном стилу, посматрани посебно за сваки стил. Анализирани су колокације у којима се посматране две лексеме реализују као примарни колокати, а као секундарни колокат се јавља именица у генитиву. Важно је напоменути да приликом анализе корпуса није вршена подела колокација на слабе, јаке и ограничене. С обзиром на то да се у колокације убрајају и они лексички спојеви чији

---

² Према дефиницији Ј. Дражић (2014: 73), примарни колокат је носилац колокације, надређени члан, а секундарни колокат – онај други, али не увек и једнолексемски конституент који детерминише (допуњује, одређује, селекује, фокусира) примарни колокат.

један од конституената поседује висок степен уопштености или непотпуну семантику те је за разумевање његовог смисла нужан најужи контекст, што је случај са лексемом *основа*, у истраживање су уврштени и спојеви који се могу наћи на граници између слободног споја и слабе колокације.

Приликом истраживања користиће се првенствено колокацијска метода, коју је у српској лексикологији утемељио Борис Хлебец и у једном од својих радова применио на примерима колокација са именицом *пажња* (Хлебец 2008). Ова метода подразумева утврђивање семантичке дефиниције или ‘семантичког досијеа’ једног колоката путем принципа заменљивости другим лексемама с којима је у парадигматском односу, чиме се омогућава увид у део семантичког садржаја другог колоката. Један од основних корака подразумева дефинисање скупа секундарних колоката у оквиру једне лексичко-семантичке групе, а у основи анализе стоји прожимање синтагматског и парадигматског плана. Очекује се и да ће резултати показати шире семантичко поље лексеме *основа* – лексема *темељ* је само једно од њених секундарних значења, о чему сведоче дефиниције у речницима.

У РМС лексема *основа* и њена варијанта *основ* дефинишу се на следећи начин:

„основ м 1. (уп. основа (1) и основица) а. део на којем се нешто гради, ствара, подлога, темељ, база нечега (...). б. оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто (каква идеја, теорија и сл.); полазни, главни елемент, принцип нечега (...). в. (пред)услов, претпоставка која омогућава да из чега нешто настане, проистекне (...). 2. разлог, мотив, аргумент за нешто (...). 3. у мн.: основна, елементарна знања (науке, вештине и др.), често као назив приручника (...).

основа ж 1. в. основ (1). 2. в. основица (2). 3. мат. број који се степенује. 4. ЛИНГВ. део речи на који се додају наставци за облике или суфикси (...). 5. замисао, план (за нешто). 6. уздужна нит при ткању, потка“ (РМС 2011: 877).

Лексема *темељ* у РМС представља се као:

„1. део зида зграде испод површине тла који служи као ослонац зидовима; доњи слој, подлога (...). 2. фиг. оно на чему се нешто заснива, најважнији, главни елемент нечега (...)” (РМС 2011: 1286).

Ако упоредимо дефиниције из РМС, можемо унапред закључити да ће се *основа* у случајевима када дели секундарни колокат са лексемом *темељ* концептуализовати као темељ, евентуално као подлога (дакле, нешто вертикално, утврђено, укопано), док се у свим осталим случајевима могу очекивати значења: ‘основа је корен’, ‘основа је извор’, ‘основа је срж, језгро’ или ‘основа је стуб, стожер’.

Поред колокацијске, биће примењена и компаративна метода. У том смислу, добијени резултати упоређиће се са резултатима ранијих испитивања која је спровела Рајна Драгићевић користећи концептуалну анализу. У овом случају, концептуална метода се сматра оправданом будући да се ради о апстрактним именицама чије се значење конкретизује на основу контекста. Концептуална анализа се заснива на концептуалној метафори. Како наводе Лејкоф и Џонсон (Lakoff–Johnson 1980: 4–6), концептуална метафора је један од когнитивних процеса формирања значења на основу којег повезујемо два концептуална домена. Први појмовни домен је изворни домен (енгл. *source domain*) и из њега се узимају концепти са конкретним значењем, како би се објаснили апстрактни појмови из другог, циљног домена (енгл. *target domain*). Појмовна метафора се као спознајна способност одражава у језику, тако да разликујемо два нивоа, метафорични језички израз и концептуалну метафору. Основна је хипотеза да ће се резултати испитивања добијени применом концептуалне анализе и колокацијске методе у великој мери подударити, што је претпоставка коју наводи и Р. Драгићевић у свом истраживању.

Компарираће се и резултати у различитим функционалним стиловима – новинском, научном и административном. У вези с тим, претпоставка је да ће се доћи до различитих резултата у различитим функционалним стиловима, имајући у виду природу новинског, научног и административног стила. Највиши степен поклапања секундарних колоката, у овом случају показатеља синонимије, очекује се у новинском стилу, а најмањи у административном који је, по правилу, лишен употребе синонима и лексичких трансформација.

2. Анализа и резултати анализе

Како би резултати истраживања били што прегледније изложени, примери ће у наставку рада бити представљени по функционалним

стиловима, груписани према семантици секундарних колоката, устројени по азбучном реду, уз обележавање фреквентности појављивања.³

У новинском стилу укупно је ексцерпирано 1436 примера колокација са лексемом *основа*, од тога су уочене 553 различите колокације, као и 807 примера са лексемом *темељ*, 256 различитих колокација. У административном стилу издвојено је 240 примера колокација са лексемом *основа*, од тога 60 различитих колокација и само 1 пример са лексемом *темељ*. У научном стилу је пронађено 311 примера колокација са лексемом *основа*, од тога 168 различитих колокација, и 88 примера са лексемом *темељ*, од чега 60 различитих колокација.

2.1. Новински стил

2.1.1. Секундарни колокати лексеме *основа*

Секундарни колокати лексеме *основа*, регистровани у ексцерпираним примерима из новинског стила, могу се према семантици сврстати у следеће групе:

а) наука, дисциплина, област: *агрономије (1), архивистике (1), архитектуре (3), астрономије (3), аутоматике (1), балета (1), безбедности (4), бокса (1), васпитања (2), ватерпола (2), вере (5), веронауке (2), геометрије (1), геопоетике (1), градитељства (1), демократије (12), дизајна (2), дипломатије (1), ЕДМС (1), економије (8), електротехнике (4), естетике (1), етике (6), животне средине (1), индустрије (1), инжењеринга (1), информисаности (1), инфраструктуре (2), историје (1), карлинга (1), књижевности (2), криминала (1), културе (20), латино ритма (1), латинског (1), логике (3), математике (2), медицине (1), менаџмента (1), механике (2), музике (1), наноелектронике (1), науке (2), новинарства (1), образовања (3), поезије (9), поетике (4), политике (52), права (5), превођења (1), привреде (4), програмерства (1), прозе (2), психологије (2), рачуноводства (1), религије (2), реторике (1), рокенрола (1), сликарства (2), социобиологије (1), спорта (7), старогрчког (2), театра (2), тениса (1), технике (2), технологије (1),*

³ Секундарни колокати дати су у генитиву сингулара, иако се у корпусу проналазе и у сингулару и у плуралу.

уметности (4), физике (1), физиологије (1), филозофије (5), фолклора (2), хебрејског (1), хороскопа (1), шаха (1);

б) правац, покрет, веровање, убеђење: антиамериканизма (1), доктрине (4), домаћинства (1), донжуанизма (1), екстремизма (1), идеологије (2), ислама (1), јуридизма (1), капитализма (1), национализма (5), олимпизма (1), парламентаризма (2), реал-социјализма (1), самоуправљања (1), светосавља (2), социјализма (2), фатализма (1), хришћанства (5), цинацинизма (1);

в) процес, радња, чињење: активности (1), акције (1), анализе (1), ангажмана (2), борбе (4), владавине (1), власти (4), градње (1), делатности (1), деловања (5), дешавања (1), диверзификације (1), дијалога (1), дијете (1), дискриминације (1), догађања (1), договора (4), живљења (1), заштите (3), злочина (1), игре (3), извештавања (1), измене (1), израде (1), интеграције (1), исплате (1), истраживања (2), исхране (3), класификације (1), компоновања (1), комуникације (3), конституције (1), креирања (1), манипулације (1), мисије (3), мишљења (2), надградње (1), намере (1), напретка (1), настанка (2), обнове (1), одбране (1), окупљања (1), опоравка (1), опстанка (1), организовања (1), очекивања (1), очувања (2), памћења (1), пењања (2), пилотирања (1), писања (1), планинарења (2), плеса (2), победе (2), побуне (1), повећања (1), погрома (1), поделе (1), подуке (1), подухвата (1), помирења (1), понашања (7), пословања (3), постојања (6), поступка (3), праћења (1), преговора (6), производње (1), промене (3), пропадања (1), просперитета (1), протеста (2), процеса (8), рада (22), радње (1), рађања (2), развика (1), развоја (18), разговора (2), размимоилажења (1), размишљања (2), разумевања (2), раста (3), рата (1), ратовања (1), реконструкције (2), реформе (7), решавања (3), ритуала (2), рођења (1), ручка (1), сазревања (1), сарадње (24), свирања (1), селекције (1), спора (3), спорења (1), спровођења (1), старења (1), стваралаштва (2), стварања (5), стицања (3), стратификације (1), сукоба (2), такмичења (1), терапије (5), ткања (1), трагања (2), транзиције (1), транспорта (1), третмана (1), тумачења (1), убеђивања (1), увоза (1), угрожавања (1), уједињавања (1), унапређења (2), употребе (1), управљања (1), уређења (6), урушавања (1), усавршавања (2), успона (1), устројства (5), учења (7), финансирања (2), формирања (2), функционисања (3), хајке (1), цртања (1);

г) установа, организација, удружење, систем, скупина: *армије (1), Архива (1), бенда (2), владе (2), војске (2), дијасистема (1), друштва (26), (Европске) Уније (2), екипе (6), заједнице (3), института (1), корпорације (1), локалне самоуправе (1), Музеја (2), нације (4), оркестра (2), организације (6), организма (1), Пакта (1), покрета (4), поретка (9), репрезентације (1), савеза (5), састава (1), света (3), Сектора (1), система (39), службе (1), структуре (1), суда (1), телевизије (1), тима (8), тржишта (2), фауне (1), федерације (1), флоте (2), цивилизације (6);*

д) простор (географски појам, област, држава, град): *града (1), државе (9), Европе (1), житнице (1), Југославије (2), парцеле (1);*

ђ) зграда, грађевински објекат (зидани): *богомље (1), грађевине (3), двора (1), дворане (1), дворишта (2), богословије (1), зграде (3), зида (3), конструкције (3), куће (3), кухиње (1), моста (1), објекта (2), палате (1), спрата (2), студија (1), темеља (1), утврђења (1), ходника (1), храма (1), цркве (2), школе (1);*

е) остали конкретни ентитети: *антенског поља (1), (антенског) постоља (2), апарата (1), бића (2), биљке (1), вакцине (1), видеа (1), гардеробе (1), грађе (1), десни (1), дигиталног сигнала (1), зуба (1), иконе (5), календара (1), капице (1), карабина (1), коктела (2), комада (4), компакт-диска (1), крста (2), мапе (2), материје (1), мотора (1), мреже (2), наноуређаја (1), наоружања (1), написа (1), оброка (1), ознаке (1), оптичког прекидача (1), палете (1), пергаментна (1), платформе (3), пловила (1), пода (1), пудера (3), ракије (2), скулптуре (1), слике (5), стабла (1), ствари (1), тканине (2), фотоапарата (1), фотографије (1), фризура (1), хлеба (1), хране (1), цвасти (1), цветне дршке (1), шминке (1);*

ж) резултат рада – писаног, вербалног, интелектуалног: *акта (1), бајке (1), бестселера (1), гаранције (1), градива (1), грешке (1), гротеске (1), дела (6), документа (1), драме (5), Евросонга (1), жанра (2), закона (5), захтева (1), изјаве (1), извештаја (2), изложбе (2), именице (1), кампање (8), књиге (3), кода (1), колекције (5), комбинације (2), композиције (1), конференције (3), култа (1), манифестације (1), мелодраме (1), меморијала (1), методе (1), мита (2), монографије (1), наступа (1), нацрта (1), оптужбе (1), песме (3),*

плана (7), повеље (2), понуде (2), последице (1), поставке (1), превода (1), предлога (3), представе (5), пресуде (6), приповетке (1), приче (8), програма (26), пројекта (11), проналаска (1), проповеди (4), резолуције (6), резултата (1), речника (1), решења (3), романа (10), саопштења (1), серије (1), сертификата (1), споразума (11), стила (3), стратегије (15), тезе (1), текста (8), теорије (7), трагедије (1), тужбе (1), Универзијаде (1), уговора (3), Устава (1), фестивала (1), филма (2);

з) апстрактна појава: богатства (3), болести (2), будућности (2), бунта (2), веровања (1), вештине (3), виртуозитета (1), вредности (4), времена (1), дисциплине (1), добросуседства (1), доживљаја (1), достојанства (2), државности (1), дуговечности (2), духовности (2), душе (2), експресије (1), елганције (1), живота (20), зависности (1), задругарства (1), зазирања (1), заједништва (1), заната (2), здравља (2), знања (3), идеје (13), идентитета (12), изгледа (1), имунитета (2), инспирације (1), инстинкта (1), интелигенције (1), интима (2), јединства (1), комике (1), компромиса (2), концепта (6), концепције (3), креативности (3), критеријума (1), људскости (4), мерила (1), мира (4), мисли (1), модела (12), модерности (1), морала (2), моралности (1), моћи (4), мушке потенције (1), надахнућа (1), накнаде (2), напора (1), наратива (1), начина рада (1), независности (1), незадовољства (1), неједнакости (1), неред (1), неспоразума (3), нетолеранције (1), нормалности (3), обољења (2), одговорности (1), односа (14), окружења (1), опредељења (1), осећања (2), партнерства (2), перспективе (1), перцепције (2), писмености (1), поверења (1), погледа (2), позиције (3), појаве (3), положаја (1), популарности (1), поремећаја (1), посла (1), потенцијала (1), предузетништва (3), префињености (1), приватности (1), пријатељства (3), примитивизма (1), приступа (5), проблема (4), професије (2), професионалности (1), профита (1), реалитета (1), регуларности (1), реда (1), родитељства (1), сазнања (1), самопоуздања (1), свакодневнице (1), свега (39), снаге (1), случаја (1), солидарности (1), стиритуалности (1), способности (1), среће (1), стабилности (3), става (5), статуса (1), стереотипа (1), страха (2), суверенитета (1), сумње (4), тактике (2), тежње (1), тендера (1), тероризма (1), традиције (3), укуса (1) умећа (1), успеха (16), фантазије (1), хармоније (1), хигијене (1).

У случајевима када се у оквиру примера из новинског стила удружује са лексемама које означавају науку, дисциплину или област, лексема *основа* реализује значење ‘подлога, темељ, база нечега’, ‘оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто’, као и ‘основна, елементарна знања’. При комбиновању с лексемама које означавају правац, покрет, веровање или убеђење, реализује се значење ‘замисао, план (за нешто)’. Приликом удруживања с лексемама којима је означен неки процес, радња или чињење, *основа* има значења: ‘полазни елемент’, ‘разлог, мотив, аргумент за нешто’, односно ‘замисао, план’. Када се удружује с лексемама које упућују на установу, организацију, удружењу, систем или скупину, *основа* значи ‘оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто (каква идеја, теорија и сл.)’ или ‘полазни, главни елемент, принцип нечега’. У комбинацији са семантичким скупинама које упућују на простор (географски појам, област, државу, град), такође и на зграду, грађевински објекат (зидани), као и остале конкретне ентитете, лексема *основа* се реализује у значењу ‘део на којем се нешто гради, ствара, подлога, темељ, база нечега’. Ако колоцира с лексемама чији се семантички садржај односи на резултат рада (писаног, вербалног, интелектуалног) или апстрактну појаву, ова лексема остварује значења: ‘оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто; полазни, главни елемент, принцип нечега’, ‘(пред)услов, претпоставка која омогућава да из чега нешто настане, проистекне’ или ‘разлог, мотив, аргумент за нешто’.

2.1.2. Секундарни колокати лексеме *темељ*

Секундарни колокати лексеме *темељ* у новинском стилу такође се, према општој семантици, могу поделити у неколико семантичких скупина:

а) наука, дисциплина, област: *архитектуре* (1), *астрономије* (1), *балета* (1), *безбедности* (3), *бизниса* (1), *биохемије* (1), *вере* (6), *геометрије* (6), *дипломатије* (1), *економије* (8), *здравства* (2), *индустрије* (3), *историје* (3), *књижевности* (3), *компаратистике* (1), *културе* (16), *математике* (1), *метафизике* (1), *механике* (1), *музике* (3), *науке* (1), *неурохирургије* (1), *новинарства* (1), *нумизматике* (1), *образовања* (4), *патриотизма* (2), *поетике* (2), *политике* (20), *права* (12), *правосуђа* (1), *привреде* (4), *прозе* (1), *просвете* (1), *психијатрије* (1), *релативне хронологије* (1), *религије* (1), *славистике* (1), *сликарства* (3), *софтверског инжењерства* (1), *спорта* (2),

театра (2), технологије (1), уметности (2), физике (2), филозофије (2), фудбала (3), хришћанства (1), хуманистике (1);

б) правац, покрет, веровање, убеђење: *демократије (34), империјализма (1), капитализма (1), парламентаризма (2), путинизма (1), српства (1), традиционализма (1), феминизма (1);*

в) процес, радња, чињење: *владавине (1), власти (3), делатности (1), еволуције (1), европеизације (1), игре (2), инвазије (1), интеграције (2), манипулације (1), мишљења (2), обнове (1), одбране (1), окупљања (1), опстајања (1), опстанка (2), организације (4), памћења (1), поимања (1), помирења (1), посла (1), пословања (3), постојања (2), преображаја (1), припреме (1), производње (1), промене (1), рада (1), развоја (3), разумевања (2), реформе (4), сарадње (7), стварања (1), уједињења (3), уређења (5), успона (1), устројства (3), учења (2), формирања (1);*

г) установа, организација, удружење, систем, скупина: *влaде (2), Галерије (1), гимназије (1), деспотије (1), династије (1), друштва (34), државе (53), (Европске) Уније (4), елите (1), заједнице (3), института (1), институције (4), коалиције (1), Музеја (2), нације (2), Олимпијског комитета (1), Олимпијског покрета (1), позоришта (2), породице (2), режима (4), репрезентације (2), самостана (1), САНУ (1), света (6), Свете инквизиције (1), система (17), Службе безбедности (1), тима (1), топионице (1), фабрике (6), федерације (2), царства (1), цивилизације (10);*

д) простор (географски појам, област, држава, град): *Америке (2), Београда (1), БиХ (1), брда (2), града (3), Европе (6), Исламске републике (1), Југославије (1), краљевине (1), Краљевине СХС (1), Науса (1), Османлијског царства (1), Пољске (2), Републике (2), Републике Србије (6), Републике Српске (1), Републике Хрватске (1), Црне Горе (1);*

ђ) зграда, грађевински објекат (зидани): *базилике (1), банке (1), баракe (1), Београђанке (1), библиотеке (2), богомоље (1), бране (2), грађевине (9), дома (3), етномузеја (1), зграде (19), здања (8), колибе (2), крипте (1), куле (1), куће (31), манастира (2), медресе (2), моста (5), објекта (15), палате (1), пешачке стазе (1), пирамиде (2), СПА центра (1),*

Сплендида (1), споменика (1), стадиона (1), стуба (2), тврђаве (1), терена (1), хамбургерџинице (1), хангара (1), храма (23), цркве (50), чатрље (1), џамије (1), школе (2);

е) резултат рада – писаног, вербалног, интелектуалног: *драме (2), жанра (2), закона (1), захтева (1), кампање (1), мита (1), пресуде (2), пројекта (2), решења (1), ритуала (1), романа (1), саге (1), светиње (4), слике света (1), споразума (6), статута (1), стрипа (1), тактике (1), теорије (4), фестивала (2), филма (1);*

ж) апстрактне појаве: *бића (2), богатства (2), будућности (2), валуте (1), вредности (3), доктрине (1), државности (5), ентитета (1), живота (7), заједништва (3), здравља (6), Златног доба (1), идеје (1), идентитета (10), јединства (1), каријере (1), кризе (2), култа (1), мира (3), мисли (3), моралности (1), моћи (1), независности (3), неуспеха (1), нове ере (1), односа (8), оптимизма (1), оријентације (1), отпора (1), поретка (25), постројења (1), просперитета (4), реда (1), самосвести (1), свега (2), свести (1), слободе (2), стабилности (8), статуса (1), стратегије (6), струке (1), суверенитета (1), традиције (2), успеха (2).*

У случајевима када се удружује с лексемама из семантичке скупине којој припадају називи за зграду или други грађевински објекат, као и делимично с лексемама које означавају простор (нпр. када је у питању град), лексема *темељ* остварује значење ‘део зида зграде испод површине тла који служи као ослонац зидовима; доњи слој, подлога’. У свим осталим спојевима реализује се фигуративно значење ове лексеме – ‘оно на чему се нешто заснива, најважнији, главни елеменат нечега’.

Оно што се на основу семантичких скупина може приметити јесте да код колоката лексеме *темељ* у овом функционалном стилу немамо групу у коју су сврстани називи за конкретне ентитете, међу којима се у примерима с лексемом *основа* налазе називи за различите предмете, односно ентитете који припадају лексикону природних (нпр. *биљке, вакцине, десни, зуба, стабла, цвасти, цветне дршке*), друштвених (*иконе, крста, пергамент, скулптуре, слике*) и техничких наука (*антенског поља, апарата, видеа, дигиталног сигнала, карабина, компакт-диска, мотора, наноуређаја, фотоапарата*). Удружена с лексемама којима се обележавају овакви ентитети, основа се,

осим као подлога на коју се надограђује остатак предмета, концептуализује као корен (биљке, зуба), срж (биљке или неког дела биљке, дела органа), стуб (код усправних ентитета као што је дршка) или извор (сигнала).

2.2. Научни стил

2.2.1. Секундарни колокати лексеме *основа*

У оквиру примера колокација с лексемом *основа* у научном стилу, секундарни колокати имају следећа општа значења:

а) наука, дисциплина, област: *атомистике (1), библиотекарства (1), биологије (1), генетике (1), генетског инжењеринга (1), гране науке (1), дисциплине (2), економије (1), електротехнике (1), индустрије (2), књижевности (1), културе (1), математике (1), метафизике (1), мистичне мудрости хасадизма (1), науке (3), обраде текста (1), поезије (2), политике (3), права (2), привреде (1), просвете (1), социологије (1), спектрометрије (1), статистике (2), технике (1), физике (1), филозофије (1), џаваскрипта (1)*;

б) правац, покрет, веровање, убеђење: *догме (1), југословенства (1), капитализма (3), меркантилизма (1), реализма (1), социјализма (1), федерализма (1), феудалности (1)*.

в) процес, радња, чињење: *анализе (1), аргументације (1), борбе (1), васпитања (1), власти (7), заштите (8), знања (3), израчунавања (1), интересовања (1), класификације (1), колаборације (1), коришћења (1), кретања (1), мишљења (1), надевања имена (2), настајања (1), организације (4), отпора (1), очувања (1), поређења (1), пословања (1), поступка (1), предавања (1), представљања (1), производње (1), процеса (1), рада (3), развоја (1), рата (2), револуције (1), реформе (1), ритуала (1), сарадње (1), специјализације (1), спора (3), споразума (1), уједињења (1), употребе (2), уређења (4), устанка (1), устројства (2), учења (1)*.

г) установа, организација, удружење, систем, скупина: *војске (1), друштва (7), заједнице (1), интернета (1), касте (1), Народноослободилачког фронта Србије (1), партије (1), покрета (5), режима (2), савеза (1), Савета*

комесара (1), света (1), система (9), структуре (1), универзитета (1), формације (1);

д) простор (географски појам, област, држава, град): *Ватикана (1), државе (2), Југославије (1), Независне Државе Хрватске (1), Турског царства (1)*;

ђ) зграда, грађевински објекат (зидани): *библиотеке (1), грађевине (1), зграде (2), куће (1), храма (1), цркве (1), стуба (1)*;

е) остали конкретни ентитети: *базе података (1), крунице (1), круничног листића (1), купе (2), ланца исхране (1), новчанице (1), пирамиде (3), сенфа (1), стабла (3), стабљике (1), ствари (1), табле (1), ћелије (2), цваста (3), цвета (5)*;

ж) резултат рада – писаног, вербалног, интелектуалног: *библиографије (1), дела (1), загонетке (1), закона (1), имена (1), каталога (2), композиције (1), корпуса (2), методе (1), методологије (2), описа (1), открића (1), подухвата (1), приче (1), програма (1), пројекта (2), рачуна (1), речи (7), стратегије (2), тајне (1), текста (1), теорије (6), фонда (2)*.

з) апстрактна појава: *везе (1), вере (3), глагола (2), живота (6), именице (6), истине (1), кризе (1), мира (1), мисли (1), моћи (1), независности (1), одговорности (1), придева (3), свега (5), стабилности (1), законитости (1), неравномерности (1), основе (1), поретка (2), стандарда (1)*.

Када су у питању значења која лексема *основа* остварује приликом удруживања с именицама из појединачних семантичких група, ситуација је идентична као код новинског стила.

2.2.2. Секундарни колокати лексеме *темељ*

Лексеме с којима колоцира *темељ* у научном стилу, подељене су у следеће семантичке групе:

а) наука, дисциплина, област: *геометрије (1), граматике (1), дисциплине (1), књижевности (1), космологије (1), културе (2), метафизике (1), поезије (1), политике (5), привреде (1), технике (1), физике (2), хемије (1)*;

б) правац, покрет, веровање, убеђење: *демократије (1), парламентаризма (1), православља (1)*;

в) процес, радња, чињење: *говора (1), делања (1), одбране (1), организације (1), поретка (1), постојања (1), просперитета (1), уређења (1)*;

г) установа, организација, удружење, систем, скупина: *владе (1), друштва (5), опозиције (1)*;

д) простор (географски појам, област, држава, град): *вароши (1), државе (1), света (1), сједињених држава (1)*;

ђ) зграда, грађевински објекат (зидани): *базилике (1), зграде (2), здања (1), куће (4), цркве (2), школе (1)*;

е) резултат рада – писаног, вербалног, интелектуалног: *методе (1), рачуна (1), рукописа (1), теорије (4), штампе (1)*;

ж) апстрактан појам: *духа (1), живота (3), младости (1), морала (1), погледа (1), стварности (1), уставности (1)*.

Приликом удруживања с лексемама из различитих семантичких група, лексема *темељ* се реализује у истим значењима као у новинском стилу.

Ни у научном стилу се као секундарни колокати лексеме *темељ* не јављају именице које означавају конкретне ентитете (ако изузмемо географске појмове и грађевинске објекте), што је и очекивано с обзиром на природу текстова који се појављују у овом стилу. То може бити један од знакова да корпус не нуди нова значења лексеме *темељ* у односу на она забележена у речнику. Семантичке групе и примери лексема с којима се удружује *основа*, сигнал су њеног поимања као извора (нпр. неког процеса или радње попут *настајања, отпора, рата*), корена (код апстрактних

појава), сржи (ентитета попут *биљке* или *ћелије*) или стуба, стожера (*стабла*, *стабљике*).

2.3. Административни стил

2.3.1. Секундарни колокати лексеме *основа*

У оквиру административног стила, регистровани секундарни колокати лексеме *основа* могу се поделити у неколико наредних скупина:

а) наука, дисциплина, област: *економије (1)*, *защите животне средине (4)*, *политике (4)*, *туризма (2)*;

б) процес, радња, чињење: *ваздушне пловидбе (1)*, *газдовања (6)*, *евидентирања (1)*, *контроле (1)*, *коришћења (3)*, *мониторинга (1)*, *обрачуна (1)*, *организације (3)*, *осигурања (1)*, *планирања (2)*, *поступања (1)*, *прегледа (1)*, *провере (2)*, *процене (3)*, *рада (2)*, *развоја (8)*, *споразума (1)*, *употребе (1)*, *уређења (2)*, *учења (2)*, *функционисања (1)*;

в) установа, организација, удружење, систем, скупина: *друштва (1)*, *локалне самоуправе (22)*, *националне еколошке мреже (1)*, *система (20)*.

г) простор (географски појам, област, држава, град): *аутономне покрајине (23)*, *Републике (23)*, *Републике Србије (1)*, *ловишта (1)*;

д) зграда, грађевински објекат (зидани): *објекта (2)*, *темеља (2)*;

ђ) остали конкретни ентитети: *антене (3)*, *крова (1)*, *предива (1)*;

е) резултат рада – писаног, вербалног, интелектуалног: *дела (2)*, *Конвенције (1)*, *плана (1)*, *предлога (1)*, *програма (55)*, *уговора (1)*;

ж) апстрактан појам: *идентитета (1)*, *инспекције (1)*, *каматне стопе (5)*, *одговорности (1)*, *односа (3)*, *полицентризма (1)*, *ресурса (1)*, *стратегије (1)*, *сумње (5)*, *транше (1)*, *узајамности (1)*.

Будући да у административном стилу постоји мањи број појединачних лексема с којима *основа* формира лексички спој, мањи је и број њених значења која се остварују приликом комбинације с различитим семантичким групама. Када је у питању група у коју спадају науке, дисциплине, области, у примерима из административног стила имамо само области и реализује се значење ‘оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто’. Када се удружује с лексемама које именују процесе, радње, чињења, *основа* означава ‘(пред)услов да из чега нешто настане, проистекне’ или ‘разлог, мотив, аргумент за нешто’. Ако се као секундарни колокати појављују лексеме које представљају установу, организацију и слично, *основа* се реализује као ‘оно што чини срж, суштину на којој се заснива, темељи нешто’. Исто значење остварује у комбинацији с именицама које представљају резултат рада, с обзиром на то да се у овој групи појављују једино лексеме које означавају различите документе, као и с именицама које припадају групи апстрактних појмова. Приликом колоцирања с лексемама које именују простор, *основа* има значење ‘полазни, главни елемент, принцип нечега’. Значење ‘део на којем се нешто гради, ствара, подлога, темељ, база нечега’ присутно је приликом комбиновања с именицама које означавају грађевинске објекте. У случајевима када се као други члан лексичког споја појави лексема која је према семантици сврстана у остале конкретне ентитете, лексема *основа* такође остварује значење ‘подлога, темељ, база нечега’, а у једном примеру чак и ‘уздужна нит при ткању, потка’.

2.3.2. Секундарни колокати лексеме *темељ*

У овом функционалном стилу регистрован је само један секундарни колокат: *поретка* (1).

Као што се на основу једине лексеме с којом се удружује види, лексема *темељ* у административном стилу реализује једино своје фигуративно значење.

2.4. Резултати

Посматрајући примере из свих стилова, можемо приметити да су поједини секундарни колокати потврда синонимије лексема *основа* и *темељ*. То су, на пример, лексеме *наука* и *друштво*, које се и у новинском и научном стилу јављају као секундарни колокати обе посматране лексеме. Међутим, занимљиво је то да се исти колокати различито понашају у различитим стилевима. Тако се, на пример, лексеме *парламентаризам* и *демократија* појављују и уз лексему *основа* и уз лексему *темељ* у новинском стилу, док се у примерима из научног стила наведени секундарни колокати удружују само с лексемом *темељ*. С друге стране, примера ради, колокације које садрже посматране лексеме и секундарне колокате *економија* и *математика*, у новинском стилу доказ су синонимије лексема *основа* и *темељ*, али се у научном ови колокати удружују само с лексемом *основа*. Када посматрамо лексему *метафизика* као секундарни колокат, у научном стилу је сигнал синонимије лексема *основа* и *темељ*, али у новинском колоцира само с лексемом *темељ*. *Политика* се у новинском и научном стилу појављује као секундарни колокат обе лексеме, али се у административном удружује само с лексемом *основа*. Насупрот томе, *поредак* у административном стилу колоцира једино с лексемом *темељ*, а у новинском и научном с обе посматране лексеме. Именица *систем* као секундарни колокат у новинском стилу сведочи о синонимији посматраних лексема, али се у научном и административном удружује само с лексемом *основа*.

Посебно су у овом погледу интересантни примери с именицом *пирамида* која у новинском стилу колоцира само са лексемом *темељ*, а у научном само с лексемом *основа*.⁴ То је показатељ како се, бар на основу примера из посматраног корпуса, у зависности од функционалног стила мења примарно значење лексеме (у новинском се посматра као грађевина, а у научном као геометријско тело).

Уочавају се и именице које доследно колоцирају само с лексемом *основа* или лексемом *темељ*. Такви су спојеве попут *основа цвасти* / *цветне дршке*

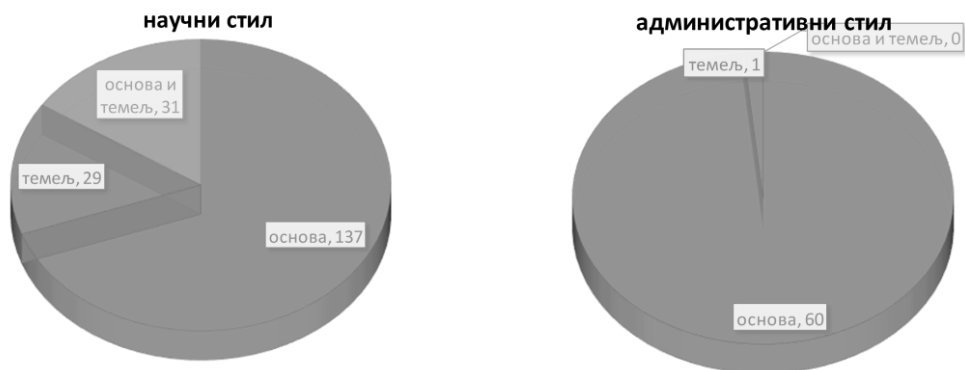

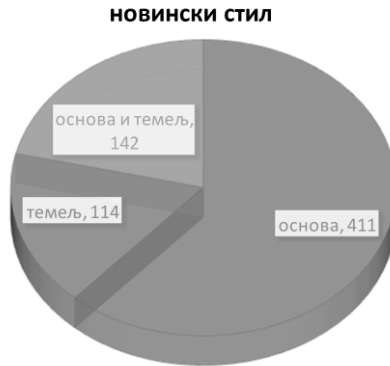
⁴ Пр. (...) додаје ова тврдокорна Американка која (за сада) не даје свој глас за спас темеља волстритовске пирамиде.– лист „Политика”; Ови подграфови чине основу пирамиде. – „Властита имена у екстракцији информација; (...) врху у односу на основу пирамиде. – „Кроз царство наука”.

/ *цвета* (немамо, на пример, *темељ цвета*). Оваква појава је очекивана, будући да се ради о конкретном ентитету и ширем семантичком пољу лексеме *основа*. Такође, само с лексемом *основа* колоцирају *одговорност*, *програм*, *спор*, *социјализам* и *употреба*. Само с лексемом *темељ* колоцира именица *Република* (и сви појмови који у себи садрже овај назив).

На сликама које следе графички је представљено (не)поклапање секундарних колоката наведених именица. За сваки стил приказан је удео секундарних колоката (појединачних лексема) који се јављају с обе именице, као и оних које се удружују само с именицом *основа* или именицом *темељ*. Ако се погледа новински стил, приметно је да се лексема *основа*, осим случајева када колоцира са истим лексемама као *темељ*, удружује с великим бројем различитих именица, далеко више него што је то случај с лексемом *темељ*. У административном стилу регистрован је само један пример с лексемом *темељ* и до поклапања уопште не долази, тако да су доминантни примери колокација с лексемом *основа*. Када је у питању научни стил, до поклапања долази у већем броју примера, не у тако великом проценту као у новинском стилу, али ипак далеко више него у административном. И овде је приметан шири колокациони опсег лексеме *основа*, што указује и на њено шире семантичко поље.

Графикон 1: (Не)поклапање секундарних колоката именица *основа* и *темељ* у новинском, научном и административном функционалном стилу

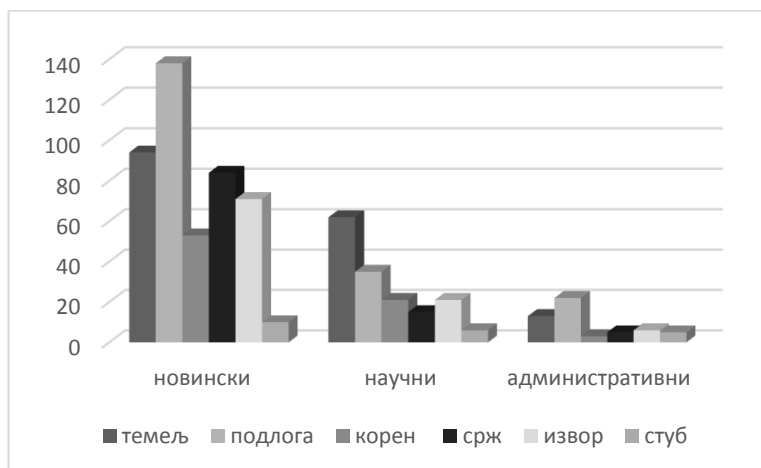

Иако се одређене семантичке групе удружују са обе посматране лексеме, ипак се, ако се обрати пажња на природу сваког секундарног колоката, уочава шире поимање *основе* него *темеља*. Такве су, на пример, семантичке групе у које су сврстани процеси, радње, чињења или апстрактни појмови. Овим групама припадају секундарни колокати и лексеме *основа* и лексеме *темељ*, али је природа појмова означених колокатима у одређеном смислу другачија – оне које колоцирају са лексемом *основа* могу имати и свој извор, срж, корен или стуб, а не само темељ или подлогу. На основу увида у семантику лексема са којим лексема *основа* колоцира у анализираним примерима, може се приметити да се њено значење остварује као: подлога, корен, срж, извор, стуб и темељ, што значи да се резултати поклапају са оним до којих је дошла Р. Драгићевић применом концептуалне методе.

Наредни графикон показује како се *основа* концептуализује у сваком од посматраних стилова, на основу чега можемо уочити разлике. Запажа се да је само у научном стилу у највећем броју колокација *основа* схваћена као темељ, док је у осталим доминантно значење *основе* као подлоге. Даље, у новинском стилу се значење '*основа је срж*' појављује више него у осталим стиловима. Код административног стила се јасно види да доминирају значења '*основа је подлога*' и '*основа је темељ*', сва остала се испољавају у прилично једнакој мери, с тим што је концептуализација *основе* као сржи најмање заступљена.

Графикон 2: Концептуализација појма *основа* у примерима из новинског, научног и административног стила

У табели која следи приказани су најфреквентнији колокати обе именице у свим посматраним стиловима. Дато је по 5 колоката са највећом фреквенцијом (осим код *темељ* у административном, где и постоји само један). Примећује се да лексема *друштво* има високу фреквенцију у свим посматраним стиловима и колоцира са обе лексеме. На то утиче природа ове лексеме – реч је о појави која је општепозната, улази у све сегменте живота па се самим тим јавља и у свим функционалним стиловима. Посматрано из концептуалног угла, има своје темеље, изграђена је од различитих слојева, концептуализује се као грађевина, објекат (нпр. *виши слој друштва*, *нижи слој друштва*). Лексема *систем*, удружена са лексемом *основа*, високофреквентна је у свим стиловима, док је *кућа* лексема која се учестало појављује уз лексему *темељ* и у новинском и у научном стилу. Претпоставља се да узрок оваквих резултата такође лежи у концептуализацији појмова *систем* и *кућа*. Први појам је апстрактније природе, има ширу семантику и сусреће се у свим областима науке, а може се разумети као појава која има своју подлогу и надограђује се, али и срж, центар из ког се даље шири. *Кућа* припада материјалној сфери, прва асоцијација на овај појам увек је зидани објекат који има свој темељ.

	основа			темељ		
	новински	научни	административни	новински	научни	административни
1.	политике (52)	система (9)	програма (55)	државе (53)	политике (5)	поретка (1)
2.	свега (39)	заштите (8)	аутономне покрајине (23)	цркве (50)	друштва (5)	
3.	система (39)	речи (7)	Републике (23)	демократије (34)	куће (4)	
4.	друштва (26)	друштва (7)	локалне самоуправе (22)	друштва (34)	теорије (4)	
5.	сарадње (24)	власти (7)	система (20)	куће (31)	живота (3)	

3. Закључак

Након обављеног истраживања потврђене су полазне хипотезе у вези са степеном блискозначности посматраних лексема – у одређеној мери семантика се поклапа, али је семантичко поље лексеме *основа* далеко шире. Такође, добијени су различити резултати у различитим функционалним стиловима – у погледу поклапања секундарних колоката посматраних лексема, најфреквентнијих колоката, али и заступљености појединих семантичких реализација значењски подспецификоване лексеме *основа*. Као што је и очекивано, након утврђивања семантике секундарних колоката, дошло је до поклапања резултата добијених уз помоћ колокацијске методе и концептуалне анализе – значења лексеме *основа*, утврђена приликом овог истраживања, поклапају се са резултатима које је добила Р. Драгићевић у свом истраживању.

Резултати истраживања могу наћи широку примену у настави српског као страног и нематерњег језика, посебно на вишим нивоима где је потребно разграничити семантику блискозначних лексема како би се избегла погрешна употреба. Комплетнија слика била би, несумњиво, добијена уколико би се у истраживање укључили сви типови колокација у којима се посматране лексеме појављују као примарни, али и секундарни колокати.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгићевић, Рајна (2008). О значењској подспецификованости на примеру лексеме основа. *Јужнословенски филолог*. LXIV: 123–134.
- Дражић, Јасмина (2014). *Лексичке и граматичке колокације у српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Ивић, Милка (2005). Значењска подспецификованост лексеме ствар. *О речима*. Београд: XX век. 73–81.
- РМС: *Речник српскога језика – измењено и поправљено издање*, Нови Сад: Матица српска, 2011.
- Хлебце, Борис (2008). Колокацијска метода семантичке анализе на примеру именице пажња. У: *Семантичка проучавања српског језика*, (ур. М. Радовановић и П. Пипер). Београд: САНУ. 65–79.

*

- KSSJ: *Korpus savremenog srpskog jezika* <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/login.php>> 10.5.2017.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago – London: University of Chicago Press.

Jelena Perišić

NEAR-SYNONYMS *OSNOVA* AND *TEMELJ* AND METHODS OF THEIR SEMANTIC DIFFERENTIATION

SUMMARY

The ability of individual lexemes to appear in different contexts, providing variable semantic realization, is often a result of their insufficiently specified semantics, and for this reason they are called semantic underspecified lexemes. Given the fact that the meaning of underspecified lexemes is determined based on the immediate environment in which they appear, collocations are a worthy minimal context to explore their meaning. In this paper we will examine the examples of collocations with lexemes *osnova* and *temelj*, in order to determine their meaning, the degree of matching of their semantics and a conceptualization of terms denoted by these nouns. Before proceeding to the study, we will present the results of earlier research on this topic – research of Milka Ivić on semantic underspecification of lexeme *thing* and the research of Rajna Dragičević of lexeme *osnova*. Unlike the Rajna Dragičević who examined semantic underspecification of lexeme *osnova* using a conceptual analysis, in this research we will primarily use collocation

method, which is developed in Serbian linguistics by Boris Hlebec. A basic hypothesis is that the results of the use of these methods will coincide to a large extent, and that is an assumption which R. Dragičević states in her study. Corpus research represent collocation with lexemes *osnova* and *temelj*, registered in the Corpus of Contemporary Serbian language made at the Faculty of Mathematics in Belgrade.

KEYWORDS: collocations, *osnova*, *temelj*, semantic underspecification, synonyms, semantics.

Мср Јелена Перишић
Одсек за хрватску, српску и словеначку филологију
Институт за словенску филологију
Пољска
jelena.perisic@uj.edu.pl

METAFORE ISTINE U SRPSKOM JEZIKU¹

SAŽETAK

Predmet istraživanja jeste ispitivanje konceptualizacije apstraktnog pojma leksikalizovanog kao *istina* i utvrđivanje pojmovnih metafora kao mehanizama mišljenja. Na temelju postulata kognitivne lingvistike istražuju se osnovni izvorni domeni u kojima se konceptualizuje istina kao apstraktni pojam (entitet, biljka, životinja, osoba i sl.). Istraživanje se obavlja na *Elektronskom korpusu srpskog jezika (SrpKorp)*, iz kojeg će se ekscerpirati trista različitih primera koji sadrže datu leksemu (posmatraće se minimalni kontekstualni spojevi apstraktne imenice *istina* sa predikatima fizičke radnje, deskriptivnim pridevima i konkretnim imenicama) pri čemu će se posmatrati i funkcionalnostilska pripadnost izdvojenih primera. Izvršiće se statistička analiza, koja podrazumeva uvid u frekvenciju izvornih domena. Ukazaće se na elemente u konceptualizaciji značenja datog pojma koji otkrivaju osobenosti duha i kulture nosilaca srpskog jezika. Istraživanje počiva na postulatima konceptualne metode, jednog od krucijalnih alata za ispitivanje značenja u kognitivnoj lingvistici.

KLJUČNE REČI: konceptualizacija, pojmovna metafora, izvorni i ciljni domen, istina.

1. Uvod

Predmet ovog istraživanja je ispitivanje konceptualizacije apstraktnog pojma leksikalizovanog kao *istina* i utvrđivanje pojmovnih metafora kao mehanizama mišljenja pomoću kojih se razumeva i organizuje stvarnost i koje se odražavaju u

---

¹ Istraživanje predstavlja proširenu verziju seminarskog rada iz nastavnog predmeta Leksička semantika, a rađeno je pod mentorstvom prof. dr Jasmine Dražić. Deo istraživanja prezentovan je na studentskoj konferenciji *Stulikon* u Beogradu, održanoj u maju 2019. godine.

jeziku i u njemu dešifruju (Драгићевић 2007: 90). U *Rečniku srpskog jezika* Matice srpske (2007) pod odrednicom *istina* nalazi se sledeća definicija:

istina ž 1. *ono što odgovara stvarnosti, činjenicama*: ~ o borbama, ~ o događaju. 2. *činjenica u koju se kao dokazanu može verovati*: naučna ~. 3. *visoki moralni princip, pravda*. 4. istinitost, verodostojnost.

Kao što se može primetiti, rečnička definicija precizira uži sadržaj pojma i izvodi se na osnovu strogo postavljenih pravila kao što su akuratnost, neslikovitost itd. S obzirom na to da definicija treba nedvosmisleno da određuje pojam, problem se ne javlja kod definisanja leksikalizovanih čulno saznatljivih pojmova, nego kod onih apstraktnih koji nisu iskustveno dostupni. Takvi pojmovi u mišljenju i jeziku podležu konkretizaciji i svodenju na poznato iskustvo. U vezi s tim, jedno od pitanja koje se može postaviti jeste to kako se o određenom apstraktnom pojmu govori i šta se na osnovu toga može zaključiti kada je u pitanju čovekovo poimanje i organizovanje stvarnosti koje se očitava upravo u jeziku. Odgovor može da pruži *konceptualna analiza*. U pitanju je metoda namenjena ispitivanju leksikalizovanih apstraktnih pojmova, koja je u lingvistici značajna jer se pomoću nje može doći do opisnih definicija koje doprinose boljem razumevanju čulno nesaznatljivog sveta koji okružuje čoveka. Iznikla je iz kognitivistike, složene discipline koja za predmet svog proučavanja uzima ljudski um i kognitivne fenomene kao što su percepcija, mišljenje, razumevanje jezika i sl. (Klikovac 2004: 7–10). U okviru kognitivne lingvistike *značenje se izjednačava s konceptualizacijom*.

Treba naglasiti da se u lingvističkoj literaturi pod *konceptualizacijom* podrazumeva obrazovanje pojmova na osnovu fizičkog, čulnog, emocionalnog, intelektualnog iskustva sa svetom koji ga okružuje. Apstraktni pojmovi se konceptualizuju pomoću *pojmovne metafore* koja se zasniva na razumevanju čulno nesaznatljivog, apstraktnog pojma (ciljnog domena) pomoću čulno saznatljivog, konkretnog pojma (izvornog domena). Stoga, kao teorijski okvir ovog istraživanja poslužila je *teorija pojmovnih metafora Lejkofa i Džonsona* koja ističe povezanost jezika, mišljenja i fizičkog iskustva.² Izvorni domeni povezani su skalom

² Lejkof i Džonson razlikuju tri vrste pojmovne metafore: strukturne, orijentacione i ontološke (Lejkof – Džonson 1980). Pojmovne metafore pomoću kojih se govori o apstraktnom pojmu *istina* najvećim delom su ontološke i zasnivaju na razumevanju

apstraktnosti. Izvorni domen može biti predmet, živo biće-biljka, životinja, čovek; materija, svetlost, prostor itd. O neodvojivosti kategorija, pojmova i iskustva, Lejkof i Džonson (1999 – 2014: 244) u članku *Utelovljeni um* navode sledeće:

„Živi sistemi moraju da kategorizuju. Pošto smo neuronska bića, naše kategorije se obrazuju našom utelovljenošću. To znači da su kategorije koje obrazujemo *deo našeg iskustva!* One su strukture koje izdvajaju aspekte našeg iskustva u međusobno različite vrste. Kategorizacija, dakle, nije čisto intelektualna stvar, koja nastaje posle iskustva. Pre će biti da se iskustvo upravo sastoji od obrazovanja i upotreba kategorija.”

Metodologija istraživanja svodi se na ekscerpciju građe iz korpusa (*Korpus savremenog srpskog jezika*) – ekscerpciju rečenica u kojima je leksema koja označava apstraktni pojam kontekstualizovana – i utvrđivanje pojmovnih metafora kao mehanizama mišljenja. U pitanju je korpus koji čini kolekcija tekstova u digitalnom obliku, koji pripadaju različitim funkcionalnim stilovima. Stoga se prilikom analize empirijskog materijala neće navoditi konkretni izvori pored izdvojenih rečenica u kojima je leksema koja označava apstraktni pojam kontekstualizovana, ali svakako će se na njih obratiti posebna pažnja prilikom izvođenja procentualne analize pripadnosti date lekseme određenom funkcionalnom stilu. Treba naglasiti da izdvojene rečenice, u kojima je leksema koja označava apstraktni pojam kontekstualizovana, nisu uvek date u celosti; istrgnute su iz konteksta, no dovoljne da se razabere značenje date lekseme. Analiza se sprovodi na minimalnim kontekstualnim spojevima apstraktne imenice *istina* s predikatima fizičke radnje, deskriptivnim pridevima i konkretnim imenicama. Ti spojevi javljaju se kao rezultat kolektivnog nadsaznanja, a saznanje nosilaca srpskog jezika prima ih kao mitologeme sa određenim smislom (Чернейко prema Ристић 1999: 156).

Istraživanje je sprovedeno s ciljem da se izdvoje izvorni domeni u kojima se konceptualizuje *istina* kao apstraktni pojam, ali i da se ukaže na elemente u

---

apstraktnih pojmova preko entiteta, materije, pojava (npr. *servirati istinu, seme istine, žaoka istine, sahraniti istinu, kap istine, ozaren istinom*) i orijentacione koje se zasnivaju na razumevanju apstraktnih pojmova preko orijentisanja u prostoru (npr. *živeti u istini*). S druge strane, strukturne metafore zasnivaju se na metaforičkom strukturiranju jednog pojma pomoću drugog (npr. ŽIVOT JE PUTOVANJE (On nema pravac u životu)).

konceptualizaciji njihovog značenja koji otkrivaju osobenosti duha i kulture nosilaca srpskog jezika (Ристић 1999: 158). Cilj istraživanja je i izvođenje procentualne analize zastupljenosti određenih pojmovnih metafora prema broju primera te izvođenje zaključka kako se apstraktni pojam najčešće konceptualizuje. Takođe, skreće se pažnja u kojem funkcionalnom stilu je data leksema najfrekventnija.

2. Analiza empirijskog materijala

U *Korpusu savremenog srpskog jezika* nalazi se ukupno 31.366 primera s oblikom *istin-* kao korenskom morfemom, što je bio i upit za ovo istraživanje.

Analiza korpusa pokazala je sledeće: leksema *istina* najfrekventnija je u književnoumetničkom (162) i publicističkom (105) funkcionalnom stilu. Leksema je manje frekventna u naučno-popularnom (30) i naučnom funkcionalnom stilu (3). Leksema *istina* ne pojavljuje se u administrativnom stilu. Treba, međutim, naglasiti da bi se daljom ekscerpcijom građe ovi podaci menjali, ali ne drastično jer je za svrhe ovog istraživanja sagledano preko 12.000 primera što grubo odgovara trećini raspoloživog korpusa.

Nakon analize građe, izveden je zaključak da se apstraktni pojam leksikalizovan kao *istina* na prvom mestu konceptualizuje kao osoba (139), zatim kao predmet (136), materija (10), svetlost (5), biljka (5), prostor (3) te životinja (2).

U radu se neće navoditi svih trista primera. Navodiće se primeri koji najbolje ilustruju svaki izvorni domen u okviru kojeg se konceptualizuje apstraktni pojam i to tako što će se krenuti od manje frekventnih izvornih domena.

ISTINA JE ŽIVOTINJA:

a) ISTINA JE OPASAN INSEKT: Istina može da ubode. Istina može emocionalno da povredi čoveka kao što žaoka može fizički da ga povredi: *žaoka istine* (*Lengdon oseti žaoku istine u ovoj izjavi.*). Istina se preko osećaja bola koji može da nanese negativno konotira.

b) ISTINA JE LARVA: Istina je učaurena, ne može se lako promeniti, po prirodi je postojana: *učaurena istina* (*Strategija polemičara bila je insistiranje da je*

suštinska istina porekla pravoverja bila učearena u pravilu vere ...). Istina se preko osobine postojanosti pozitivno konotira.

ISTINA JE PROSTOR ili uže – SADRŽATELJ:³ *živeti u istini (... potreba da živi u istini ...), preći granice istine (... nadam se da nećete otkriti da je prešao granice istine više no što mu se može oprostiti ...), ići rubom istine (Nastavio je da priča, nastojeći da ostavi utisak kako je potpuno iskren, a ne da ide samim rubom istine.)*. Istina se poima kao duhovni prostor u kojem čovek pun vrline treba da živi. Prelazak njenih granica predstavlja duhovni pad. Istina se preko ove pojmovne metafore pozitivno konotira.

ISTINA JE BILJKA: *seme istine (... čupao je iz svesti seme one istine koju je u njemu posejao Garanža.), negovati istinu (Zadatak ovog društva je negovanje istine o Titu i njegovim saborcima ...), gajiti istinu (... kad se jedna istina, gajena in vitro, u bujonu vlastitog mozga ...), ukorenjena istina (... ta je istina tako duboko ukorenjena u svesti susednih porodica ...), zrno istine (Iskusni i oštromni kakvi su, Travnici su iz tih laži mogli često da izvuku zrno istine, za koje ni sam varalica nije znao da se nalazi među njegovim lažima.)*. Istina je vrednost zametnuta u čoveku poput semena u zemlji, mora se negovati, gajiti kako bi se razvila i ukorenila. Istina se preko ove pojmovne metafore pozitivno konotira.

ISTINA JE SVETLOST: *ozaren istinom (Ozaren sam jednom novom istinom ...), istina zasija (Pa da istina što pre zasija, eto zašto!), istina sine (... ovaj beli srebrnjak biće za vas sjajno ogledalo u kome će da sine čista istina.), istina blesne (Naposletku blesnu istina.), istina dopire (Kako da istina dopre do njega?)*. Istina je čoveku kao duhovnom biću neophodna, prijatna poput svetlosti, toplote. Čovek ne voli tamu, užasava je se. Istina se preko svetlosti pozitivno konotira.

---

³ Po Lejkofu i Džonsonu, metafore sadržateljskog tipa počivaju na analogiji s ljudskim bićima koja imaju svoje granice i orijentaciju unutar-izvan pa se ova orijentacija preslikiva na nefizičke objekte (kakva je, npr. istina) transformišući ih u fizičke objekte s jasnim granicama.

ISTINA JE TEČNOST/TEKUĆINA: Uočena je konceptualizacija apstraktnog pojma kao tečnosti koju čovek unosi u organizam i kao tečnosti koju iz njega izbacuje. Kod ove pojmovne metafore mogu se izdvojiti četiri podgrupe:

a) ISTINA JE VODA: Istina je neophodna čoveku kao duhovnom biću isto toliko koliko mu je neophodna voda kao fizičkom biću: *napajati se istinom (... smatrajući da razborita nastrojenost ne treba da se njome hrani, već valja da se napaja samo istinom ...)*, *žedan istine (Opremio sam se za žed za istinom koja je pokretala Bernara Gija.)*, *vapiti za istinom (A biće mu grob u grobu koji vapi za istinom ...)*.

b) ISTINA JE MLEKO: *zadovati istinom (... on je zadovan ljubavlju, istinom, postojanjem, otadžbinom, svojim krstom.)*. Istina omogućava duhovni razvoj čoveku kao što mu hrana/mleko omogućava fizički razvoj. Istina se preko osobine neophodnosti za čoveka pozitivno konotira. Kod obe pojmovne metafore uočavaju se pozitivne komponente u konceptualizaciji značenja datog pojma.

c) ISTINA JE GORKO PIĆE: *gorka istina (Tek tada sam se opustila, prihvatila i primila gorcu istinu.)*. Istina se preko svojstva gorčine negativno konotira.

d) ISTINA JE PLJUVAČKA, POVRAČKA: Istina je tečnost koju čovek treba da izbaci iz organizma: *pljuvati istinu (Pljuvali smo istinu Srbiji u lice.)*, *bljuvati istinu (Žare ceni hip-hop bendove, koji bljuvu istinu u lice.)*. Istina se preko ove pojmovne metafore negativno konotira i to u odnosu na recipijenta kojem je upućen ovaj negativni sadržaj.

Grafikon 1: Istina je tekućina koju čovek konzumira i/ili izbacuje

ISTINA JE PREDMET: Analiza korpusa pokazuje da se istina veoma često konceptualizuju kao predmet, koji treba šire shvatati, pa se tu može izdvojiti nekoliko podgrupa, kao što su *hrana s primerima servirati istinu, zgotovljena*

istina; *novac* s primerom *dugovati istinu* (*Sada svetu dugujete istinu.*); *roba* s primerima *istina košta*, *jeftina istina*, *prokrijumčariti istinu*, *zameniti istinu za nešto*, *fabrikovati istinu*, *držati monopol na istinu*, *proizvoditi istinu*, *plasirati istinu*; zatim *tkanina* jer primeri pokazuju da se *istina može prekrajati* (... *istina koja se ne može menjati i prekrajati ni na orvelovski, ali ni na bilo koji drugi način.*), *izvrtati* (... *bilo je nemoguće ne osetiti da je posredi grubo izvrtanje istine s jedne ili druge strane ...*); *građevina* što se može zaključiti na osnovu primera *sazdana istina* (... *do Jona Gabrijela Borkmana i do istine sazdana po njegovoj meri ...*); te *teret*, što pokazuje primer *istina se sručuje na nekoga* (*Tibing oseti kako se istina hladno i bolno sručuje na njega.*). Konceptualizacija istine kao tereta ukazuje na to da je trpljenje neke duhovne neprijatnosti njena bitna semantička komponenta (Драгићевић 2007: 101).

S druge strane, istina se konceptualizuje kao dragocen predmet koji treba čuvati, paziti da se ne izgubi ili kao predmet koji treba sakriti od ljudi: *(sa)čuvati istinu*, *izgubiti istinu*, *zagubiti istinu*; *sakriti istinu*, *zataškavati istinu*, *zabašuriti istinu*, *prikriti istinu*, *zastirati istinu*, *staviti istinu na dno bunara*, *smeštati istinu na određeno mesto*, *zaklanjati istinu*, *zamagliti istinu*, *zapečatiti istinu*. Kod ovih pojmovnih metafora uočavaju se kako pozitivne tako i negativne komponente u konceptualizaciji značenja datog pojma. S jedne strane u pitanju je dragocen predmet koji iziskuje pažnju onoga ko ga čuva, s druge strane predmet koji treba sakriti od svih zbog mogućih neprijatnosti i nevolja koje može da prouzrokuje onome ko naiđe na njega ili ga pronade ili onome ko ga poseduje.

Istina se konceptualizuje kao kakav udaljen, dragocen predmet za kojim se traga i koji treba izneti na svetlost dana. Stoga se kod ovih pojmovnih metafora uočavaju pozitivne komponente u konceptualizaciji značenja datog pojma: *tragati za istinom*; *tražiti/pronaći*, *otkriti*, *izvući*, *iskopati*, *iznositi*, *istrgnuti*, *raskrivati*, *pokazati*, *obelodaniti*, *izložiti*, *iščupati*, *istrljati iz nečega*, *otkopati*, *osvetliti istinu*, *nedosegnuta istina*.

Istina se konceptualizuje i kao predmet koji se može modifikovati: *zacementirati istinu*, *iskriviti istinu*, *razbiti istinu*, *oblikovati istinu*, *spaliti istinu*, *očistiti istinu*, *zamaskirati istinu*, *kriviti istinu* (u značenju 'iskriviti'), *natezati istinu*, *deformisati istinu*, te kao predmet kojim se rukuje: *baratati istinom*, *vršiti eksperimente s istinom*, *raspolagati istinom*, *operisati s istinom*. Kod ovih pojmovnih metafora uočavaju se negativne komponente u konceptualizaciji datog pojma jer je u pitanju predmet koji podleže modifikaciji u korist onoga ko ga

poseduje ili onoga ko ga prima. Slične komponente uočavaju se i kod konceptualizacije datog pojma kao tkanine, građevine.

ISTINA JE OSOBA: Kao što je na početku rečeno, istina se najčešće konceptualizuje kao osoba. Najveći broj primera pokazuje da je to osoba koju pokoravamo, osoba kojoj se ne pokoravamo i osoba kojoj se pokoravamo. To se može zaključiti na osnovu primera *udaviti istinu (Udavimo istinu.)*, *suočiti se sa istinom (Kada se konačno suočimo sa istinom samom, nemoćni smo.)*, te *služiti istini (Zaboga, devojko, zar ne možeš da služiš istini malo umerenije?)*.

Ova klasifikacija izvedena je na osnovu rada ruskog lingviste L. O. Černjejkina o personifikaciji sudbine u ruskom jeziku predstavljenoj tzv. geštalt-metodom (Чернейко према Драгићевић 2007: 94). Na osnovu konceptualizacije istine kao nadređene osobe/vladarke (*pokoriti se istini, istina osvaja, istina nadvladava, istina se može ustoličiti, istina može biti neprikosnoven, istina zahteva, istina oslobađa, istina pobeđuje, istina se nameće, istina govori, istina uzima pravo, za istinom se ide*) te kao neprijatelja/protivnika/suparnika (*boriti se protiv istine, pogledati istini u lice, pogledati istini u oči, suprotstavljati se istini, sučeljavati se s istinom, boriti se s istinom, obračunati se s istinom*), može se reći da je agentivnost njena bitna odlika. S druge strane, konceptualizacija istine kao potčinjene osobe, mučenice, žrtve (*istinom se vlada, istina služi, vredati istinu, povrediti istinu, izobličiti lice istini, ubiti istinu, udaviti istinu, izmanipulisati istinu, isterati istinu, istina izdržava, istina se guši, izneveriti istinu, smejati se istini, izigrati istinu, pljunuti istini u oči, preoteti šansu istini*) upućuje na pasivnost kao njenu izrazitu odliku.

Uočena je konceptualizacija istine kao osobe vredne poštovanja, uvažavanja, zaštite: *poštovati istinu, ceniti istinu, voleti istinu, biti privržen istini, istina može biti draga nekome, nekome je stalo do istine, postarati se za istinu, imati obzira prema istini, uvažavati istinu, štiti istinu, ginuti za istinu*. Istina se preko ove pojmovne metafore pozitivno konotira.

S druge strane, istina se konceptualizuje kao osoba koja smeta, koja je predmet mržnje (*izbegavati istinu, podnositi istinu, istina može da smeta, odbaciti istinu, mrzeti istinu, biti gord na istinu*).

U skladu s prethodno navedenim, istina se konceptualizuje i kao osoba koja donosi bol (*istina utuče, istina okreće leđa, istina razočara, plašiti se istine*). Istina se preko ovih pojmovnih metafora negativno konotira zbog neprijatnosti, nevolja ili bola koji donosi onome ko stupi u kontakt s njom.

Takođe, govornici koji potiču sa srpskog kulturnog područja poimaju *istinu* te o njoj i govore kao o osobi s određenim osobinama, pozitivnim (5) i negativnim (11), što se može zaključiti na osnovu sledećih primera: *nepodnošljiva, surova, grozna, svirepa, opasna, nesnosna, iskvarena, neuverljiva, autistična, tužna, pokolebana; tajanstvena, nedohvatna, neumoljiva, objektivna, nepogrešiva istina*.

2.1 Kulturološki aspekt pojmovne metafore na primeru koncepta *istina*

Po ugledu na rad posvećen konceptualizaciji *tuge* (Драгићевић 2007: 100), u kojem se iznose dijahronijski podaci zarad potvrđivanja pojmovnih metafora do kojih se došlo sinhronijskom analizom, u ovom radu na dva primera ilustrovaće se način na koji je to učinjeno. Za potrebe ovog rada neće se zalaziti u detaljnu etimološku analizu niti će se posebna pažnja posvećivati razrađivanju ovog postupka s obzirom na to da on i nije predmet ovog istraživanja.

Kada je u pitanju etimologija, na osnovu koje se takođe može sagledati prvobitno razumevanje pojma *istina*, izdvajamo primer engleskog i španskog jezika. Engleska imenica *truth* (*istina*) potiče od praindoevropskog **deru-* (čvrst, postojan). U etimologiji ove imenice nalaze se metafore *sazdati istinu/sazdana istina, učaurena istina, ukorenjena istina* itd. Španska imenica *cierto* (*istina*) potiče od latinske reči *certus* (postojan, rešen/odlučan). U etimologiji ove imenice nalaze se metafore *ustoličena istina, neumoljiva istina* itd. Na osnovu ovoga može se zaključiti da etimologija leksema koje označavaju *istinu* u ovim jezicima ilustruje konceptualizaciju *istine* sa sinhronijskog stanovišta.

Isto tako, važna su istraživanja koja ispituju stepen univerzalnosti pojmovnih metafora, u kojima se posmatra i udeo kulturoloških elemenata u procesu konceptualizacije apstraktnih pojmova i pojava. Jedan od istaknutih semantičara koji se bavi ovom problematikom jeste Zoltan Kevečeš, a ovom prilikom iznosi se samo segment važnog istraživanja (Kövecses 2011), u kojem se ispitivani fenomen posmatra u kontekstu usvajanja stranog jezika.

Može se izneti pretpostavka da se pomoću konceptualne analize paralelnim izučavanjem apstraktnih pojmova leksikalizovanih na drugačije načine u različitim jezicima može pronaći u kulturološke razlike kada je u pitanju njihovo poimanje, pogotovo onih iz etičkog domena u koji spada i *istina*. Pojmovne metafore pomoću kojih se govori o apstraktnim pojmovima jesu gotovo univerzalne, ali mogu se pojaviti razlike koje proističu iz raznolikog kulturalnog i fizičkog okruženja (Kövecses prema Драгићевић 2007: 91).

Dragoceno bi bilo izvršiti konceptualnu analizu leksikalizovanih apstraktnih pojmova koji su kulturološki markirani i za koje u drugim jezicima ne postoje adekvatni ekvivalenti (npr. merak, sevdah itd.). Kada je u pitanju usvajanje stranih jezika, opisne definicije leksikalizovanih apstraktnih pojmova izvedene na osnovu rezultata do kojih se došlo pomoću konceptualne analize doprinele bi hvatanju nevidljivog sloja prilikom usvajanja značenja određenih leksema, koji je deo jezičkog osećanja izvornih govornika. Krajnji cilj ovakvog poduhvata mogla bi biti izrada rečnika kulturološki markiranih apstraktnih pojmova. Sličan poduhvat izveden je 1996. godine kada je grupa autora na čelu sa E. S. Kubrjakovom objavila *Kratak rečnik kognitivnih termina* (Драгићевић 2007: 93).

3. Zaključak

Nakon analize građe, izveden je zaključak da se apstraktni pojam *istina* pozitivno konotira u svesti izvornih govornika – kao duhovni prostor, larva koju odlikuje postojanost, biljka, svetlost, voda, mleko; kao dragoceni predmet koji treba čuvati, paziti da se ne izgubi, kao kakav udaljen, dragoceni entitet za kojim se traga i koji treba izneti na svetlost dana; kao osoba vredna poštovanja, uvažavanja i zaštite, te kao osoba s pozitivnim osobinama.

S druge strane, veliki broj primera pokazuje da se istina konotira i negativno u svesti izvornih govornika – kao opasan insekt koji može da nanese bol, kao gorko piće, kao pljuvačka, povraćka, teret; kao predmet koji treba dobro sakriti od svih ili modifikovati zbog mogućih neprijatnosti i nevolja koje može da prouzrokuje onome ko naiđe na njega ili ga pronade, onome kome je upućen ili onome ko ga poseduje; kao osoba sa nepoželjnim osobinama, kao osoba koja donosi neprijatnosti, nevolje ili bol onome ko stupi u kontakt sa njom.

Izvedeni zaključak potkrepljuje tvrdnju da pojmovne metafore pomoću kojih se govori o određenom apstraktnom pojmu nisu logički uporedive, nego koherentne – svaka pojmovna metafora osvetljava jedan aspekt pojma i nijedna nije dovoljna za njegovo potpuno razumevanje (Klikovac 2004: 87).

Ukoliko bi se dala opisna definicija apstraktnog pojma leksikalizovanog kao *istina*, to bi se učinilo na sledeći način:

Istina je prostor u kojem čovek može da bitiše, odnosno da se u njemu kreće (*živeti u istini, preći granice istine*); svetlost (*ozaren istinom*); materija (*kap istine, istina procuri*); predmet koji čovek koristi u

svakodnevnom životu (*dugovati istinu*); biljka koja raste i nastanjuje svet u kojem čovek živi (*seme istine*); životinja (*žaoka istine*); čovek od krvi i mesa (*gola, naga, zaodnuta istina, frizirati istinu, sahraniti istinu*), osoba sa kojom može da se stupa u najrazličitije odnose (*ljutiti se na istinu, pomiriti se sa istinom*).

Grafički bi se ovo moglo prikazati na sledeći način:

Grafikon 2: Primarne metafore pojma istina

IZVORI

Elektronski korpus srpskog jezika <<http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>>

Online etymology dictionary <<https://www.etymonline.com/>>

Online etymological dictionary of Spanish <<https://www.spanishetym.com/>>

RSJ: *Rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2007.

LITERATURA

Klikovac, Duška (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Kövecses, Zoltán (2011). Idioms, Metaphors, and Motivation in Foreign Language Teaching. *Jezik u upotrebi / Language in Use. Zbornik u čast Ranku Bugarskom* (ur. Vera Vasić). Filozofski fakultet: Novi Sad. 253–271.

Lejkof, Džordž, Mark Džonson (1999/2014). Utelovljeni um. *Jezik i saznanje. Hrestomatija iz kognitivne lingvistike* (ur. K. Rasulić, D. Klikovac). Beograd: Filološki fakultet. 241–273.

*

Драгићевић, Рајна (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
Ристић, Стана, Милана Радић-Дугоњић (1999). Концептуализација неких речи из сфере духовности носилаца српског језика. *Реч. Смисао. Сазнање*. Београд: Филолошки факултет у Београду. 155–169.

Jovana Jovanović

METAPHORS OF TRUTH IN SERBIAN LANGUAGE

SUMMARY

This paper discusses the conceptualization of the abstract notion lexicalized as truth in order to establish the conceptual metaphors as mechanisms of comprehension. The research rests on the postulates of the conceptual method, one of the crucial tools for examining meanings in cognitive linguistics. The research is being conducted on the Corpus of contemporary Serbian (SrpKor), from which three hundred different examples of a contextualized lexeme will be extracted, and the functional affiliation of the selected examples will be observed. A statistical analysis will be conducted, which involves insight into the frequency of the conceptual metaphors' source domains. Finally, the elements in the conceptualization of this abstract notion which reveal cultural peculiarities of native speakers will be analyzed.

KEYWORDS: conceptualization, conceptual metaphor, source and target domain, istina (*truth*).

Jovana Jovanović
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Srbija
jovanajovanovic3150@gmail.com

SRPSKI I MAĐARSKI EKVIVALENTI ENGLLESKIH PASIVNIH KONSTRUKCIJA¹

SAŽETAK

U radu se polazi od engleskih pasivnih konstrukcija zabeleženih u romanu „1984” Dž. Orvela i posmatraju se njihovi ekvivalenti u prevodima na srpski i mađarski jezik. Budući da se smatra da je pasiv u engleskom zastupljeniji od formi s identičnim značenjem u srpskom i mađarskom jeziku, cilj je da se istraži u kojoj se meri u prevodima zadržava odgovarajuća forma, u kojim se sintaksičko-semantičkim okolnostima od nje odstupa, te da se evidentiraju i protumače one konstrukcije koje se u prevodima javljaju umesto pasivne.

KLJUČNE REČI: pasiv, prevodni ekvivalenti, engleski, srpski, mađarski.

1. Uvod

1.1. O pasivu

Pasiv je sintaksičko-semantička kategorija, koja se najčešće posmatra u odnosu na aktiv te se i pasivne rečenice smatraju transformima aktivnih rečenica.² Karakteriše ih prisustvo gramatičkog subjekta koji nije semantički

---

¹ Rad je nastao u okviru projekta *Sintaksička, semantička i pragmatička istraživanja standardnog srpskog jezika* (178004), koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

² Pitanje odnosa aktivnih i pasivnih struktura daleko je složenije od onoga što iznosi navedena konstatacija. Tako se, na primer, neke semantičke klase glagola, kao što su srpsko *imati* i englesko *be born*, ne mogu javiti u trpnom, odnosno radnom stanju, što usložnjava problem transformacija pasiva (Shibatani 1988: 1 prema Баццнн 2017: 164). Detaljan prikaz literature posvećene ovoj problematici daje Bjelaković (2005). S obzirom

agens, već pacijens. On na sintaksičkom planu fungira kao pravi objekat koji dopunjuje tranzitivne glagole. Na pasiv se u odnosu na aktiv gleda kao na obeleženu dijatezu u pogledu frekventnosti, ali se razlozi njegove nesumnjive upotrebe ipak mogu tražiti u težnji jezika ka ekonomičnosti. Još je Jespersen (1924: 167) ukazao na to da aktivna i pasivna dijateza u osnovi znače isto, ali da nisu potpuno sinonimne jer bi, u tom slučaju, za jezik bilo redundantno da se koriste obe. U tom smislu, upotrebu pasiva nameće fokalizacija, odnosno postavljanje onoga ko/što je u središtu interesovanja (pacijensa) na poziciju gramatičkog subjekta i pomeranja agensa u drugi plan čime on dobija status nižeg konstituenta:

„Sintaksički kodirani elementi imaju različite stepene fokusiranosti; onaj kodiran kao subjekat je na najvišem stepenu. Fokusiranost se smanjuje kako se smanjuje hijerarhija gramatičkih odnosa: subjekat > direktni objekat > indirektni objekat > predložki objekat. Jačina fokusiranosti je povezana sa sintaksičkim i morfološkim osobinama subjekta, objekta itd. Stoga, subjekat ima primarnu sintaksičku ulogu u odnosu na druge nominale i obično je u nominativu – neobebeženom padežu.”³ (Shibatani 1985: 832)⁴

---

na to da ovaj rad nema za cilj teorijsku razradu ovih pitanja, prihvaćće se ovakvo određivanje odnosa pasivnih prema aktivnim rečenicama.

³ Engleski termin *oblique objects* obuhvata sve predložke fraze kojima se formalizuju i indirektni objekti i adverbijali te se prema stepenu fokusiranosti razlikuju bespredložki indirektni objekti od predložkih (Belaj 2004: 15). Status predložkog objekta ima izraz *od strane* odnosno *by*-fraza kao neobavezna dopuna, koju nazivamo *internalizovanim komplementom* jer se nalazi unutar glagolske fraze, ali odgovara spoljnom komplementu aktiva (Huddleston – Pullum 2002: 241).

⁴ “Syntactically encoded elements have varying degrees of focus; the one encoded as subject has the highest degree. Focus decreases along the hierarchy of grammatical relations: subject >direct object >indirect object >oblique objects. The strength of focus is correlated with syntactic and morphological properties of subject, object etc. Thus, subject has primacy in syntactic role over other nominals, and it is normally in the nominative – the unmarked case.”

Ostali pragmatički razlozi za upotrebu pasiva tiču se nepoznatosti ili nemogućnosti iskazivanja agensa, njegove vidljivosti iz jezičkog konteksta, dok u nekim slučajevima pasiv doprinosi boljem povezivanju klauza, odnosno koheziji teksta (Jespersen 1924: 167). Međutim, M. Bacić (Баџић 2017: 164) ističe da se jezik književnosti odlikuje specifičnijom upotrebom pasiva, koja postavlja izazove posebno pred prevodioce.

1.2. O pasivu u engleskom jeziku

Znatan broj istraživanja kategorije stanja na anglističkoj gramatičkoj sceni može se u velikoj meri pripisati pojavi transformacione gramatike Noama Čomskog, koja je aktivno-pasivni odnos koristila kako bi ilustrovala nadmoć transformacijskog modela.⁵ Pasivne konstrukcije su proučavane s morfološkog, sintaksičkog, semantičkog i pragmatičkog aspekta,⁶ ali često bez usaglašenog, jedinstvenog stava o tome šta čini engleski pasiv. Neki gramatičari smatraju da je pasivna forma ona koja je direktni transform odgovarajuće aktivne, dok za druge pasiv podrazumeva čitav niz konstrukcija od ‘pravih’, prototipičnih pasivnih do onih koje variraju u stepenu pasivizacije i deagentizacije (Баџић 2017: 164–165; up. i Svartvik 1966; Shibatani 1985; Quirk et al. 1985: 57–58; Bieber et al. 2002: 43–45; Huddleston – Pullum 2002: 1427–1447). Stoga, budući da je pasiv kognitivni fenomen, on se ne izvodi iz aktivne forme, već se direktno stvara (Langacker – Munro 1975; Quirk et al. 1985: 162–167; Albrespit 2007).

Kad je reč o prototipičnom pasivu, pasivne rečenice se od svojih aktivnih parnjaka razlikuju po načinu na koji se semantičke uloge usklađuju sa sintaksičkim funkcijama pa tako objekat aktivne rečenice postaje subjekat pasivne, npr. *Pat stole my surfboard* [→ *My surfboard was stolen by Pat*] pri čemu subjekat aktivne prelazi u neobavezni pasivni agens (Quirk et al. 1985:

⁵ Opisivanje aktivno-pasivnog odnosa u engleskom jeziku preko transformacija nije počelo sa Čomskim, ali je upotreba transformacija proširena, formalizovana i sistematski ugrađena u jedinstven gramatički okvir (Svartvik 1966: 1).

⁶ Detaljan pregled različitih pristupa u analizi pasivnih konstrukcija daje Bjelaković (2005: 103–117).

159–160; Huddleston – Pullum 2002: 1428).⁷ U strukturi pasivnih konstrukcija nalazi se pomoćni glagol *be* (ili neki drugi operator zamenjiv ovim glagolom)⁸ i prošli particip sintaksički aktivnog glagola (npr. *stolen* ← *steal*). Lanaker i Manro (Langacker – Munro 1975: 792) ističu da se glagol *be* najčešće tretira kao sinsemantičan pomoćni glagol koji ima samo gramatičku funkciju: da se umetne u transform ili je već prisutan na dubinskom planu. Međutim, oni smatraju da je on, zapravo, glavni glagol koji za sebe vezuje pasiviziranu klauzu poreklom od objekatske, odnosno subjekatske dopune.

Mogućnost prelaska aktivne u pasivnu rečenicu zavisi od tranzitivnosti glagola. Rečenice s prototipičnim tranzitivnim glagolom podležu pasivizaciji bez izuzetka, npr. *Sally bought the book* [→ *The book was bought by Sally*]. Međutim, Kverk i dr. (Quirk et al. 1985: 162–167) ističu da određene klase glagola ne dozvoljavaju transformaciju u jedno ili drugo stanje i klasifikuju ova ograničenja na glagolska, objekatska, agentivna, značenjska i frekvencionna. Prema njima, centar kategorije zauzimaju pasivni gradijenti kao centralni ili pravi pasivi, dok se na periferiji nalaze atipični pasivi, koji nemaju svoje aktivne ekvivalente: polupasivi (*Leonard was interested in linguistics*), pseudopasivi (*The building is already demolished*) i predložki pasivi (*Algebra II is a class to be snored through anyway*) (Ibid.: 167–171). Isto tako, Raden i Dirven (Radden – Dirven 2007: 7) uočavaju da je pasivizacija rečenica s manje prototipičnim tranzitivnim glagolom ograničena: *Sally liked the book* [→ ?*The book was liked by Sally*], dok rečenice s perifernim tranzitivnim glagolima pasiv ne dozvoljavaju: *Sally had the book* [→ **The book was had by Sally*].

Na osnovu prisustva ili odsustva predložke fraze (PF), razlikuju se dugi i kratki pasivi (Biber et al. 2002: 43–45; Huddleston – Pullum 2002: 1428). Kratki pasivi su oni koji ne zadrže PF (*My surfboard was stolen*) i oni nemaju aktivne

⁷ Hadlston i Pulam (Huddleston – Pullum 2002: 1428) preporučuju da se izbegava termin ‘agens’ jer *by*-faza nema uvek značenje agensa kao, na primer, u strukturama s glagolima koji nisu semantički aktivni (*The premier was hated by most members of the cabinet*).

⁸ Alternativni glagol, koji se semantički ne razlikuje značajno od glagola *be*, jeste glagol *get*. On se ni u pasivnim konstrukcijama ne smatra pomoćnim glagolom, već, zajedno sa glagolom *be*, katenativnim glagolom, koji za sebe vezuje dopune u neličnom obliku (Huddleston – Pullum 2002: 1348, 1430, 1440),

parnjake, dok duge pasive karakteriše prisustvo PF.⁹ Njome se može označiti živi agens (*Both Hungary's goals were scored by Albert*), neživi agens (*The settlers have not been converted by the events of the past fortnight*) i tzv. janus agens (*Oil will be replaced by coal*), koji se može transformisati dvojako: 1) njegov nominalni deo je subjekat aktivne rečenice, ili 2) cela predložka fraza fungira kao odredba sa značenjem sredstva, sa nekim drugim nominalnim elementom kao subjektom aktivne rečenice (Svartvik 1966: 104). Slično Svartviku, Hadlston i Pulam (Huddleston – Pullum 2002: 1428) ističu da *by*-frazu u pasivnoj rečenici, kao i u njenom aktivnom ekvivalentu, može fungirati i kao adverbijal: *This result was achieved by dubious means* [← *They achieved this result by dubious means*], te se tada može govoriti samo o kratkom pasivu.

1.3. O pasivu u srpskom jeziku

Iako se dugo smatralo da za srpski jezik pasiv nije karakterističan, „чињеница је да је једна од карактеристика савременог српског језика управо повећавање фреквенције пасивних конструкција” (Танасић 2014: 6). Ипак, остаје тачна тврдња да „српски језик припада језицима активног устројства, тј. реченице се обично уобличавају тако да полазни аргумент има активно значење и да предикатски израз има активни, а не пасивни облик” (Пипер 2005: 623).

Obezličene i pasivne rečenične konstrukcije standardno su sredstvo deagentizacije, tj. formalnog „odstranjivanja“ agensa u srpskom jeziku i upotrebljavaju se za iskazivanje uopštenog vršioца (Станојчић – Поповић 2002: 252, 254). Pasiv se i u srbistici, kao i u anglistici, najčešće posmatra u opoziciji prema aktivu u okviru kategorije prelaznih glagola. Njega karakteriše obeležje dinamičnosti jer se i u pasivnim strukturama sagledava radnja, samo iz drugačijeg ugla, i pomeranje pacijensa s pozicije pravog objekta na poziciju subjekta te blokiranje ove pozicije za agensa, koji u pasivnoj strukturi postaje neobavezni element (Milošević 1972: 65; Танасић 2014: 11).¹⁰

⁹ Ovaj primer ne prenosi potpuno istu informaciju kao *Someone stole my surfboard* jer je ovo aktivni parnjak dugog pasiva *My surfboard was stolen by someone* (Huddleston – Pullum 2002: 1428).

¹⁰ Razmatrajući poziciju s koje mnogi gramatičari razlikuju pasivne od nepasivnih konstrukcija, Belaj napominje da oni smatraju da se ključnost kriterijuma dinamičnosti u

Dva su osnovna načina da se aktivna rečenična konstrukcija transformiše u pasivnu, odnosno razlikuju se zamenički ili refleksivni i pridevski ili participijski pasiv (Пипер 2005: 624,625). Zamenički pasiv tvore morfema *se* i lični glagolski oblik (*Kuća se zida*), dok pridevski pasiv čini odgovarajući oblik glagola *biti* i pasivnog participa, tj. trpnog glagolskog prideva (*Ručak je skuvan*). Agens se u ovakvim rečenicama, u srpskom, obično ne iskazuje. Ukoliko se iskazuje, u rečenicama sa refleksivnim pasivom institucionalni agens upotrebljava se s predlozima *u* ili *na* (*Odluke se donose u najužem rukovodstvu. Odluke se donose na Savetu*), a kada agens nije institucionalne prirode, najčešći je predlog *kod* (*On se brije kod berberina Laze. Ona se leži kod privatnog lekara*) (Пипер 2005: 624). Imenovanje agensa u participijskom pasivu takođe nije često. U takvim rečenicama imenski izraz koji se odnosi na agens stoji u genitivu s predlogom *od* ili s predložkom konstrukcijom *od strane* (*Zemlja je raskvašena od kiša. Odluka je doneta od strane Saveta*) (Пипер 2005: 625).

S deagentizacijom u vezi su i tzv. neodređeno-lične rečenice, koje karakteriše obavezno izostavljen subjekat i predikat u obliku 3. lica množine muškog roda (ako je potrebno izraziti rod). Njima se označava radnja koja se pripisuje neimenovanom licu, a obavezno semantičko svojstvo izostavljenog, ali podrazumevanog subjekta je 'čovjek' (Пипер 2005: 600). Sintaksički sinonimne njima su rečenice s participijskim i refleksivnim pasivom: *Ovde su tu meru primenjivali prinudno // Ovde je ta mera primenjivana prinudno // Ovde se ta mera primenjivala prinudno*.

Na semantičkom planu, problem tumačenja konstrukcija koje su sačinjene na način na koji se tvore participijski i refleksivni pasiv usložnjava njihova

---

kategorisanju rečenica kao pasivnih ogleđa u mogućnosti aktualizacije veze dinamičnost/statičnost (stanje) u trenutku govorenja, te je tako rečenica *Zastava je juče spuštена* pasivna jer ima aktivni parnjak u rečenici *Neko je zastavu juče spustio*, dok rečenica *Zastava je već danima spuštена* nije pasivna jer se ne može uspostaviti njen aktivni korelat **Neko je zastavu već danima spustio* budući da stanje pacijensa nije proizašlo iz dinamičnosti (Milošević 1972, 1973; Vukojević 1992; Kučanda 1992; Siewierska 1988 prema Belaj 2004: 16, 17). Međutim, sagledavajući pasiv sa kognitivističkog stanovišta, on smatra da se i rečenice ovog drugog tipa moraju smatrati pasivnim jer je pasivizacija aktualizovana u svesti govornika i signalizira postojanje aktivnog korelata *Neko je otvorio prozor i on je već danima otvoren* ili *Neko je otvorio prozor i još ga nije zatvorio*.

homonimičnost budući da nijedna ne iskazuje samo pasiv. Tanasić (Танасић 2014: 222–225) objašnjava da je homonimičnost participskog pasiva rezultat dvojake (glagolske i pridevske) prirode trpnog prideva. Ukoliko je u rečenici izražena glagolska komponenta trpnog prideva, glagol će biti u obliku pasiva i rečenica će se tumačiti u pasivnom značenju. Međutim, ako je izražena pridevska komponenta, trpni pridev će imati pridevsko značenje u sastavu imenskog predikata. Homonimičnost refleksivnog pasiva pak proističe iz nemogućnosti utvrđivanja da li je morfema *se* deo refleksivnog glagola pa iskazuje neku drugu dijatezu ili je deo prelaznog glagola zbog čega je znak pasivne dijateze. Identifikaciju pasiva u ovim slučajevima olakšava nemogućnost pozicioniranja agensa na poziciju subjekta i prisustvo obeležja dinamičnosti.

1.4. O pasivu u mađarskom jeziku

Odabrani segment istraživanja posebno je zanimljiv kada se ima u vidu da i mađarski jezik karakteriše orijentisanost ka ličnim konstrukcijama, dok su mu manje svojstvene pasivne i impersonalne strukture.

Mađarski jezik poznaje tzv. pasivne glagole.¹¹ Oni se tvore od aktivnih tranzitivnih glagola dodavanjem sufiksa *-at(ik)/-et(ik)*, *-tat(ik)/-tet(ik)*. Objekat aktivnog tranzitivnog glagola postaje subjekat pasivnog glagola: *a diák felolvassa a verset* → *a vers felolvastatik* (= *učenik čita stih* → *stih se čita*). Agens pasivnog glagola može se iskazati odredbom za sredstvo, tj. instrumentalom ili imenicom s postpozicijom *által*: *A vers felolvastatik a diákkal / a diák által* (= *Stih se čita od strane učenika*). U savremenom mađarskom jeziku pasivni se glagoli retko koriste. Umesto njih pasivno značenje se danas u mađarskom izražava konstrukcijom s glagolskim prilogom, konstrukcijom s funkcionalnim ili medijalnim glagolom, odnosno opisno: *a ház eladatik* (= *kuća se prodaje*) → *a ház el van adva* (= *kuća je prodana*), *a ház eladásra kerül* (= *kuća je na prodaju*), *a ház eladódik* (= *kuća se prodaje*) (Lengyel 2000: 88; Andrić 2002: 42–43).

Pasivno značenje može imati, dakle, konstrukcija koja se sastoji od egzistencijalnog glagola i glagolskog priloga tranzitivnih glagola. Tačnije, strukture s tranzitivnim glagolima mogu biti aktivne ili pasivne (Velcssov 1988:

---

¹¹ É. Tankó za ovaj tip pasiva upotrebljava termin „sintetički pasiv“ (Tankó 2016: 94).

62). Značenje zavisi i od semantike glagola, ali i od konteksta, rečenične strukture.¹²

Pasivno značenje se može iskazati i participom perfekta izvedenim od tranzitivnog glagola. Tada je nosilac stanja koje izražava zapravo objekat glagolskog sadržaja (*feldíszített terem = ukrašena sala, megbeszélte találkozó = dogovoreni sastanak, elhagyott asszony = napuštena žena*) (Andrić 2002: 55).

U mađarskim gramatikama nalazimo i podatke o rečenicama s neodređenim i uopštenim subjektom (Kugler 2000: 410–411; Andrić 2008: 82–83). Tipična sredstva za iskazivanje neodređenog subjekta u mađarskom su neodređene zamenice (*Valaki elvette a tollamat = Neko mi je uzeo penkalo*) kao i nastavak za 3. lice glagolskog predikata (*Csöngettek = Zvonili su*). Signal uopštenog subjekta je opšta zamenica (*mindenki = svi, senki = niko*), a može biti i reč uopštenog značenja (*az ember = čovek, a világ = svet*). Uopšten subjekat može se izražavati i 1. licem množine (*Árnyékáért becsüljük a vén fát = Staro drvo poštujemo zbog hlada*), 2. licem jednine ili množine predikata (*Lassan járj, tovább érsz = Polako hodaj, dalje ćeš stići, Ne bízzatok a sokat ígérőkben = Nemojte verovati onima koji mnogo obećavaju*), ali se i 3. lice množine pojavljuje u ovoj funkciji (*Hogy hívnak? = Kako te zovu?*).

2. Cilj, metodologija i korpus

Budući da je pasiv mahom proučavan u prevodilačkom kontaktu dva jezika (Shibatani 1985; Khalil 1993; Bjelaković – Marković 2010; Tankó 2016; Бацџић 2017; Erić Bukarica 2018 itd.), cilj ovog rada je istražimo odnos tri jezika u prevodilačkom kontekstu: engleskog, srpskog i mađarskog tako što ćemo pokušati da utvrdimo koje se strukture pojavljuju kao prevodni ekvivalenti engleskog pasiva. Analizu ćemo sprovesti na tri plana: na planu forme, značenja i distribucije.

Korpus je formiran na osnovu građe ekscerpirane iz romana „1984” Dž. Orvela. Prevođenje ovog dela svakako je bio izazovan i odgovoran zadatak budući da je reč o jednom od najuticajnijih romana 20. veka. Iako je upravo sam autor kritikovao nejasan i nespretnan jezik proze koja obiluje pasivnim

¹² Upravo zbog činjenice da upotrebom GP od tranzitivnih glagola mogu nastati strukture aktivnog ili pasivnog značenja, T. Lacko (Laczkó 2000: 444–449) predlaže da se ustanove dva homonimna *-va* nastavka: jedan aktivan (*-va1*) i jedan pasivan (*-va2*).

konstrukcijama, u ovom romanu su one učestale, što je svakako uslovljeno tematikom i opštom atmosferom koja vlada u opisanom totalitarnom društvu. Orvel bogato koristi pasiv uprkos ličnom protivljenju njegovoj preteranoj upotrebi: “Never use the passive where you can use the active” (Orwell 1968: 139).

Iz ovoga proizilazi drugi naš cilj, a to je da utvrdimo učestalost upotrebe pasiva, koja bi trebalo da nam osvetli njegov status u književnoumetničkom stilu u izvornom (engleskom) jeziku i ciljnim jezicima (srpskom i mađarskom). Metod korišćen u ovom istraživanju obuhvata kvalitativnu i kvantitativnu kontrastivnu analizu. Polazeći od engleskog kao izvornog jezika teksta, svi primeri su prvo podeljeni na primere dugog i primere kratkog pasiva i sagledani su sa sintaksičkog aspekta. U opisivanju njihovih osobenosti u obzir smo uzele i njihovu semantiku i moguće razloge za pojedina prevodilačka rešenja.

3. Prikaz prevodnih ekvivalenata engleskog pasiva

3.1. Prevodni ekvivalenti engleskog kratkog pasiva

3.1.1. Ekvivalenti koji su formalno najbliži engleskom pasivu jesu participski pasiv u srpskom i konstrukcija s glagolskim prilogom u mađarskom jeziku. Takvih je ukupno 7 primera:

(1) [...] the heating system was usually running at half steam when it *was not closed down* altogether from motives of economy (GO, 27);

(1a) [...] centralno grejanje je radilo samo sa pola snage kad *nije bilo potpuno isključeno* radi štednje (DŽO/VS, 18);

(1b) [...] a fűtőberendezés rendszerint csak félgőzzel dolgozott, ha ugyan *nem volt egészen elzárva* takarékoság céljából (GO/LSz, 12).

(2) There, too, in tiny clear lettering, the same slogans *were inscribed* (GO, 34);

(2a) Tu *su*, takođe, sitnim slovima, *bile ispisane* te iste parole (DŽO/VS, 22);

(2b) Erre is ugyanazok a jelmondatok *voltak felírva* apró, jól olvasható betűkkel (GO/LSz, 15).

3.1.2. Znatno su učestaliji primeri (ukupno 38) u kojima engleskom pasivu i srpskom participskom pasivu u mađarskom odgovara rečenica s uopštenim subjektom i predikatom u 3. licu množine:

(3) [...] as from next week, the chocolate ration *would be reduced* from thirty grammes to twenty (GO, 33);

(3a) [...] naiđe obaveštenje da će od sledeće nedelje sledovanje čokolade *biti smanjeno* sa trideset grama na dvadeset (DŽO/VS, 22);

(3b) [...] következett a bejelentés, hogy a jövő héttől kezdve a csokoládé-fejadagot harminc grammról húsz grammra *csökkentik* (GO/LSz, 15).

(4) Someone whom the old man loved – a little granddaughter, perhaps – *had been killed* (GO, 42);

(4a) Neko koga je starac voleo, možda njegova mala unuka, *bila je ubijena* (DŽO/VS, 27);

(4b) Valakit, akit az öregember szeretett – talán egyik kis unokáját –, *megöltek* (GO/LSz, 19).

(5) [...] so as to allow for the usual claim that the quota *had been overfulfilled* (GO, 52);

(5a) [...] da bi se kasnije mogla opravdati uobičajena tvrdnja da *je norma premašena* (DŽO/VS, 32);

(5b) [...] hogy lehetővé váljék a megszokott propaganda: az irányzatot *túlteljesítették* (GO/LSz, 22).

3.1.3. Odgovarajuću semantiku imaju i mađarske rečenice (ukupno 5) u kojima se kao ekvivalent engleskog i srpskog pasiva javlja particip perfekta:

(6) [...] there seemed to be no colour in anything, except the posters that *were plastered* everywhere (GO, 4);

(6a) [...] se sve činilo bezbojnim, osem plakata koji *su svuda bili izlepljeni* (DŽO/VS, 6);

(6b) [...] a mindenfelé *kiragasztott* plakátokon kívül mintha semmilyen szín sem lett volna az utcán (GO/LSz, 3).

(7) On occasion he had even been entrusted with the rectification of ‘The Times’ leading articles, which *were written* entirely in Newspeak (GO, 56);

(7a) Dešavalo se čak i da mu povere ispravljanje Tajmsovih uvodnika, koji *su* od početka do kraja *bili pisani* Novogovorom (DŽO/VS, 34);

(7b) Néha még a Times teljesen újbeszélül *írott* vezércikkeinek a helyesbítésével is megbízták (GO/LSz, 24).

3.1.4. U 10 primera engleski pasiv i srpski participijski pasiv na mađarski su prevedeni aktivnom rečenicom:

(8) Goldstein himself, it was said, *had sometimes been seen* there, years and decades ago (GO, 71);

(8a) Govorilo se da *je* tamo nekad, pre godina i decenija, *bio viđan* i sam Goldštajn (DŽO/VS, 43);

(8b) A szóbeszéd szerint maga Goldstein is *látogatta* a kávéházat (GO/LSz, 30).

(9) [...] lives of his mother and his sister *had been sacrificed* to his own (GO, 38);

(9a) [...] *je* znao da *su* na neki način majčin i sestrin život *bili žrtvovani* za njegov (DŽO/VS, 24);

(9b) [...] tudta, hogy anyja és húga valamiképpen érte *áldozta* az életét (GO/LSz, 17).

U ovaj tip prevodnih ekvivalenata ubrajamo i primer s mađarskim medijalnim glagolom *születik* (= *roditi se*).¹³

(10) [...] he believed that he *had been born* in 1944 or 1945 (GO, 10);

¹³ U literaturi postoji i mišljenje da navedeni glagol pripada pasivnim glagolima. Ovaj primer navodi E. Tankó beležeći mađarske ekvivalente engleskog pasiva. Pasivnu prirodu ovog glagola objašnjava na sledeći način: „Expectedly, we are dealing with a verb that is typically used in the synthetic passive form in contemporary Hungarian (*születik* ‘be born’ from *szül* ‘give birth’)” (Tankó 2016: 103).

(10a) [...] verovao je da *je rođen* 1944. ili 1945 (DŽO/VS, 9);

(10b) [...] sejtése szerint 1944-ben vagy 1945-ben *született* (GO/LSz, 6).

3.1.5. Kao ekvivalent engleskog kratkog pasiva, u srpskom se često javlja i zamenički pasiv. I u tim slučajevima je učestao mađarski tip rečenice s uopštenim subjektom i predikatom u 3. licu množine. Zabeleženo je 30 primera:

(11) Its smooth creamy paper [...] was of a kind that *had not been manufactured* for at least forty years past (GO, 9);

(11a) Njen gladak, beli papir [...] bio je od one vrste koja *se nije proizvodila* najmanje četrdeset godina (DŽO/VS, 8);

(11b) Rendkívül szép könyv volt: sima krémszínű papírja [...] az a fajta papír, amelyet az utolsó negyven évben már *nem is gyártottak* (GO/LSz, 5).

(12) [...] that number *would be reprinted*, the original copy *destroyed*, and the corrected copy *placed* on the files in its stead (GO, 51);

(12a) [...] broj *bi se preštampano*, prvobitni primerak *uništio*, a popravljani primerak *unosio* na njegovo mesto u arhivi (DŽO/VS, 31);

(12b) [...] a szóban forgó számot *újra nyomtatták*, az eredeti példányt *megsemmisítették*, és a javított példányt *tették* a helyére (GO/LSz, 22).

(13) So tricky a piece of work *would never be entrusted* to a single person (GO, 57);

(13a) Zadatak tako delikatne prirode *nikad se ne bi poverio* jednom jedinom čoveku (DŽO/VS, 35);

(13b) Egy ilyen rafinált munkadarabot *nem bízhattak* egyetlenegy személyre (GO/LSz, 24).

3.1.6. Odgovarajuću semantiku imaju i različne konstrukcije u mađarskom jeziku koje se sastoje od različnog modalnog glagola i dopune (u 8 primera je ona ekvivalentna srpskom zameničkom pasivu). Modalna semantika prisutna je i u originalnom tekstu:

(14) It was too strong, it *could not be stormed* (GO, 35);

(14a) Zgrada je bila previše jaka, *nije se mogla zauzeti na juriš* (DžO/VS, 23);

(14b) Nagyön is erős ez az épület, *nem lehet lerombolni* (GO/LSz, 15).

(15) On the far side of the room there was a small bar, a mere hole in the wall, where gin *could be bought* at ten cents the large nip (GO, 62);

(15a) Na suprotnoj strani sobe nalazio se mali šank, u stvari samo rupa u zidu, gde *se mogao dobiti* džin po ceni od deset centi za veliki gutljaj (DžO/VS, 38);

(15b) A terem szemközti oldalán egy kis bár volt, csak egy kis lyuk a falban, ahol jó nagy adag gint *lehetett venni* tíz centért (GO/LSz, 27).

(16) [...] for which intelligence *was not required* (GO, 28);

(16a) [...] za koji *se nije tražila* inteligencija (DžO/VS, 19);

(16b) [...] amelyhez *nem kellett* intelligencia (GO/LSz, 13).

3.1.7. Engleski pasiv i srpski zamenički pasiv u mađarskom se prevode i aktivnom rečenicom (6 primera). Odgovarajuće značenje se u mađarskom postiže i upotrebom medijalnih glagola (primeri 18b i 19b):

(17) Here *were produced* rubbishy newspapers containing almost nothing except sport, crime and astrology (GO, 55);

(17a) Tu *su se proizvodili* bulevarski listovi koji su pisali gotovo isključivo o sportu, zločinima i astrologiji (DžO/VS, 34);

(17b) Ezek *állították elő* azokat az értéktelen újságokat, amelyekben sporton, bűnügyeken és horoszkópokon kívül szinte semmi sem volt (GO/LSz, 23).

(18) [...] so it *was occasionally rumoured* (GO, 16);

(18a) [...] kako *su se ponekad pronosile* glasine (DžO/VS, 12);

(18b) [...] mert néha ilyen hírek is *terjengtek* (GO/LSz, 8).

U jednom primeru upotrebljen je i pravi glagol *get* kao alternativni marker pasiva, koji često konotira promenu i dospevanje u određeno stanje (Đorđević

2007: 608 prema Баџић 2017: 166). Stoga se srpski glagol *zapušiti se* i mađarski *eldugul* mogu tumačiti i kao medijalni:

- (19) It's *got blocked up* (GO, 26);
- (19a) Nešto *se zapušilo* (DŽO/VS, 18);
- (19b) *Eldugult* (GO/LSz, 12).

3.1.8. Impersonalne konstrukcije u oba prevoda zabeležene su u 5 primera. Karakteriše ih prisustvo modalnih glagola, bezličnih ili, u srpskom, obezličениh morfemom *se*:

- (20) It had happened that morning at the Ministry, if anything so nebulous *could be said* to happen (GO, 13);
- (20a) To *se* desilo tog jutra u Ministarstvu, ako *se* za nešto toliko nebulozno *može reći* da *se* zaista dogodilo (DŽO/VS, 10);
- (20b) Ma reggel történt a Minisztériumban, ha ugyan egy ilyen homályos dolgot történésnek *lehet nevezni* (GO/LSz, 7).
- (21) [...] you *were supposed* to call everyone 'comrade' (GO, 26);
- (21a) [...] svakoga *je trebalo* zvati *druže* ili *drugarice* (DŽO/VS, 18);
- (21b) [...] elméletileg mindenkit „elvtárs”-nak *kell*et titulálni (GO/LSz, 12).

Upotreba srpske aktivne konstrukcije *trebalo je* u prevodu konstrukcije *were supposed to* u primerima (21) i (21a) logično se naslanja na činjenicu da ovde nije reč o pravom pasivu. Pridev *supposed* samo je morfološki povezan sa prošlim participom glagola *suppose* čije se značenje promenilo, tako da je njegova veza sa pravim pasivom isključivo dijahronijske prirode (Huddleston – Pullum 2002: 1440). Pored toga, ovaj participski pridev označava deontičku modalnost srednjeg intenziteta (Ibid.: 207, 208).

3.1.9. Kvazimodalno *be* u engleskom originalu ima futursko značenje, tačnije, označava izvestan aranžman u budućnosti za koji ne postoji indikacija o aktualizaciji. Njegovi prevodni ekvivalent u srpskom je impersonalna

konstrukcija, kojoj odgovara i rečenica s predikatom u 3. licu množine u mađarskom (3 primera):

(22) Some Eurasian prisoners, guilty of war crimes, *were to be hanged* in the Park that evening, Winston remembered (GO, 30);

(22a) Vinston se seti da je te večeri u Hajd parku *trebalo da bude vešanje* nekih evroazijskih zarobljenika proglašanih krivim za ratne zločine (DžO/VS, 20);

(22b) Winstonnak eszébe jutott, hogy este néhány eurázsiai foglyot *fognak felakasztani* a parkban, mint háborús bűnösöket (GO/LSz, 14).

(23) [...] poems which had become ideologically offensive, but which for one reason or another *were to be retained* in the anthologies (GO, 54);

(23a) [...] pesama koje su bile postale ideološki opasne no koje *je* ko zna zašto *trebalo zadržati* u antologijama (DžO/VS, 33);

(23b) [...] költemények [...] amelyek ideológiailag támadhatókká váltak, valamilyen okból azonban *meghagyták* őket a versgyűjteményekben (GO/LSz, 23).

3.1.10. I u srpskom, kao i u mađarskom, zabeležene su rečenice s izostavljenim subjektom i predikatom u 3. licu množine, tzv. neodređeno-lične rečenice. Njima se označava radnja koja se pripisuje neimenovanim licima (9 primera):

(24) [...] he was crying hysterically that the revolution *had been betrayed* (GO, 16);

(24a) [...] histerično uzvikivao da *su* revoluciju *izdali* (DžO/VS, 12);

(24b) [...] s hisztérikusan kiáltozta, hogy *elárulták* a forradalmat (GO/LSz, 8).

(25) Sometimes they *were released* and *allowed to remain at liberty* for as much as a year or two years before *being executed* (GO, 58);

(25a) Ponekad *su* ih *puštali* i *ostavljali na slobodi* po celu godinu, pa i dve, pre nego što *bi* nad njima *izvršili smrtnu kaznu* (DžO/VS, 35);

(25b) A letartóztatottakat néha *szabadon bocsátották*, és *szabadon is hagyták* sokszor egy vagy két évig is, mielőtt *kivégezték* volna őket (GO/LSz, 25).

3.1.11. Brojni su primeri u kojima je engleski pasiv u oba jezika preveden aktivnom rečenicom (17 primera):

(26) At the Ministry he *was employed* in some subordinate post (GO, 28);

(26a) U Ministarstvu *je radio* na nekom podređenom položaju (DžO/VS, 19);

(26b) A Minisztériumban valami alsóbbrendű *munkát végzett* (GO/LSz, 13).

U sledećoj grupi primera, upotrebu modalnog predikata u srpskom prevodu (*bi moralo spasti*) u primeru (27a) nameće upravo originalna konstrukcija *it was bound to be shaken off* jer pasivni infinitiv ima dopunsku funkciju:

(27) With the tip of his finger he picked up an identifiable grain of whitish dust and deposited it on the corner of the cover, where it was *bound to be shaken off* if the book *was moved* (GO, 36);

(27a) Vrhom prsta, on podiže jedno prepoznatljivo beličasto zrnce prašine i stavi ga u kraj korica, odakle *bi moralo spasti* ako *bi* neko *pomerio* knjigu (DžO/VS, 23);

(27b) Az ujjá hegyével felszedett egy jól megkülönböztethető porszemet, és a könyv fedelének a sarkára tette, ahonnan feltétlenül *le kell hullania*, ha a könyvhöz valaki *hozzányúl* (GO/LSz, 16).

(28) He was out in the light and air while they *were being sucked down* to death (GO, 37);

(28a) On je bio gore, na svetlosti i vazduhu, dok *su* one *tonule u dubinu* i smrt (DžO/VS, 24);

(28b) Ő a világosságon volt és a levegőn, s azok ott *lefelé süllyedtek* a halálhoz (GO/LSz, 17).

3.1.12. U tri primera beležimo aktivnu rečenicu u srpskom, a u mađarskom tip rečenice s 3. licem množine:

- (29) Children always clamoured *to be taken* to see it (GO, 30);
 (29a) Deca su uvek tražila od roditelja da ih tamo *vode* (DžO/VS, 20);
 (29b) A gyerekek követelni szokták, hogy *vigyék el* őket megnézni az akasztást (GO/LSz, 14).

3.1.13. Pasivno značenje imaju srpski i mađarski deverbativni pridevi, u srpskom tvoreni sufiksima *-iv* i *-lživ*, a u mađarskom sufiksom *-ható/-hető*. Oni istovremeno imaju i modalnu semantiku,¹⁴ koja je prisutna i u originalnom tekstu. U prevodu na srpski jezik zabeležen je jedan takav primer, a u prevodu na mađarski tri.

- (30) In his childish way Winston grasped that some terrible thing, something that was beyond forgiveness and *could never be remedied*, had just happened (GO, 42);
 (30a) Iako je bio samo dečak, Vinston shvati da se starcu upravo desilo nešto neoprostivo i *nepopravljivo* (DžO/VS, 26);
 (30b) Winston a maga gyermeki módján felfogta, hogy valami borzasztó, valami megbocsáthatatlan és *sohasem orvosolható* szörnyűség történhetett vele (GO/LSz, 19).

- (31) That was *to be expected* (GO, 57);
 (31a) Tako šta *je trebalo i očekivati* (DžO/VS, 35);
 (31b) Ez *várható* is volt (GO/LSz, 24)

- (32) Only in his own consciousness, which in any case *must soon be annihilated* (GO, 44);

---

¹⁴ Primarno modalno značenje navedenih sufiksa ističe se u novijim istraživanjima (Zvekić-Dušanović 2011: 264–265; Јањић 2018). Njima su prethodila ona u kojima se sagledavala distinkcija između aktivnog i pasivnog značenja ovako nastalih prideva, te se prema različitim kriterijumima utvrđivala njihova semantika (up. npr. Šojat 1959: 93–110; Стевановић 1963: 197–2017; Шакић 1965: 75–100).

(32a) Samo u njegovoj svesti, koja *će* u svakom slučaju za kratko vreme *biti uništena* (DŽO/VS, 27);

(32b) Csak az ő agyában, az pedig szükség esetén könnyen *megsemmisíthető* (GO/LSz, 19).

3.1.14. Jedan primer prevoda na mađarski jezik karakteriše nastavak *-ódik/-ődik*, kojim se tvore povratni i medijalni glagoli. Oni označavaju radnju koja se sama od sebe odvija, bez ekspliciranog agensa. I ovde je vidljiva pasivna semantika, budući da rečenice s ovako nastalim glagolima karakteriše subjekat koji je zapravo dubinski objekat (Andrić 2002: 114):

(33) But no, the knocking *was repeated* (GO, 25);

(33a) Ali ne, kucanje *se ponovi* (DŽO/VS, 17);

(33b) De nem: a kopogás *megismétlődött* (GO/LSz, 11).

3.1.15. Osim očekivanih prevodnih ekvivalenata, zabeležena su i neka originalna rešenja. Tako su engleske pasivne konstrukcije koje imaju značenje nepouzdana informacije, pored očekivanog srpskog ekvivalenta koji se ostvaruje impersonalnom rečenicom s komunikativnim glagolom, na mađarski prevedene leksemom *állítólag* (= *navodno*) i konstrukcijom *a szóbeszéd szerint* (= *prema glasinama*) koje imaju epistemičko značenje tipa „informacija iz druge ruke”. U jednom primeru se i u srpskom pojavljuje leksema s ovom semantikom (*navodno*):

(34) The Ministry of Truth contained, it *was said*, three thousand rooms above ground level (GO, 6);

(34a) Ministarstvo istine imalo je, kako *se govorilo*, tri hiljade prostorija nad zemljom (DŽO/VS, 7);

(34b) Az Igazság-minisztériumban *állítólag* háromezer szoba volt a föld színe fölött (GO/LSz, 4).

(35) Goldstein himself, it *was said*, had sometimes been seen there, years and decades ago (GO, 71);

(35a) *Govorilo se* da je tamo nekad, pre godina i decenija, bio viđan i sam Goldštajn (DŽO/VS, 43);

(35b) *A szóbeszéd szerint* maga Goldstein is látogatta a kávéházat (GO/LSz, 30).

(36) The Brotherhood, its name *was supposed to be* (GO, 18);

(36a) Ona se *navodno* zvala Bratstvo (DžO/VS, 13);

(36b) Ennek a szövetségnek *állítólag* Testvériség volt a neve (GO/LSz, 8).

3.2. Ekvivalenti dugog pasiva

3.2.1. Najfrekventniji ekvivalenti engleskog dugog pasiva i u srpskom i u mađarskom prevodu jesu aktivne rečenice. Zabeleženo je ukupno 15 primera u kojima su aktivne rečenice ostvarene u oba prevoda:

(37) A day never passed when spies and saboteurs acting under his directions *were not unmasked by the Thought Police* (GO, 17);

(37a) Nije prolazio ni jedan dan a da *Policija misli ne raskrinka* nekog od špijuna i sabotera koji su radili po njegovim uputstvima (DžO/VS, 13);

(37b) Nem múlt el egyetlen nap sem, hogy *a Gondolatrendőrség ne leplezett volna le* az ő irányításával működő kémeket és szabotőröket (GO/LSz, 8).

(38) At nineteen he had designed a hand-grenade which *had been adopted by the Ministry of Peace* (GO, 59);

(38a) U devetnaestoj je je izmislio novi tip ručne bombe, koju *je* kasnije *prihvatilo* Ministarstvo mira (DžO/VS, 36);

(38b) Tizenkilenc éves korában egy kézigránátot tervezett, amelyet *a Béke-minisztérium el is fogadott* (GO/LSz, 25).

U narednom primeru, predikacija ne opisuje radnju, već stanje zbog čega je u srpskom jeziku prirodnije da se pojavi aktiv sa fokusom na objektu-pacijensu:

(39) Goldstein *was hated and despised by everybody* (GO, 17);

(39a) Goldštajna *su svi mrzeli i prezirali* (DžO/VS, 13);

(39b) Goldsteint *mindenki gyűlölte és megvetette* (GO/LSz, 8).

3.2.2. Engleskom i srpskom pasivu odgovara, u jednom primeru, mađarski particip perfekta. S obzirom na to da je u engleskom primeru reč o *janus* agensu, u oba prevoda prisutan je instrumental koji se može tumačiti ili kao semantički subjekat [← *Poklopac od žice je zaštitio velik četvrtast prorez*] ili kao odredba sredstva [← *Neko je zaštitio velik četvrtast prorez poklopcem od žice*]:¹⁵

- (40) [...] a large oblong slit *protected by a wire grating* (GO, 48);
 (40a) [...] veliki četvrtast prorez *zaštićen poklopcem od žice* (DŽO/VS, 30);
 (40b) [...] *dróthálóval védett nagy nyílás* (GO/LSz, 21).

3.2.3. Umesto pasivnih konstrukcija u engleskom i srpskom s *janus* agensom, u mađarskom se javlja aktivna:

- (41) [...] as though Big Brother and the Party and the Thought Police *could all be swept into nothingness by a single splendid movement of the arm* (GO, 39);
 (41a) [...] kao da *se Veliki Brat, Partija i Policija misli mogu zbrisati jednim jedinim veličanstvenim pokretom ruke* (DŽO/VS, 25);
 (41b) [...] *mintha Nagy Testvért, a Pártot és a Gondolatrendőrséget mindenestül elsöpörte volna ez az egyetlen pompás kézmozdulat* (GO/LSz, 18).

3.2.4. Jednim primerom može se ilustrovati mogućnost da se u mađarskom jeziku agens iskaže imenicom s postpozicijom *által*. Ona se javlja uz particip perfekta. Engleski dugi pasiv na srpski je preveden aktivnom rečenicom:

- (42) [...] the physical type *set up by the Party* as an ideal – tall muscular youths and deep-bosomed maidens, blond-haired, vital, sunburnt, carefree – existed and even predominated (GO, 76);

---

¹⁵ Ukoliko se *by*-frazu u ovom primeru tumači kao instrumentalni adverbijal, reč će biti o kratkom pasivu, o čemu je već bilo reči u tački 1.2.

(42a) [...] fizički tip koga *Partija smatra* idealom – visoki mišićavi mladići, devojke krupnih grudi, svi plavokosi, vitalni, pocneli, bezbrižni -zaista postoji (DŽO/VS, 46);

(42b) [...] hogy a *Párt által hirdetett* testi eszménykép – a magas, izmos ifjak és a dús keblű, szőke hajú, életerős, napbarnított, gondtalan lányok eszményképe – valóban létezik (GO/LSz, 33).

3.2.5. U dva primera kao ekvivalent u srpskom javlja se zamenički pasiv. I u ovim rečenicama prisutan je instrumental u funkciji semantičkog subjekta. Mađarski prevod u jednom primeru karakteriše impersonalna rečenica koja takođe sadrži instrumental koji se može interpretirati kao subjekat:

(43) [...] and yet just plausible enough to fill one with an alarmed feeling that other people, less level-headed than oneself, *might be taken in by it* (GO, 16);

(43a) [...] a ipak taman toliko prihvatljiv da čoveka ispuni bojaznošću da *bi se* neko manje pametan *mogao još i prevariti njime* (DŽO/VS, 12);

(43b) [...] *mégis elég valószerűen hatottak, hogy azzal a kínos érzéssel töltésék el az embert: másokat*, akik kevésbé világos fejűek, mint ő maga, *rá lehet velük szedni* (GO/LSz, 8).

3.2.6. Sa dva primera mogu se ilustrovati i srpski ekvivalenti koje čine radni glagolski pridevi sa značenjem osobine subjekta i agens, zapravo kauzator, realizovan genitivom s predlogom *od*. Oba su na mađarski prevedena aktivnom rečenicom:

(44) His hair was very fair, his face naturally sanguine, his skin *roughened by coarse soap* and blunt razor blades and the cold of the winter that had just ended (GO, 4);

(44a) Kosa mu je bila veoma plava, lice po prirodi crveno, a koža *ogrubela od oštrog sapuna*, tupih brijača i zimske hladnoće koja se upravo završavala (DŽO/VS, 6);

(44b) Haja erősen szőke volt, arca természetől piros. Bőrét amúgy is *kicszerzette a durva szappan* és a rossz borotvapengék használata, a tél hidege éppen csak betetőzte ezt a munkát rajta (GO/LSz, 3).

- (45) Its smooth creamy paper, a little *yellowed by age* (GO, 9);
 (45a) Njen gladak, beli papir, malo *požuteo od vremena* (DŽO/VS, 8);
 (45b) [...] sima krémszínű papírja, amelyet *az idő* egy kissé már *megsárgított* (GO/LSz, 5).

4. Kvantitativni prikaz

Na 80 strana originalnog teksta (prvih pet poglavlja romana) zabeleženo je ukupno 211 pasivnih konstrukcija. Od toga je 184 kratkog pasiva, a 27 dugog pasiva.

Tabela 1: Ekvivalenti engleskog kratkog pasiva u prevodu na srpski jezik

	participski pasiv	zamenički pasiv	aktiv	impersonalna rečenica	3. l. pl.	deverbativni pridev	slobodan ili izostavljen prevod
engleski kratki pasiv	60	48	20	11	11	1	33

U odnosu na engleski kratki pasiv, u prevodu na srpski jezik participski pasiv zastupljen je u 32,6% primera, a zamenički pasiv sa 26,1%, što znači da su u srpskom pasivne konstrukcije prisutne u 58,7% primera. S 5,9% zastupljene su neodređeno-lične rečenice s predikatom u 3. licu množine, s istim procentom i impersonalne rečenice. Dakle, konstrukcija bez iskazanog agensa u srpskom ima 70,5% u odnosu na pasiv originalnog teksta. Engleski kratki pasiv na srpski jezik preveden je aktivnim rečenicama u 13,5% primera.

Tabela 2: Ekvivalenti engleskog kratkog pasiva u prevodu na mađarski jezik

	3. l. pl.	aktiv	impersonalna rečenica	glagolski prilog	particip perfekta	deverbativni pridev	povratni glagol	slobodan ili izostavljen prevod
engleski kratki pasiv	96	35	13	7	5	3	1	24

Najučestaliji ekvivalent engleskog kratkog pasiva u prevodu na mađarski jezik jesu rečenice s neodređenim subjektom i predikatom u 3. licu množine – 52,1%. Ako tome dodamo bezagentivne konstrukcije kao što su impersonalne rečenice (7%), konstrukcije s glagolskim prilogom (3,8%) i particip perfekta (2,7%), procenat

konstrukcija bez iskazanog agensa čini 65,6% ukupnog broja primera originalnog teksta. Aktivne rečenice zastupljene su s 18,5%.

Tabela 3: Ekvivalenti engleskog dugog pasiva u prevodu na srpski jezik

	aktiv	zamenički pasiv	participski pasiv	radni glagolski pridev	slobodan prevod
engleski dugi pasiv	20	2	1	2	2

Pravilnost je da je engleski dugi pasiv preveden na srpski aktivnom rečenicom (74%), a daleko su manje zastupljene pasivne – one sa zameničkim pasivom (7,5%) i s participskim pasivom (3,7%). U 7,5% primera prevodilac se opredelio za radni glagolski pridev u pridevskoj funkciji.

Tabela 4: Ekvivalenti engleskog dugog pasiva u prevodu na mađarski jezik

	aktiv	3. l. pl.	particip perfekta	impersonalna rečenica	glagolski prilog	slobodan prevod
engleski dugi pasiv	20	2	2	1	1	1

Pravilnost da se engleski dugi pasiv prevodi aktivnom rečenicom vidljiva je i u prevodu na mađarski jezik (74%). Ostale forme, kao što su predikat u 3. licu množine (7,5%), particip perfekta (7,5%), impersonalna rečenica (3,7%) i glagolski prilog (3,7%), daleko su manje frekventne.

5. Zaključna zapažanja

Upotreba pasiva u Orvelovom romanu „1984” nesumnjivo je uslovljena tematikom i opštom atmosferom totalitarnog društva u kojem je agens često nepoznat ili uopšten. Takav opšti utisak trebalo je da se odrazi i u prevodima na srpski i mađarski jezik. Analizirajući ekvivalente za koje su se prevodioci odlučili, utvrdili smo da su oni u velikoj meri uspeli da prenesu stilske odlike originalnog teksta imajući pritom u vidu i osobenosti jezika na koji prevode. Tako je, na primer, u srpskom jeziku, pored participskog pasiva relativno frekventan i zamenički pasiv, dok u mađarskom prevodu dominira tip rečenice s neodređenim subjektom i predikatom u 3. licu množine. Odstupanja od forme originala najuočljivija su u prevodenju dugog pasiva, budući da se u oba jezika najčešće javljaju aktivne rečenice.

Ograničavajući se na odabrani korpus, možemo izvesti opšti zaključak da je pasivna forma zastupljenija u srpskom u odnosu na mađarski jezik, uprkos tome što i za srpski jezik, kao i za mađarski, važi mišljenje da mu pasiv nije karakterističan.

IZVORI

- GO: Orwell, George. 1984. <<https://www.planetebook.com/free-ebooks/1984.pdf>>
 GO/LSz: Orwell, George. 1984. Fordította: Szíjgyártó László. <<http://elso.xyz/konyvek/orwell-1984.pdf>>
 DŽO/VS: Orvel, Džordž. 1984. Beograd: Kontrast izdavaštvo, 2015. Prevod: Vlada Stojiljković.

LITERATURA

- Albrespit, Jean (2007). Atypical Passives. *Études anglaises*. 60/4. Paris: 466–482.
 Andrić, Edita (2002). *Leksikologija i morfologija mađarskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za hungarologiju.
 Andrić, Edita (2008). *Struktura sintagmi i rečenica u savremenom mađarskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za hungarologiju.
 Belaj, Branimir (2004). *Pasivna rečenica*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet.
 Biber, Douglas et al. (2002). *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
 Bjelaković, Isidora (2005). Pregled pristupa u izučavanju pasivnih konstrukcija (strana literatura). *Prilozi proučavanju jezika*. 36: 103–117.
 Bjelaković, Isidora i Maja Marković (2010). Participski i reflektivni pasiv u srpskom i hrvatskom jeziku (publicistički i administrativni stil). U: *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen* (ur. B. Tošović). Wien, Austria: Lit Verlag. 295–320.
 Erić Bukarica, Aleksandra (2018). Pasivne konstrukcije u pravnim tekstovima na engleskom i njihovi prevodni ekvivalenti u srpskom jeziku. *Prilozi proučavaњу jezika*. 49: 153–170.
 Huddleston, Rodney & Geoffrey K. Pullum (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
 Jespersen, Otto (1924). *The Philosophy of Grammar*, London: George Allen & Unwin. <<http://arrow.latrobe.edu.au/store/3/4/3/5/1/public/B12847550.pdf>>
 Khalil, Aziz (1993). Arabic translation of English passive sentences: Problems and acceptability judgements. *Papers and studies in contrastive linguistics*. 27: 169–181.

- Kugler, Nóra (2000). Az Alany. In: Balogh, Judit et al. *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 405–413.
- Lacszkó, Tibor (2000). A melléknévi és határozói igenévképzők. In: Kiefer Ferenc et al. *Strukturális magyar nyelvtan. 3. kötet. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó: 409–452
- Langacker, Ronald. W. & Pamela Munro (1975). Passives and Their Meaning. *Language*. 51/4, Washington DC: 789–830. <https://www.jstor.org/stable/412694?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents>
- Lengyel, Klára (2000). Az igenevek. In: Balogh, Judit et al. *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó: 223–245.
- Milošević, Ksenija (1972). Neki aspekti semantičkog odnosa konstrukcija pasivne (sa trpnim pridjevom) i reflektivne u savremenom srpskohrvatskom jeziku. *Književni jezik*. 1/3–4: 63–86.
- Orwell, George (1968). Politics and the English language. In: *The collected essays, journalism and letters of George Orwell* (eds. Sonia Orwell & Ian Angus). 4/1. New York: Harcourt, Brace Javanovich: 127–140.
- Quirk, Randolph et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London – New York: Longman.
- Radden, Gunter & Rene Dirven (2007). *Cognitive English Grammar. Cognitive Linguistics in Practice 2*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Svartvik, Jan (1966). *On Voice in the English Verb*. The Hague – Paris: Mouton.
- Shibatani, Masayoshi (1985). Passives and Related Constructions: A Prototype Analysis. *Language*. 61/4. Washington DC: 821–848.
- Šojat, Antun (1959). Pridjevski nastavci na -iv i -lživ. *Filologija* 2: 93–110.
- Tankó, Enikő (2016). On the Hungarian Equivalents of the English Passive in Literary Translations. A Case Study on the Translations of Two Novels. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. 8/2: 93–107.
- Velcsov 1988: Velcsov, Mártonné. A szófajok. In: Bencédy József et al. *A mai magyar nyelv*. Budapest: Tankönyvkiadó. S. 9–83.

*

- Бацић, Милица С. (2017). Типови централних пасива у енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику. *Наслеђе*. 38:163–178.
- Јанић, Александра (2018). *Морфологија и семантика придева на -(љ)ив у српском језику*. Докторска дисертација. <<http://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/11141>> 23. 10. 2019.

- Пипер, Предраг (2005). Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика. In: Пипер, Предраг; Антонић, Ивана; Ружић, Владислава; Танасић, Срето; Поповић, Људмила; Тошовић, Бранко (у редакцији Милке Ивић). *Синтакса савременога српског језика, Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска. 575–982.
- Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић (2002⁸). *Граматика српскога језика, Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић, Михаило (1963). Придеви с наставцима *-ив* и *-љив*. *Наш језик. Нова серија*, књ. XIII, св. 3–5: 197–207.
- Танасић, Срето (2005). Синтакса глагола. In: Пипер, Предраг; Антонић, Ивана; Ружић, Владислава; Танасић, Срето; Поповић, Људмила; Тошовић, Бранко (у редакцији Милке Ивић). *Синтакса савременога српског језика, Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска. С. 345–376.
- Танасић, Срето (2014). *Синтакса пасива у савременом српском језику*. Београд: Београдска књига.
- Шакић, Јања (1965). Придеви са суфиксом *-ив/-љив* у српскохрватском језику. *Прилози проучавању језика 1*: 75–100.

Dušanka Zvekić-Dušanović

Jelena Redli

SERBIAN AND HUNGARIAN EQUIVALENTS OF ENGLISH PASSIVE STRUCTURES

SUMMARY

The aim of this paper has been to determine the translation equivalents of passive constructions on the material of three languages, English as a language of the original text, and Serbian and Hungarian as the languages of the translation. The novel “1984” by George Orwell was chosen as the corpora because it abounds in passive clauses, which is related to the theme and the atmosphere of a totalitarian society in which the agent is often unknown or generalized. The results of the analysis show that the thematically conditioned use of passives in the original text is reflected in the languages of the translations, which is considered non-characteristic for them, with the frequency of passive constructions being somewhat more common in Serbian than in Hungarian. Due to the characteristics

of the translation languages, the translators opted for different translation solutions, which is why in the Serbian language almost equally frequent are participle and reflexive passives, while Hungarian translation is dominated by clauses with an indefinite subject and a predicate in the 3rd person plural. Deviations from the form of the original text are most evident in the translation of long passives since active sentences are the most common in both languages.

KEYWORDS: passive voice, translation equivalents, English, Serbian, Hungarian.

Dr Dušanka Zvekić-Dušanović
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Srbija
dusazd@ff.uns.ac.rs

Dr Jelena Redli
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Srbija
redli@ff.uns.ac.rs

ПОРЕДБЕНЕ КЛАУЗЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЕКВАТИВНОСТИ У РОМАНУ *БАКОН БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ* ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ¹

САЖЕТАК

У раду се анализирају поредбене клаузе са значењем еквативности и њихови кондензатори у роману *Бакон Богородичине цркве* Исидоре Секулић. Централни део рада посвећен је клаузама с везником *као што*, *као да* или речцом *као* која је кондензатор клаузе с једним од ова два везника. Описана су основна граматичка обележја анализираних клауза и указано је на њихове поједине семантичке специфичности. У другом делу рада анализиране су и клаузе са везницима *како*, *какав* и *колико* које убрајам у поредбене клаузе са значењем еквативности. У закључку су дати подаци о заступљености сваког појединачног поредбеног везника у корпусу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: поредбене клаузе, еквативност, фактивност, контра-фактивност, везник *као што*, *као да*, *како*, *какав*, *колико*, *речца као*.

1. Увод

Предмет истраживања у овом раду јесу поредбене клаузе с везницима *као*², *као што* и *као да*, али и клаузе с другим синтаксичким елементима (везници *какав*, *колики*, *како*) које представљају поредбене клаузе са значењем еквативности, односно њихове кондензаторе у оквиру сложене реченице, у роману *Бакон Богородичине цркве* Исидоре Секулић.

---

¹ Рад је рађен под руководством проф. др Иване Антонић.

² Немају све конструкције са речцом *као* поредбено значење и оне овом приликом неће бити разматране. О другим, посебним значењима конструкција с речцом *као* пишу Војислав Илић (1981: 352) и Марина Николић (2018: 414).

Роман је објављен 1919. године и, иако је стар 100 година, сматрам да је погодан за анализирање поменутих структура јер садржи велики број репрезентативних примера. На 195 страна, колико има издање из 1997. године, забележено их је 254. Јасно је да је на посезање за поменутих граматичким средствима у оволикој мери утицало више фактора, као што су индивидуални стил писца, функционално-жанровска одређеност текста, а највише од свега његова тематика, с обзиром на то да роман говори о љубави двоје младих, па је о стилској фигури поређења излишно и говорити.

Један од основних поступака у анализи јесте трансформациони тест који подразумева реконструкцију дубинске структуре. У вези с овим поступком јесте и приступ који је примењен у истраживању, а то је синтаксичко-семантички приступ јер се анализирају површинска и дубинска структура реченице.

Циљ истраживања био је да се уоче и издвоје основни обрасци поредбених конструкција са значењем еквативности у језику Исидоре Секулић, као и да се истакну њихова основна обележја. Принципи за класификацију који су ми служили као смернице јесу они о којима пише Марина Николић,³ као и они које у својим радовима примењују Владислава Петровић (1976: 47–65) и Адријана Варју (2003: 109–123).

2. Однос поредбених и других типова клауза

2.1. Поредбене и начинске клаузе

Понекад је у граматицама нејасно јесу ли поредбене и начинске клаузе један тип или је реч о двама различитим типовима клауза. У граматицама се могу срести клаузе које се називају *начинске и поредбене*, *начинскопоредбене* или *поредбено-начинске*, а Марина Николић (2018: 385) наглашава да њих треба издвојити и одредити као поредбене. Код њих је поредбено значење доминантније него начинско и тежиште је на

³ Марина Николић је 2014. године објавила монографију *Категорија степена у српском језику: сложена реченица*, а ауторка је и одељака *Реченице с поредбеном клаузом* и *Реченице с начинском клаузом у Синтакси сложене реченице у савременом српском језику* из 2018. године.

исказивању поређења с оним што је исказано основном реченицом, док је код начинских реченица тежиште на опису начина вршења радње основне реченице. Према томе, само би клаузе с везничким изразима *тако да*, *тако што*, *тима да (што)*, *на тај начин да (што)* биле праве начинске клаузе, али и оне реченице са везником *како* који није комутабилан са типичним поредбеним везником *као што*.

У прилог томе да поређење треба посматрати као засебну семантичку категорију Милка Николић наводи то што се могу издвојити одређени типови поредбене семантике, као што су поређење по једнакости (у које убраја пропорционалност, еквивалентност и уједначеност) и поређење по неједнакости, а сва та значења изражавају се посебним језичким јединицама (Николић 2009: 260).

Највећа дилема постоји када су основна и зависна предикација повезане везником *како*. У том случају најпоузданији тест за одређивање врсте клаузе јесте да покушамо испред везника или кореферента⁴ да додамо прилоге *једнако*, *исто*, *управо* или речцу *баи*, јер оне по правилу упућују на то да је реч о поређењу (Антонић 2018/19).

Роман садржи примере и поредбених и начинских клауза са везником *како*:

Тако једноставан *како је једноставна грудa злата*, која је скроз иста, скроз драгоцена и светла (26) [→ ИСТО тако једноставан *како је једноставна грудa злата*] / [→ Тако једноставан *као што је једноставна грудa злата*].

Стари хоровођа је био нервозан, молио је *како је најлепше знао*, и напослетку је отишао (95) [→ *... молио је ИСТО *како је најлепше знао*] / [→ *... молио је *као што је најлепше знао*].

Прва реченица садржи поредбену клаузу са везником *како*, у којој се нечија једноставност пореди са једноставношћу комада злата, док у другом примеру нема поредбене компоненте; исказан је само начин на који хоровођа моли.

---

⁴ Кореференти у овом случају могу бити заменички прилози *тако*, *овако* или *онако*.

2.2. Поредбене и односне клаузе

С обзиром на то да се везници *какав*, *каква*, *какво* могу појавити и у поредбеним и у односним клаузама, потребно је објаснити како направити разлику између њих. Марина Николић наводи да се о односним клаузама ради ако је у основној реченици исказан именски појам, а у клаузи се експлицира тај исти именски појам. Уколико се у основној реченици исказује придев, прилог или квантитет исказан придевом, именицом или глаголом, а у клаузи се такође појављује придев, прилог или квантитет, реч је о поредбеним клаузама (Николић 2018: 387). Наредни примери из романа илустровали би односну клаузу са везником *каква*:

Ана Недићева се враћала кући у радости *какву никада није доживела* (47). Завидљивост оне врсте, *какву је осећала* кад ђакон, у стихару, блиставом као повез Еванђеља, стане на широм отворене Царске двери (16).

У примерима у овом блоку именице *радост* и *завидљивост* нису експлициране у клаузи, али јасно је да су присутне у дубинској структури (*такву радост никада није доживела*, *такву завидљивост је осећала*). У основној реченици те именице јесу антецедент чији је релативизатор заменица *каква*, те је недвосмислено реч о односној, а не поредбеној клаузи. Наредни примери илуструју поредбене клаузе с везником *какав*:

Тиши и спорији, али врелији и силом ућуткиван, *каква је љубав материна* кад детенце у наручју њеном почиње да дрема (185) [→ ... *као што је љубав материна* кад детенце у наручју њеном почиње да дрема]. Свирала је неку руску народну песму, врелу и хладну, слатку и горку, *какав је мирис ђурђевка, мокар, леден и чист као јутро у гори* (184) [→ ... *као што је мирис ђурђевка...*].

Особина субјекта пореди се са мајчином љубављу, а песма са ђурђевком, а да се ради о поређењу потврђује и чињеница да се везник *какав* може заменити везничким изразом *као што*, који је типични поредбени везник за поређење по једнакости.

2.3. Поредбене и квантификативне клаузе

Већина аутора не издваја квантификативне клаузе као засебан тип. Оне се најчешће подводе под компаративне реченице с везником *колико*, а подразумевају да су интензитет или количина о којој је реч у основној реченици једнаки интензитету или количини у клаузи. Везник *колико* најчешће покрива значење ‘у оној мери у којој’. Квантификативне клаузе се сврставају у поредбене јер се сматра да у реченицама са везником *колико* увек постоје два елемента која се пореде, један у основној, један у зависној реченици.

Ја бих ипак направила разлику између правих квантификативних клауза, код којих нема никакве поредбене компоненте, и поредбених квантификативних клауза, код којих је она несумњиво присутна, што потврђује и комутабилност везника *колико* везником *као што*.⁵ У роману сам наишла на само две клаузе са везником *колико*, које су управо довољне да илуструју постојање разлике између правих квантификативних и поредбених квантификативних клауза:

Воли је, воли је, Иринеје, *колико си игда у стању да волиш узвишено и лепо* (131)! [→ * Воли је, воли је, Иринеје, *као што си игда у стању да волиш узвишено и лепо*].

Не волим ја живот толико *колико свирку* (9) [→ Не волим ја живот *као што волим свирку*].

У првој реченици клаузом се исказује искључиво количина љубави, док се у другој реченици количина љубави према животу пореди са количином љубави према свирци.

3. Конструкције са обележјем фактивности

Први тип поредбених конструкција које издвајам јесу оне које су у тексту најбројније, а то су поредбене клаузе с везником *као што*. У ову групу бих уврстила и реченице које садрже конструкције са речцом *као* које представљају кондензаторе са истим обележјем, будући да тест

---

⁵ Према Антонић (2018/2019).

трансформације показује да је реч управо о поредбеној клаузи са везником *као што*. Осим што ове реченице спадају у еквативне поредбене реченице⁶, њих одликује и фактивност. Опозиција фактивност/контрафактивност једна је од кључних када говоримо о поредбеним реченицама, а односи се на то да реченице с обележјем фактивности својим значењем упућују на стање које одговара стварности: садржај о којем реферишу јесте истинит факат.

3.1. Конструкције са везником *као што*

Клаузе које су повезане са основном предикацијом везником *као што* по правилу реферишу о општепознатој појави или ситуацији:

У први мах, глас његов је продро у њу *као што ватрено зрно продире у тело рањеника* (19). Анино тело се исцрпљивало у неким необичним уздасима, хармоничним са појањем које је око ње и њених мисли брујало, и она је пила акорде до краја, пила их онако *као што се пије чаша вина или чаша отрова* (11). *Као што вери помажу уништене сумње*, тако духу помаже савладано тело (167). (...) и пресекао лето тако одједаред *као што нож пресеца жилу* (128).

Однос глаголских времена такав је да је у управној реченици најчешће перфекат или презент, а у зависној структури у готово свим случајевима употребљен је квалификативни презент, што је и разумљиво с обзиром на поменуто правило да се основна предикација пореди са неким општим стањем или појавом. Последња реченица у доњем блоку илуструје једини забележен пример комбинације футура и презента.

А ђакон Иринеј је пио тај ужас *као што цвеће росу пије* (119). Мека, светла Анина коса лежала је на тим рукама *као што водене руже леже на језеру* које се поноси њима (125). Тресе је тресе, *као што ветар тресе зелену шибљику*, и не зна се хоће ли бити на добро или на зло њено (13). А ако успеју да заволе једнога Бога, муче га исто тако *као што и човека муче*

⁶ Еквативност представља нулти степен разлике у поређењу, па су самим тим еквативне поредбене реченице оне реченице којима се изриче једнакост елемената подвргнутих поређењу.

(111). Тамо, где ће монах Иринеј дати љубав, велику и мучну, као што су и црква и музика велике и мучне (48).

Глаголски вид глагола употребљених у основној и зависној предикацији не морају се подударати. Предикат зависне реченице у скоро свим случајевима чини глагол несвршеног вида,⁷ док је независна реченица необележена у погледу глаголског вида у предикату.

Мека, светла Анина коса лежала је на тим рукама као што водене руже леже на језеру које се поноси њима (125). Чека је тако као што је она њега чекала тада (75) (...) У први мах, глас његов је продро у њу као што ватрено зрно продире у тело рањеника (19). И чинило јој се да ничега више и нема у цркви сем те Велике песме, која је једним махом однела сву славу њену и њених певача, у којој су сва уметност и све умење њено утонули као што сићушно острвце тоне под великим таласима пучине (19).

Забележила сам само два примера у којима је у клаузи употребљен глагол свршеног вида:

Али им је то обома било врло необично. Као што им се врло необичним учинио уопште тај састанак далеко од њихове цркве (84). (...) загледао се у свога Иринеја исто тако невесело, као што се Иринеј загледао у земљу (112).

У овим примерима поредбена клауза не реферише о општепознатој ситуацији него о конкретном догађају, те стога не важи правило да је у предикату квалификативни презент глагола несвршеног вида.

Анализа корпуса показала је да саставни делови везника као што могу бити раздвојени уметањем одређене речи:

Молим те као Бог што се моли (137). Као оно што кроз шуму уме проћи језа, одједаред, и до последњег листка, тако је у вароши све живо задрхтало и поплашило се од живота (127).

---

⁷ Што и јесте одлика квалификативног презента.

У првој реченици контактна позиција између саставних делова везника била би остварена ако би реч *Бог* била позиционирана иза форманта *што* или на апсолутном крају реченице и она би тада звучала сасвим уобичајено, односно стилски неутрално. Реченица је, међутим, стилски обележена, ефектнија са редом речи који употребљава писац. То што је саставне делове овог везника могуће лако раздвојити свакако утиче и на то да су поредбене клаузе најподложније кондензовању, односно изостављању личног глаголског облика и другог дела поредбеног везника и свођењу клаузе на тзв. поредбену конструкцију са речцом *као*. Тако нам сасвим уобичајено звучи реченица која се често чује и у језику свакодневне комуникације:

Молим те *као Бога*.

У другој реченици саставни делови везника раздвојени су показном заменицом *оно* која функционише као врста реминисценције, а позицију јој не можемо лако променити⁸. Реченица би била граматички боље повезана и стилски уједначенија са околним текстом, а семантички не би била оштећена, чак и када би показна заменица била изостављена:

Као што кроз шуму уме проћи језа, одједаред, и до последњег листка, тако је у вароши све живо задрхтало и поплашило се од живота.

Посматрајући лексички састав, односно семантичка обележја глагола који улазе у састав сложене реченице са поредбеном клаузом, приметила сам да је у највећем броју случајева глагол у предикату основне и зависне предикације идентичан, што свакако утиче на његово изостављање, односно свођење поредбене клаузе на поредбену конструкцију:

(...) и љуљао је *као што се љуља дете* кад треба да заборави оно од чега се поплашило (126)... Велики празници очекивани су са узбуђењем, и људи се скупљали из околних места тако *као што се ваљда некада скупљало у Јерусалим на Пасху* (10). Опет су живели једно у другом *као што музика*

⁸ Реченица би могла евентуално да гласи: *Као што оно кроз шуму уме проћи језа ...*

живи у жици (94). Еванђеље је читао необично лепо. *Као што се чита из груди у којима има неко мило узбуђење* (35).⁹

У следећем блоку наведени су они примери из романа у којима се у предикатима налазе лексички неидентични глаголи, али који су сличног значења, и једини пример са потпуно различитим лексичким јединицама у функцији предиката:

Као оно што кроз шуму уме проћи језа, одједаред, и до последњег листка, тако је у вароши све живо задрхтало и поплашило се од живота (127). (...) ја се плашим, и за њега, и за друге, као што и за вас непрекидно стрепим (159) (...) Певали су као што цвеће мирише: не знајући шта дају, не слутећи да се с Богом разговарају (78).

3.2. Конструкције с речцом *као* у функцији кондензатора поредбене клаузе с обележјем фактивности

У језику романа *Ђакон Богородичине цркве* конструкције овог типа бројније су него оне са везником *као што*. Тестом трансформације долазимо до одговора на питање да ли су конструкције са речцом *као* развијене реченице са везником *као што* или *као да*,¹⁰ што зависи пре свега од семантичко-синтаксичке интерпретације на нивоу дубинске структуре.

Испуштањем глагола у личном глаголском облику најчешће се добија конструкција *као* + N, у којој је N дубински субјекат реченице са *као што*. (Петровић 1976: 57).

Смешила се у некој пријатној несвести, која ју је љуљала *као мајка дете* (27) [→ ... *као што мајка љуља дете*]. (...) али да се та рана светли *баш као и ђаконов стихар* (93) [→ ... *баш као што се светли и ђаконов стихар*]. (...) стојао је монах Иринеј. Без горње мантије, *као домаћин у својој кући* (29) [→ ... *као што стоји домаћин у својој кући*]. Преко широких степеница је ипак још непрестано струјао свет *као река* (102) [→ ... *као што струји река*]. Можда човек заиста мора живети *као и сви други* (143)

⁹ У последњем примеру поредбена клауза подлеже и синтаксичко-стилском поступку парцелације.

¹⁰ Понекад долазе у обзир оба трансформа, што ћемо касније видети.

[→ ... *као што живе и сви други*]? (...) и спремио послужење лепо и глатко *као добра домаћица у својој кући* (130) [→ ... *као што спреми добра домаћица у својој кући*].

Понекад конструкције *као* + N могу да се трансформишу у *као што* + потенцијал и тада је на првом месту изношење претпоставке, при чему није немогућа и трансформација у *као што* + презент. Ова ситуација честа је када се именица у поредбеној конструкцији налази у неком зависном падежу:¹¹

Често се тога сећао, и живео са тим сећањем *као са каквим добрим пријатељем* (67) [→ ... *као што би живео са каквим добрим пријатељем / ... као што се живи са каквим добрим пријатељем*]. Она се умиљато загледала у леву своју руку, *као у најмилијег пријатеља свога* (55) [→ ... *као што би се загледала у најмилијег пријатеља свога / ... као што се загледа у најмилијег пријатеља свога*].

Прва реченица у претходном блоку уједно је пример за уопштавање агенса приликом трансформације у развијену структуру, а таквих случајева је још у роману:

Чудну моћ је имала Ана да ту своју љубав, за коју би људи рекли да се ничим другим не храни до глађу, носи у себи *као потпуно задовољство* (28) [→ ... *као што се носи потпуно задовољство*]. Туга, којој се ђакон помало чудило, чудило јој се *као непозваном мучитељу и дошљаку* (34) [→ ... *као што се [човек] чуди непозваном мучитељу и дошљаку*]. И сневао о њој *као о неком запечаћеном животу*, чију легенду нико још не зна (44) [→ ... *као што се снева о неком запечаћеном животу*]. Сам са једним влатком тресличице-траве у руци, коју је гледао *као неку загонетку* (65) [→ ... *као што се гледа нека загонетка*]. И тада би, *и то као неку кривицу*, истраживала први повод томе што се сад догађа (83) [→ ... *као што се истражује нека кривица*].

¹¹ Кад је именица у зависном падежу, она не постаје субјекат реченице с везником *као што*.

У последња два примера било је нужно приликом трансформације променити падежни облик именичких синтагми, које у оба случаја представљају пацијенс, само што је развијена реченица пасивна, те се пацијенс налази у облику номинатива.

Поредбена конструкција с речцом *као*, осим на глагол, може да се односи и на придев из основне предикације и тада се у развијеној структури појављује исти придев као лексичко језгро именског предиката, чиме се субјекту приписује особина или својство које се упоређује са истом особином карактеристичном за неки други субјекат:

И да срце једно, чисто и мирисно *као дивља шума*, дозове Бога, прими у храм свемоћног и предоброг оца и страшног судију света (26) [→ ... *као што је чиста и мирисна дивља шума*]. Огањ, диван и страшан, *као буктање рубина*, пао је ђакону на груди и запалио му одежду (29) [→ ... *као што је дивно и страшно буктање рубина*]. Младост њена, чиста и равна *као труба убељеног платна*, а засута моментима високих лепота, тражила је, према томе, нарочити свој тријумф (13) [→ ... *као што је чиста и равна труба убељеног платна*]. И тада, као у древна времена на зидовима манастирских трпезарија, на сивом зиду старе цркве је оживео фреско један, редак и скупоцен *као драги камен* (19) [→ ... *као што је редак и скупоцен драги камен*].

Забележила сам један пример у којем придев није експлициран, али је поређење такво да је јасно који све придеви могу доћи у обзир, што произилази из семантике именица које улазе у састав поредбене конструкције:

Будите и останите *као цветови, као биљке* (131) [→ Будите и останите *нежни/невини/чисти као што су нежни/невини/чисти цветови, као што су нежне/невине/чисте биљке*].

Да се истакне особина субјекта често се за упоређивање користе поредбени фразеологизми:

У траци његовој, тамо с десне стране доле, спазила је Ана, с леђа, високу, *као јаблан праву прилику*, у црнини од главе до пете (15) [⇒ висок као јаблан]. Прснуле су затим тешке копче на Еванђељу, и просуо се глас,

дубок, таман, и свесадржајан *као ноћ* (19) [$\Rightarrow$ тамно као ноћ]. У сребрном фелону, Ани је изгледао црн *као злокобни гавран* (59) [$\Rightarrow$ црн као гавран].

Могуће је да се за речцу *као* веже прилог. Када се за речцу *као* везује временски прилог, тада се упоређују исте ситуације, али оне припадају различитим временским периодима:

Само су очи пламтиле, и биле лепе и тајанствене *као никад* (80) [$\rightarrow$ ... *као што нису биле никад*]. Ишло је лепо, *као увек* (95) [$\rightarrow$ ... *као што је ишло увек*]. Ја немоћ своју никад нисам тако осећао *као сада* (149) [$\rightarrow$ ... *као што је осећам сада*]. Улица га дражи, отворено поље га оневесели, а и у цркви није тако лепо *као пре* (45) [$\rightarrow$ ... *као што је пре било лепо*]. Обоје су потрчали, и срели се, *као некад*, на средини степеница (75) [$\rightarrow$ ... *као што су се сретали некад*].

4. Клаузе с обележјем контрафактивности

4.1. Клаузе са везником *као да*

Оно што повезује реченице са обележјем контрафактивности са реченицама са обележјем фактивности јесте то што обе представљају еквативне поредбене клаузе, а оне подразумевају одсуство разлике у поређењу. Реченице с обележјем контрафактивности својим значењем упућују на стање које не одговара стварности. Одликује их везнички спој *као да*.

На амвон се пењао и са њега силазио *као да лебди и тле ногама не додирује* (21) [$\Rightarrow$ а не лебди и додирује ногама тле]. (...) и гушио се после сваког таквог напрезања *као да камење гута* (51) [$\Rightarrow$ а не гута камење]. Гле како је све зарђано, *као да је октобар* (139) [$\Rightarrow$ а није октобар]. И лагано, корак по корак, *као да се игра*, долазила је ближе и ближе улазу у порту (75) [$\Rightarrow$ а не игра се].

Ипак, не можемо тврдити да садржај клаузе са везником *као да* увек и искључиво упућује на стање које не одговара стварности. Наиме, постоји могућност да је реализовање радње из клаузе само неизвесно:

И стигао би је, да није тако јако хитала. *Као да га се боји* (66) [⇒ можда га се боји, а можда га се и не боји]. Псето је стојало у запетом неком држању, *као да му очи ишчекују некога* (114) [⇒ можда ишчекују некога, а можда и не ишчекују]. Склапао је старац руке *као да се нечега неизбежно страшнога плаши* (131) [⇒ можда се нечега плаши, а можда се и не плаши]. Метнула главу на десну своју мишицу, и занела се *као да ће заспати* (92) [⇒ можда ће заспати, а можда и неће].

4.2. Конструкције с речцом *као* у функцији кондензатора поредбене клаузе с обележјем контрафактивности

Када се развију ове конструкције, добијамо поредбену клаузу са копулативним предикатом чије је лексичко језгро именска реч из поредбене конструкције:

Од појаса навише он је горео *као на ломачи* (29) [→ ... *као да је на ломачи*]. Ветар стао, опржено лишће висило *као мртво*, бубе зариле главу у песак (49) [→ ... опржено лишће висило *као да је мртво*]. Руке и ноге се трзале и увијале *као црви*, као да детенце хоће да се испне из неке страшне јаме (147) [→ Руке и ноге се трзале и увијале *као да су црви*] (...) Крв, отровна и врела *као uzavрела*, заливала је мозак једног детета (147) [→ Крв, отровна и врела *као да је uzavрела*].

Ове конструкције имају исте особине као и оне са везником *као да*, дакле или упућују на ситуацију која не одговара стварности, или упућују на то да је реализовање радње из главне реченице неизвесно:

А Ана, *као велики бели лептир*, удаљавала се без корака (76) [→ ... *као да је велики бели лептир* ⇒ а није велики бели лептир]. Сваки неопрезнији удисај, отворених уста, улазио је човеку у груди *као мач* (171) [→ ... *као да је мач* ⇒ а није мач]. А онда се, неодлучно, *и као у неприлици*, стао освртати око себе (68) [→ ... *и као да је у неприлици* ⇒ можда јесте, а можда и није у неприлици].

Анализа корпуса показала је да саставни део поредбене конструкције с речцом *као* у функцији кондензатора клаузе са везником *као да* може бити именска реч у номинативу, генитиву, акузативу, инструменталу и локативу.¹²

Једнако је слутила, и због тога, *као нека утвара*, на прстима ишла по ходнику (161) [→ ... *као да је нека утвара*]. Пахуљице оштре, *као од игала*, а хладноћа је чисто гребла по лицу (171) [→ ... *као да су од игала*]. Главе, *као неке терете*, завалили су унатраг, док су очима тражили одгоре божју помоћ (25) [→ ... *као да су неки терети*]. Зидана је била по узору једне од најлепших наших средњовековних задужбина, и имала одиста, са масивном основом својом, и са неким испреплетеним, *као недовршеним луковима и сводовима*, нечег манастирски тајанственог и строгог (14) [→ ... *са неким испреплетеним луковима и сводовима који [изгледају] као да су недовршени*]. (...) тегли се *као у грозници*, и са разбарушеном косом изгледа сличан стакатираној шеснаестини која ће сад у ваздух да прсне (51) [→ ... *као да је у грозници*].

Приликом трансформације у развијене структуре облик номинатива, генитива и локатива остаје непромењен, док је са акузативом и инструменталом ситуација другачија. Акузатив из кондензоване структуре у развијеној прелази у номинатив јер врши функцију именског дела предиката, док је код инструментала било неопходно приликом трансформације променити ред речи и увести релативну клаузу.

5. Конструкције са речцом *као* код којих су могућа оба трансформа

Приликом анализе поредбених конструкција са речцом *као* у роману наишла сам на велики број примера које сам могла да развијем у поредбену клаузу са везником *као што* подједнако као што сам могла да их трансформишем и у клаузу са везником *као да*. Тако је у наредним примерима могуће успоставити везу између глагола и дате конструкције, или између именског израза и ње, при чему у првом случају наглашавамо начин вршења радње, а у другом истичемо квалитет именског појма:

¹² Што, наравно, не искључује могућност да се именска реч нађе и у дативу. Владислава Петровић (1976: 52) бележи управо такав пример: Њој би се све доносило и предавало *као принцези* [→ ... *као да је принцеза*].

Златна браслета се светлила на темену *као звезда* (91) [→ ... *као што се светли звезда*] / [→ ... *као да је звезда* ⇒ а није звезда]. Савио леђа *као мачка*, дува у руке, и има подеране ципеле и одело (172) [→ ... *као што савије мачка*] / [→ ... *као да је мачка* ⇒ а није мачка]. Чучнула је на земљу, и згрчила се у себе *као ударено псето* (161) [→ ... *као што се згрчи ударено псето*] / [→ ... *као да је ударено псето* ⇒ а није ударено псето]. Исцеђена светлост се увлачила у собу *као неко сироче* (140) [→ ... *као што се увлачи неко сироче*] / [→ ... *као да је неко сироче* ⇒ а није сироче].

У датим примерима основна реченица и клауза са везником *као да* имају исти субјекат, а у реченици са везником *као што* субјекат је именски елемент из поредбене конструкције. Забележила сам и случајеве и којима је у развијеној поредбеној клаузи са везником *као што* агенс уопштен и репрезентован је формантом *се*:

Разбије ти човека *као лешник*, види шта има унутри, и зашто има оно споља, и свршено (6) [→ ... *као што се разбије лешник*] / [→ ... *као да је лешник* ⇒ а није лешник]. Говори о уметности *као о Богу* (110) [→ ... *као што се говори о Богу*] / [→ ... *као да је Бог* ⇒ а није Бог]. Ана се ломила *као под шибама* (58) [→ ... *као што се [човек] ломи под шибама*] / [→ ... *као да је под шибама* ⇒ а није под шибама].

6. Конструкције са речцом *као* и темпоралном клаузом са везником *кад*

Ситуација у главној реченици доводи се у поредбену везу са истом ситуацијом, али која се врши у неко друго, тачно одређено време. Када се уведе предикат у поредбену конструкцију и она постане поредбена клауза са везником *као што*,¹³ види се да темпорална клауза детерминише радњу поредбене клаузе и да су њих две засебне, односно да није реч о једној клаузи са везником *као кад*:¹⁴

¹³ Марина Николић *као кад* назива семантички комплексним везником за који каже да представља спој поредбеног и временског значења (2018: 397).

¹⁴ О таквим и сличним сложеним реченицама са темпоралном клаузом в. детаљније у Antoniћ 2001; Антонић 2018.

Као оно кад на ливади, из гомиле цвећа, протури одједаред главу змија, тако ти тек, неочекивано, кроз пун, шарен и цео живот сикне његова анализа (6) [→ Као оно што сикне кад на ливади, из гомиле цвећа, протури одједаред главу змија...]. Кад би изашао на северне двери и долазио ка средини солеје, *то је било као кад вечерња мирна светлост клизи по усамљеном путу (21) [→ ... то је било као што буде кад вечерња мирна светлост клизи по усамљеном путу].* И Ана се одиста почела смејати. Некако преимућствено, *као кад човек осети у себи нову, још неупотребљену, а баш највећу своју снагу (190) [→ ... као што се смеје човек кад осети у себи нову, још неупотребљену, а баш највећу своју снагу].*

7. Поредбене клаузе с другим везницима

7.1. Поредбене клаузе с везником како

На почетку рада било је речи о односу поредбених и начинских реченица. Као реченице са везником *како* код којих је доминантније поредбено од начинског значења,¹⁵ па их самим тим сврставам у поредбене клаузе, издвајам следеће реченице из корпуса:

Ана је тешки и напорни свој посао радила како га нико не би радио (79) [→ ... као што га нико не би радио]. Мајински жмирну. *Онако како чине људи кад хоће да сакрију реп некој репатој мисли (117) [→ ... као што чине људи...].* Тако једноставан *како је једноставна грудa злата*, која је скроз иста, скроз драгоценa и светла (26) [→ ... као што је једноставна грудa злата].

7.2. Поредбене реченице са везником какав

О односу поредбених и релативних реченица са везником *какав* детаљније сам говорила на почетку рада, где сам истакла и како направити

¹⁵ Предраг Пипер сматра да је квалификативно значење израженије од начинског и да је оно примарно иако је значење степена врло присутно. Он истиче да је начин основа поређења и да кад њега не би било, не би имало шта да се пореди. (Пипер 2009: 69) У овом раду ја се приклањам тумачењу које даје Марина Николић (2014: 83). Она реченице које служе за поређење квалитета двеју ситуација по једнакости сврстава у компаративне наводећи да се код њих везник *како* обично може заменити везником *као што*, што моји примери и потврђују.

разлику између њих, а дала сам и примере из корпуса. Овде бих сврставање појединих клауза са везником *какав* у поредбене реченице поткрепила још неким примерима:

А Недић је дочекао госта са широким, срдачним руковањем, *с каквим се дочекује само добродошао и много жељен гост* (84) [→ ... *као што се дочекује само добродошао и много жељен гост*]. Свирала је неку руску народну песму, врелу и хладну, слатку и горку, *какав је мирис ђурђевка, мокар, леден и чист као јутро у гори* (184) [→ ... *као што је мирис ђурђевка мокар, леден и чист као јутро у гори*]. Тиши и спорији, али врелији и силом ућуткиван, *каква је љубав материна* кад детенце у наручју њеном почиње да дрема (185) [→ ... *као што је љубав материна* кад детенце у наручју њеном почиње да дрема]. Таква треба да буде љубав *каква је и музика сама* (14).

У последњем примеру јасно је да се ради о поређењу љубави и музике иако није експлицитан придев који би означавао неку њихову заједничку особину. Због тога нисам реченицу парафразирала у реченицу са везником *као што*, али ако бисмо ставили било који придев у основну предикацију, онда бисмо без проблема могли и то да урадимо:

Таква треба да буде љубав, [чиста], *као што је и музика сама* [чиста].

7.3. Поредбене клаузе са везником *колико*

Као што ни клаузе са везником *како* који је комутабилан са везником *као што* нисам издвојила као посебне, квалификативне реченице, већ сам их подвела под компаративне клаузе, исто тако и клаузе са везником *колико* који је заменљив везником *као што* сврставам у посебан тип компаративних клауза, а то су компаративне квантификативне клаузе. Њима се пореде по једнакости интензитети односно количине о којима реферишу главна и зависна предикација. Корпус потврђује свега један пример овог типа:

Не волим ја живот толико *колико свирку* (9) [→ Не волим ја живот *као што волим свирку*].

8. Закључак

Из одабраног извора језичке грађе формиран је корпус од 309 примера за које се претпостављало да упућују на поређење по еквативности, али се даљом анализом показало да 55 од њих имају неко друго значење. Преостала 254 примера распоређена су највећим делом на поредбене клаузе са везницима *као што* и *као да* или њихове кондензаторе, чак 220 (86,6%), од чега је 125 клауза (56,8%) са обележјем фактивности, а 95 (43,2%) са обележјем контрафактивности. У оба случаја било је више кондензованих структура него реченица са поредбеним везником и личним глаголским обликом, с тим да је код клауза са обележјем фактивности разлика већа – 24 примера (19,2%) су клаузе, а 101 (80,8%) представљају њихове кондензаторе. Код контрафактивности 44 примера (46,3%) потврдила су поредбени везник и лични глаголски облик, а 51 пример (53,7%) јесте кондензатор поредбене клаузе. У 18 случајева (7,08%) семантичка анализа дубинске структуре показала је да су могућа оба трансформа – развијена структура могла је бити и клауза са везником *као што* и клауза са везником *као да*. У корпусу су забележена само три примера (1,2%) конструкције с речцом *као* (кондензоване поредбене клаузе) у комбинацији с временском клаузом с везником *кад*. Преостали мали број примера, њих 12 (4,7%), готово равномерно је распоређен на реченице са везницима *како* и *какав*, док је само једна клауза (0,4%) репрезентовала поредбену клаузу са везником *колико*.

Осим еквативних, роман садржи и диферентивне и суперлативне поредбене клаузе, које у раду нису анализирани, али чија се присутност не може занемарити ако се суди о језичко-стилским особеностима поетског израза Исидоре Секулић у посматраном роману. Све то доприноси неизбежном закључку да је Исидора Секулић често посезала за компарацијом, чиме је њен израз постајао сликовитији и богатији. Поредбеним конструкцијама постигла је извесне уметничко-стилистичке ефекте јер је учинила да неке ситуације сагледамо из другачијег угла упоредивши их са ситуацијама које највероватније сами не бисмо довели у везу са њима.

ИЗВОР

Секулић, Исидора (1997). *Ђакон Богородичине цркве*. Београд: Плави јахач.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана (2018). *Реченице с временском клаузом*. У: Пипер и др. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. У редакцији Предрага Пипера. Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ: 289–363.
- Антонић, Ивана (2018/2019). *Предавања из Синтаксе и семантике сложене реченице*. Пролећни семестар школске 2018/2019. Одсек за српски језик и лингвистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.
- Варју, Адријана (2003). О једном типу поредбених конструкција. *Прилози проучавању језика*. XXXIV: 109–123.
- Илић, Војислав (1981). Поредбена конструкција са везником *као* и композитумом *као и*. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. VII: 343–364.
- Николић, Марина (2014). *Категорија степена у српском језику: сложена реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Николић, Марина (2018). *Реченице с поредбеним значењем*. У: Пипер и др. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. У редакцији Предрага Пипера. Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ: 385–421.
- Николић, Милка (2009). Стилистички аспект поредбених конструкција у историјским романима Добрила Ненадића. У: *Савремена проучавања језика и књижевности I*. Крагујевац: ФИЛУМ. 259–269.
- Петровић, Владислава (1976). О синтаксичким конструкцијама са простим и сложеним прилошким везником *као*. *Прилози проучавању језика*. XII: 47–65.
- Пипер, Предраг (2009). О семантичкој категорији степена у српској сложеној реченици. *Јужнословенски филолог*. LXV: 65–87.
- Пипер, Предраг и др. (2018). *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. У редакцији Предрага Пипера. Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ.

*

Antonić, Ivana (2001). *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Maja Stepanov

COMPARATIVE CLAUSE WITH THE MEANING OF EQUALITY IN THE NOVEL *ĐAKON BOGORODIČINE CRKVE* BY ISIDORA SEKULIĆ

SUMMARY

This paper analyzes comparative clauses with the meaning of equality, and it analyzes also the condense structures of this type of clauses in the novel *Đakon Bogorodičine crkve*, written by Isidora Sekulić. The central part of the paper deals with the clauses with conjunction *kao što*, *kao da* or with particle *kao*, which is an exponent of a comparative clause. The basic grammatical features of the analyzed clauses are described, and their specific semantic features are indicated. The second part of the paper analyzes the clauses with conjunctions *kako*, *kakav* and *koliko*, which we also include in comparative clauses with the meaning of equality. At the end of the paper are given information on the representation of each individual comparative conjunction in the novel.

KEYWORDS: comparative clauses, equality, factivity, counterfactivity, conjunction: *kao što*, *kao da*, *kako*, *kakav*, *koliko*, particle *kao*.

Maја Степанов
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
majastepanov17@gmail.com

ПРОМОТИВНЕ (АКЦИЈСКЕ) ПОНУДЕ У РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСУ ИСКАЗАНЕ НЕЗАВИСНОСЛОЖЕНОМ РЕЧЕНИЦОМ СА КОНДИЦИОНАЛНИМ МЕЋУКЛАУЗАЛНИМ СЕМАНТИЧКИМ ОДНОСОМ¹

САЖЕТАК

У раду се испитују независносложене реченице, пре свега оне у саставном односу, у којима је видљива семантика кондиционалности. Примери су ексцерпирани из рекламног дискурса: првом клаузом даје се препорука/понуда одређеног производа/радње, док се другом износе последице, увек позитивне по судбину саговорника (читаоца/купца), које ће наступити уколико се изврши препоручена радња у првој клаузи. За ступање на снагу тих позитивних последица задужен је сам говорник – најчешће одређени бренд/компанија, а оне су конкретизоване у виду разних поклона, награда, попуста, бонуса и сл. Осим лексичке семантике глагола који учествују у грађењу предиката прве и друге клаузе, посебна пажња даје се анализи синтаксичке структуре оваквих реченица: предикат прве клаузе готово је увек у императиву, док је предикат друге у облику футура првог или у другим глаголским облицима којима се исказује будућност (пре свега у презенту, али и у императиву).

КЉУЧНЕ РЕЧИ: кондиционалност, независносложена реченица, саставне реченице, реклама, промоција, понуда.

---

¹ Рад представља део истраживања у оквиру докторске дисертације под насловом *Кондиционалне конструкције у стандардном српском језику*, а настао је као резултат рада на пројекту *Савремени српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

Предмет овог рада представљају независносложене реченице, најчешће али не и нужно двопрдикатске, које међусобно стоје у условно-последичном односу. Оне су формално најчешће у саставном, а понекад и у супротном односу, док је на значењском плану присутна и семантика кондиционалности. Овакав семантички однос условљен је како лексичком семантиком глагола тих двеју предикација тако и глаголским облицима који заступају дате предикације.

Примери ових реченица веома су фреквентни у рекламном дискурсу, посебно у одређеним „промоцијама”, „акцијама”, „(специјалним) понудама”, „попустима/снижењима”, па су стога рекламе послужиле као изузетно богат корпус за ексцерпцију оваквих реченица, корпус ‘засићен’ наведеним конструкцијама. Посматране су, пре свега, званичне интернетске и фејсбук/инстаграм странице појединих брендова и трговинских ланаца, затим онлајн-продавнице, као и званичне странице телекомуникационих компанија.² Будући да је оваква реченична форма веома честа у рекламама, а ограниченост дужине овог рада не дозвољава бављење свим таквим конструкцијама, за анализу је одабрана само једна група примера: она у којима се првом клаузом препоручује/нуди неки производ/радња, а другом – обећава одређена погодност саговорнику,³ и то најчешће конкретна погодност: у виду награда, поклона, попуста и сл., за чије је извршење

² Највећи број примера преузет је са званичних страница телекомуникационих компанија: *mts.rs*, *moj.mts.rs*, *telenor.rs*, *vipmobile.rs*, потом са фејсбук и инстаграм страница разних брендова – козметичких препарата: *Биодерма*, *Еуцерин*; прехранбених производа: *Трик*, *Прима*; електронских уређаја: *Самсунг*, *Хуавеј*, *Тесла*; званичне странице трговинских ланаца и издавачких кућа: *Гомекс*, *Универекспорт*, *Техноманија*, *Сигнал плус*, *Том Тејлор*, *Лагуна*. Када је у питању рекламирање брендова, предност се дала ексцерпцији примера са званичних фејсбук страница, које, због популарности ове друштвене мреже, допиру до највећег броја читалаца, те се промоције и акције постављају готово свакодневно.

³ „Саговорник је лице које заједно са говорним лицем конституише говорну ситуацију без обзира на то да ли је комуникација усмена или писмена или се остварује неким другим медијем” (дакле, саговорник подразумева и читаоца, и корисника, и купца, односно било ког анонимног, фиктивног или неодређеног саговорника) (Поповић 2005: 660).

задужен сам говорник (компанија/бренд).⁴ Иако се са сигурношћу може рећи да се овде ради о врсти препоручивања,⁵ за овакве конструкције Павица Мразовић користи термин „понуда”, издвајајући понуду као засебан говорни чин у коме „govornik pokušava da podstakne sagovornika na određeni postupak ili ponašanje koji bi oboma doneli neku korist.” (Mrazović 2009: 708). Управо на примеру погодбених реченица (а и примери у овом раду лако се могу трансформисати у погодбене реченице) ауторка објашњава да „у односу govornik : sagovornik postoji u stvari pogodbeni odnos: „Ako ti meni..., onda ja tebi...”, па у свакој понуди има и елемената ‘погађања’.” (Исто: 709).⁶ С обзиром на то да понуда обухвата и друкчије исказе, који неће бити предмет овог

---

⁴ У раду се неће посматрати примери слични овима, а такође фреквентни у рекламном језику, чијом се другом клаузом износе позитивне последице које ће задесити купца након примене одређеног производа, а за чију истинитост говорно лице само гарантује/обећава, не предузимајући и конкретну акцију (као што је то случај код попушта, поклона, бонуса, бодова и сл.), нпр. *Izaberite Eucerin Anti-age liniju koja odgovara vašoj koži i uživajte/(uživacete) u blistavom izgledu bez finih linija i bora!* (FB, EU, 9. 9. 2019). О оваквим примерима говори и Вера Васић у својој опсежној студији о рекламном огласу, наводећи примере са комбинацијом императива и футура првог: „između kopulativne koordinirane klauze s predikatom u imperativu i klauze s predikatom u futuru₁ такође може бити успостављен узрочно-последични однос (Pranjkić 1984: 69). Другом клаузом означава се узрок типа мотива, којим се образлаже предлог изреčen првом клаузом. Pošto se на прагматичкој разини овим клаузума изражавају предлог и обећање, one се могу сматрати и supstituentima сложене реченице s kondicionalnom клаузом namesto klauze s imperativnim predikatom.” Ауторка наводи примере старијих и (тада) новијих огласа у српском језику: „ЧИТАЈ, УЗМИ, НЕЋЕШ СЕ КАЈАТИ” (1897) „Ugradite stambene krovne prozore VPO i imat ćete ugodan potkrovni stan!” (1985) (1995: 139–140).

⁵ „Препорука садржи објекат који се препоручује, као и елемент изразито позитивног вредновања тог објекта” (Пипер 2005: 669), „...inicijator ovog govornog čina на основу компетенције упуцје sagovornika на акцију” (Mrazović 2009: 721), „илокутивна функција препоруке може да се одреди као ‘анимирање саговорника на чин који је у интересу саговорника’” (Поповић 2005: 1033). Све наведено одлика је и исказа који су предмет овог рада.

⁶ И у РМС код одређења понуде истакнута је акција и говорника и саговорника, односно елемент *сарадње*: 1. *изјава о жељи, готовости да се некоме помогне, да се с неким сарађује итд.*

истраживања,⁷ искази којима се бави овај рад названи су „промотивним (акцијским) понудама”. Основ за овакву квалификацију понуде јесте наросто њено именовање у корпусу: наиме, испитиване конструкције на сајтовима телекомуникационих компанија углавном се наводе под картицом насловљеном „Промоције”, док сајтови одређених трговинских компанија и брендова претежно имају „акције” на продају својих производа, што је и експлицирано употребом наведених лексема.⁸ У оба случаја најчешће постоји временски рок у ком је одређена акција/промоција актуелна, што значи да ће се погодности односити само на оне читаоце који тај задати рок ‘испуне’. Слични су и примери наградних игара. Од саговорника се тражи да испуни неку радњу, од које често, посредно или непосредно, има користи и сам говорник (нпр. ‘подела’ рекламе на профилни зид, врло популарна на друштвеним мрежама, којом се заправо ‘проширује’ домен рекламирања производа), а саговорнику се заузврат отвара могућност да добије „вредне награде”, што је експлицирано у другој клаузи (неретко управо наведеном синтагмом).

2. Анализа корпуса

Прва и друга клауза независносложене реченице најчешће су повезане везником *и* и стоје у саставном односу, а могу бити повезане и везником *а*, формирајући саставни или, ређе, супротни однос. Веза може бити и асиндетска, без експлицираног везника. Предикат прве клаузе најчешће има облик императива и осталих средстава са значењем императивности (пре свега презент модалног глагола „моћи”), док је предикат друге клаузе (1) у облику футура првог или (2) у облику презента глагола имперфективног вида, затим (3) у презенту глагола „моћи”, па чак и (4) у императиву. (5) Обе редикације могу бити формализоване и презентом глагола перфективног

⁷ Нпр. *Узми овај колач*.

⁸ Ова значења лексема „акција” и „промоција” нису наведена у *РМС*. Најближе значење лексеме „промоција” ономе које се јавља у испитиваном корпусу јесте четврто наведено значење у најновијем издању *Великог речника страних речи и израза*, аутора Ивана Клајна и Милана Шипке, 4. *скуп маркетинских активности неког произвођача којима упознаје и обезбеђује тржиште за свој нови производ*.

вида, а шесту групу (6) чиниће примери у којима је прва клауза са елидираним предикатом, предикација је исказана именским изразима.

У свим наведеним групама првом клаузом износи се директив, а другом се исказује последица која ће наступити (сигурно или можда) уколико се изврши задати директив, а која је обавезно позитивна по судбину саговорника/читаоца (у нашим примерима, готово је увек реч о потенцијалном купцу/кориснику препоручених производа). Првом клаузом заправо се износи услов потребан за испуњење радње исказане другом клаузом, те се ове реченице врло лако могу трансформисати у зависносложену реченицу са условном клаузом (нпр. *Kupite bilo koji Nivea Sun proizvod i dobićete jedan od sledećih poklona: lopta za plažu, japanke, frizbi.* → *Ako kupite bilo koji Nivea Sun proizvod, dobićete jedan od sledećih poklona: lopta za plažu, japanke, frizbi.*)

2.1. Тип1: V_1 (Imper) + V_2 (Fut1)

У првом типу комбинације глаголских облика, прва предикација формализована је императивом, а друга футуром првим. Првим предикатом саговорнику се најчешће препоручује да „купи” одређени производ (а јављају се и глаголи сличне семантике: „потражити”, „изабрати/одабрати” и сл.), а другим предикатом износи се позитивна последица која ће уследити уколико саговорник изврши директив – најчешће је реч о неком поклону, другом производу, погодности у виду попушта, бонуса и сл. Предикат је у највећем броју примера лексикализован глаголом „добити (на поклон)”, „остварити (попуст)”. Неретко, поред куповине, постоји и додатни услов, експлициран у првој клаузи – одређени временски рок, одређена новчана вредност куповине и сл., или се пак куповина односи само на одређену линију производа једног произвођача.

Kupite bilo koji Nivea Sun proizvod i dobićete jedan od sledećih poklona: lopta za plažu, japanke, frizbi. (FB, Signal, 10. 6. 2018); Kupite svoje omiljene preparate u vrednosti preko 1000 dinara i na poklon ćete dobiti komplementarni preparat koji će upotpuniti negu vaše kože. (FB, EU, 1. 3. 2019); Potražite nova promotivna pakovanja AQUAporin light i AQUAporin UV hidratantnih krema i na poklon ćete dobiti Dermato Clean 3 u 1 Micelarni fluid za čišćenje lica. (FB, EU, 4. 7. 2018); Odaberite vaš omiljeni Eucerin Dezodorans i još jedan ćete dobiti na poklon! (FB, EU, 21. 6. 2018); U toku trajanja promocije, ovde možete

da zaključite ugovor ili obnovite ugovor za BOX 4 paket na 24 meseca i, pored već postojećih pogodnosti za BOX 4 paket, *ostvarićete specijalni popust* za kupovinu mobilnog telefona. (mts.rs, 26. 9. 2019); Potražite svoje OMILJENE Eucerin preparate u apotekama *od 11. do 13. aprila, obrađovaće vas popust od 20%! Dani Eucerina počinju!* (FB, EU, 10. 4. 2019).⁹

2.2. Тип2: V₁ (Imper) + V₂ (Prez impf)

Уз императив у првој клаузи, може се наћи и презент глагола имперфективног вида у другој клаузи, тзв. презент за планирану будућност, иначе чест у савременом српском језику (Танасић 2005: 384). Милка Ивић истиче да презент долази у обзир онда кад се жели нагласити да у моменту саопштавања постоји решеност да се нека радња у будућности изврши (1981), и њиме се исказује извесност, сигурност, поузданост наступања радње. Коментаришући високу учесталост ове појаве у савременом српском језику у различитим функционалним стиловима, посебно у разговорном, журналистичком и књижевноуметничком, Срето Танасић истиче да, иако се њоме некада постизала већа ефектност саопштавања, па је имао и додатну стилску функцију, „данас су разговорни стил и журналистички презасићени овим видом транспоновања презента; у новинама је у одређеним позицијама то чак постало клише, у насловима на пример. У таквим случајевима мало остаје од ефектности коју он може да да саопштењу.” (Танасић 2005: 384–385). Ова комбинација глаголских облика региструје појаву истих глаголских лексема као што је то случај са типом I: најчешће се јавља глаголски пар „купити : добити”. У другој клаузи појављује се и глагол „чекати/очекивати”, који својом лексичком семантиком указују на будућност радње. Испуњење радње у првој клаузи довољан је услов за ступање на снагу

⁹ Сви примери у раду наводе се у ‘оригиналу’, тј. у облику у ком су пронађени на сајтовима: остављена су велика почетна слова појединих речи, графичко истицање назива производа, оригинална транскриптивна решења, као и многе језичке и правописне грешке (врло фреквентна погрешна примена присвојне заменице „Ваш” уместо „свој”, фреквентна употреба императива „освојите/освоји” уместо „освојте/освој” – заправо, правилан облик није регистрован ни у једном примеру, погрешна позиција енклитика, погрешно писање полусложеница и сложеница итд.). Подвлачењем је обележен први предикат, а болдом други, док су додатни услови у првој клаузи, исказани најчешће прилошким одредбама, обележени косим словима.

радње у другој клаузи (што неће бити случај у свим примерима типа 3 и типа 4). Ова комбинација знатно је чешћа од типа 1, што је условљено пре свега врстом корпуса – карактеристикама рекламног дискурса.

У последња два примера клаузе су повезане везником *a*, а супротност је успостављена између говорника и саговорника, заправо се истиче контраст између онога што даје говорник и онога што даје саговорник. У таквим примерима још је израженији однос погодбе између говорника и саговорника, а други предикат је у 1. лицу.

Obavi kupovinu online i na poklon dobijaš držač za auto i bluetooth slušalice. (MTS, 2. 8. 2018); Izaberi MyKi Touch pametni sat za svoje dete i dobijaš set za likovno. (FB, Vip mobile, 2. 9. 2018); Do kraja septembra izaberite: 3 Bosch uređaja i treći najjeftiniji platite sa 50% popusta ili 5 Bosch uređaja i peti najjeftiniji dobijate za 1 dinar. (FB, Tehnomanija, 16. 9. 2018); Drage dame, poručite Vaš omiljeni proizvod ovaj vikend i od nas dobijate gratis dostavu! *****vikend akcija***** (FB, Bellisima Shop, 3. 3. 2017); Kupite putno osiguranje, a na poklon dobijate osiguranje kuće ili stana. (FB, Generali Srbija, 9. 8. 2019); Kupi putno osiguranje i na poklon dobijaš osiguranje kuće ili stana dok si na putu. (FB, Generali Srbija, 16. 9. 2019); Kupi 1kg ili 2x500g ili 4x250g i dobijaš CEGER GRATIS! (FB, Gomex, 28. 9. 2018); Kupi Samsung telefon S9, S9+ ili Note9 i dobijaš sjajni Samsung Gear S3 sat na poklon. Samo do 5. 11. 2018. (FB, Samsung, 15. 10. 2018); Putem online prodavnice potpiši ugovor ili obnovi postojeći u bilo kojoj NEO ili интaрифа са илi без уређаја и dobijaš dodatni jedan gigabajt za surf svakog meseca, tokom 24 meseca ugovorne obaveze. *Promocija* traje do 31. 10. 2019. (vipmobile.rs, 26. 9. 2019); Kupite bilo koji Tesla TV i dobijate produženu garanciju od, čak, 5 godina! (FB, Tesla Info, 27. 9. 2019); Izaberi nove NEO tarife i čekaju te neograničeni minuti i poruke ka svim mrežama, i još više gigabajta za surf, u nacionalnom saobraćaju. (vipmobile.rs, 26. 9. 2019); Odaberi futrolu, memorijsku karticu ili bilo koju drugu dodatnu opremu i očekuje te 10% popusta prilikom kupovine u online prodavnici. (vipmobile.rs, 26. 9. 2019); *Od 19. do 21. septembra možete potražiti* svoje OMILJENE Eucerin preparate u apotekama, a mi vam *poklanjamo* popust od 20%! (FB, EU, 19. 9. 2019); Specijalna Eucerin *ponuda* glasi: kupite svoj omiljeni dezodorans ili antiperspirant, a mi vam *poklanjamo* drugi po 50% sniženoj ceni! (FB, EU, 17. 6. 2019).

2.3. Тип3: V_1 (Imper) + V_2 (Prez moći)

Друга клауза може садржати модални глагол „моћи”, најчешће у презенту,¹⁰ или структуру „имати могућност”. У том случају последица се може односити на свакога ко изврши задати директив (што је приказано у примерима *a*), или се само отвора могућност за остварење последице у другој клаузи (што је случај у примерима *б*), а значење глагола „моћи” одређује контекст. Управо због способности модалног глагола „моћи” да релативизује извесност наступања последице, ови примери приказани су у посебној групи, иако би се формално могли уврстити у тип 2.

а) Odaberite vaš omiljeni Eucerin Dezodorans i *možete dobiti* isti preparat na poklon! (FB, EU, 19. 3. 2018); Sipaj 15 litara ili više G-Drive goriva, pokaži „Sa nama na putu“ karticu i *možeš osvojiti* 50% popusta na proizvod u Gigatronu. (Inst, sanamanaputu, 1. 10. 2018).

б) Podelite avgustovski akcijski katalog na svom zidu i *možete osvojiti* jednu od tri nagrada koje delimo svake subote za vreme trajanja kataloga. (FB, Signal, 5. 8. 2018); Kupi dva proizvoda iz Sebium linije i *imaš mogućnost da osvojiš* karte za Džastinov koncert u novembru u Zagrebu (*od kojih jedan mora biti Sebium Global) (FB, Bioderma, 10. 10. 2016).

2.4. Тип4: V_1 (Imper) + V_2 (Imper)

Други предикат може бити формализован императивом. Такав императив, као што је случај и са модалним глаголом „моћи”, може се односити на последице које ће уследити свакоме ко испуни радњу првог императива (група *a*), или се пак та радња односи само на појединце који испуне директив, односно само постоји могућност за њеним остварењем, док је испуњење директива прве клаузе неопходан, али не и довољан услов (група *б*). Осим глагола „купити” и њему сродних „изабрати/одабрати” (одређени производ/пакет), у првом предикату саговорнику се препоручује да „се региструје/креира налог”, односно да „инсталира/активира” одређену апликацију, што је у језику нових технологија сродно куповини, а другим предикатом износе се разне погодности, па се, као и у типу 1, јављају

¹⁰ Могао би доћи у обзир и потенцијал, као и футур први, (а и употреба речце „можда”), али је у свим случајевима испитиваног корпуса уочен презент.

глаголи „освојити/остварити (попуст)”, а чест је и глагол „плаћати”, са обавезном одредбом којом се спецификује начин плаћања (нпр. „јефтине”, „без провизије” и сл.).¹¹ Примери групе б) чести су у наградним играма, у којима свако учешће не подразумева нужно и освајање награде. Други предикат готово је увек формализован глаголом „освојити”, а услов може бити исказан разним глаголима: „учествовати”, „купити”, „поделити (рекламу на зид)”, већ у зависности од врсте игре. У свим примерима другом клаузом заправо се износи мотив за извршење радње прве клаузе (нпр. *Инсталирај „М плати” апликацију и плаћај рачуне за МТС услуге и припејд допуну без провизије.* → *Ако желиш да плаћаш рачуне за МТС услуге и припејд допуну без провизије, инсталирај „М плати” апликацију.*)

а) Instaliraj „m plati“ aplikaciju i *plaćaj* račune za mts usluge i *pripejd* dopunu *bez provizije*, putem mobilnog telefona. (FB, MTS, 16. 8. 2018); Izaberi jedan od Box paketa i *plaćaj jeftinije* usluge fiksne linije, interneta i mts TV-a i to na istom računaru. (FB, MTS, 26. 6. 2018); Izaberi tablet ALCATEL PIXI 10 WiFi i *otplati ga na 24 rate*. (FB, MTS, 5. 6. 2018); Izaberi tarifu, sa ili bez uređaja, i *opusti se uz besplatnu komunikaciju prvih 9 meseci*. (vipmobile.rs, 25. 9. 2019); Do kraja septembra izaberite: 3 Bosch uređaja i treći najjeftiniji *platite sa 50% popusta*. (FB, Tehnomanija, 16. 9. 2018); Pokaži ovaj kupon na kasi u našoj radnji i *ostvari 10% popusta na novu kolekciju!* (FB, TOM TAILOR, 26. 8. 2018); Kupite (*trik proizvod*) i *osvojite* magičnu svesku! (FB, Trik, 22. 8. 2018); Aktivirajte mts TV GO i *besplatno gledajte* TV na telefonu, tabletu ili na računaru. *Promotivni period* traje do 30. septembra 2019. godine. (mts.rs, 26. 9. 2019); Kreirajte jedinstveni korisnički nalog Moj mts za pristup mts portalu i *ostvarite* sledeće pogodnosti: pregled mts usluga koje koristite, uvid u mts račune i listinge saobraćaja. (moj.mts.rs, 26. 9. 2019); Koristite svoju Eucerin aplikaciju i postanite član Eucerin kluba lojalnosti i *ostvarite pravo* na poklon. (FB, EU, 26. 11. 2018); Registruj se na Huawei Forum, postavi svoju letnju fotku na bit.ly/HuaweiSummerVibes i *osvoji* Huawei bodove koje možeš da iskoristiš za kupovinu dodatnog prostora, tema ili aplikacija. (FB, HU, 25. 9. 2019).

б) Kupi Laško *osvoji* bicikl (FB, Univerexport); Podelite sa nama (*fotografiju*) i *osvojite* neku od vrednih nagrada. (FB, Huawei Mobile, 22. 8. 2018); Podeli svoj

---

¹¹ У овој комбинацији глаголских облика изостаје глагол „добити” у императиву, који је, као што се могло уочити, изузетно фреквентан у осталим комбинацијама.

omiljeni letnji trenutak i *osvoji* nagradu! (FB, Prima, 29. 8. 2018); Učestvuj i *osvoji* poklon! (FB, EU, 29. 5. 2019); Učestvuj u nagradnom konkursu i *osvoji* električni trotinet. (telenor.rs, 26. 9. 2019); Sakupljaj bodove i *izaberi* GENERALI PUTNO OSIGURANJE (FB, Generali Srbija, 7. 8. 2019); Pridruži se velikom INSTA PRO 20 foto konkursu i *od 15. juna do 6. jula podeli* na svom Instagram nalogu fotografiju na zadatu temu i *osvoji* neku od vrednih nagrada. (FB, HU, 14. 6. 2018); Fotkaj omiljeni oblik, podeli fotografiju na svom Inagram nalogu do 6. jula i *osvoji* vredne nagrade. (FB, HU, 3. 7. 2018); OPET NAGRAĐUJEMO!!! LAJKUJ, PODELI I OSVOJI POKLON SA SLIKE (FB, Farmasi Kozmetika, 7. 8. 2018); Budi drug, podeli radost i *OSVOJI* SLATKI MEDENI PAKET! (FB, Medela Srbija, 29. 8. 2019); Poleti, podeli i *osvoji*! (FB, Air Srbija, 21. 6. 2018).

2.5. Тип5: V_1 (Prez pf) + V_2 (Prez pf)

Поред свих до сада наведених комбинација, у којима је први предикат био граматикализован императивом, он се може наћи и у презенту глагола перфективног вида, а тада је и други предикат у истом облику. Перфективност глагола у презенту утиче на динамичност исказа, а ове реченице често су асиндетске. С. Танасић (2005: 285) овакву транспозицију презента у будућност назива презентом за замишљену будућност (према термину А. В. Бондарка). Како аутор наводи, у случају употребе презента глагола свршеног вида „он се обично не јавља сам него у низовима; успоставља се режим излагања потпуно симетричан ономе код транспоновања презента у прошлост”. И у наведеним случајевима јављају се парови, и то најчешће „купиш : добијеш”. У оваквим примерима саговорнику се „догађаји ређају пред очима; свршени презент служи да се пажња читаоца или слушаоца помера са једне радње на другу” (Исто: 385). Ове структуре подсећају на редуковане условне реченице, и то оне које се према времену вршења радње одређују као свевремене (*Купиш 2 добијеш 3. → Ако купиш 2, добијеш 3*). Реч је о уопштено личним реченицама.

AKCIJA KUPIŠ 2 *DOBIJEŠ* 3 (bigcenters.rs, 26. 9. 2019); Kupiš Galaxy S8 i S8+ i *dobiješ* Samsung Tab 7“! (FB, MTS, 11. 8. 2017); U želji da te iznenadimo i obradujemo osmislili smo akciju KUPIŠ 1 *DOBIJEŠ* 2. (FB, homeplus, 8. 1. 2018); Velika BAYNA rođendansaka *akcija* – Kupiš 3, *dobiješ* 4. Akcija važi za kupovinu u svim Ivančić i sin apotekama, kao i našem online shop-u. (bayna.rs, 19. 12. 2018).

2.6. Типб: $N_1 + V_2$

Прва реченица може бити са елидираним предикатом. У том случају, експлициране именске речи заправо представљају материјални услов (тј. материјално средство у сфери услова) за постизање жељених резултата, а у наведеном примеру подразумеван је глагол „сакупити”.

Tri čepa i dobijate popust od 25% na Lagunine knjige. (FB, Laguna, 29. 3. 2019).

3. Закључна разматрања

У раду су посматране независносложене реченице са кондиционалним семантичким односом (најчешће саставне, двопредикатске) којима се препоручује/нуди одређени производ или радња, и износе позитивне последице те препоруке (поклони, попусти и сл.), а за корпус је узет рекламни дискурс, пре свега сајтови и фејсбук странице одређених произвођача. Издвојене су могуће комбинације глаголских облика предиката. Уочено је да су чешће оне реченице у којима је прва предикација формализована императивом а друга презентом глагола имперфективног вида, од оних код којих је прва предикација формализована императивом а друга футуром првим. У оба случаја, прва предикација најчешће је лексикализована глаголом „купити” а друга глаголом „добити (на поклон)” или „освојити/остварити”. Очигледна предност презента глагола имперфективног вида одлика је журналистичког стила, па и текстова реклама. Исте глаголске лексеме појављују се и у примерима у којима су обе предикације граматикализоване презентом глагола перфективног вида. Такве конструкције нарочито подсећају на редуковане кондиционалне реченице, без везника, координираних или субординираних. Оба предиката могу бити формализована и императивом, и у том случају услов који је изнет у првој клаузи може а и не мора бити довољан услов за остварење радње друге клаузе (као што је то случај и са употребом модалног глагола „моћи” у другој клаузи). Стога ће употреба императива бити честа у рекламама за наградне игре (у којима ‘не добија свако’), а најучесталији глагол другог предикацијског дела јесте глагол „освојити”. Због овакве природе императива у анализираним реченицама, он се јавља у највећем броју примера. Одмах затим следи конструкција V_1 (Imper) + V_2 (Prez impf), која је, ако се изузму случајеви са императивом у другој клаузи у којима услов прве клаузе

није и довољан услова за испуњење радње у другој клаузи (тип 3, група б), подједнако честа конструкцији $V_1(\text{Imper}) + V_2(\text{Imper})$ (групи а овог типа).

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић, Милка (1981). Српскохрватски глаголски облици за исказивање појава које постоје у садашњости. *Јужнословенски филолог*. XXXIII: 12–24.
- Клајн, Иван и Милан Шипка (2012). *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Пипер, Предраг (2005). Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка синтагматика. У: *Синтакса савременога српског језика* (ур. М. Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска. 575–978.
- Поповић, Људмила (2005). Комуникативне функције просте реченице. У: *Синтакса савременога српског језика* (ур. М. Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска. 983–1057.
- Танасић, Срето (2005). Синтакса глагола. У: *Синтакса савременога српског језика* (ур. М. Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска. 345–470.
- РМС: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.

*

- Mrazović, Pavica (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Pranjković, Ivo (1984). *Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Vasić, Vera (1995). *Novinski reklamni oglas. Studija iz kontekstualne lingvistike*. Novi Sad: LDI.

Marina Šafer

PROMOTIONS AND SPECIAL OFFERS IN ADVERTISING DISCOURSE EXPRESSED AS INDEPENDENT COORDINATE CLAUSES WITH CONDITIONAL SEMANTIC RELATIONS

SUMMARY

This paper showcases coordinate clauses with conditionality semantics. The examples are excerpted from advertising discourse, where the first clause

recommends/offers to buy a specific product or service, (in most cases using verbs "купити" and "изабрати/одабрати"), while the second clause explains the consequences which always bear a positive outcome for the interlocutor, (reader or buyer), and which will set in if the recommended action of the first clause is fulfilled (in most cases using verbs "добити (на поклон)", "освојити", "остварити (попут)"). Those positive outcomes are the responsibility of the discourse initiator, in most cases a specific brand, and they materialize through various gifts, rewards, discounts, etc. Apart from lexical semantics of the verbs which comprise the first and second clause predicates, the paper points to the syntactic structure of these sentences: the first sentence predicate always uses imperative verb forms, while the predicate of the second is Serbian future tense type-I, or other future verb forms: present (especially for imperfective verbs) and imperative mood. Future type-I occurs in the fewest examples.

KEYWORDS: conditionality, coordinate clauses, advertisement, promotion, offer.

Мср Марина Шафер, докторанд
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
safer.marina@gmail.com

УСВАЈАЊЕ ПЕРИФРАСТИЧНИХ КОНСТРУКЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ КАО СТРАНОМ¹

САЖЕТАК

Перифрастични предикатски изрази представљају посебну врсту реченичних јединица које се садржински и формално често не подударају на међујезичком плану (нпр. срп. *postuћu договор* : пољ. *dojść do porozumienia* : енгл. *to reach an agreement*). Њихова лексикографска обрада такође је неуједначена и често неадекватна, што студентима којима је српски језик Л2 отежава идентификацију и претраживање у постојећим дескриптивним речницима. Стога, као један од основних задатака теоретичара и практичара у домену наставе страних језика издваја се идентификација оваквих структура и осветљавање њихових значења на основу семантике именичке речи као значењског тежишта тих фраза. Циљ овога рада јесте да се на примерима семантичке скупине глагола са компонентом 'резултативност' /+/ испитају следећи феномени: (а) селекција глаголских лексема и њихових комплемената, (б) предлог за презентацију оваквих спојева у настави српског језика као страног и (в) нацрт њихове лексикографске обраде.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: номинална и вербална компонента, перифрастичне конструкције, српски као страни.

---

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта: *Синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004), који се реализује на Филозофском факултету у Новом Саду, уз финансијску подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Овај рад изложен је на међународној научној конференцији у Кракову *Słowiańskie przjemności 3: Wielojęzyczność* (од 26. до 28. октобра 2018. године).

1. Увод

Овладавање спонтаним језичким исказом, што природнијим и блиским изворном говорнику, примарни је циљ у процесу учења језика, а перифрастични изрази значајан су сегмент у постизању оваквог циља. Ово је нарочито важно и из угла похрањивања, меморисања језичких информација у процесу учења страног језика. У науци се све више поклања пажња управо истраживањима *менталног лексикона* која су у корелацији са Синклеровим (Sinclair 1991) учењем о постојању ‘принципа слободног избора’ насупрот ‘принципу целовите конструкције’ [Open Choice Principle : Idiom Principle], те претпоставци да у језику постоје ‘полуготове целине (блокови)’, спремне за усвајање [prefabricates chunks] (Lewis at al. 2000).

Перифрастичне структуре² осветљаване су у оквиру различитих теоријских приступа – синтаксичко-семантички (Wierzbicka 1982), генеративни (Grimshaw and Mester 1988), функционални (Апресјан 2009), когнитивни (Norvig and Lakoff 1987), лексикографски (Kotsyba 2007), статистички, стилски и др. У србистици су се овим феноменом бавили аутори са теоријског и практичног, синхронијско-дијахронијског становишта (Радовановић 1977; Ивић 1980; Петровић 1988; Керкез 1997; Керкез 1998; Пипер 1999; Лазић-Коњик 2006; Бјелаковић 2007; Војновић 2007; Штрбац 2010; Алановић 2013. и др.), као и у оквирима примењених истраживања, преваходно у домену наставе српског језика као страног (Dražić 2014, Ајџановић 2016). Посебан допринос представља истраживање перифрастичних предикатских израза (ППИ) на међусловенским релацијама З. Тополињске (1982), која је на материјалу пољског, македонског и српског (српскохрватског) језика дала нацрт одреднице хипотетичког општесловенског или двојезичног речника ППИ (на примеру именице *пажња/внимание/uwaga*).

Будући да су инвентар синсемантичних глагола и њихови спојевима са номиналном речју непредвидљиви феномени и спадају у идиосинкратичне

² Када се говори о оваквим спојевима, у србистичкој литератури заступљени су термини *декомпоновани предикат* (Радовановић 1977; Ивић 1980; Пипер 1999), *декомпоновани глагол* (Танасић 1995), *перифрастични предикатски изрази / перифрастични предикат* (Тополињска 1982; Mrazović – Vukadinović 2009; Петровић 1988), *аналитички глаголски изрази* (Пипер 1999).

особине језика (Тополињска 1982: 36), предмет овог истраживања јесте испитивање једне групе глагола код којих се у поменутој вези активирају обележја ‘процесуалност’ и ‘резултативност’. Семантичка обележја – постизање жељеног циља, остваривање резултата, дакле, активирана компонента терминативности, најтранспарентније су садржана у глаголу *доћи*, који примарно реферише о савладавању просторних релација и доспевању до одређене границе, те, тако немаркиран, инкорпориран је у семантички садржај осталих глагола³ који ће унети компоненте о начину савладавања одређеног пута и информације о броју учесника у процесу досезања циља (*постићи сагласност : стећи славу*). У ову групу уврштени су глаголи: *постићи*, *стећи*, *направити*, *остварити*, *зарадити*, *наћи*, *домоћи се*. Ово подразумева одговор на кључно, наизглед једноставно, а у пракси врло комплексно и захтевно питање: како приступити феномену двочланих структура у процесу учења/усвајања и подучавања.

Како би се што обухватније сагледао овај феномен, потребно га је осветлити из различитих углова. *Семантички аспект* подразумева анализу вербалног и номиналног члана. С једне стране, потребно је идентификовати значењске компоненте примарно пунозначних глагола које се активирају у одређеним спојевима (уп. нпр. *постићи договор : наћи решење*). Наиме, полази се од хипотезе да функционални глаголи, упркос чињеници да је номинални члан тежиште значења перифразе, нису у потпуности лишени лексичке семантике (Керкез 1997: 303–304, Лазић-Коњик 2006: 233) (уп. нпр. *постићи споразум : потписати споразум*). С друге стране, када је реч о номиналном члану оваквих веза, важно је утврдити семантичке класе именица које колоцирају са датим глаголом, тј. сагледати њихово значење с обзиром на обележја [апстрактно] : [конкретно], [аутоагентивно] : [коагентивно] и сл. *Лексички аспект* укључује сагледавање парадигматских релација, односно превасходно реализацију синонимних/блискозначних форми (нпр. *резултирати : постићи резултат : остварити резултат*). У вези с тим, релевантан индикатор употребе датих спојева, како је у литератури већ констатовано, јесте њихова стилска маркираност, што је у

---

³ О овоме сведоче и дефиниције глагола *наћи*, *постићи*, *домоћи се* у РМС, као нпр. *наћи*: 1. а случајно или тражећи доћи у посед чега, угледати или открити кога или што; б. наићи на што (за)добити, прибавити, стећи.

корелацији са стицањем прагматичке компетенције у процесу учења страног језика. Наиме, различити стилови и жанрови захтеваће познавање одређеног лексичког и структурног регистра те је нужно, нарочито неизворном говорнику, предочити очекивана језичко-граматичка средства у нпр. формалном, мање формалном или неформалном исказу.

Педагошки аспект подразумева преваходно идентификацију могућих тешкоћа и грешака у рецепцији и продукцији ових постојаних спојева. С тим циљем спроведена је анкета међу пољским студентима српског језика на универзитетима у Кракову и Вроцлаву,⁴ у којој се, на узорку од дванаест студената на вишим нивоима учења српског језика, проверавају њихове способности да разумеју обједињено значење датих веза, чиме се утврђује степен колокацијске компетенције на овим примерима.

Пред анкетиране студенте постављена су четири задатка.

- (1) Првим се проверавало разумевање дате везе тако што се тражио превод на матерњи језик (нпр.: *постићи договор, постићи резултат, постићи успех*).
- (2) У другом задатку тражено је да се искључе неодговарајуће понуђене именице уз дате глаголе (нпр. **остварити**: договор, снове, *идеју*, успех, циљ).
- (3) У трећем задатку требало је уз дати глагол уписати четири именице које колоцирају с њим.
- (4) У четвртном задатку испитивало се познавање валидне комбинаторике тако што су стубачно дате именице, а у једном реду глаголи – требало је знаком */+/* означити исправну везу.

Циљ једног обухватнијег истраживања подразумевао би да се идентификује колокациони опсег глагола с поменутиим обележјима, те да се утврде разлике у њиховим значењима на основу семантике с њима удруживих именица, с тим што би се анализа спроводила из свих наведених аспеката и то за сваки наведени глагол. На тај начин дошло би се до диференцијалних сема посматраних глагола, те до инвентара обележја

⁴ Захваљујемо др Гордани Ђурђев Малкјевич и др Томашу Квоки, који су нам помогли да спроведемо ову анкету.

номиналног члана који се везује за њих, што је у корелацији с правилима њиховог комбиновања и рестрикцијама у том процесу. За потребе овог истраживања испитаће се сви ови аспекти на примерима двају глагола – *постићи* и *стећи*, будући да се у једном сегменту њихова значења преплићу, а, с друге стране, сваки од њих маркиран је специфичним компонентама, што уноси рестрикцију у колоцирању с номиналним чланом (*стећи углед* : *постићи углед; *стећи образовање* : **постићи образовање*; *стећи циљ : *постићи циљ*). Основне су хипотезе да ће се као диференцијалне црте реализовати следећа обележја: (а) категорија (ко)агентивност; (б) обележје [конкретно+/-]; (в) партиципација евалуатора ситуације; (г) тип ситуације која укључује/искључује однос реципроцитета; (д) параметар (дез)актуализованости у оствареном процесу.

2. Анализа

2.1. Глагол *постићи*

Како то дефинише РМС, глагол *постићи* означава активност која подразумева долажење до чега напрезањем, напорима, задобијање онога за чим се тежило. Осим компоненти ‘резултативност’ и ‘процесуалност’, како се види већ из дефиниције примарног значења овога глагола, присутно је обележје ‘труда, напрезања, напора’, чиме се имплицира савладавање извесних препрека у процесу постизања циља. Према подацима из електронског корпуса савременог српског језика овај глагол колоцира са именицама које реферишу о: (а) циљаном усаглашавању двеју или више страна: *договор, споразум, сагласност, консензус: Претпоставка је да су супружници постигли договор* (ЕК), *Неће ући у владу јер нису постигли сагласност о кандидату за министра* (ЕК) и (б) о досегнутом циљу појединца, при чему је у именичку семантику инкорпорирана информација о агенсовом труду, и често је праћена детерминатором, којим се истиче постављени циљ (*слава, успех, ефекат, циљ; победа, погодак, гол*): *За то време постигао је светску славу* (ЕК), *Фасцинирао је слушаоце и читаоце и постигао жељени ефекат* (ЕК), *Он није једини који је постигао успех* (ЕК).

2.1.1. Резултати анкете

Колокације с глаголом *постићи* испитиване су у задацима 1, 3 и 4. Резултати показују да се семантика овог функционалног глагола врло

добро познаје, што се посебно очитује у задатку где се очекивало да се допишу именице које с њим колоцирају. Од укупно 25 именица које су студенти уписали уз дати глагол,⁵ наведено је пет неодговарајућих (1/5 од укупног броја): *награда*, *свет*, *срећа*, *образовање*, *пораз* (и *напредали, што је очигледно грешка на творбеном нивоу), при чему се именице *награда*, *срећа*, *образовање* својом семантиком приближавају очекиваним допунама глагола *постићи*, с тим што имају додатна обележја (нпр. *образовање*: конкретније: ‘циљ’, ‘труд’, ‘усмерење’; концептуализује се као ВРЕДНОСТ, БОГАТСТВО, те се везује за глагол *стећи/стицати*).

Четврти задатак пак упућује на то да није једноставно идентификовати понуђене именице које се слажу с глаголом *постићи*, што потврђују само два исправна и комплетна одговора. У осталим случајевима индикативно је следеће: именице *признање* (4), *решење* (3), *план* (1) идентификоване су као одговарајући колокати глагола *постићи*, док именице *договор* (3), *сагласност* (3), *циљ* (1) нису одређене као семантички компатибилне с датим глаголом.

Висок је степен разумевања испитиваних постојаних спојева у задатку где се очекивао преводни еквивалент на матерњем језику. У већини случајева задати спојеви *постићи договор/резултат/успех* преведени су перифразом са глаголом *osiągnąć* (*osiągnąć porozumienie, rezultat, sukces*), ређе са глаголом *dojść* (*dojść do porozumienia*). Уочене су пак и друге глаголске лексеме које се у српском језику такође могу употребити, с тим што у дати спој ипак уносе нову нијансу значења: *podpisać umowę* : *потписати договор*.

2.2. Глагол *стећи*

Примарно значење глагола *стећи*, дато у РМС-у (постати власник чега радом, настојањем), где је у првом плану конкретан ентитет као објекат поседовања (посесум), индукује даље фигуративно и метафорично значење: а. ‘постићи нешто, успети у нечему, остварити’. б. ‘задобити, заслужити’. Компоненте ‘процесуалност’, ‘рад’, ‘результативност’ инкорпориране су у

⁵ Наведене су следеће именице: *успех*, *циљ*, *слава*, *ефекат*, *резултат*, *договор*, *напредак*, *компромис*, *ниво*, *гол*.

семантику именица које колоцирају с глаголом *стећи*, али се диференцирају према следећим обележјима.

(а) Именице с обележјем [конкретно+] – објекти који су резултат ангажмана агенса маркирани су чешће обележјем [живо-]: *кућа*, *иметак*, *имање*, *новац*, док обележје [живо+] имају именице: *пријатељ*, *познаник*, које се концептуализују као вредност до које се долази трудом, настојањем, као и, иако с обележјем [конкретно-], њихови деривати: *пријатељство*, *познанство*, где је имплицирана компонента ‘реципроцитет’.

(б) Именице с обележјем [конкретно-] диференциране су с обзиром на присуство компоненте ‘процена’. (б1) У једну већу групу именица маркираних овим обележјем уврштавају се следеће: *наклоност*, *слава*, *независност*, *поверење*, *популарност*, *симпатије*, *поштовање*, *углед*. У споју са глаголом *стећи* денотира се ситуација сачињена од два актера – евалуатора који процењује да се агенсу оправдано приписује какав квалитет: *Истакавши да је захваљујући његовом великом труду и професионализму стекао углед међу својим колегама* (ЕК), *Стекао је исто тако и Силвијино поверење и убедио је да имам љубавницу у суседном селу* (ЕК). (б2) Другу групу именица карактерише одсуство компоненте ‘процена’, што искључује партиципацију другог актера (евалуатора) из денотираних ситуација. Овде се убрајају следеће именице: *самопоуздање*, *уверење*, *утисак*, *мишљење*, *навика*, когнитивно-бихејвиоралне семантике: *Стекао је нове навике и чудио се како је икад уопште могло друкчије бити* (ЕК), *Мајстор Франц је брзо стекао одређено мишљење о новом чувару* (ЕК), *Стекао сам утисак да је у питању нека врста тродимензионалне симфоније* (ЕК), *Ваљда сам од тог неуспешног пада стекао самопоуздање* (ЕК).

2.2.1. Резултати анкете

Везе именица с глаголом *стећи* (*стицати*), испитиване такође у задацима 1, 3 и 4, добро се познају, што потврђују резултати добијени у трећем задатку (дописати именице). Од укупно 15 именица које су студенти уписали уз дати глагол,⁶ наведене су само две неодговарајуће:

⁶ Наведене су следеће именице: *знање*, *новац*, *искуство*, *поверење*, *подршка*, *пријатељство*, *наклоњеност*, *слава*, *реноме*, *пријатељ*, *богатство*, *вештина*.

успех, *решење*, при чему се обе именице семантиком приближавају очекиваним допунама глагола *стећи*. У српском језику именица *успех* колоцира с глаголом *постићи*, док се именица *решење* удружује с глаголом *доћи/наћи*, чиме је денотирана ситуација која се концептуализује као крајња тачка у процесу, чији се квалитет не може мењати, дезактуализовати.

У највећем броју случајева у преводним еквивалентима задатих спојева *стећи искуство*, *стећи пријатеља*, *стећи углед* употребљени су функционални глаголи *zdobyć* и *zyskać* (пољ.) чије је значење блиско српском *стећи* и могло би се дефинисати као: ‘доћи у посед нечега својим залагањем, радом и сл.’.⁷ Премда ређи, драгоцени су они примери у којима су испитаници употребили друге глаголске лексеме јер нису очекиване/могуће у датим везама у српском језику. У два случаја уз именицу *искуство* употребљени су глаголи *zebrać* и *nabrać* (пољ.) у чији је семантички садржај укључена сема појачаног интензитета, тј. кумулативности, што имплицира да се радње означене оваквим глаголима концептуализују мултиакционално, тј. као збир радњи које се могу представити центрифугално и у правцу одоздо нагоре (Поповић 2008: 209). Тако би српски еквивалент *скупити (накупити)* захтевао парцијалне објекте с категоријом [бројиво+]. У српском језику пак комбинаторика глагола *скупити (накупити)* (пољ. *zebrać* и *nabrać*) и именице *искуство* није очекивана јер дата именица има колективно значење – означава збирно, целовито мноштво појединачних знања, што имплицира нерашчлањивост на саставне делове.

3. Закључак

Како је показало ово истраживање, семантички сродни функционални глаголи, који активирају своје компоненте тек у споју с именицом, захтевају посебну пажњу кад је у питању њихова позиција у лексичком

⁷ У пољско-српском речнику (1999) глагол *zdobyć* дефинисан је на следећи начин: 1. освојити; 2. добити, доћи до чега, изборити се за што; 3. стећи, постићи, освојити; 4. стећи, задобити, освојити; глагол *zyskać* дефинисан је: 1. зарадити, стећи (добит); добити, искористити; 2. стећи, постићи; добити; 3. придобити, приволети, привући на своју страну.

систему, што има импликације на лексикографску и педагошку праксу. Према речима З. Тополињске овакве везе (ППИ) „представљају посебну врсту реченичних јединица – непредвидљиве су у истом смислу у којем су праве лексеме, те их стога треба сваку појединачно изучавати” (Тополињска 1982: 39). Будући да представљају један високо организован, граматички изграђен део речника (уп. исто: 39), најприкладније би било предочити ову проблематику из лексикографске перспективе (ауторка сугерише да би најцелисходније било израдити један општесловенски или више двојезичних речника ППИ), при чему би требало узети у обзир горенаведена обележја која диференцирају значења глагола и номиналне компоненте. С обзиром на то да је нама у фокусу усвајање перифрастичних структура у настави српског језика као страног, закључци ће бити изложени у две целине: (а) издвајање диференцијалних црта компонената споја, које би биле основни елементи речничког чланка; (б) утврђивање основних потешкоћа при изради задатака анкете као индикатора онога што треба усвајати и како треба усвајати везане структуре, поштујући полазишта лексичког приступа М. Луиса (Lewis 2000): „Сачинити више од већ постојећег знања и то увек у контексту (нпр. постоји претпоставка да студенти знају везу *постићи циљ*, али не и *постићи договор*, *споразум*, *сагласност* и сл.)”.

(а) Табела 1: Издвајање диференцијалних црта компонената споја

	V семантичке компоненте	N диференцијална обележја		Ситуација диференцијална обележја	
		(ко)агентивност	конкретно+/-	ПЕСитуације	(дез)актуал.
Постићи	процес (‘доћи’) труд, напор, резултат → (ODet)	коагентивност договор споразум, сагласност консензус	[конкретно-] висок степен	[процена-]	[дезактуализација-]
		агентивност слава успех ефекат циљ; победа погодак гол	[конкретно-]		

Стећи	процес (‘доћи’) рад, резултат →	агентивност кућа иметак имање новац;	[конкретно+]		[дезактуализација+]
		коагентивност пријатељство познанство	[конкретно-]	[процена-]	
		наклоност слава независност поверење популарност симпатија поштовање углед	[конкретно-]	[процена+]	
		самопоуздање уверење утисак мишљење навика	[конкретно-]	[процена-]	

На основу увида у резултате анкете, може се закључити следеће.

- (1) Познавање перифраза код студената којима српски језик није матерњи а чији је језик типолошки близак српском, показало се као врло захтеван сегмент усвајања вокабулара, тј. оних бинарних лексичких јединица које функционишу као једна лексема.
- (2) Будући да су анкетирани студенти виших година студија српског језика, очекивано је да успешност у решавању задатака буде висока, с тим што ће овај степен варирати у зависности од типа задатка.
- (3) Најбољи резултати постигнути су у задатку (бр. 3) у којем се очекивало да се уз дати глагол наведу компатибилне именице, што се може објаснити претпоставком да у менталном лексикону студената постоје похрањени спојеви који се разумеју као једна лексичка јединица. Испитаници су заправо наводили само до тада усвојене спојеве.
- (4) Мање успешно испитаници су давали одговоре у задацима (бр. 2 и 4) у којима се проверавала валидна комбинаторика понуђених глагола и именица. Ово би се могло објаснити тиме што су понуђене именице уз дате глаголе семантички сродне, често

диференциране само једним обележјем. Наведено је индикатор тога на који начин треба усвајати овакве спојеве, тј. путоказ наставницима да треба узети у обзир горенаведена диференцијална семантичка обележја.

- (5) Овакво непознавање диференцијалних црта вербалне и невербалне компоненте бинарних спојева одражава се и на способност давања прецизног преводног еквивалента, што се захтевало у првом задатку анкете. Један мањи број одговора упућује на то да се добијени спој разликује од очекиваног у незнатној мери, али довољној да га диференцира на семантичком, функционалностилском и прагматичком плану (*постити споразум : потписати споразум*).

ЛИТЕРАТУРА

- Ајџановић, Јелена (2007). Лексичко-граматичка перифраза модалних глагола (синхроно-дијахрони план). *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 37/1: 127–137.
- Ајџановић, Јелена (2016). Модални глаголи и њихови перифразни еквиваленти у настави српског језика као страног. *Српски као страни језик у теорији и пракси*. III: 51–61.
- Алановић, Миливој (2013). Типични структурно-семантички модели перифраза са глаголима просторно-мобилних односа. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LVI/2: 39–59.
- Бјелаковић, Исидора (2007). Декомпоновање предиката у новинским и административним текстовима 19. и 20. века (смена модела). *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 36/1: 341–357.
- Војновић, Јелена (2007). Семантички разлози смене појединих декомпонованих конструкција у новинским и административним текстовима 19. и 20. века. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 36/1: 325–341.
- Ивић, Милка (1980). Још о декомпонованом предикату. *Јужнословенски филолог*. 44: 1–5.
- Керкез, Драгана (1997). Глаголски конституент перифрастичних предикатских конструкција (у српском и руском језику). *Српски језик*. 1–2: 303–310.
- Керкез, Драгана (1998). Номинални конституент перифрастичних предикатских конструкција. *Славистика*. II: 93–98.
- Лазивић-Коњик, Ивана (2006). Структура, функција и лексикографска обрада перифрастичних предиката. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIX/1: 219–304.

- Петровић, Владислава (1988). О перифрастичном предикату са глаголом *чинити* у Његошевом језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 18/2: 507–513.
- Пипер, Предраг (1999). Аналитички глаголски изрази и декомпоновани предикати типа ‘изразити захвалност’. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLII: 37–43.
- Пољско-српски речник. Słownik polsko-serbski*. Београд: Српска академија наука и уметности. Одбор за израду чешко-српског и пољско-српског речника – Завод за уџбенике и наставна средства.
- Поповић, Људмила (2008). *Језичка слика стварности: когнитивни аспект, контрастивне анализе*. Београд: Филолошки факултет.
- Радовановић, Милорад (1977). Декомпоновање предиката. На примерима из српскохрватског језика. *Јужнословенски филолог*. 33: 53–80.
- Речник српскохрватскога књижевног језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Танасић, Срето (1995). Декомпоновање глагола и структура просте реченице. *Јужнословенски филолог*. 51: 157–166.
- Тополињска, Зузана (1982). *Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама*. *Јужнословенски филолог*. 38: 35–50.
- Штрбац, Гордана (2010). Глаголске перифразе са значењем комуникативних делатности. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. LIII/2: 77–88.

*

- Apresjan, Jurij (2009). The Theory of Lexical Functions: An Update. In: *Proceedings of the Fourth International Conference on Meaning-Text Theory*. (eds. D. Beck, K. Gerdes, J. Milićević & A. Polguère). Montréal: OLST: 1–13.
- Dražić, Jasmina (2014). Glagol *imati* kao konstituent glagolske perifrize u srpskom jeziku. *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*. III: 749–758.
- Grimshaw, Jane and Armin Mester (1988). Light Verbs and θ -Marking. *Linguistic Inquiry*. 19/2: 205–232.
- Kotsyba, Natalia (2007). *Semantics of light verbs in lexicographical presentation*. In: *Proceedings of the international conference ‘Modern Problems of Lexicography’ held in Grodno, Belarus, 19-21 October 2007*. Retrieved from: http://http://domeczek.pl/~natko/papers/nk_GrodnoX07.pdf
- Lewis, Michael (ed) (2000). *Teaching collocation. Further Developments in the Lexical Approach*. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Norvig, Peter and George Lakoff (1987). *A study in lexical network theory*. *BLS* 13: 195–205.

Sinclair, John (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
 Wierzbicka, Anna (1982). Why can you 'have a drink' when you can't *have an eat?.
Language. 58/4: 753–799.

Jasmina Dražić i Jelena Ajdžanović

ACQUIRING PERIPHRASTIC CONSTRUCTIONS IN SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

SUMMARY

Periphrastic predicative expressions present a special type of sentential units which usually do not coincide on a cross-language level either by their contents or their form (e.g. Serbian *noćmuhu dogovor*: Polish *dojść do porozumienia* : English *to reach an agreement*), which makes their acquisition difficult for students of Serbian as a foreign language. Therefore, one of the main tasks of the theorists and practitioners in the domain of foreign language teaching is the identification of such structures, as well as the explanation of their meaning according to the semantics of the noun as the semantic focus of the phrase. The aim of this paper is to explore, by using two verbs – *acquire* and *reach* the following phenomena: (a) the selection of verbal lexemes and their complements, (b) the proposal for a presentation of such pairs in teaching Serbian as a foreign language and (c) an outline of their lexicographical treatment.

KEYWORDS: nominal and verbal component, periphrastic constructions, Serbian as a foreign language.

Др Јасмина Дражић
 Одсек за српски језик и лингвистику
 Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
 Србија
jasmina@ff.uns.ac.rs

Др Јелена Ајдžановић
 Одсек за српски језик и лингвистику
 Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
 Србија
jelena.ajdzanovic@ff.uns.ac.rs

СТАВОВИ О УПОТРЕБИ ПИСАМА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ШАБАЦ¹

САЖЕТАК

У овом раду анализирају се ставови грађана општине Шабац о употреби ћириличног и латиничког писма. Циљ истраживања јесте да се укаже на ставове у вези са службеном и неслужбеном употребом два писма у савременом српском језику. Истраживање се спроводи на основу анонимне анкете, а добијени резултати треба да покажу да ли се предност у употреби даје једном од писама и који су параметри који утичу на избор писма.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: употреба писма, ћирилично писмо, латиничко писмо, социалингвистика.

1. Уводне напомене

Писмо, према Бугарском можемо дефинисати као „систем комуникације међу људима путем конвенционалних видљивих знакова нарочито језичких“ (Бугарски 1997: 9–10). Сам термин писмо означава: посебан систем писања (нпр. хијероглифско или алфабетско писмо), облике писања прилагођене појединим језицима (нпр. руска ћирилица или чешка латиница), а, такође, може имати и низ метафоричких или специјализованих значења (нпр. писмо долине Инда, калиграфско, курзивно, Морзеово, женско писмо) (Бугарски 1997: 10–11).

Употреба језика и писма припада и домену језичке политике. Према Милану Шипки, језичка политика је „теоријски фундирана, смишљена и

---

¹ Овај рад настао је као резултат истраживања које је рађено у оквиру курса *Општа лингвистика 1: Појмовник и систематизације* на основним студијама на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду под руководством проф. др Наташе Киш.

институционализована делатност којој је сврха (1) да се, у складу са идеолошким опредељењима и усвојеном општом политиком, прокламовањем начела, утврђивањем конкретних ставова и доношењем меродавних одлука, регулише јавна употреба језика (тачније језика и језичких варијетета) у одређеној друштвеној заједници, односно појединим областима друштвеног живота: администрацији, медијима, судству, школству, војним формацијама и другде), и (2) да се подстакну, начелно усмере и конкретним мерама подрже процеси језичког планирања и језичке стандардизације како би се језик људског колектива коме служи изградио и развио као ефикасан инструмент јавне комуникације и стваралаштва и тако успешно решили проблеми његовог функционисања” (Шипка 2006: 21). У Републици Србији употреба језика и писма прописана у *Уставу Републике Србије* и *Закону о службеној употреби језика и писма* као највишим правним актима, а прецизирана је посебним законима и правилницима као што је, на пример, *Правилник о саобраћајној сигнализацији*, где је прописана употреба писма у саобраћајној сигнализацији.

Веома је важно дефинисати службену и неслужбену, односно јавну употребу језика и направити разлику између њих. Према Бугарском, граница између неслужбене, али јавне и службене употребе језика није лако одредљива и варира зависно од административног устројства, традиција и политичке оријентације дате државе, али се генерално може рећи да је службена употреба онај нарочито важни и меродавни сегмент јавне употребе који на неки начин носи државни печат. То су, пре свега, званични документи државе и њених органа, као и парламентарних институција у администрацији, образовању, судству, медијима и др. Насупрот томе, приватна штампа, предавања, позоришне представе, филмови итд. припадају јавној, али неслужбеној употреби – баш као, на пример, и цедуља са поруком „Одмах се враћам” коју је власник какве радње истакао на вратима (Бугарски 2005: 85).

У Републици Србији *Уставом* је прописано ћирилично писмо, као писмо у службеној употреби, док се латиничко писмо користи у јавној употреби и није прописано *Уставом* као службено. *Законом о службеној употреби језика и писма* („Сл. гласник РС”, БР. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.) у члановима 3, 4 и 5 прецизирана је службена употреба ћириличног писма. Према члану 3, службеном употребом писма, у нашем случају ћириличног, сматра се употреба писма у: 1) усменом и писменом општењу органа и организација међусобно, као и са странкама, односно грађанима; 2) вођењу поступка за остваривање и заштиту права,

дужности и одговорности грађана; 3) вођењу прописаних евиденција од стране општинских органа и организација које врше јавна овлашћења на територији општине (у даљем тексту: евиденције); 4) издавању јавних исправа, као и других исправа које су од интереса за остваривање законом утврђених права грађана; 5) остваривању права, дужности и одговорности радника из рада или по основу рада.

Службеном употребом језика и писама сматра се и употреба језика и писама при: исписивању назива места и других географских назива, назива тргова и улица, назива органа, организација и фирми, објављивању јавних позива, обавештења и упозорења за јавност, као и при исписивању других јавних натписа. Према члановима 4 и 5, *Закона о службеној употреби језика и писма* („Сл. гласник РС”, БР. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.) прописана је употреба ћириличног и латиничког писма у следећим ситуацијама: 1) Орган, организација и др. субјект може свој натпис да испише, поред ћириличног, и латиничким писмом; 2) саобраћајни знаци и путни правци на међународним и магистралним путевима, називи места и други географски називи исписују се ћириличким и латиничким писмом; 3) саобраћајни знаци и путни правци на другим путевима, називи улица и тргова и други јавни натписи, могу се, поред ћириличног, исписати и латиничким писмом.

Законом о службеној употреби језика и писма („Сл. гласник РС”, БР. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.) прописана је и службена употреба латиничног писма, и то према члановима 11, 19 и 20 овог закона, на следећи начин: 1) Јединица локалне самоуправе ће обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва, најкасније у року од 90 дана од дана утврђивања законом прописаних услова; 2) На подручјима на којима су у службеној употреби и језици националних мањина, називи места и други географски називи, називи улица и тргова, називи органа и организација, саобраћајни знаци, обавештења и упозорења за јавност и други јавни натписи исписују се и на језицима националних мањина; 3) Фирма предузећа, установе и другог правног лица исписује се на српском језику и на језику националних мањина који је у службеној употреби у општини у којој је седиште тог субјекта.

2. Циљеви и методологија рада

У овом истраживању бавићемо се писмом као обликом писања прилагођеном одређеном језику, у овом случају српском. Предмет истраживања јесте употреба два писма, ћириличног и латиничког. „Ћирилица је, по важности, прво и основно српско писмо. Она у српској традицији има и неоспорну симболичку функцију и зато је оправдана њена фаворизација у службеној, јавној, просветној и културној делатности” (Пешикан – Јерковић – Пижурица 2010: 15). Латиничко писмо у нашој средини има готово једновековну традицију условљену српско-хрватским језичким заједништвом из којег је настало богато српско наслеђе штампано латиницом (Пешикан – Јерковић – Пижурица 2010: 15).

Основни задаци рада јесу да се укаже на неке тенденције у избору једног или оба писма у различитим доменима употребе, односно у различитим формалним и неформалним ситуацијама, као и да се утврде неки од параметара који утичу на избор писма код становника општине Шабац. Важно је напоменути да је прво емпиријско истраживање у вези са употребом два писма урађено на Одсеку за српски језик и лингвистику у Новом Саду. Ради се о истраживању чији су резултати представљени у радовима Иване Антонић и Свенке Савић: *Писма у употреби* (Антонић – Савић 1987),² *Употреба ћирилице и латинице у основним и средњим школама у Новом Саду* (Антонић 1987), *Употреба писма у приватним видовима комуникације (Резултати пилот истраживања у основним и средњим школама у СР Србији)* (Антонић 1989). Ово истраживање је потом покренуло бројне расправе о овој теми које до данас трају.

Циљ овог рада јесте да се на примеру ставова испитаника са територије општине Шабац покаже којем се писму даје предност у службеној и несљужбеној јавној и приватној употреби и укаже на одређене тенденције у овој области.

Ставови о употреби писма прикупљани су помоћу анонимне анкете. Укупан број испитаника био је 300, при том су равномерно заступљени припадници и женског и мушког пола. Као један од параметара у анализи

² Поред наведеног рада парцијални резултати излагани су и у: Антонић – Савић 1987; Savić – Antonić 1987; Антонић 1988; Antonić 1989; а целокупни резултати представљени су у Антонић 1989.

узета је у обзир стручна спрема, односно степен образовања испитаника. Највећи број испитаника 153 (51%) припада групи са средњим образовањем, високу стручну спрему има 135 (45%), док само основно образовање има 12 (4%) испитаника.

Анкета садржи три дела. Први део чине питања политомног типа, тј. питања са вишеструким избором и она се односе на стручну спрему, старост и пол. Други део садржи 14 питања такође са вишеструким избором. Три питања из ове групе су отвореног типа и у њима се очекује краћи писани одговор. У трећем делу анкете испитаници су процењивали степен свог слагања или неслагања са 17 понуђених тврдњи. Понуђени одговори на тврдње одговарају Ликертовој петостепеној скали ставова. Анкета је спровођена лицем у лице и онлајн путем, тако што је била прослеђена одређеним групама људи путем друштвених мрежа и различитих комуникационих програма (вајбер, фејсбук месенџер, ватсап и сл). Метод обраде података је статистичка обрада података са фреквенцијом понуђених одговора изражених у процентима.

Најпре су испитаници одговарали на питања груписана према три основна проблема, тј. три основне теме:

- 1) свакодневна употреба писма;
- 2) утицај нових технологија на избор писма;
- 3) ставови о употреби два писма.

Занимало нас је које писмо у свакодневној писаној комуникацији наши испитаници чешће користе. Други круг питања односи се на утицај нових технологија, пре свега савремених начина комуникације на избор и употребу писма. На основу питања из треће групе желели смо да укажемо на симболичку вредност два писма за појединце, али и колектив.

Други део истраживања обухвата 17 понуђених тврдњи у вези са којима су испитаници изражавали степен свог слагања заокруживањем једног од понуђених одговора: 1 – Уопште се не слажем; 2 – Не слажем се; 3 – Свеједно ми је; 4 – Слажем се; 5 – У потпуности се слажем.

3. Резултати и анализа

На самом почетку треба дефинисати појам ставова о језику. Према Бугарском, ако генерални појам ставова у социјалнопсихолошком смислу

подразумева опште и сразмерно трајне диспозиције да се на нешто реагује доследно повољно или неповољно, на афективном, когнитивном или акционом плану, онда се ставови према језику могу одредити као одговарајуће вредносне реакције на различите језике и језичке варијетете, а преко њих најчешће и на њихове говорне представнике (Бугарски 1996:103). Такође, одражавајући сложеност и динамику друштвеног живота неке заједнице, ставови према језику који у њој постоје испуњавају више функција: да помогну у когнитивном организовању и представљању друштвеног света у којем живе њени чланови, водећи рачуна и о ширим системима вредности; да допринесу утврђивању сопственог групног идентитета насупротив другим групама; да олакшају постизање жељених циљева; да прикрију властите слабости; да изазову подозрење према другима, итд. (Бугарски 1996:103). Одлучили смо се да у овом истраживању покушамо да на примеру ставова испитаника са територије општине Шабац уочимо да ли постоји формиран позитивни или негативни однос према употреби ћириличног или латиничког писма, што може имати важности у креирању језичке политике.

Најпре је посматрана свакодневна употреба писма. Намера нам је била да видимо које ће од два писма, ћирилично или латиничко, бити у употреби у одређеним животним ситуацијама (нпр. потписивање, попуњавање налога за уплату и сл.). Следе питања која су испитаницима постављена као и одговори које смо добили изражени у процентима.³

- *Којим писмом свакодневно пишете?*

Ћириличким писмом: 52%; Латиничким писмом: 26%; Оба подједнако: 22%

- *Којим писмом се служите када попуњавате налог за уплату?*

Ћириличким писмом: 71%; Латиничким писмом: 29%

- *Којим писмом се потписујете?*

Ћириличким писмом: 81%; Латиничким писмом: 19%

---

³ На исти начин биће представљена питања и резултати до којих смо дошли у првом делу истраживања.

Затим смо желели да утврдимо колики је утицај нових комуникацијских технологија на избор писма. Када се говори о савременим системима комуникације, конкретно се мисли на утицај, пре свега, друштвених мрежа на интернету, као и на употребу мобилних телефона помоћу којих се може комуницирати путем СМС порука.

- Којим писмом се служите када пишете СМС поруку?

Ћириличким писмом 12%; Латиничким писмом: 88%

На питање „Зашто?“, испитаници су најчешће наводили да се опредељују за латиницу првенствено због нужности подешавања телефона и тастатуре ако се бира ћирилица, али и да то раде из навике коју су стекли пре него што је употреба ћирилице била могућа у овим ситуацијама.

- Којим писмом се служите на друштвеним мрежама?

Ћириличким писмом: 14%; Латиничким писмом: 86%

- Да ли сте знали да на друштвеним мрежама, попут латиничног, можете користити и ћирилично писмо?

Да: 84%; Не: 16%

- Уколико је одговор на претходно питање Да, шта утиче на Ваш избор?

Најчешћи одговори на ово питање били су: комуникација са странцима, навика и потреба да се посебно подешава телефон и тастатура ако се бира ћирилица.

На основу треће групе питања желели смо да утврдимо да ли испитаници примећују писмо на којем је нешто написано, што би био могући показатељ важности писма, тј. његове симболичке вредности за испитанике.

- Којим писмом су исписане таблице на превозним средствима?

Ћириличким писмом: 5%; Латиничким писмом: 79%; На оба писма: 10%; Нисам сигуран/на: 6%

- Којим писмом су исписани саобраћајни знаци „обавештења“?

Ћириличким писмом: 18%; Латиничким писмом: 28%; На оба писма: 25%; Нисам сигуран/на: 29%

- Којим писмом су исписане табле са називима насељених места?

Ћириличким писмом: 32%; Латиничким писмом: 6%; На оба писма: 56%;
Нисам сигуран/на: 6%

- Којим писмом су исписане табле са називима образовних институција?

Ћириличким писмом: 50%; Латиничким писмом: 6%; На оба писма: 29%;
Нисам сигуран/на: 15%

Други део анкете представљају тврдње, а наши испитаници, као што је већ речено, исказивали су своје мишљење у вези са њима. На основу степена слагања, покушали смо да уочимо саме ставове који су код испитаника формирану у вези са избором писма.

- Премало пажње се посвећује ћириличком писму.

У потпуности се слажем: 40%	Слажем се: 32%
Свеједно ми је: 17%	
Уопште се не слажем: 4%	Не слажем се: 7%

- Коришћење оба писма доноси више штете него користи.

У потпуности се слажем: 7%	Слажем се: 7%
Свеједно ми је: 29%	
Уопште се не слажем: 36%	Не слажем се: 21%

- Латиничко писмо треба да постане службено писмо у Србији.

У потпуности се слажем: 10%	Слажем се: 4%
Свеједно ми је: 20%	
Уопште се не слажем: 47%	Не слажем се: 19%

- Латиничко писмо попут ћириличног представља културно благо ове земље и треба га једнако поштовати и користити као ћирилично.

У потпуности се слажем: 27%	Слажем се: 19%
Свеједно ми је: 27%	
Уопште се не слажем: 9%	Не слажем се: 18%

- *Предност учења латиничког писма у школама је лакше споразумевање са странцима током живота.*

У потпуности се слажем: 42%

Слажем се: 25%

Свеједно ми је: 16%

Уопште се не слажем: 9%

Не слажем се: 8%

- *Саобраћајни знаци обавештења треба да буду исписани на оба писма због лакшег сналажења туриста.*

У потпуности се слажем: 55%

Слажем се: 27%

Свеједно ми је: 10%

Уопште се не слажем: 5%

Не слажем се: 3%

- *Уколико бисмо латиничко писмо избадили из јавне употребе, употреба ћириличног писма би се драстично повећала.*

У потпуности се слажем: 29%

Слажем се: 27%

Свеједно ми је: 19%

Уопште се не слажем: 6%

Не слажем се: 19%

- *Употреба ћириличног писма у образовним институцијама би подстакла ученике/студенте да више негују свој језик и писмо.*

У потпуности се слажем: 36%

Слажем се: 33%

Свеједно ми је: 18%

Уопште се не слажем: 6%

Не слажем се: 7%

- *Коришћење ћириличног писма на друштвеним мрежама помогло би промоцију наше културе код странаца.*

У потпуности се слажем: 32%

Слажем се: 27%

Свеједно ми је: 21%

Уопште се не слажем: 11%

Не слажем се: 9%

- *Табле са натписима улица треба да буду само на ћириличком писму да би подстакла странце да га науче.*

У потпуности се слажем: 18%

Слажем се: 10%

Свеједно ми је: 22%

Уопште се не слажем: 21%

Не слажем се: 29%

- *Ћирилично писмо ће временом изгубити на својој вредности и престати да се користи у потпуности.*

У потпуности се слажем: 23%

Слажем се: 27%

Свеједно ми је: 14%

Уопште се не слажем: 13%

Не слажем се: 23%

- *Регистарске таблице на аутомобилима би требале да буду на ћириличком писму.*

У потпуности се слажем: 28%

Слажем се: 10%

Свеједно ми је: 27%

Уопште се не слажем: 19%

Не слажем се: 16%

- *Коришћење латиничког писма при куцању СМС порука је практичније него коришћење ћириличног писма.*

У потпуности се слажем: 37%

Слажем се: 28%

Свеједно ми је: 15%

Уопште се не слажем: 8%

Не слажем се: 12%

- *Друштвене мреже дају предност латиничком писму у односу на ћирилично.*

У потпуности се слажем: 52%

Слажем се: 32%

Свеједно ми је: 8%

Уопште се не слажем: 3%

Не слажем се: 5%

- *У образовним институцијама треба да се користи и латиничко писмо због страних држављана који их похађају.*

У потпуности се слажем: 39%

Слажем се: 23%

Свеједно ми је: 18%

Уопште се не слажем: 11%

Не слажем се: 9%

- *Латиничко писмо ће временом изгубити на вредности.*

У потпуности се слажем: 9%

Слажем се: 3%

Свеједно ми је: 18%

Уопште се не слажем: 44%

Не слажем се: 26%

- *Латиничком писму треба дати предност у односу на ћирилично.*

У потпуности се слажем: 6%

Слажем се: 0%

Свеједно ми је: 17%

Уопште се не слажем: 56%

Не слажем се: 21%

4. Закључак

На основу анализе може се закључити да је употреба два писма у Шапцу веома распрострањена и општеприхваћена. У неким доменима живота може се, међутим, уочити да је употреба једног писма доминантнија у односу на друго.

Анализа прве групе питања упућује на закључак да је употреба ћириличног писма доминантнија у односу на латиничко у неким формалним ситуацијама као што су потписивање, попуњавање налога за уплату и сл. Истраживање показује да савремени начини комуникације, мисли се пре свега на комуникацију путем интернета и мобилних телефона, имају велики утицај на избор писма. На основу анализе резултата анкете уочава се да је латиничко писмо доминантније у односу на ћирилично при комуникацији путем друштвених мрежа и СМС порука. Анкета показује да највећи утицај на избор писма има унапред дефинисана латинична тастатура као иницијална на телефонима, као и навика испитаника, формирана пре него што је употреба ћирилице у овим доменима била могућа. Ови чиниоци утичу на знатно чешћу употребу латиничког писма када се ради о комуникацији путем СМС порука (88% испитаника) и комуникацији путем друштвених мрежа (86% испитаника). Иако велики број испитаника (84%) зна да попут латиничког писма, постоји могућност коришћења и ћириличног писма, они се из наведених разлога, али и због комуникације са странцима на енглеском, шпанском или француском језику, махом опредељују за латиницу. Надаље, истраживање показује да испитаници нису у потпуности упознати са доменима службене употребе писма у нашој земљи, као и да не придају много пажње томе које се писмо у различитим ситуацијама користи. На овакав закључак упућују одговори у вези са већином питања из треће групе. Тако је, на пример, тек 10% испитаника дало тачан одговор на питање којим писмом су исписане таблице на превозним средствима. Према члану 27 *Правилника о регистрацији моторних и прикључних возила*, таблице на превозним средствима исписане су на оба писма, јер поред латиничког

натписа који заузима већи део, оне садрже и ћириличка слова којима се означава регистарско подручје. Највећу подељеност испитаника можемо видети на примеру питања којим писмом су исписани саобраћајни знаци „обавештења”. Да су ови знаци писани ћириличким писмом, мисли 18%, а латиничким писмом 28% испитаника, док је њих 29% одговорило да нису сигурни. Само 25% испитаника као одговор изабрало је оба писма, што је, према члану 11 *Правилника о саобраћајној сигнализацији*, тачан одговор. Такође, према истом члану прописана је употреба оба писма када говоримо о таблама са називима насељених места. Резултати наше анкете показују да је 56% испитаника дало тачан одговор, али је значајно велики број испитаника (32%) као одговор изабрало ћирилично писмо, што се може сматрати погрешним одговором. На основу првог дела анкете уочава се постојање ставова испитаника да у одређеним сегментима живота употреба латиничког писма има предност у односу на ћирилицу, али у другом делу истраживања, када су се изјашњавали у вези са експлицитно исказаним тврдњама у вези са употребом писма, ситуација је донекле другачија.

Висок проценат испитаника забринут је за судбину ћирилице. Чак 72% сматра да се у савременом друштву не посвећује довољно пажње неговању и очувању ћирилице, а 50% сматра да ће временом чак изаћи из употребе. Упркос томе, резултати анализе анкете показују да велики број испитаника подржава јавну и приватну употребу латиничког писма. С друге стране, 66% испитаника не слаже са тим да латиничко писмо добије статус другог службеног писма.

Спроведено истраживање указује на став да у нашем друштву важно место имају оба писма. Ћирилично писмо испитаници схватају као важан део традиције и културе који треба неговати, али исто тако сматрају да латиничко писмо има значајну улогу у савременим свету, у међунационалној комуникацији и у савременим комуникацијским системима. Тако, на пример, 67% испитаника сматра да је предност учење латиничког писма у школама због могућности споразумевања са странцима током живота, као и став 57% испитаника о корисности употребе оба писма, док само 14% испитаника сматра да то говорницима српског језика не иде у прилог. Такође, са тврдњом да латиничко писмо представља културно благо ове земље и да је треба поштовати као и ћирилично слаже се 46% испитаника. Ипак, мора се узети у обзир и чињеница да се 27% учесника у нашем истраживању није сложило са тим.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана (1987). Употреба ћирилице и латинице у основним и средњим школама у Новом Саду. *Прилози о проучавању језика*, 23: 129–151.
- Антонић, Ивана, Савић Свенка (1987). Писма у употреби. *Књижевност и језик*. 3–4: 183–201.
- Антонић, Ивана (1988). Употреба писама у приватним видовима комуникације (Резултати пилот истраживања у основним и средњим школама у СР Србији). Реферат на XII конгресу Савеза славистичких друштава Југославије, Нови Сад.
- Антонић, Ивана (1989). Употреба писама у приватним видовима комуникације (Резултати пилот истраживања у основним и средњим школама у СР Србији). *Свеске* (Сарајево: Институт за проучавање националних односа). 26–27: 327–346.
- Бугарски, Ранко (1996). *Језик у друштву*. Београд: Чигоја штампа.
- Бугарски, Ранко (1997). *Писмо*. Београд: Чигоја штампа.
- Бугарски, Ранко (2005). *Језик и култура*. Београд: Чигоја штампа.
- Закон о службеној употреби језика и писама* („Сл. гласник РС“, БР. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.)
- Пешикан, Митар, Јован Јерковић, Мато Пижурица (2010). *Правопис српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Правилник о саобраћајној сигнализацији* („Службени гласник РС“, број 85/17)
- Устав Р. Србије* <http://sllistbeograd.rs/documents/ustav_republike_srbije_cyr.pdf>
- Шипка, Милан (2006). *Језик и политика*. Београд: Београдска књига

*

- Antonić, Ivana (1989). *The Usage of Two Alphabets in Private Communication*. Inter-University Centre (IUC) of postgraduate studies, Dubrovnik, course "Cognitive Linguistics", Jun 19 to 30, 1989.
- Savić, Svenka, Ivana Antonić (1987). *Use of Cyrillic and Latin Alphabets*. The Second International Congress of Applied Psycholinguistics, Section Literacy, Kassel, July 27 to 30, 1987.

Srdan Đurić

VIEWS OF THE USE LETTERS IN THE MUNICIPALITY SABAC

SUMMARY

The paper analyses the attitudes of citizens of Sabac municipality towards the use of Cyrillic and Latin alphabet. The aim of the research is to determine the attitudes towards the official and unofficial use of the two letters in modern Serbian language. The research is being conducted based on an anonymous survey. The results should show whether one letter has the advantage over the another one as well as what are the parameters that effect the choice of the letter use.

KEYWORDS: letter use, Cyrillic script, Latin script, sociolinguistics.

Срђан Ђурић

Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

Србија

srdjandjuric2@gmail.com

ПРЕНОШЕЊЕ АКЦЕНТА НА ПРОКЛИТИКУ У ГОВОРУ СЕЛА БАТКУША КОД ШАМЦА¹

САЖЕТАК

У раду се анализира преношење акцента на проклитику у селу Баткуша, чији говор припада сјевероисточном подручју херцеговачко-крајишког дијалекта. Истраживањем је обухваћено преношење акцента на проклитику са свих врста ријечи које учествују у овом процесу, а ова је појава кроз анализу посматрана према врстама ријечи и према типу преношења. Циљ овог рада јесте да покаже колико је преношење акцента на проклитику у говору села Баткуша жива појава, у којим категоријама се јавља и у којој мјери, има ли тенденције напуштања ове појаве, који лингвистички и екстралингвистички фактори утичу на њену досљедност, те каква је она у односу на ситуацију у сусједним и удаљенијим српским говорима. Анализа показује да је стање у говору Баткуше, када су у питању интензитет преношења акцента на проклитику и категорије у којим се оно врши, у знатној мјери блиско приликама које су познате већини говора херцеговачко-крајишког дијалекта.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: дијалектологија, преношење акцента на проклитику, херцеговачко-крајишки дијалекат, посавски говорни тип.

1. Увод

У раду је приказано преношење акцента на проклитику у говору села Баткуша, које припада општини Шамац у Републици Српској. Село је смјештено у Босанској Посавини, 14 км југоисточно од Шамца и 17 км југозападно од Орашја, поред кога је П. Ивић (2001: 176) повукао границу

---

¹ Рад представља скраћену и прилагођену верзију мастерског рада одбрањеног 2019. године на Филозофском факултету у Новом Саду.

херцеговачко-крајишког дијалекта. У Орашју је и државна граница између Републике Српске и Републике Хрватске.

Говор Баткуше припада сјевероисточном огранку херцеговачко-крајишког дијалекта са ијекавско-јекавском замјеном јата (в. дијалектолошку карту у Ивић 2001). Припада новоштокавским говорима који познају четири акцента и постакценатску дужину, као и стандардни српски језик.²

Грађа за овај рад сакупљана је 2014. године. Испитано је шесторо информатора – четири жене (И1, И3, И4, И5) и два мушкарца (И2, И6), различитог, али ниског нивоа писмености. Информатори су припадници средње и старије генерације (И1 – 1932. годиште; И2 – 1956; И3 – 1944; И4 – 1949; И5 – 1937; И6 – 1947). Корпус је сачињен на основу трију аудио-записа у трајању: И1, И2 – 74' 4"; И3, И4, И5 – 46' 40"; И6 – 78' 51". Ниједан информатор нема потешкоће приликом артикулације гласова. Информатори најчешће говоре о свакодневним обавезама, међуљудским односима, рату, болести, смрти, пословима у домаћинству, у пољу и око стокe, те осталим темама које их преокупирају.

Ауторка није говорник овог говорног типа. Од рођења је, поред бањалучког, слушала говоре Жупе, Лијевча поља и Поткозарја. Разлог избора говора из ове групе јесте то што су српски посавски говори донедавно мање истраживани од других говора херцеговачко-крајишког дијалекта. Први обимнији приказ говорних особина становништва ових простора дали су Д. Вујичић, Д. Брозовић, А. Пецо и Ј. Баотић у заједничком извјештају *Говори сјеверне и сјевероисточне Босне* (1985). Преношење акцента на проклитику тамо је обрађено, и то спорадично, уз

² У грађи за овај рад примијећена је дјелимична или потпуна редукција постакценатских дужина у генитиву и инструменталу једнине именица женског рода (*од ја̀бѡкѣ, (х)ра̀нѣ, књѝшцѡм*), у генитиву множине именица женског и мушког рода (*сестѡра̀, синѡва*), код придјева одређеног вида (*дѝија̀ ба̀ба, хр̀ва̀цко мјѣсто*), у компаративу и суперлативу придјева (*потрѣ̀бније, стрѡ̀гије, на̀јва̀жније*), код редних бројева (*др̀уго, пр̀во, трѣ̀ћи*), код глагола у презенту (*др̀жѡш, жѝви, ѡдѣ̀, пѝшѡ*), перфекту, тамо гдје је дошло до сажимања вокала (*рѣ̀кѡ, свѝро*), аористу (*нѣ̀ пошѡ*). Овој појави, која није својствена већини говора херцеговачко-крајишког дијалекта, ауторка ће посветити пажњу другом приликом.

акценте појединачних врста ријечи, тако да је тешко добити општу слику. Поред тога, с обзиром на касније провјере које су показале грешке теренских истраживача, ове налазе треба узимати са озбиљном резервом (Козомара 2016: 603–604). Нешто систематичнија истраживања овог говорног комплекса започета су почетком овог вијека. М. Драгичевић (2002; 2004) писао је о говору требавских Срба, затим о говору села Бранешци код Челинца (2003), Бање Врућице крај Теслића (2007), села Кремне код Прњавора (2008), трију насеља у околини Дервенте (2010; 2011). О различитим језичким нивоима говора сјеверног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта писали су и С. Танасић (2000; 2004а; 2004б; 2006; 2007; 2009), Д. Козомара (2003), Д. Црњак (2006; 2007; 2009а; 2009б; 2011), С. Цукут (2013). Међу описима ових говора у новије вријеме посебно се истиче рад *Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Украине* (Козомара 2016), утемељен на грађи из 28 истражених пунктова српских говора на подручју општина Србац, Прњавор, Дервента и Босански Брод.

У раду се анализира акценатски вид проклизе у говору аутохтоних становника Баткуше. Рађена је потпуна ексцерпција грађе у транскрипту. Примјери преношења акцента на проклитику, као и одступања од ове појаве, разврстани су по морфолошком критеријуму, односно по врсти којој акценатогена ријеч припада. Унутар основне подјеле, примјери су даље класификовани према типу преношења (старо, ново) и врсти проклитике, а навођени су азбучним редом.

Почетак интересовања лингвиста за преношење акцента на проклитику старијег је датума. М. Решетар у свом дјелу *Die serbocroatische Betonung* (1900) обрадио је, на основу њему доступног материјала, преношење акцента са свих врста ријечи које учествују у овом процесу. Ћ. Даничић (1925) анализирао је преношење акцента са именица. Дијахроно објашњење ове појаве дали су А. Пецо (1971) и А. Белић (1999). А. Пецо приказао је акценатске промјене које су претходиле стању у стандардном језику, наводећи и примјере преношења акцента на проклитику. Приликом истраживања ове теме незаобилазна је студија Б. Николића (1970), у којој је обрађен акценатски вид проклизе са свих врста ријечи. У новије вријеме све је више извјештаја посвећених овој теми. Д. Зец (2000) писала је о преношењу акцента са замјеница на везнике *и* и *ни* под утицајем реченичног фокуса у београдском говору. З. Симић (2004) испитивао је

преношење акцента на проклитику у говору Гласинца, Д. Радовановић (2007) у говору Ваљевске Колубаре, Ж. Бошњаковић (2009) у говору Новог Сада, М. Петровић Савић (2012) у говору Рађевине, Ј. Лукић (2017) у говору села Винска, С. Цукут (2017) у говору околине Шипова. Многи радови о појединачним говорима садрже бар опште напомене о овој теми (Пецо 1957; Николић 1966; Петровић 1973; Симић, М. 1978; Ђукановић 1983; Ивић и др. 1994; Далмација 1997; Козомара 2016 итд.).

Циљ овог рада је да покаже колико је преношење акцента на проклитику у говору села Баткуша жива појава, у којим категоријама се јавља и у којој мјери, има ли тенденције напуштања ове појаве, који лингвистички и екстралингвистички фактори (в. т. 2.3.) утичу на досљедност ове појаве, те каква је она у односу на ситуацију у сусједним говорима и удаљенијим српским говорима.

2. Теоријски оквир

2.1. Акценатски систем српског језика

Савремени стандардни српски језик заснива се, у акценатском смислу, на млађој новоштокавској акцентуацији, која представља систем од четири акцента: краткосилазни [[˘]], краткоузлазни [[˘]], дугосилазни [[˘]], дугоузлазни [[˘]], и два неакцентована квантитета: дужине [[˘]] и краткоће [[˘]]. Млађа новоштокавска акцентуација заједничка је за шумадијско-војвођански дијалекат, млађе икавске говоре и херцеговачко-крајишки говорни тип (Николић 1970: 11), чијем сјевероисточном огранку припада и говор Баткуше. Овај акценатски систем настао је помјерањем силазних акцената са свих непрвих слогова према почетку ријечи (Петровић 1996: 88). Преношењем акценатског врхунца на кратак слог настао је [[˘]], а преношењем на дуги слог добијен је [[˘]]. На старом мјесту пренесеног дугог акцента остала је неакцентована дужина [[˘]] (Белић 1999: 141). Новоштокавским преношењем успостављена су јасна дистрибуциона правила: силазни акценти могу да стоје на једином слогу и на почетном слогу вишесложних ријечи, узлазни акценти могу да стоје на сваком слогу осим посљедњег, а посљедњи слог код двосложних и вишесложних ријечи остаје неакцентован. Неакцентована дужина може да се нађе само у позицији послје акцентованог слога, а неакцентовани кратак вокал може

бити и испред и иза акцента (Subotić i dr. 2012: 97–99). Наравно, у дијалектима се сусрећу одступања од ових правила.

2.2. Акцентогене ријечи и клитике

Акценат имају само акцентогене или (орто)тоничне ријечи, које најчешће припадају пунозначним или аутосемантичким ријечима. Поред ортотоничних ријечи постоје и такозване граматичке или функционалне ријечи, које немају свој акценат, али са акцентогеним ријечима чине јединствену фонолошку ријеч или акценатску цјелину. Те ненаглашене ријечи су клитике, а у зависности од тога да ли се налазе испред или иза акцентогене ријечи, прецизније се називају проклитике и енклитике. Проклитике, које стоје испред наглашених ријечи, могу у неким случајевима понијети акценат, који на њих прелази са силазно наглашене ријечи, док енклитике никада не могу понијети акценат. У проклитике се убрајају предлози, везници и рјечца *не* (Subotić i dr. 2012: 105–106).

2.3. Преношење акцента на проклитику

Преношење акцента на проклитику је, у синтаксичком смислу, најкарактеристичнија појава у говорима са млађом новоштокавском акцентуацијом (Николић 1970: 14). Када се испред ријечи са силазним акцентом на иницијалном слогу нађе проклитика, тај силазни акценат може да се пренесе на проклитику. Међутим, ова појава није једнако заступљена у свим српским говорима. Када је ријеч о њеној досљедности, на српском језичком простору издвајају се двије зоне: сјевероисточна, у којој преношење није досљедно, и југозападна и западна, у којој је ова појава још жива (Николић 1970: 35). Другим ријечима, преношење акцента на проклитику данас је обичније у ијекавским него у екавским говорима (Пецо 2002: 70; Бошњаковић 2007: 81). У српском језику постоје двије врсте преношења акцента на проклитику: старо (прасловенско, метатаксичко) и ново (новоштокавско, метатонијско) преношење.

На (не)преношење акцента на проклитику утичу лингвистички фактори, као што су структура акцентогене ријечи и проклитике (број слогова, јунктура), граматичка категорија акцентогене ријечи (врста ријечи), семантика акцентогене ријечи (топоними, антропоними итд.), њена функција у реченици (објекат, прилошка одредба), учесталост употребе

дате синтагме. Поједини аутори указују на екстралингвистичке факторе који могу утицати на преношење акцента на проклитику, наводећи да је оно карактеристично за нормалан говор, а не емфатичан, те да је важна улога традиције, односно наслеђивање говорних особина старијих генерација (в. Бошњаковић 2009: 79–82).

2.3.1. Старо (прасловенско) преношење акцента на проклитику

Проклитика може да понесе акценат са облика ријечи на чијем се првом слогу налази стари силазни акценат (*ŷ glāvu, nā zemľu*). На проклитици је краткосилазни акценат. Ако је проклитика двосложна, пренесени акценат наћи ће се на њеном првом слогу. Ово преношење јавља се, у већој или мањој мјери, у свим српским говорима, а познато је и у другим словенским језицима. Наведене измјене у акцентуацији извршене су или у балтичко-словенској епоси или у раном периоду посебног живота словенске језичке заједнице (Пецо 1971: 31).

2.3.2. Ново (новоштокавско) преношење акцента на проклитику

Новоштокавско је преношење са слогова који имају нове силазне акценте (*zā mājku, ŷ kuћu*). Оно се јавља у говорима са четвороакценатским системом, а на проклитици је узлазни акценат (Николић 1970: 35). Ако је проклитика двосложна, пренесени акценат наћи ће се на њеном другом слогу. Ово преношење уобичајено је у ијекавским говорима херцеговачког типа, али није и у екавским новоштокавским говорима, гдје све више преовладава акценат засебних ријечи (Пецо 1971: 52).

3. Анализа грађе

3.1. Преношење акцента са именица

У говору Баткуше остварују се и старо и ново преношење акцента са именице, на једносложне и двосложне предлоге, те на везнике *и* и *ни*.

3.1.1. Прасловенско преношење акцента са именица

Прасловенско преношење акцента са именица јавља се код именица сва три рода.

Силазни акценат забиљежен је на предлозима у вези са именицама женског рода на *-a*, типа *гла̀ва*, *ру̀ка*, *зе́мља*, *(n)чела*, код којих се у акузативу једнине и множине јавља алтернација: дугоузлазни → дугосилазни, односно краткоузлазни → краткосилазни акценат:

*на̀ земљу, у̀ гла̀ву, на̀ ру̀ку,
мѣ́ђу челе.*

У идиолекту И6 именица *(n)чела* у свим падежима једнине има краткоузлазни акценат, а у множини краткосилазни. Забиљежени су и примјери са непренесеним акцентом код именица овог типа: *за зѣ́му*, *у пчѣ́ле*, што се може тумачити као посљедица говорног ритма.

Према прасловенском типу преношења акценат се помјера на предлог са облика акузатива једнине именица женског рода на сугласник:

по̀ ријѣ́ч, прѣ́д јесѣ́н, у̀ јесѣ́н, у̀ ко̀ст, у̀ памѣ́т.

Прасловенско помјерање акцената на проклитику са именица типа *земља* и *глава*, те именица женског рода на сугласник, остварује се и у западнобосанским ијекавским говорима (Дешић 1976: 210), у српским говорима Поткозарја (Далмација 1997: 52), Бање Врућице крај Теслића (Драгичевић 2007: 354), Лапачког поља (Драгичевић 2009: 292), подручја између Врбаса и Украине (Козомара 2016: 666), околине Шипова (Цукут 2017: 680–681), Босанског Брода (Лукић 2017: 225, 232, 235), као и Рађевине (Петровић Савић 2012: 218, 220). У пиперском говору забиљежено је: *за̀ ру̀ке*, *на̀ воду*, *на̀ жу́ч*, *о̀д ма̀сти*, *у̀ земљу*, *у̀ кр̄в* (Стевановић 1940: 122–123, 129). У змијањском говору исто је у акузативу једнине: *за̀ ногу*, *у̀ воду*, *у̀ гла̀ву*, *у̀ земљу*. Тамо је забиљежен и узлазни акценат на везницима испред једносложних именица женског рода на сугласник: *ѝ ра̄ж*, *нѝ ражи* (Петровић 1973: 19–20, 104). У селу Обади у околини Калиновика код готово свих категорија регистрована је могућност паралелног појављивања старог и новог преношења, као и непренесених акцената. Тамо стоји: *на̀ земљу*, *ни́з воду*, *прѣ́ зору*, али: *кр̄за земљу*, *на̀ жал̄ост* (али и: *на̀ жал̄ост*), *ни́за стра̀ну*, *прѣ́д јесѣ́н*, *у̀ но̀ћ* (Симић, М.

1978: 22). Преношење акцента са именица женског рода на сугласник у говору височких муслимана метатонијског је типа (Valjevac 1983: 301–302).

Прасловенско преношење сачувано је у генитиву и акузативу једнине именица мушког рода, типа *бог, мјесец, син*:

*ѝз Дом̄аљевца, ѝз Осѝј̄ска, ђд бога, ђ(д) свиј̄ета, ђт с̄ина;
з̄а мјес̄с̄ц, н̄а здра̄к, љ Бр̄вник, љ Бр̄вник, љ гра̄д, љ р̄ед.*

По старом типу акценат се преноси на предлог са облика генитива и локатива једнине именица средњег рода:

*ѝз бр̄да, ѝза јутра, ђ(д) срца;
н̄а гр̄бљу.*

Посљедњи наведени примјер не уклапа се у Даничићева начела о преношењу акцената са именица средњег рода (1925: 75). И у говорима Бање Врућице и Лапачког поља забиљежено је: *кра̄ј гр̄бља, љ гр̄бље* (Драгичевић 2007: 354; 2009: 292).

Код прасловенског преношења акцента на двосложни предлог акценат се по правилу јавља на првом слогу предлога: *ме̄ђу челе, ѝза јутра*, као код Даничића (1925: 5–14). Међутим, у појединим говорима није овако. У говорима у сливу Студенице, у којима је неоакут сачувао свој фонолошки статус, у акценатској проклитизи силазни акценат на двосложном предлогу најчешће је на другом слогу: *прек̄ђ бр̄да, прек̄ђ дана, ме̄ђу љ̄уде* (в. Драгин 2000: 167–169). М. Стевановић у пиперском говору биљежи *из̄а б̄ора, исп̄ђд г̄уња*, паралелно са *ѝза б̄ора, м̄ймо плот* (1940: 85–86, 97). У опису источнобосанског ерског говора нашли смо један овакав примјер: *из̄а оград̄е* (Реметић 2000: 517).

Старо преношење на саставни везник нашло се у конструкцији:

ѝ да̄н–дана̄с.

3.1.2. Новоштокавско преношење акцента са именица

Ново преношење такође је присутно код именица сва три рода. Забиљежено је у знатно већем броју примјера него прасловенско. Најчешће

се јавља код именица женског рода на -а са силазним акцентом на првом слогу. На предлоге, једносложне и двосложне, акценат се преноси са облика генитива, акузатива и локатива једнине и множине, те инструментала једнине:

*брѐз ма̄јкѐ, дѐ Зѐрке, њс кошницѐ, кѐ(д) шкѐлѐ, кѐд бабѐ, кѐт кућѐ,
прѐд њивѐ, љ ма̄јкѐ, сѐ њивѐ;
зѐ годну, зѐ кућу, зѐ славу, нѐ сарану, прѐт пашу, љ кошницу, љ рупу, љ
собу, љ шкѐлу, нѐ шкѐле, љ њивѐ;
ѐ цури, пѐ слави, љ бањи, љ бари, љ кошници, љ кући, љ кухињи, љ соби,
љ Тузли, љ Црквини, љ шкѐли, нѐ шљивама, пѐ бањама, љ кошницама, љ
трњкама, љ шумама;
зѐ кућѐм.*

Ново преношење акцента на предлог забиљежено је са именица мушког рода у генитиву, акузативу и локативу једнине, те инструменталу множине:

*љ(з) Жабѐра, кѐ(д) Цвијѐтна,
нѐ дједа, нѐ курс, нѐ Шамац, љ дједа, љ подрум (ова именица ван
проклизе забиљежена је са силазним акцентом, као пѐдрум и пѐдрма), љ
Шамац, љз дједа;
љ Шамцу,
пѐт прѐстима.*

У грађи се нашао само један примјер метатонијског преношења акцента са именице средњег рода:

нѐ дворѝште.

Преношење са именица *pluralia tantum* на предлог такође је ново, а примјери су забиљежени код именица мушког рода у локативу: *нѐ Русовићима, љ Русовићима*, те средњег рода у инструменталу и акузативу: *пѐд јаслама, пѐд јасле*. Код облика генитива мушког рода и локатива

женског рода преношење је изостало: *из Вѣнкова̄ца̄, на Грѣбницама*. Разлог изостанка проклIZE у овом случају је број слогова у топониму.

У конструкцији *дò ħѣрке* преношење је аналошко (вјероватно према типу: *брѣз ма̄јкѣ*), јер именица *ħерка* нема силазни акценат на првом слогу. Примјер *изà ногу* такође је аналошки. На проклитикама испред именица типа *нога, глава*, акценат је силазни (в. т. 3.1.1; уп. Даничић 1925: 4–7; Николић 1970: 37).

Код новоштокавског преношења акцента на двосложни предлог акценат се по правилу јавља на другом слогу предлога: *изà ногѹ, прекò њивѸ*.

На везник *и* акценат се најчешће преноси са облика номинатива, датива и акузатива једнине фреквентних именица *баба* и *мајка*:

ѣ баба;
ѣ баби, ѣ ма̄јки;
ѣ бабу.

Бројни су примјери преношења акцента на везнике *и* и *ни* са облика једнине прва четири падежа именица мушког рода:

ѣ дјед, ѣ доктор, ѣ доктор, ѣ Петар;
ѣ дједа;
ѣ доктору;
ни течѣј.

Примјери преношења акцента на проклитику са именица показују да се оно врши по Даничићевим начелима, мада не толико досљедно, што илуструју бројни примјери одступања од ове појаве.

3.1.3. Конструкције са непренесеним акцентом

У грађи за овај рад има и примјера у којима именица пред проклитиком задржава акценат. Наводимо неколико таквих примјера:

из Вѣнкова̄ца̄, ис Пѣлагѣѣва, ко(д) црквѸ, од бѣлести, од грѣда;
за зѣму, за трѣн, на ма̄јку, прет пѣшу, у кѣшницу, у пѣле, у чѣн;

*са дѡктором, са циљем,
наа Г̄ар̄с̄вцу, на кѡшницама, на лѡгоров̄ању, на м̄ишци, у Т̄узли,
и гр̄ипа, и / д̄јѣд, и јѣс̄с̄н, и н̄ам̄јештај, ии / ст̄ид, и с̄унце, ни д̄улум,
и / гр̄ѡжђа, и п̄лена.*

У литератури је много пута потврђено да што је ријеч дужа, то теже оставља акценат (Даничић 1925: 58; Козомара 2006: 666): *из В̄инкова̄ц̄а, ис П̄ѣлагӣћева, на лѡгоров̄ању, на кѡшницама* итд. Сагласно томе, и у овој грађи најчешћи су примјери преношења акцента са једносложних и двосложних, а затим и тросложних ријечи. Међутим, забиљежено је и неколико примјера преношења акцента са четворосложних именица: *й̄з Дом̄аљевца, ӯ кошницама*, па и петосложних именица: *на Русовӣћима, ӯ Русовӣћима.*

Најбројнији примјери непренесених акцената са именица забиљежени су код Иб, мада и у његовом идиолекту постоје и примјери са пренесеним акцентима. Разлози непреношења акцента са именица у говору Иб могли би бити психолошки мотивисани, јер нам овај информатор говори о пчеларству, о коме претпоставља да не знамо ништа. Он се труди да нас упуту у своје занимање, због чега је темпо његовог говора најспорији. Овом мишљењу у прилог иде чињеница да код Иб нема одступања од преношења акцента са замјеница, будући да нема потребу да их наглашава јер семантичко тежиште никада није на њима него на терминима (именицама). Код овог информатора постоје именице које у једном примјеру препуштају акценат проклитици, а у другом га задржавају пред проклитиком. Интересантно је што су одступања од преношења готово увијек код првог помињања именице (термина), а када се иста ријеч помене други пут, долази до проклизе:

a1) Ид̄у и ӯлазе у пч̄ѣле. a2) Ја с̄ӯтра м̄ѡрам м̄ѡжу челе. a3) Отац је сл̄або в̄ѡлијо м̄ѡжу челе.

b1) Вр̄атиш бр̄з̄ин̄ѡм оно с̄аће и кѡшницу на исто м̄јесто. b2) Ч̄ӯј̄е се ӯ кошници.

в1) *Прет пашу* најглавнију бӑгренов̄у свѣ лѣгло зӑтворено ми мѣтнѣмо гӑре. в2) И тӑ рӑдимо прѣд на јѣдно пѣтнѣст-двӑјест дӑна *прѣт пашу*.

Поред горенаведених разлога одступања од проклизе, именица задржава акценат и у слѣдећим случајевима:

- када је под емфазом: *ко(д) цр̄квѣ̄, на мајку, од гра̄да, у Тузли,*
- код оклијевања у изговору: *наа Гӑрѣвцу,*
- када се између проклитике и именице нађе пауза: *и / грѣжѣа, и / дјѣд,*
- када је именица у рјеђој употреби: *и нӑмјештај, на мйшци, у зӑсједи.*

Са именица типа *брзйна* нема потврда за преношење акцената на проклитику (*на брзйну*) као код Даничића (1925: 11). Примјери проклизе са именица овог типа нису забиљежени ни у говору посавског села Кострча (уп. Баотић 1979: 219), ни у западнобосанским ијекавским говорима (Дешић 1976). Преношења акцената са именица типа *брзйна*, поред чешћих форми са непренесеним акценатом, има у говору Змијања: *љ дубљину, љ планину* (Петровић 1973: 189, 190), Лапачког поља: *нӑ брзину, нӑ срамоту, љ висину, љ ширину* (Драгичевић 2009: 292), те у говорима између Врбаса и Укрине, мада ријетко (Козомара 2016: 666). У говорима Пиве и Дробњака регистровано је: *нӑ бистрине, нӑ ведрину, нӑ старину, љ родбину* (Вуковић 1940: 234–235).

У источнобосанском ерском говору акценат се са именица на предлоге преноси по истом принципу у истим категоријама као и у нашој грађи: *зӑ вр̄а̄том, зӑ Млађеном, пӑт кокоши, прѣд Богом, прѣт цр̄квѣ̄м, љ кућу, љ сијено* (в. Реметић 2000), односно по Даничићевим начелима. Такво је преношење акцената са именица у говорима Поткозарја (Далмација 1997: 50–55), Змијања (Петровић 1973: 19–20, 145, 148–152), Лике (Драгичевић

2007: 354–355; 2009: 291–292, 294), Посавине (Козомара 2016: 666–667), околине Зворника (Ђукановић 1983: 387), као и у западнијим српским говорима (Дешић 1976: 210), мада се у сваком од њих, као и у говору Баткуше, могу чути и аналошке форме, а и непренесени акценти, те се и тамо констатује да је преношење акцента са именица редовна, али не и апсолутна појава. Акценатска проклиза биљежена је у истим категоријама и у говорима Мачве (Николић 1966: 216–217), Тршића (Николић 1968: 387), Баната (Ивић et al. 1994: 77–92), мада много недоследније. Дакле, преношење акцента са именица на проклитику у нашој грађи јавља се у истим категоријама као код Даничића, као и у другим горенаведеним српским говорима. Разлика између говора Баткуше и поменутих говора читује се у досљедности ове појаве (уп. Николић 1970: 35).

3.1.4. Још неке напомене у вези са акцентом именица

У говору Баткуше честа је појава дезакцентуације заједничких именица које стоје уз лична имена, а означавају тип односа говорника према тој особи. Ријеч је о именицама типа *баба*, *прија*, *пријатељ*: Кад и *баба* Ђанка дође послије. | Кдј̄е ти је *баба* Јања? | Твдја *баба* Сјаја, фала бдгу, дбдро. | *Прија* Ружа йшла у спрвод. | Ако трѣба̄ нѣшто по̀слушати *пријатеља* Пѣру, тѹ је *прија* Ђнђа. У оваквим синтагмама прва именица се доживљава као одредница и у датом моменту тежиште информације није на њој. Дезакцентуација ортотоничне ријечи искључује могућност преношења акцента на проклитику испред ње.

У идиолекту И1 забиљежено је: *баба* Јања, *баба* Сјаја. Међутим, ако је именица *баба* акцентована, и ако се испред ње нађе проклитика, обавезно долази до преношења акцента: *й баби* Сјаји, *код бабѣ* Ђнђѣ. Код ИЗ именица *баба* уз лично име није забиљежена са акцентом: *баба* Ђанка, *баба* Бója, *баба* Мára. Ова појава честа је у говорима Баната (Ивић et al. 1994: 75–76) и призренско-тимочке области (Трајковић 2015: 480).

3.2. Преношење акцента са замјеница

У говору Баткуше остварују се и старо и ново преношење акцента са замјенице, на једносложне и двосложне предлоге, те на везнике *и*, *ни* и *већ*.

3.2.1. Прасловенско преношење акцента са замјеница

Малобројни примјери старог преношења забиљежени су код И1, И3 и И4. Акценат је пренесен на предлог са облика инструментала једнине и генитива множине личне замјенице првог лица, те генитива једнине повратне замјенице *себе*:

*с̑̄ мн̑̄ом, пр̑̄ко н̑̄ас,
ѡко себе.*

Акценатска проклиза типа *с̑̄ мн̑̄ом, с̑̄ тоб̑̄ом* представља општесрпскохрватску појаву (Николић 1970: 47).

Старо преношење на двосложни предлог забиљежено је у два примјера: *ѡко себе, пр̑̄ко н̑̄ас*.

На везнике *и* и *вѣћ* ('него') краткосилазни акценат пренесен је са облика номинатива једнине и множине показних замјеница:

ѣ̑̄ т̑̄о, вѣ̑̄ћ он̑̄и, ѣ̑̄ ови.

У конструкцији *ѣ̑̄ они* преношење је аналошко, јер лична замјеница трећег лица множине у номинативу нема силазни акценат на првом слогу.

Стари тип преношења у говору Змијања забиљежен је само у конструкцијама са личним замјеницама, и то њиховим краћим формама: *м̑̄ѣ̑̄х̑̄у се, п̑̄ѡд̑̄а се, пр̑̄ѡд̑̄а ме, љ̑̄з̑̄а њ̑̄, док је преношење на пун облик повратне замјенице метатонијско: *пр̑̄кѡ себе* (Петровић 1973: 106).*

3.2.2. Новоштокавско преношење акцента са замјеница

Ново преношење акцента на предлог најчешће је са облика генитива, акузатива и локатива једнине и множине личних замјеница:

*кѡд мене, кѡд њ̑̄с, кѡ(д) тебе, крај тебе, ѡд мене, ѡ(д) тебе, љ̑̄ мене, љ̑̄ њ̑̄с, љ̑̄ тебе, кѡд в̑̄ас, кѡд н̑̄ас, љ̑̄ н̑̄ас, љ̑̄ њ̑̄с̑̄а, љ̑̄ њ̑̄ија, љ̑̄ њ̑̄ија;
з̑̄а мене, н̑̄а мене, н̑̄а њ̑̄у, п̑̄ѡ мене, љ̑̄ж њ̑̄у, љ̑̄ н̑̄ас,
н̑̄а њ̑̄сму, н̑̄а њ̑̄ѡј, п̑̄ѡ мени, п̑̄ѡ нама.*

Међу наведеним примјерима примјећујемо и генитивну конструкцију с предлогом *у*, која се са истим типом акценатске проклизе остварује и у говору Змијања (Петровић 1973: 133). С друге стране, у источнобосанском ерском говору у вези с овом конструкцијом биљеже се и старо и ново преношење акцента (Реметић 2000: 162–163).

Када се проклитика нађе испред локатива повратне замјенице *себе*, акценат на проклитици је узлазни:

ù себ, ù себи.

Ново преношење остварује се и са облика генитива и инструментала упитно-односних замјеница:

*дò којē, òт којē;
зà чīм.*

Када се показна замјеница у генитиву, акузативу, инструменталу и локативу једнине нађе иза предлога, акценат се у већини случајева преноси на предлог:

*ò(д) тога;
зà тō;
сò том;
нà томе, ù овоме, ù томē, ù тōј.*

У говору Змијања такође је присутно ново преношење са придјевских замјеница на предлог: *ò тому, пò нашије, сà тије, ù нашије, ù тије, ù тијем, ù тū* (Петровић 1973: 19, 107).

На везнике *и* и *ни* акценат се најчешће преноси са личних замјеница, и то са облика номинатива једнине и множине готово обавезно:

*й̇ ја̇ (5X), й̇ ја̇ (2X), й̇ ми̇ (2X), й̇ он̇ (7X), й̇ ти̇ (4X);
ни̇ ја̇ (5X), ни̇ ми̇ (2X), ни̇ ти̇ (2X).*

Нови тип преношења акцента на *и* забиљежен је у неколико примјера и са облика датива и акузатива једнине личних замјеница:

й мени, й њ̄о̄ј;

й њ̄у.

3.2.3. Конструкције са непренесеним акцентом

Одступања од проклизе најчешћа су када је проклитика везник *и*. Код појединих информатора налазимо исте примјере, при чему је у једном акценат на везнику, а у другом на замјеници. На примјер, код И1 биљежимо: Па д̄обро, т̄уд је ко *й ја̄*, али: И *ја̄* и ч̄йча / й̄д̄емо ў шк̄олу. | Мо̄ја је ма̄јка љ̄мрла, / *и ја̄* сам онда п̄шла ў шк̄олу. Из ових примјера види се да је разлика у томе што је везник у посљедња два примјера на почетку реченице, односно клаузе. Када је везник у таквом положају, било која ријеч која стоји иза њега задржава свој акценат.

Када се налазе иза саставног везника, са акцентом су редовно биљежени облици номинатива једнине и множине општих замјеница: *и св̄ако*, *и св̄е*, *и св̄й*, као и показних замјеница: *и ђ̄ви*, *и ђ̄во*, *и ђ̄но*, *и т̄о*. Одрична замјеница *ништа* у номинативу једнине такође задржава акценат када се нађе иза везника *и*: *и н̄йшта*.

У идиолектима И1 и И3 неодређене замјенице у генитиву, акузативу и локативу иза предлога задржавају акценат:

до н̄џк̄ог;

за н̄џто, у н̄џк̄у;

у н̄џему.

3.2.4. Још неке напомене у вези са акцентом замјеница

Из старије дијалектолошке литературе познато је да облици генитива и акузатива, те датива и локатива једнине личних замјеница 1. и 2. лица и повратне замјенице *себе* немају исти акценат на цијелом српском језичком простору (Николић 1970: 42). У овој грађи замјенице ван проклизе имају силазни акценат на првом слогу (осим: *ђв̄о̄ј*, *ђн̄с̄*), а тако је и у говорима села Буне (Пецо 1957: 11), Змијања (Петровић 1973: 152–153), Баније и Кордуна (Петровић 1978: 31), села Винска (Лукић 2017: 227–228), подручја између Врбаса и Украине (Козомара 2016: 674), Поткозарја (Далмација 1997: 115–119), Бање Врунице крај Теслића (Драгичевић 2007: 371), Лапачког

поља (Драгичевић 2009: 331), али и Бачке (Поповић 1968: 113) и југозападне штокавске области (Белић 1999: 221). На облику генитива личних замјеница акценат је силазни и у говорима Пиве и Дробњака (Вуковић 1940: 263–272). Краткосилазни акценат на првом слогу у генитиву–акузативу, дативу–локативу једнине А. Белић (1999: 221) тумачи као утицај инструментала једнине или множинских облика. У говоре који имају узлазне акценте на овим облицима замјеница Б. Николић (1970: 44) сврстао је и Ившићев посавски славонски. У свим наведеним говорима, у којима је на генитивном облику личних замјеница 1. и 2. лица и повратне замјенице силазни акценат, преношење акцента са замјеница у потпуности се слаже са преношењем у говору Баткуше. У говорима у којима је на облицима *мене, тебе, себе* узлазни акценат преношење је прасловенско. Тако је у тршићком, колубарском, сремском и мачванском: *дò мене, зà тебе*, у пљеваљском и поцерском: *дò себѐ, кòд менѐ, љ тебѐ* (Николић 1970: 43).

У штокавском нарјечју с енклитичких облика замјеница *ме, те, се* акценат се преноси у виду дугоузлазног (Николић 1970: 47). И у нашој грађи нашли су се примјери *на се* и *на те*. У змијањском говору замјенице често имају краће форме у предлошким конструкцијама: *за те, на ме, на те, на се, пòдà се, љзà њга* (Петровић 1973: 106).

Као код именица, и код замјеница има примјера дезакцентуације, што изузима могућност проклизе: Дòшли су партизàни и тај Тíто. | Јà њишла *из оне* шўпѐ. | Угледà старјѐшна и дрѐкнѐ на *оног* мòмка. | Је л њшò у *оној* бўнди свòјој? У оваквим спојевима замјеница и именица повезане су истим семантичким обиљежјем, што је довољан услов да чине једну акценатску цјелину. Овакви примјери наведени су и за говор села Винска (Лукић 2018) и за банатске говоре (Ивић et al. 1994: 76).

Када се замјеница *шта* нађе испред личне замјенице, акцентована је само прва замјеница у синтагми, док је лична замјеница или потпуно ненаглашена: *штà вас* брѝга, *штà ја* знàм, или чува ненаглашени квантитет: *штà ја* знàм. Ове двије замјенице једну цјелину чине и са енклитичким обликом глагола *хтјети* када се нађе између њих: *штà-ћ-ја* ш-њòм.

3.3. Преношење акцента са придјева

У говору Баткуше забиљежено је само метатонијско преношење акцента са придјева, на једносложне предлоге и везник *и*, мада ни таквих примјера нема много. У грађи за овај рад већина придјева је, по лексичком критеријуму, дио вишечланих назива насељених мјеста и празника, али су у раду наведени и анализирани као придјеви, будући да је грађа класификована по морфолошком критеријуму. Забиљежени су примјери истог придјева који једном предлогу препушта акценат, а пред другим га задржава: *из Бањџе* Луке, али и: *у Бањој* Луки. Придјев различито задржава акценат и у случају везе са истим предлогом: *из Доњег* Жабара, али: *из Доњег* Слатне; *у Новом* Селу, али: *у новом* челцу. Када је придјев саставни дио назива празника, преношење је досљедно: *на Стјепањ* дан, *по Бурђеву* дану. Акценат је пренесен и у примјерима: *за сатне* основе, *на исто* мјесто, *на истом* мјесту, *и Златковог*, *и млађије*, *и прошле*.

Само метатонијско преношење са придјева биљежено је и у централном дијелу Босанске Крајине: *и већије*, *и мањије*, *о старије* људи, *у Бању* Луку (али и: *у Бању* Луку), *у вишије* (Петровић 1973: 109), али и западније: *на лијеву* страну, *у Санском* Мосту (Дешић 1976: 210), као и у говору села Горње Цапарде код Зворника: *на Велики* пџтак, *од младе*, *са малим*, *у луду* главу (Ђукановић 1983: 234). Метатакса код придјева није забиљежена ни у Лапачком пољу (Драгичевић 2009: 291–296), ни у говорима између Врбаса и Украине (Козомара 2016: 667).

3.3.2. Конструкције са непренесеним акцентом

С обзиром на то да придјеви нису високофреквентне ријечи и да је њихова употреба условљена темама разговора, губи се свијест о потреби преношења акцента на проклитику (уп. Николић 1970: 36): *и оном*, *и Туђманови*, *из Буковџе* Грџе, *и(з) Средње* Слатне, *от Српске* Републике, *у бившој* Југославији, *у мџдном* мџхуру, *у новом* челцу. Због ријетког коришћења одређеног облика, понекад долази и до колебања у акценту, па тако ИЗ придјев *робна* некада изговори са узлазним, некад са силазним акцентом: *из рџне* кџће, *у рџној* кџћи, *у рџној* кџћи.

Придјеви, као и друге ријечи, задржавају акценат кад су посебно наглашени и спорије изговорени: *у њста̄* доба, *у њсте* минуће.

3.4. Преношење акцента са бројева

У говору Баткуше остварују се и старо и ново преношење акцента са броја, на једносложне предлоге, везнике *и* и *ни*, али и на друге бројеве или опште замјенице. Бројеви су једина морфолошка категорија код које су бројнији примјери за метатаксу.

3.4.1. Прасловенско преношење акцента са бројева

По старом типу преношења акценат се на проклитику помјера са основних бројева, с тим што је и у конструкцијама типа *број један + предлог + надежни облик редног броја „други“* на предлогу силазни акценат: од *јѣднѣ дѡ другѣ* (уп. Петровић 1973: 19, 109; Петровић Савић 2012: 230). Оваква ситуација је и у говорима Поткозарја (Далмација 1997: 58), околине Теслића (Драгичевић 2007: 354–355), сусједног посавског подручја (Козомара 2016: 668), села Винска (Лукић 2017: 228), Лапачког поља (Драгичевић 2009: 293, 295), долине ријеке Фојнице (Brozović 2012: 346), као и србијанског Полимља (Николић 1991: 52), Колубаре (Радовановић 2007: 154), Рађевине (Петровић Савић 2012: 230). Слични примјери забиљежени су у Бронзаном Мајдану и код Дрвара (Дешић 1976: 210, 256). За говор околине Шипова констатовано је само да је уобичајено преношење акцента са основног броја, док за редне бројеве нема примјера проклизе: *дѡ два̄, њ осмеро, пѡ петеро, пѡ трӣ* (Цукут 2017: 681).

Силазни акценат на предлогу испред основног броја забиљежен је у примјерима:

дѡ двије, зѡ два̄, ѡ два̄.

Прасловенско преношење са бројева у нашој грађи чешће се остварује на везницима *и* и *ни*:

*ѡ двије, ѡ пѣт, ѡ трӣ,
нӣ пѣт, нӣ шѣст .*

3.4.2. Новоштокавско преношење акцента са бројева

Малобројни примјери за ново преношење акцента са бројева показују да се оно врши са редних бројева на предлог:

на̑ другѐ, на̑ другѐ.

Преношење акцента са редних бројева новог је типа и у говорима поменутих у тачки 3.4.1. Међутим, у појединим говорима забиљежено је старо преношење са редних бројева на предлог. „У говору Баније забиљежено је *за̑ другѐм, кѓд другѓга, ѓ(д) другѓга, на̑ другѓ*” (Далмација 1997: 58). И у хрватском дијелу Посавине преношење са редних бројева је прасловенско (Брозовић 2012: 346).

У примјеру *свѐ три* акценат је понијела општа замјеница, која није права проклитика. Ново преношење на општу замјеницу може се чути и у Лапачком пољу (Драгичевић 2009: 295) и у околини Шипова (Цукут 2017: 683). У Рађевини је у оваквим конструкцијама силазни акценат на замјеници: *сва̑ три, свѐ три* (Петровић Савић 2007: 229).

3.4.3. Конструкције са непренесеним акцентом

Са непренесеним акцентом забиљежено је:

Шатори били вѐлки за̑ љаду и двѐста дѓша̑. | Има ѓна мѓмака̑ по двѐјес̑ љ двије гѓдне.

У другом наведеном примјеру види се да је већи број задржао акценат, а мањи га је препустио проклитици. Поред тога, ово је једини примјер у ком је број *двадесет* изговорен са силазним акцентом. У свим другим случајевима овај број има краткоузлазни акценат: *двѐјез гѓдѓна̑, двѐјез да̑на, двѐјес̑ љ пѓт кра̑ва, двѐјес̑ сѓдмѓ* (годиште). За говор Лапачког поља констатовано је да се помјерање на проклитику врши са основних бројева од *један* до *десет* (Драгичевић 2009: 293). У нашој грађи нашао се примјер *љ двѐста*, мада исти овај облик иста информаторка други пут изговара са непренесеним акцентом.

У конструкцији *и* са бројем ортотонична ријеч задржава акценат:

Сад *и трий* и четири *и пѣт* гѡдѣн ѡдѡ заједно. | Нѡшт нѣ значи ако је старѡриј па *и шѣст*-сѣдам гѡдѣна.

3.4.4. Још неке напомене у вези са акцентом бројева

Када се апроксимативност изражава двама бројевима који имају акценте различите интонације, иако се испред силазно наглашеног броја налази проклитика, преношење изостаје: Свѡкѡи чѣлац изнѣсѣ ѡс кошницѣ *по трий*-чѣтри кѡле мѣда. Разлог овоме је то што је срж семантичке везе између два броја, а не између броја и предлога. Међутим, када два броја исте интонације изражавају приближну вриједност, или долази до прасловенског преношења са првог броја на предлог, док други број задржава акценат: *за два*-триј дѡна, или се први број понаша као проклитика и са другим бројем чини једну акценатску цјелину, односно фонолошку ријеч, у којој је акценат на првом броју, и то дугоузлазни: *пѣ-шѣст*. Слично стање забиљежено је у околини Зворника (уп. Ђукановић 1983: 237). Ово је млађа дијалекатска појава (Николић 1970: 51).

3.5. Преношење акцента са глагола

У говору Баткуше остварују се и прасловенско и новоштокавско преношење акцента са глагола, на партикулу *не* и на везнике *и* и *ни*.

Преношење на негацију *не*, прије свега у презенту, досљедно је у свим штокавским говорима са четвороакценатским системом (Николић 1970: 52; Бошњакловић 2009: 79), као и у стандардном језику (Суботић 2005: 143). Овакво стање Б. Николић (1970: 52) објашњава досљедношћу преношења акцента са простог глагола на префикс сложеног глагола, односно чињеницом да предлози који се нађу пред простим глаголом редовно постају префикси сложених глагола. Ситуација код сложених глагола свакако је могла утицати на то да рјечца *не* и глагол чине једну фонолошку ријеч. Због изразите блискости семантичке везе негације са глаголом, негација *не* понаша се као префикс.

3.5.1. Прасловенско преношење акцента са глагола

Прасловенско преношење најчешће се остварује са облика презента глагола *знати* и *ваљати* на негацију: *нѣ знѡм*, *нѣ знѡте*, *нѣ ваљѡ* (уп.

Радовановић 2007: 165; Петровић Савић 2012: 231; Лукић 2017: 230). Старо преношење остварено је и у хабитуалним везама са облика радног глаголског придјева на негацију: *Нâј би вòл:а да се не нâпатим па кад би с'утра ме нè бѝло*, и на везник *и*: *Тâк би му ѝ бѝло*, *òдмâ рâскрстѝмо*, те са аориста глагола *попити*: *Па што ти нè попѝ сòк?* (уп. Драгичевић 2009: 293). У акценатској цјелини *ѝ не знâм*, коју чине три формалне јединице, акценат је на првој јединици, односно на везнику *и*. У околини Шипова забиљежено је: *ѝ не знâш* (Цукут 2017: 682).

Интересантно је да се са презента глагола *знати* у говору свих информатора остварују и старо и ново преношење акцента на негацију, мада је чешће старо. Облик са силазним акцентом на негацији прагматички је необиљежен, док облик са узлазним акцентом садржи лични став говорника, сумњу, чуђење или невјерицу: *Ни мѝлицѝја нè знâ ђè*, у односу на: *Нè знâм јâ кòлкò Пèро ѝмâ тâм кòлкò нèмâ*. (уп. Лукић 2017: 230). У опису говора између Врбаса и Украине на негацији испред презента глагола *знати* биљежен је само силазни акценат (Козомара 2016: 668), а у говорима Бање Врућице (Драгичевић 2007: 355) и Лапачког поља (Драгичевић 2009: 295) увијек узлазни.

3.5.2. Новоштокавско преношење акцента са глагола

Нови тип преношења акцента на негацију само у једном примјеру забиљежен је са инфинитивног облика: *Зâр Мѝрку нâкû свâдбу òтрачит*, а *Нèди нè трачит?*, иначе се увијек преноси са облика презента и императива (уп. Петровић Савић 2007: 231; Лукић 2017: 229–230):

*нè будè, нè ватâ, нè видѝм, нè вјерујèм, нè волè, нè волѝ, нè дâ, нè знâчи, нè идè, нè лажèм, нè мере, нè може, нè мòрâ, нè море, нè пѝшу, нè плачè, нè правè, нè правѝ се, нè пушѝм, нè рâдѝм, нè рâнѝ, нè сјећâм се, нè смијèм, нè требâ,
нè дâј, нè дѝрâј, нè бòј се, нè бòјте се.*

Са ових категорија преношење је метатонијско и у змијањском говору: *нè ијè, нè мере, нè меремо, нè меш, нè стâј* (Петровић 1973: 113, 114, 118, 124, 125). Овакав тип преношења забиљежен је и у говорима Бање Врућице

(Драгичевић 2007: 355) и Лапачког поља (Драгичевић 2009: 295), као и у посавским говорима између Врбаса и Укрине (Козомара 2016: 668).

Примјери *нè бојѝм се* и *нè вєлѝ*, које изговара И1, аналошки су, јер глаголи са којих је акценат пренесен ван проклизе на првом слогу имају узлазни акценат.

Преношење акцента на негацију са облика аориста глагола *бити* у склопу потенцијала такође је ново:

нè бə рѝкѝ, нè би пѝнијѝли, нè би рѝдла.

У говору Змијања преношење са глагола готово увијек је метатонијско: *нè вєл̄а, нè дѝб̄е, нè мереш, нè могу* (али и *не мѝгу*), *нè стај, нè ћеде*. У тој студији примијетили смо само један примјер за метатаксу код глагола, и то у аористу: *нѝ осѝјѝче* (Петровић 1973: 110, 125).

Ново преношење на везник најчешће се врши са одричних облика глагола *хтјети* и *имати*:

ѝ нѝће, ѝ не(м)а, ѝ нѝма, ѝ немам.

Забилежено је и неколико примјера новоштокавског преношења акцента на везник са перфекта, тј. радног глаголског придјева: *ѝ знала, нѝ видла*, и презента: *ѝ ч̄ува̄*. И у западнобосанским ијекавским говорима забилежени су слични примјери: *ѝ к̄упѝ, ѝ ч̄ува̄* (Дешић 1976: 210).

3.5.3. Конструкције са непренесеним акцентом

У конструкцијама *да* + презент нема проклизе:

да б̄удѝ, да в̄агај̄у, да ј̄ѝд̄у, да ѝде, да р̄ѝдимо.

Преношење на везник *и* са презента изостаје када је глагол у функцији предиката двочлане или вишечлане сложене реченице: *Кл̄али сѝби и ј̄ѝли, шт̄а ће.* | *Ја сам ј̄аукала и к̄укала.* | *Дѝбро и ж̄ивѝм ѝпак и п̄аѝм се и р̄ѝдѝм* и свѝ. | *Свѝ то б̄удѝ и прѝб̄е*, и када се у изговорној цјелини коју

чине везник и глагол нађе пауза: Рòдла мўшко дијéте *и* / *врáтї* мáло. | Ја прáвїм јèло и тò је тò, *и* / *рáдїмо* зèмљè пòдоста.

3.6. Преношење акцента са прилога

У говору Баткуше остварују се и старо и ново преношење акцента са прилога, на једносложне предлоге и везнике *и* и *ни*.

3.6.1. Прасловенско преношење акцента са прилога

Прилози *нàвече*, *нàжалòст*, *пòдалеко*, *пòдоста* и *пòдуго* имају силазни акценат на првом слогу, а стари тип преношења углавном и јесте типичан за овакве прилоге (Николић 1991: 50).

Стари тип преношења уобичајен је са прилога *по* у конструкцији *и по*:

двїје *ї* *пò* гòдне, седàмнèст *ї* *пò* (килограма), трї *ї* *пò* мàрке.

У овој конструкцији на облику *по* редовно остаје дужина.

Прасловенско преношење акцента забиљежено је и у примјерима:

ї *даље*, *їз* *даљèг*, *ў* *блїзу*.

3.6.2. Новоштокавско преношење акцента са прилога

За ново преношење акцента са прилога на предлог имамо један примјер:

дò *садà*.

По новом типу преношења акценат се са прилога најчешће преноси на везник *и*:

ї *вàмо*, *ї* *садà*, *ї* *там*, *ї* *тамо*.

У конструкцијама *ї* *вако* и *нї* *колкò* преношење је аналошко, јер прилози (*о*)*вако* и *колко* немају силазни акценат на првом слогу: Мèн òвò нèшто лијèп сòк кад је бїстар *вàкò*. | *Овàкò* још нїшта ме не бòлї. | Нè знāм јà *кòлкò* Пèро *їмà*. | *Кòлкò* је нїја óвде рàнїто.

3.6.3. Конструкције са непренесеним акцентом

Прилог задржава акценат када у изговору између прилога и проклитике постоји оклијевање: *ии с̄ад*, пауза: *од / п̄о*, или оба ова фактора: *ии / т̄амо*. Међу примјерима са непренесеним акцентом истиче се: *отк̄ад*, с обзиром на то да се ријетко чује поред устаљеног облика: *откад*.

3.7. Преношење акцента са рјечце

Код ове врсте ријечи забиљежена су два примјера новоштокавског преношења, и то на везнике *док* и *и*:

Т̄у је б̄ио *д̄о(к)* год није одвѣжен.

С̄ат з̄акључ̄ан на банд̄ери, т̄о *й* јест.

3.7.1. Конструкције са непренесеним акцентом

Примјер *док год* забиљежен је и са непренесеним акцентом. Када проклитиком почиње реченица, ријеч иза проклитике задржава акценат:

До(к) г̄д њ̄ма *у* себи оно за л̄еж̄ење, д̄отле ма̄тица д̄обра.

3.8. Преношење акцента са предлога

У грађи се нашао један примјер прасловенског преношења акцента са предлога на везник *ни*:

Н̄ис м̄ислӣо *ни* на *шта*.

Ријеч је о разбијању замјенице *ништа* предлогом *на*. Дакле, између негације и замјенице јавила се још једна формална јединица. У оваквом случају, сва три члана чине једну акценатску цјелину, при чему је акценат на негацији (уп. Лукић 2017: 232).

3.9. Још неке напомене у вези са преношењем акцента

У грађи се нашло неколико прилога насталих од прилошких конструкција: *н̄авече* (предлог + именица), *сутра̄д̄ан* (прилог + именица), *с̄ас̄в̄им* (предлог + замјеница), те рјечца *н̄жал̄ост* (предлог + именица).

Наведени примјери издвојени су јер се данас сматрају правим прилозима, односно рјечцама, иако су некада били спојевни предлога или прилога са одређеним падежним облицима.

Д. Радовановић (2007: 166) сматра да се за ове примјере не може рећи да је ријеч о проклитици, јер су то изведенице настале префиксалном творбом.

Замјеница *ишта* и прилог *откад* забиљежени су са непренесеним акцентом: Дòбро је *ишт̄а* рòдло. | *Отк̄а̄д* те ниј̄есам в̄ид̄јела.

4. Закључак

Преношење акцента на проклитику у говору Баткуше жива је, али не и апсолутно досљедна појава. Остварују се и стари и нови тип преношења акцента на проклитику у категоријама које могу да учествују у овом процесу, мада не подједнако. Поред правих проклитика – предлога, везника и негације, акценат могу понијети и акцентогене ријечи (*пé-шест, свè три*). Акценат се преноси чешће на једносложне, а рјеђе на двосложне предлоге, што је и очекивано, јер су двосложни предлози у српском језику знатно малобројнији. На двосложним предлозима пренесени акценат на првом слогу увијек је силазни (*й̄за јутра, м̄ѣ̄ху челе, ð̄ко себе, пр̄̀ко н̄ас*), а на другом узлазни (*из̄а ног̄у, прек̄ò њив̄е*).

Из старије литературе познато је да што је ријеч дужа, то теже оставља акценат. У складу са тиме, најбројнији су примјери преношења са једносложних и двосложних, а затим и тросложних ријечи. У грађи за овај рад забиљежено је и неколико примјера преношења акцента са четворосложних (*й̄з Дом̄а̄љевца, ӯ кошницама*), па и петосложних именица (*н̄а Русовӣћима, ӯ Русовӣћима*).

У говору Баткуше акценат се најактивније преноси са именица, замјеница и глагола.

За преношење акцената са именица можемо рећи да се врши према Даничићевим начелима, мада не толико досљедно. Забиљежено је и

неколико примјера који одступају од Даничићеве норме (*н̄а гр̄об̄љу, н̄а кра̄ј*), те аналошких примјера у којима је акценат пренесен иако нема услова за проклизу (*д̄о ћ̄ерке*).

Преношење акцента са замјеница углавном је новоштокавско. Поред општесрпскохрватске појаве *с̄а мн̄ом, с̄а тоб̄ом*, свега је још неколико примјера метатаксе код ове врсте ријечи (*в̄ећ он̄и, њ̄ ов̄и, ђко себе, пр̄еко н̄ас*). Акценатска проклиза у конструкцијама са везницима *и* и *ни* и облицима номинатива личних замјеница готово је обавезна (*ѝ ја̄, ѝ м̄и, ѝ ти, н̄и ја̄, н̄и м̄и, н̄и т̄и*).

Преношење акцента са глагола на негацију *не*, прије свега у презенту, досљедно је у свим штокавским говорима са четвороакценатским системом, као и у стандардном језику. Прасловенско преношење сведено је на глаголе *знати* и *ваљати* (*н̄е зн̄ам, н̄е ваљ̄а*), док се са других глагола акценат преноси по новом типу, и то најчешће са облика презента и императива (*н̄е в̄јеруј̄ем, н̄е може, н̄е п̄ишу, н̄е с̄јећ̄ам се, н̄е б̄ој се, н̄е да̄ј, н̄е д̄ӣр̄ај*). Акценат се на везник *и* најчешће преноси са презента одричних облика глагола *хтјети* и *имати* (*ѝ н̄еће, ѝ н̄ема*). Везници *да* и *па* у говору Баткуше никада не носе акценат.

Најмање примјера проклизе забиљежено је код придјева, бројева и прилога. Код придјева је забиљежено само метатонијско преношење, и то углавном са првог дијела вишечланих назива празника и топонима (*п̄д̄ Б̄ур̄ђ̄свуд̄ану, љ̄ Нов̄ом̄ С̄елу*).

По правилу, са основних бројева преношење је прасловенско, а са редних метатонијско. Код ове категорије забиљежено је више примјера за старо преношење, јер су основни бројеви у чешћој употреби.

Прасловенско преношење акцента са прилога углавном се види у облицима данашњих изведених прилога (*п̄д̄далеко, п̄д̄доста, п̄д̄дуго*), а по новом типу акценат се преноси на саставни везник (*ѝ в̄а̄мо, ѝ тамо, ѝ сад̄а*), али и на предлоге (*д̄о сад̄а, љ̄ колко*).

Забиљежено је и новоштокавско преношење акцента са рјечце на везник (*д̄о(к) год, ѝ јест*).

Према нашој грађи, (не)преношење акцента на проклитику условљено је факторима као што су: број слогова у акцентогеној ријечи и у предлогу, фреквентност израза, његова семантичка и синтаксичка функција, акценат ортотоничних ријечи и њихова дезакцентуација, говорни темпо, врста конверзације, потреба да се одређене ријечи посебно нагласе.

Већ смо рекли да што је мањи број слогова у акцентогеној ријечи и проклитици, акценат се лакше преноси. Поред тога, ако је ријеч у рјеђој употреби, губи се свијест о потреби преношења акцента на проклитику. У синтагмама које имају адвербијалну функцију акценат је најчешће пренесен. На акценатску проклизу умногоме утиче и врста конверзације. У спонтаним разговорима без задате теме преношење је много чешће него у разговорима са задатом темом. Тако је највише примјера непренесеног акцента са именица забиљежено код информатора који нам говори о пчеларству, вјерујући да о томе ништа не знамо. С друге стране, код истог информатора нема потврде за непреношење акцента са замјеница, јер реченични фокус никада није на њима, него на именицама, односно терминима, због чега се јавља потреба да се оне посебно нагласе. Преношење акцента изостаје и када је ријеч под емфазом (*ко(д) цр̄квѣ̄, на ма̄јку, у Тӯзли!*), када се у изговору синтагме јави оклијевање (*наа Га̄рѣ̄вцу, ии са̄д*), пауза (*и / д̄јѣд, од / п̄д*) или самоисправљање (*ис по-- ис п̄дстел̄ѣ̄, до-- до њѣ̄*).

У грађи се нашао и један број дезакцентованих именица и замјеница (*баба Са̄ја, прӣја А̄нђа, у оно̄ј бунди, из оне ш̄ӯпѣ̄, и та̄ј Тӣто, на оног м̄д̄мка*), што искључује могућност проклизе. У оваквим спојевима двије именице, или замјеница и именица, повезане су истим семантичким обиљежјем, што је довољан услов да чине једну акценатску цјелину, са акцентом на јединици на којој је тежиште информације. Три формалне јединице чине једну акценатску цјелину и у примјерима: *ѝ не зн̄аш, њѝ на шта*, у којима се са акцентогеном ријечју реализују двије проклитике, од којих прва носи акценат.

Поједине ријечи код истог информатора биљежене су једном са пренесеним, други пут са непренесеним акцентом (*бѣ̄с цӣља / са цӣљем, прѣ̄т пашу / прет п̄ашу*), што се може тумачити као посљедица говорног ритма.

Малобројни радови који се баве екавским говорима урбаних средина показују да у говору млађих генерација екаваца преношење акцената на проклитику готово потпуно изостаје. С друге стране, према досадашњим ријетким истраживањима урбаних говора на ијекавском говорном подручју херцеговачко-крајишког дијалекта може се закључити да је преношење акцената на проклитику сасвим уобичајено, мада се често остварују и непренесени акценти. Према томе, могуће је да се сјевероисточна зона и југозападна и западна зона новоштокавских говора, осим по досљедности преношења акцената на проклитику, разликују и по тенденцији напуштања ове појаве.

По интензитету преношења акцената на проклитику и категоријама у којима се оно врши, стање у говору Баткуше у знатној мјери блиско је приликама које су познате већини говора херцеговачко-крајишког дијалекта.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић, Александар (1999). *Историја српског језика: Фонетика. Речи са деклинацијом. Речи са конјугацијом*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Бошњаковић, Жарко (2007). Преношење акцената у говору неких јавних медија. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. L: 81–93.
- Бошњаковић, Жарко (2009). Преношење акцената на проклитику у говору Новог Сада. *Лингвистичке свеске*. 8. *Говор Новог Сада. Свеска 1: Фонетске особине*: 79–109.
- Вујичић, Д. и др. (1985). Говори сјеверне и сјевероисточне Босне. *Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник*. V: 7–379.
- Вуковић, Јован Л. (1940). Акценат говора Пиве и Дробњака. *Српски дијалектолошки зборник*. X: 185–417.
- Далмација, Стево (1997). *Ијекавски говори Поткозарја*. Бањалука: Народна и универзитетска библиотека „Петар Кочић”.
- Даничић, Ђуро (1925). *Српски акценти*. Посебна издања СКА LVIII. Београд: СКА.
- Дешић, Милорад (1976). Западнобосански ијекавски говори. *Српски дијалектолошки зборник*. XXI.
- Драгин, Гордана (2000). Две прозодијске појаве говора у сливу Студенице. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 165–171.
- Драгин, Гордана (2005). Прозодијске особине говора спикера (новинара) РТВ Нови Сад. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLVIII: 277–282.
- Драгичевић, Милан (2002). Судбина самогласничких секвенци у данашњем говору требаских Срба. *Српски језик*. VII/1–2: 205–211.

- Драгичевић, Милан (2003). О говору села Бранешци у околини Челинца. *Српски језик*. VIII/1–2: 303–314.
- Драгичевић, Милан (2004). О неким фонетским особинама данашњег говора требавских Срба. У: *Зборник радова са трећег међународног скупа Живот и дело академика Павла Ивића* (ур. Ј. Планкош). Суботица – Нови Сад – Београд: Градска библиотека – Матица српска – Филозофски факултет – Српска академија наука и уметности – Народна библиотека Србије. 451–459.
- Драгичевић, Милан (2007). О говору Срба Бање Врућице крај Теслића I (фонетске и морфолошке особине). *Српски дијалектолошки зборник*. LIV: 323–401.
- Драгичевић, Милан (2008). Белешке о говору села Кремне у западној Босни. *Српски језик*. 13/1–2: 103–111.
- Драгичевић, Милан (2009). Акценти ријечи у говору Срба Лапачког поља. *Српски дијалектолошки зборник*. LVI: 277–371.
- Драгичевић, Милан (2010). Важније гласовне особине говора Срба из неких насеља у околини Дервенте у северној Босни. *Јужнословенски филолог*. LXVI: 231–253.
- Драгичевић, Милан (2011). О морфолошким особинама говора Срба трију насеља из околине Дервенте у северној Босни. *Јужнословенски филолог*. LXVII: 216–239.
- Ђукановић, Петар (1983). Говор села Горње Цапарде (код Зворника). *Српски дијалектолошки зборник*. XXIX: 191–294.
- Ивић, Павле (2001). *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивић, Павле, Жарко Бошњаковић и Гордана Драгин (1994). Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Прва књига: Увод и фонетизам. *Српски дијалектолошки зборник*. XL.
- Козомара, Драгомир (2003). Кратак преглед консонантског система говора села Станари код Добоја. *Српски језик*. VIII/1–2: 637–643.
- Козомара, Драгомир (2005). *Говор Чечаве (села у сјевероисточном дијелу општине Теслић)*. Магистарски рад у рукопису. Бања Лука: Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Козомара, Драгомир (2016). Фонетске и морфолошке особине српских посавских говора између Врбаса и Украине. *Српски дијалектолошки зборник*. LXIII: 581–733.
- Лукић, Јадранка (2017). Преношење акцента на проклитику у говору села Винска. *Прилози проучавању језика*. 48: 221–242.
- Николић, Берислав (1966). Мачвански говор. *Српски дијалектолошки зборник*. XVI: 179–314.

- Николић, Берислав М. (1970). *Основи млађе новоштокавске акцентуације*. Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Николић, Мирослав (1991). Говори србијанског Полимља. *Српски дијалектолошки зборник*. XXXVII: 1–548.
- Павловић, Илија (2013). *Родови и крсне славе Баткуше, Брвника и Обудовца*. Модрича: Српски културни центар.
- Петровић, Драгољуб (1973). *О говору Змијања*. Нови Сад: Матица српска.
- Петровић, Драгољуб (1996). Фонетика. У: *Српски језик на крају века* (ур. М. Радовановић). Београд: Институт за српски језик САНУ. 87–111.
- Петровић Савић, Мирјана (2012). Преношење акцента на проклитику у говору Рађевине (на грађи из трију села: Бела Црква, Мојковић и Ставе). *Прилози проучавању језика*. 43: 215–235.
- Пецо, Асим (1957). Говор села Буне. Прилог проучавању говора централне Херцеговине. *Зборник за филологију и лингвистику*. I: 169–180.
- Пецо, Асим (2002). За реформу наше стандардне акцентуације. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 30/1: 69–72.
- Поповић, Иван (1968). *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Радовановић, Драгана (2007). Преношење акцента на проклитику у говору Ваљевске Колубаре. У: *Шездесет година Института за српски језик САНУ. Зборник радова* (ур. С. Танасић). II. Београд: Институт за српски језик САНУ. 147–168.
- Реметић, Слободан (2000). Употреба инструментала у говору источнобосанских Ера. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 505–521.
- Симић, Зоран (2004). Преношење акцента на проклитику у говору Гласинца. *Probleme de filologie slava*. XII: 131–136.
- Симић, Милорад (1978). Говор села Обади у босанском Подрињу. *Српски дијалектолошки зборник*. XXIV: 1–124.
- Стевановић, Михаило (1940). Систем акцентуације у пиперском говору. *Српски дијалектолошки зборник*. X: 67–184.
- Суботић, Љиљана (2005). *Ортоепска и ортографска норма стандардног српског језика*. Нови Сад: Филозофски факултет. Одсек за медијске студије.
- Танасић, Срето (2000). Један тип сложене предлошко-падежне конструкције у говору Вучијака. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 589–593.
- Танасић, Срето (2004а). О конструкцији *к/ка* + *датив* у говору Срба добојског краја. *Српски језик*. IX/1–2: 351–357.
- Танасић, Срето (2004б). Из синтаксе говора добојског краја: падежи са финалним значењем. У: *Зборник радова са трећег међународног скупа Живот и дело академика Павла Ивића* (ур. Ј. Планкош). Суботица – Нови Сад – Београд:

- Градска библиотека – Матица српска – Филозофски факултет – Српска академија наука и уметности – Народна библиотека Србије. 479–488.
- Танасић, Срето (2006). Један случај модалне употребе футура другог у говору Срба добојског краја. *Годишњак за српски језик и књижевност*. XX/8: 435–443.
- Танасић, Срето (2009). Једна специфична употреба конструкције *под + акузатив* у српском говору Подновља и околине. *Годишњак за српски језик и књижевност*. XXII/9: 493–502.
- Трајковић, Татјана (2015). *Говор Прешева*. Докторска дисертација. Ниш: Филозофски факултет.
- Црњак, Дијана (2006). *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи*. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Црњак, Дијана (2007). Називи алатки за кошење у Лијевчу пољу и Жупи. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. L: 917–926.
- Црњак, Дијана (2009а). Називи ограда и њихових дијелова у Лијевчу пољу и Жупи. *Годишњак за српски језик и књижевност*. XXII/9: 523–535.
- Црњак, Дијана (2009б). *Пастирска лексика лакташког краја*. Бања Лука: Филолошки факултет.
- Цукут, Слађана (2013). *Говор младих Дервенте*. Магистарски рад у рукопису. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Цукут, Слађана (2017). Преношење акцента на проклитику у говорима Срба околине Шипова. *Српски језик*. XXII: 679–686.

*

- Baotić, Josip (1979). Akcenatski sistem sela Kostrča u Bosanskoj Posavini. *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*. II: 161–269.
- Baotić, Josip (1983). Ikavskošćakavski govor u okolini Dervente. *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*. IV: 7–209.
- Brozović, Dalibor (2012). Govor u dolini rijeke Fojnice. *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*. X: 243–425.
- Ivšić, Stjepan (1913). Današnji posavski govor. I. *Rad JAZU*. 196: 124–254; II. *Rad JAZU*. 197: 9–138.
- Peco, Asim (1971). *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*. Beograd: Naučna knjiga.
- Subotić, Ljiljana, Dejan Sredojević, Isidora Bjelaković (2012). *Fonetika i fonologija: Ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Valjevac, Naila (1983). Govor visočkih muslimana (akcenat i fonetika). *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*. IV: 283–354.
- Zec, Draga (2000). Prenošenje akcента na proklitiku pod uticajem rečeničnog fokusa. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику*. XLIII: 231–242.

Renata Vidačić

THE ACCENT SHIFT TO PROCLITICS IN THE SPEECH OF THE VILLAGE
OF BATKUŠA NEAR ŠAMAC

SUMMARY

In this paper we observe the accent shift to proclitic in the village of Batkuša, whose speech belongs to the northeastern region of the Herzegovina-Krajina dialect. This research included accent shift to proclitic of all types of words which participate in this process, and it has been observed by the types of words and the types of shift. The aim of this paper is to show how much the accent shift to proclitic in speech of the village of Batkuša is living phenomenon, in which categories it appears and to what extent, whether there is a tendency to abandon this occurrence, which linguistic and extra-linguistic factors affects its consistency, and how does it relate to situations in neighboring speeches and distant Serbian speeches. The analysis shows that the situation in Batkuša's speech, when it comes to the intensity of the accent shift to proclitic and the categories in which it occurs, is very close to the condition familiar to most of the speeches of the Herzegovina-Krajina dialect.

KEYWORDS: dialectology, the accent shift to proclitic, Herzegovina-Krajina dialect, Posavina speech type.

Мрр Рената Видачић
Академија наука и умјетности Републике Српске
Република Српска
rvidacic3@gmail.com

Наташа Белић
(Семинарска библиотека
Одсека за српски језик и лингвистику,
Филозофски факултет, Нови Сад)

Прилози библиографији ППЈ
УДК 016:050.488(497.113 Novi
Sad)PRILOZI PROUČAVANJU
JEZIKA "1965/2019"
DOI 10.19090/ppj.2019.50.245-313

Нада Усановић Ашоња
(Семинарска библиотека
Одсека за славистику,
Филозофски факултет, Нови Сад)

ПОЛА ВЕКА ЧАСОПИСА *ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА*: БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА (1–50)

Први број часописа *Прилози проучавању језика* (ISSN 0555-1137) појавио се 1965. године као стручно гласило тадашње Катедре за јужнословенске језике на Филозофском факултету у Новом Саду (данас Одсека за српски језик и лингвистику). Без већих прекида часопис излази више од пола века и до сада је објављено 50 бројева.

Библиографија радова објављених у *Прилозима проучавању језика* (1–50) осмишљена је са циљем да прикаже велики број лингвистичких радова наших професора, најбољих студената и млађих сарадника, али и других аутора који се баве проучавањем језичке проблематике. Библиографска грађа обухвата период од 1965. до 2019. године (укупно 538 библиографских јединица).

Библиографија радова и именски регистар пружају целовит увид у тематику и садржај радова објављених у часопису. У изради библиографских јединица примењени су Међународни библиографски стандарди за аналитичку обраду прилога из периодике, зборника и посебних издања (ISBD-CP) који се у библиографској пракси примењују и у нашој земљи. У обради библиографских јединица придржавали смо се следећих принципа: а) аутори су наведени азбучним редом, б) више радова једног аутора наведени су азбучним редом; в) коауторски радови су навођени код оба аутора; г) опис библиографских јединица поштује језик и писмо самих публикација; д) библиографски опис садржи број свеске, годину и стране.

Библиографија радова објављених у *Прилозима проучавању језика* (1–50) објављује се поводом 65-годишњице оснивања Филозофског факултета у Новом Саду.

Наташа Белић, управница Библиотеке Филозофског факултета

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА

АГИЋ, Мара

1. Наративи код трогодишње деце / Мара Агић. – Бр. **18** (1982), стр. 69–78.

АЈЦАНОВИЋ, Јелена

2. Усвајање перифрастичних конструкција у српском језику као страном / Јасмина Дражић, Јелена Ајцановић. – Бр. 50 (2019), стр. [183]–195.

АЈЦАНОВИЋ, Милан

3. Корелативне предикације именица *nomina professionis* / Милан Ајцановић. – Бр. **39** (2008), стр. [205]–212.
4. Нови приступ именицама типа *nomina agentis* / Милан Ајцановић. – Бр. **36** (2005), стр. [157]–171.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].
5. О употреби именица са значењем особа / Наташа Киш, Милан Ајцановић. – Бр. **38** (2007), стр. [223]–230.
6. Особености говора и дијалекатски текстови из северозападне Лике / Милан Ајцановић. – Бр. **37** (2006), стр. [201]–219.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].
7. Прилог проучавању лексике северозападне Лике / Милан Ајцановић. – Бр. **33** (2002), стр. [199]–257.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].
8. Синтагме с именицом типа *nomina agentis* као управним чланом у језику новина / Милан Ајцановић. – Бр. **34** (2003), стр. [51]–80.
[Рађено под руководством проф. др Иване Антонић].

АЛАНОВИЋ, Миливој

9. Antepozicija determinatora imeničkog tipa / Milivoj Alanović. – Бр. **36** (2005), стр. [147]–155.
[Рађено под руководством проф. др Vere Vasić].
10. Германизми у Речнику српскохрватскога књижевног језика / Миливој Алановић. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [297]–309.
[Рађено под руководством проф. др Гордане Вуковић].
11. Прилог типологији агенса (на примерима из српског, француског и немачког језика) / Миливој Алановић. – Бр. **35** (2004), стр. [193]–204.
[Рађено под руководством проф. др Vere Vasić].
12. Формалносинтаксички обрасци идентификације агенса / Миливој Алановић. – Бр. **37** (2006), стр. [105]–116.
[Рађено под руководством проф. др Vere Vasić].

АЛБИН, Александар

13. О језику Николаја Лазаревића / Александар Албин. – Бр. **5** (1969), стр. 1–29.
14. О језичким особинама Милошевићевог романа *Прикљученија краља Аполона и његове кћери Тарсије* / Александар Албин. – Бр. **2** (1966), стр. 41–54.
15. Особине народних говора у „Немачко-српском речнику” (1790) / Александар Албин. – Бр. **6** (1970), стр. 41–54.
16. Придевски суфикс *-овит/-евит* / Александар Албин. – Бр. **7** (1971), стр. 11–18.
17. Прилог проучавању језика Саве Текелије / Александар Албин. – Бр. **4** (1968), стр. 1–21.
18. Прилог проучавању језика Стефана Рајића / Александар Албин. – Бр. **3** (1967), стр. 1–22.

АНТОНИЋ, Ивана

19. Говорни језик у радио преносу фудбалске утакмице / Ивана Антонић. – Бр. **21** (1985), стр. [131]–141.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].
20. Eksperimentalna psiholingvistika u Jugoslaviji / Ivana Antonić. – Бр. **19** (1983), стр. 199–203.
21. Лексичке особености једног типа информативног текста / Ивана Антонић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [251]–267.
[Рађено под руководством мр Мирјане Јоцић].
22. Поводом педесетог броја часописа *Прилози проучавању језика* / Ивана Антонић. – Бр. 50 (2019), стр. [5]–19.
23. Referencijalna funkcija ličnih zamenica u pripovedanju / Ivana Antonić. – Бр. **22** (1986), стр. [49]–70.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].
24. Употреба ћирилице и латинице у основним и средњим школама у Новом Саду / Ивана Антонић. – Бр. **23** (1987), стр. [129–152].
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

АРСОВИЋ, Југослава

25. Акцент именица женског рода у говору Блаца и околине / Југослава Арсовић. – Бр. **13-14** (1977/1978), стр. 69–79.
26. Главне фонетске особине говора Блаца и околине / Југослава Арсовић. – Бр. **9** (1973), стр. 55–77.
27. Микротопонија Блаца и околине (грађа) / Југослава Арсовић. – Бр. **8** (1972), стр. 71–86.

АСИМОПУЛОС, Панајотис

28. Particip mediopasivnog perfekta u savremenom grčkom jeziku i ograničenja u njegovom formiranju / Panajiotis Asimopoulos. – Бр. **42** (2011), стр. [81]–92.

БАБИЋ, Анита

29. Глаголске допуне у језику старосрпских повеља и писама XII и XIII века / Анита Бабић. – Бр. **39** (2008), стр. [5]–48.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

БАБИЋ, Биљана

30. Morfološko-sintaksički minimalni rečnik glagola srpskog jezika kao stranog / Biljana Babić. – Бр. **42** (2011), стр. [165]–196.
31. Provera znanja iz gramatike: nivoi A1 i A2 (poređenje – udžbenik *Naučimo srpski 1: testovi*) / Biljana Babić. – Бр. **38** (2007), стр. [159]–186.
[Рађено под руководством проф. др Лјилјане Петровачки].
32. Семантика префикса *до-* (као првог) у глаголском префиксалу / Биљана Бабић. – Бр. **39** (2008), стр. [275]–315.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Недељков и проф. др Иване Антонић].

БАДРЉИЦА, Вера

33. Језик Ђуре Даничића у првим његовим списима / Вера Бадрљица. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [51]–86.
[Рађено под руководством проф. др Александра Младеновића].

БАЈИН, Маријана

34. Мотивисаност значења синонима речи лажов, потказивач и улизица у омладинском жаргону српског језика / Маријана Бајин. – Бр. **46** (2015), стр. [73]–93.

БАЈИЋ, Весна

35. Речник *Приче о боју косовском* (рукопис Илије Јованова) / Весна Бајић. – Бр. **49** (2018), стр. [69]–131.
36. Хипотактичке структуре за исказивање темпоралних односа у делу Стефанит и Ихнилат : филолошка и функционалностилска анализа / Весна Бајић. – Бр. **48** (2017), стр. [3]–30.

БАЛАЖИЦ БУЛЦ, Татјана

37. Pozicija konektora u mikrostrukturi teksta / Tatjana Balažic Bulc. – Br. **42** (2011), str. [101]–114.

БАЛЕК, Тијана

38. Упоредна анализа сативних глагола у српском и руском језику (на корпусу савремених књижевних дела) / Тијана Балек. – Бр. **48** (2017), стр. [31]–48.

БАОТИЋ, Јосип

39. Прилог проблематици посавског икавског дијалекта у босанској Посавини / Јосип Баотић. – Бр. **2** (1966), стр. 85–89.
40. Синтакса падежа у говору старосједилаца босанске Посавине / Јосип Баотић. – Бр. **7** (1971), стр. 105–140.

БАРАКО, Татјана

41. Прилог познавању сложеница у српскословенском језику (Димитрије Кантакузин, *Посланица кир Исаији*) / Татјана Барако. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [71]–76.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

БАРИЋ, Ернест

42. Prezimena i porodični nadimci u Martincu (Felsőszentmárton) u Mađarskoj / Ernest Barić. – Br. **10** (1974), str. 153–157.

БАРЈАМОВИЋ, Миљана

43. Безличне реченице и реченице са логичким (семантичким) субјектом – методичка апликација / Миљана Барјамовић. – Бр. **39** (2008), стр. [317]–325.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Петровачки].

БАТИНИЋ, Љиљана

44. Употреба декинабилних форми на /-ћи/ у савременом српскохрватском језику / Љиљана Батинић. – Бр. **23** (1987), стр. [73]–94.
[Рађено под руководством мр Љиљане Суботић].

БАТИСТИЋ, Татјана

45. О семантичким условима који регулирају дистрибуцију посесивних конструкција типа „његов немир” / Татјана Батистић. – Бр. 7 (1971), стр. 55–62.
46. Uloga konstrukcije *u+lokativ* u konstituisanju izvjesnih tipova srpskohrvatskih rečenica / Tatjana Batistić. – Бр. 3 (1967), стр. 29–42.

БАШАРАГИН, Маргарета

47. Interakcija roda i jezika u razgovoru nastavnik-učenik u razredu: prekidanja i preklapanja / Margareta Bašaragin. – Бр. 47 (2016), стр. [123]–133.

БЕЛИЋ, Наташа

48. Библиографија радова објављених у часопису Прилози проучавању језика (21–44) / Наташа Белић. – Бр. 45 (2014), стр. [209]–242.
[Библиографија радова објављена је поводом 60. годишњице оснивања Филозофског факултета у Новом Саду]

БЕРИСАВЉЕВИЋ, Светлана

49. Jezik i pol: titule i zanimanja žene u banci / Svetlana Berisavljević. – Бр. 22 (1986), стр. [119]–131.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

БЕЋАР, Драгица

50. Надимци ученика средње школе / Драгица Бећар. – Бр. 20 (1984), стр. 199–208.
51. Narativi četrnaestogodišnjaka / Dragica Bećar. – Бр. 18 (1982), стр. 33–67.
52. О употреби зависних падежа у језику Statuta Gradskog saobraćajnog preduzeća u Novom Sadu / Dragica Bećar. – Бр. 9 (1973), стр. 1–53.

БИЦЕВСКА, Кита

53. Лексемата родъ во старословенскиот јазик / Кита Бицевска. – Бр. 22 (1986), стр. [5]–9.
[Изработено под раководство на проф. др Радмила Угринова-Скалоска].

БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

54. Контекстуални показатељи пасивне и адјективске употребе трпног придева у копулативно-партиципским конструкцијама (у текстовима 19. века) / Исидора Бјелаковић. – Бр. **37** (2006), стр. [31]–50.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
55. Називи болести у лекарушама из XIX века са територије Војводине / Исидора Бјелаковић. – Бр. **34** (2003), стр. [5]–36.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
56. Преглед приступа у изучавању пасивних конструкција (страна литература) / Исидора Бјелаковић. – Бр. **36** (2005), стр. [103]–117.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
57. Терминологија из области аритметике у једном препису дела *Новая сербская арифметика Василија Дамјановића* из 1790. године / Исидора Бјелаковић, Снежана Кнежевић. – Бр. **38** (2007), стр. [69]–92.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
58. Терминологија из области опште географије и астрономије у делу *Ново грађданско земљеописаније* Павла Соларића (1804) / Исидора Бјелаковић, Радица Ђукановић. – Бр. **38** (2007), стр. [33]–67.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

БОЖОВИЋ, Ђорђе

59. Етимолошки речници албанскога језика / Ђорђе Божовић. – Бр. **46** (2015), стр. [3]–16.

БОЖОВИЋ, Маринко

60. Сточарска лексика Ибарског Колашина / Маринко Божовић. – Бр. **20** (1984), стр. 189–192.

БОЛДОЦКИ, Семјуел (Boldocký, Samuel)

61. Razmeštaj subjekta i predikata u rečenici / Samuel Boldocký. – Бр. **5** (1969), стр. 111–120.

БОШЊАКОВИЋ, ЖАРКО

62. Дијалекатски текстови из Батовца (код Пожаревца) / Жарко Бошњаковић. – Бр. **36** (2005), стр. [235]–268.
63. Дијалекатски текстови из поморишког села Сараволе у Румунији / Жарко Бошњаковић. – Бр. **40** (2009), стр. [143]–159.
64. Дијалекатски текстови из Срема и Баната / Жарко Бошњаковић. – Бр. **21** (1985), стр. [153]–164.
65. Из говора Скопске Црне Горе / Жарко Бошњаковић, Станислав Станковић. – Бр. **39** (2008), стр. [327]–340.
66. Из ономастике Јарка и Шашинаца / Жарко Бошњаковић. – Бр. **13/14** (1977/1978), стр. 167–178.
67. О неким прозодијским карактеристикама језика новосадских медија (ТВ Панонија) / Жарко Бошњаковић, Небојша Регодић. – Бр. **38** (2007), стр. [263]–315.
68. О употреби израза за интерну реченичну модификацију / Жарко Бошњаковић. – Бр. **16** (1980), стр. 17–25.
69. Теренски записи из Малог Гаја (Румунија) / Жарко Бошњаковић, Драгана Радовановић. – Бр. **40** (2009), стр. [161]–178.

БРАНКОВИЋ, СВЕТЛАНА

70. Грађа за филолошка истраживања у рукописној књизи Аврама Бранковића из Војводине XVIII–XIX века / Светлана Бранковић. – Бр. **7** (1971), стр. 19–33.

БРАЦИЋ, МИЛИЦА

71. Оглед о концепту инвалидности у српском језику (дијахрона перспектива) / Милица Брацић. – Бр. **35** (2004), стр. [155]–179. [Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

БРДАР, Сања

72. Предлошко-падежне конструкције са значењем антериорности и постериорности у српском и словеначком језику / Сања Брдар. – Бр. **45** (2014), стр. [173]–185.
73. Реченични модели с глаголима брзог кретања / Сања Брдар. – Бр. **48** (2017), стр. [127]–160.

БУГАРСКИ, Наташа

74. Morfološka adaptacija glagola pozajmljenih iz engleskog jezika / Nataša Bugarski. – Бр. **33** (2002), стр. [58]–77.
[Рађено под руководством проф. др Твртка Прџића].
75. Morfološka adaptacija pozajmljenica iz nemačkog jezika / Nataša Bugarski. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [115]–126.
[Рађено под руководством проф. др Гордане Вуковић].
76. О семантичким и социolingвистичким аспектима творбе жargonизованих речи у српском језику / Nataša Bugarski. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [311]–316.
[Рађено под руководством проф. др Твртка Прџића].

БУЈАС, Милица

77. Лична имена и надимци деце наших радника на привременом раду у иностранству / Милица Бујас. – Бр. **23** (1987), стр. [165]–187.
[Рађено под руководством проф. др Милице Грковић и проф. др Свенке Савић].

БУКУМИРИЋ, Милета

78. Из рагарске лексике Гораждевца (код Пећи) / Милета Букумирић. – Бр. **19** (1983), стр. 71–105.
79. Прилог познавању творбе именица у говору Гораждевца / Милета Букумирић. – Бр. **20** (1984), стр. 153–156.

БУРЗАН, Мирјана

80. Interferencija u kongruiranju predikata sa subjektom u broju u govornoj produkciji mađarsko-srpskohrvatskih bilingva na srpskohrvatskom jeziku / Mirjana Burzan. – Br. **17** (1981), str. 119–135.

ВАРГИЋ, Златко

81. Fonetske osobine u govoru sela Punitovaca (kod Đakova) / Zlatko Vargić. – Br. **15** (1979), str. 121–135.

ВАРЈУ, Адријана

82. О једном типу поредбених конструкција / Адријана Варју. – Бр. **34** (2003), стр. [109]–123.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Петровић].

ВАСИЋ, Вера

83. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Ћујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.
84. О усвајању прилога на раном узрасту / Вера Васић. – Бр. **17** (1981), стр. 39–101.

ВЕЉОВИЋ, Бојана

85. Етнолингвистичка грађа о Ђурђевдану у Штавици / Бојана Вељовић. – Бр. **43** (2012), стр. [211]–230.

ВЕРШИК, Ана (Verschik, Anna)

86. Eto leto svet: kada Estonci (pokušavaju da) pevaju na srpskom / Ana Veršik, Jim Hlavač. – Br. **40** (2009), str. [97]–111.

ВИДАЧИЋ, Рената

87. Преношење акента на проклитику у говору села Баткуша код Шамца / Рената Видачић. – Бр. **50** (2019), стр. 211–243.

ВЛАЈКОВИЋ, Драгослав

88. Речник „фрајерских” (шатровачких) речи и израза / Драгослав Влајковић. – Бр. 2 (1966), стр. 89–98.

ВЛАХОВИЋ, Племенка

89. Geneza prvih reči i rečenica u dečjem govoru / Plemenka Vlahović. – Br. 1 (1965), str. 205–214.
90. Glasovna struktura KVKV u razvojnom procesu asocijativnih sistema glasova / Melanija Mikeš, Plemenka Vlahović. – Br. 3 (1967), str. 189–207.
91. Metoda analize sintaksičkih struktura u dečjem govoru / Melanija Mikeš, Plemenka Vlahović. – Br. 2 (1966), str. 231–237.
92. Teorijsko-metodološka pitanja izučavanja sintakse dečjeg govora / Laslo Deže, Plemenka Vlahović. – Br. 7 (1971), str. 233–243

ВОЈНОВИЋ, Јелена

93. Допуна глагола у делу *Природно право* Јована Стерије Поповића – граматички речник / Јелена Војновић. – Бр. 30/32 (1999/2001), стр. [121]–206.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
94. Зависне клаузе уз глаголе перцепције с експлицираним објектом / Јелена Војновић, Јелена Латов-Папић. – Бр. 37 (2006), стр. [51]–67.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Петровић].
95. Синтаксичке допуне и одредбе у језику Јована Стерије Поповића / Јелена Војновић. – Бр. 33 (2002), стр. [41]–57.
[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].

ВРЕБАЛОВ, Гордана

96. Фразеологизми с називима јестивог биља / Гордана Вребалов. – Бр. 43 (2012), стр. [75]–92.

ВУЈИНОВИЋ, Сања

97. Теоријско-методолошки приступ проучавању термилошких вишечланих лексема / Сања Вујиновић. – Бр. **39** (2008), стр. [189]–203.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Недељков].
98. Употреба глаголских прилога код Ј. С. Поповића, В. Петровића и В. Арсенијевића / Сања Вујиновић. – Бр. **37** (2006), стр. [137]–172.
[Рађено под руководством др Наде Арсенијевић].

ВУЈОВИЋ, Горица

99. Специфичности језика спољнополитичких рубрика радија и телевизије / Горица Вујовић. – Бр. **27** (1996), стр. [192]–202.
[Рађено под руководством мр Мирјане Јоцић].

ВУКАДИНОВИЋ, Вилотије

100. Називи инсеката у говору села Белоиња код Сврљига / Вилотије Вукадиновић. – Бр. **20** (1984), стр. 179–187.

ВУКОВИЋ, Гордана

101. О неким функцијама инструментала без предлога у језику Ћосићевих „Корена” / Гордана Вуковић. – Бр. **3** (1967), стр. 65–68.
102. О односу „оријентационих” предлога типа *испод/под, изнад/над, испред/пред* / Гордана Вуковић. – Бр. **2** (1966), стр. 77–83.
103. Прилог времена садашњег у делима Добрице Ћосића / Гордана Вуковић. – Бр. **5** (1969), стр. 61–79.

ВУКСАН, Сандра

104. Фразеологизми пореклом из грчке митологије и историје / Сандра Вуксан. – Бр. **43** (2012), стр. [93]–110.

ВУЧЕТИЋ, Јасмина

105. Фразеологија у драмама Душана Ковачевића / Јасмина Вучетић. – Бр. **35** (2004), стр. [231]–285.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Петровић].

ГАЈИНОВ, Миладинка

106. Микротопонимија у говору места Турије и Србобрана / Миладинка Гајинов. – Бр. **6** (1970), стр. 211–214.

ГАЈСКИ, Тијана

107. Фонетске и морфолошке црте у тексту *Сказање о заузимању Цариграда* / Тијана Гајски. – Бр. **35** (2004), стр. [29]–49.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејдор].

ГОДИЋ, Светлана

108. Акценат именица у Ковилу (Шајкашка) / Светлана Годић. – Бр. **11** (1975), стр. 139–162.

ГОЛИЋ, Мита

109. Из ономастике Мокрина (грађа) / Мита Голић. – Бр. **13-14** (1977-1978), стр. 131–157.

ГРАСЛ, Марија

110. Имперфекат у делима Милоша Црњанског / Марија Грасл. – Бр. **17** (1981), стр. 5–37.

ГРБИЋ, Душица

111. Језик „Жертве Аврамове” Вићентија Ракића / Душица Грбић. – Бр. **22** (1986), стр. [11]–47.
[Рађено под руководством проф. др Александра Младеновића].

ГРБОВИЋ, Маја

112. Енглески фразни глаголи са партикулом *out* и њихови преводни еквиваленти у српском / Маја Грбовић. – Бр. **44** (2013), стр. [59]–71.

ГРКОВИЋ, Јасмина (Грковић-Мејдор, Јасмина)

113. Активни партиципи у „Цветном триоду” штампара Мардарија из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **21** (1985), стр. [23]–32.

114. Глаголски вид и грађење футура у Јеванђељу из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **18** (1982), стр. 99–107.
115. Деклинација именица у Јеванђељу из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **17** (1981), стр. 137–154.
116. Деклинација именица у *Цветном триоду* штампара Мардарија из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **20** (1984), стр. 101–114.
117. Прилог познавању дијалекатске лексике Шумадије (из лексике Чумића) / Јасмина Грковић. – Бр. **18** (1982), стр. 125–153.
118. Систем личних глаголских облика у Јеванђељу из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **16** (1980), стр. 27–37.
119. Систем личних глаголских облика у *Цветном триоду* штампара Мардарија из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **19** (1983), стр. 5–14.
120. Фонетске одлике Београдског јеванђеља и Јеванђеља из Мркшине цркве / Јасмина Грковић. – Бр. **23** (1987), стр. [5]–11.

ГРКОВИЋ, Милица

121. Акценат именица у говору села Чумића / Милица Грковић. – Бр. **3** (1967), стр. 111–140.
122. Акценат придева у чумићком говору / Милица Грковић. – Бр. **4** (1968), стр. 161–167.
123. Дијалекатски текстови са Копаоника / Милица Грковић. – Бр. **7** (1971), стр. 157–166.
124. Неке особине говора села Лукова / Милица Грковић. – Бр. **4** (1968), стр. 121–131.
125. Микротопоними изворишне области Топлице / Милица Грковић. – Бр. **6** (1970), стр. 183–201.
126. Падежне конструкције у језику Милана Ђ. Милићевића / Милица Грковић. – Бр. **5** (1969), стр. 239–265.

127. Употреба инфинитива у језику Милана Ђ. Милићевића / Милица Грковић. – Бр. **6** (1970), стр. 67–81.
128. Употреба падежа у чумићком говору / Милица Грковић. – Бр. **4** (1968), стр. 133–150.

ГРУБОР, Јелена

129. Став говорника српског језика према (неологизмима) англицизмима у српском језику / Јелена Грубор. – Бр. **42** (2011), стр. [65]–79.

ДАКИЋ, Сања

130. Инфинитив у делу *Стефанит и Ихнилат*: филолошка и фукционалностилска анализа / Сања Дакић. – Бр. 49 (2018), стр. [29]–68.

ДЕЖЕ, Ласло (Deszö, László)

131. Теоријско-metodološka питања исућавања синтаксе дејјег говора / Laslo Deže, Plemenka Vlahović. – Бр. **7** (1971), стр. 233–243.

ДОНДУР, Милош

132. Anglicizmi u srpskom kao jeziku struke: ortografska adaptacija termina iz oblasti automobilizma / Miloš Dondur. – Бр. **40** (2009), стр. [113]–128.

ДРАГИН (ГАЛЕТИН), Гордана

133. Из лексичке проблематике северне Шајкашке / Гордана Драгин (Галетин). – Бр. **16** (1980), стр. 59–92.
134. Терминологија коровске флоре у Шајкашкој / Гордана Драгин (Галетин). – Бр. **20** (1984), стр. 193–197.

ДРАГИН, Наташа

135. Ортографија *Службе са акатистом пресветој Богородици* – рукопис РР II 3 из Збирке Библиотеке Матице српске / Наташа Драгин. – Бр. **27** (1996), стр. [5]–24.
[Рађено под руководством проф. др Vere Јерковић].
136. Фонетске црте *Службе светом Петру Атонском* Генадија Светогорца / Наташа Драгин. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [5]–10.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

ДРАГИЋ, Мила

137. Концепт страха у српској фразеологији / Мила Драгић. – Бр. **45** (2014), стр. [73]–95.
138. Морфосинтаксичка обележја фразеологизама у српском језику / Мила Драгић. – Бр. **48** (2017), стр. [93]–107.
139. Развој теоријско-методолошких концепата рекције и валентности у српској лингвистици / Мила Драгић. – Бр. **47** (2016), стр. [99]–121.

ДРАЖИЋ, Јасмина

140. Усвајање перифрастичних конструкција у српском језику као страном / Јасмина Дражић, Јелена Ајџановић. – Бр. **50** (2019), стр. 183–195.

ДРАШКОВИЋ, Бранкица

141. Anglicizmi u srpskom kao jeziku struke – upotreba engleskih termina u televizijskom novinarstvu / Brankica Drašković. – Br. **39** (2008), str. [213]–224.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

ЂАПИЋ, Стеван

142. Имена коња и говеда у неким банатским говорима. Прилог грађи за зоонимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. **4** (1968), стр. 197–201.

143. Микротопонимија у хатару неких села општине Ниш / Стеван Ђапић. – Бр. 7 (1971), стр. 215–224.
144. Микротопонимија у хатару села Идвора (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 3 (1967), стр. 217–219.
145. Микротопонимија у хатару села Кумана (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 4 (1968), стр. 233–235.
146. Микротопонимија у хатару села Меленаца (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 4 (1968), стр. 237–239.
147. Микротопонимија у хатару села Перлеза (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 4 (1968), стр. 241–243.
148. Микротопонимија у хатару села Тараша (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 4 (1968), стр. 245–248.
149. Микротопонимија у хатару села Ченте (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. 5 (1969), стр. 329–332.
150. Микротопонимика села у северној Мачви која припадају општини Сремска Митровица / Стеван Ђапић. – Бр. 3 (1967), стр. 209–215.
151. Надимци и презимена у Добрици (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. 3 (1967), стр. 227–230.
152. Надимци и презимена у Куману (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. 2 (1966), стр. 161–164.
153. Надимци и презимена у Меленцима (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. 5 (1969), стр. 323–327.
154. Надимци и презимена у селу Арадцу (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. 3 (1967), стр. 221–226.

155. Надимци и презимена у селу Елемиру (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. **6** (1970), стр. 225–229.
156. Надимци и презимена у Српском Итебеју (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. **6** (1970), стр. 231–236.
157. Надимци и презимена у Тарашу (Банат). Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Стеван Ђапић. – Бр. **4** (1968), стр. 169–173.
158. Називи делова кола (Банат) / Стеван Ђапић. – Бр. **4** (1968), стр. 203–208.

БОРЂЕВ, Ивана

159. Методичка обрада глаголских прилога у настави српског језика / Ивана Ђорђевић. – Бр. **41** (2010), стр. [183]–197.

БОРЂЕВИЋ, Данијела

160. Потенцијал у Доситејевом *Животу и прикљученијима* / Данијела Ђорђевић. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [77]–96.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

БУКАНОВИЋ, Радица

161. Терминологија из области опште географије и астрономије у делу *Ново грађданско земљеописаније* Павла Соларића (1804) / Исидора Бјелаковић, Радица Ђукановић. – Бр. **38** (2007), стр. [33]–67.

БУРЂИЋ, Милена

162. Синтаксичко-семантичка анализа комплексно транзитивних глагола у српскохрватском језику / Милена Ђурђић. – Бр. **23** (1987), стр. [111]–122.
[Рађено под руководством мр Владиславе Петровић].

БУРИЋ, Срђан

163. Ставови о употреби писама на територији општине Шабац / Срђан Бурић. – Бр. 50 (2019), стр. 197–210.

ЕРИЋ БУКАРИЦА, Александра

164. Пасивне конструкције у правним текстовима на енглеском и њихови преводни еквиваленти у српском језику / Александра Ерић Букарица. – Бр. 49 (2018), стр. [153]–170.

ЖИБРЕГ (ВАСИЋ), Ивона

165. Bibliografija radova o presupozicijama u jeziku / Ivona Žibreg (Vasić). – Бр. 20 (1984), стр. 209–234.
166. Govorno ponašanje predstavnika savremenog srpskohrvatskog jezika u situaciji obraćanja / Ivona Žibreg (Vasić). – Бр. 15 (1979), стр. 57–70.
167. Dekomponovani predikat u jeziku sredstava javnog informisanja / Ivona Žibreg. – Бр. 23 (1987), стр. [63]–72.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Milorada Radovanovića].
168. Neki aspekti oslovljavanja u govoru dece predškolskog uzrasta / Ivona Žibreg, Svenka Savić. – Бр. 18 (1982), стр. 5–26.
169. Неки видови појављивања неодређеног члана у савременом српскохрватском језику / Ивона Жибрег (Васић). – Бр. 20 (1984), стр. 143–151.
170. Прилог понављању глаголске деминуције у српскохрватском језику / Ивона Жибрег (Васић). – Бр. 18 (1982), стр. 79–85.

ЖИВАНОВИЋ, Дуња

171. Концептуализација језика помоћу метафоре проводника у српском језику у поређењу с енглеским / Дуња Живановић. – Бр. 45 (2014), стр. [59]–71.

ЖИВАНЧЕВИЋ, Ивана (Живанчевић Секеруш, Ивана)

172. Враз и Вук / Ивана Живанчевић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [29]–35.
173. Необичније речи из Шумадије / Ивана Живанчевић. – Бр. **22** (1986), стр. [101]–108.
[Рађено под руководством мр Мате Пижурице].

ЗАЈИЋ, Бојана

174. Терминологија ђурђевданског обичаја код Срба / Бојана Зајић. – Бр. **15** (1979), стр. 155–163.

ЗАЈЦЕВА, Светлана (Зайцева, Светлана)

175. Названия овцы в штокавских говорах сербскохорватского языка / Светлана Зайцева. – Бр. **8** (1972), стр. 133–144.
176. Specifična slovenska leksika u savremenim čakavskim govorima / Svetlana Zajceva. – Br. **3** (1967), str. 69–110.

ЗАМУРОВИЋ, Нада

177. О новинским насловима / Нада Замуровић. – Бр. **12** (1976), стр. 67–85.

ЗАРИФОВИЋ, Бранка

178. Декомпоновање предиката у старосрпским повељама и писмима од XII до XIV века (грађа из I Стојановићеве збирке) / Бранка Зарифовић. – Бр. **35** (2004), стр. [5]–28.
[Рађено под руководством проф. др Мате Пижурице и мр Слободана Павловића].

ЗВЕКИЋ-ДУШАНОВИЋ, Душанка

179. Neke interferentne pojave u prevodu romana „Estera” Lasla Nemeta / Dušanka Zvekić-Dušanović. – Br. **28/29** (1997/1998), str. [183]–189.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Mirjane Burzan].
180. O nazivima prodavnica na teritoriji opštine Novi Sad / Dušanka Zvekić-Dušanović. – Br. **35** (2004), str. [205]–215.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Gordane Vuković].

181. Srpski i mađarski ekvivalenti engleskih pasivnih konstrukcija / Dušanka Zvekić Dušanović, Jelena Redli. – Br. **50** (2019), str. 121–147.

ЗЛАТАНОВИЋ, Момчило

182. Микротопонимија Врањске котлине (насеља у сливу Бањске реке) / Момчило Златановић. – Бр. **18** (1982), стр. 109–123.
183. Микротопоними Врањске котлине (насеља у сливу Кленичке реке) / Момчило Златановић. – Бр. **16** (1980), стр. 39–58.
184. Микротопонимија Врањске котлине: (насеља у сливу Преображањске и Требешињске реке) / Момчило Златановић. – Бр. **21** (1985), стр. [83]–95.
185. Микротопонимија Иногошта (слив Лепеничке реке) / Момчило Златановић. – Бр. **19** (1983), стр. 179–194.
186. Микротопонимија осам насеља у Иногошту / Момчило Златановић. – Бр. **20** (1984), стр. 157–169.
187. Микротопонимија Струганице и Обличке Сене (Врањска котлина) / Момчило Златановић. – Бр. **17** (1981), стр. 195–198.
188. Топоними Пољанице / Момчило Златановић. – Бр. **10** (1974), стр. 109–141.
189. Топонимија града Врања / Момчило Златановић. – Бр. **12** (1976), стр. 87–93.
190. Турцизми у говору јужне Србије (Врање и околина) / Момчило Златановић. – Бр. **17** (1981), стр. 179–194.

ЗОРИЋ, Милена

191. Речник славенизама и књишких речи у делу *Кратка всемирна историја* Георгија Магарашевића / Милена Зорић. – Бр. **35** (2004), стр. [69]–154.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

ИВАНИЋ, Мирела

192. Лексика пасивног фонда у одабраним делима Иве Андрића / Мирела Иванић. – Бр. **47** (2016), стр. [55]–70.
193. Семантичко-деривационо гнездо лексеме земља / Мирела Иванић. – Бр. **46** (2015), стр. [57]–72.

ИВАНОВА, Т. А.

194. Синонимическиј ряд со значением отчуждаемой принадлежности в современных славянских литературных языках / Т. А. Иванова. – Бр. **11** (1975), стр. 93–105.

ИВАНОВИЋ, Јанко

195. Објекатска акузативно-дативска падежна структура у србистичкој литератури / Јанко Ивановић. – Бр. **48** (2017), стр. [177]–190.

ИВКОВИЋ, Душан

196. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Тујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.

ИЛИЋ, ИВОНА

197. Лексичка семантика придева са значењем особине типа *способност* / Ивона Илић. – Бр. **48** (2017), стр. [49]–73.

ИЊАЦ, Горан

198. Engleski jezik u com_medi@: prilog proučavanju srpske kompjuterske terminologije / Goran Injac. – Бр. **33** (2002), стр. [78]–122.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].
199. Neologizmi u srpskoj kompjuterskoj terminologiji / Goran Injac. – Бр. **34** (2003), стр. [137]–177.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

200. Pozjamljenica ili promena koda? Engleski jezik u srpskom i poljskom pisanom diskursu / Goran Injac. – Br. **36** (2005), str. [125]–135.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].
201. Funkcionalne i semantičke realizacije anglicizama *trip* u jeziku mlađe generacije govornika srpskog i poljskog jezika / Goran Injac. – Br. **37** (2006), str. [185]–194.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

ИШТВАНИЋ, Живан

202. Građa za proučavanje mikrotoponimije grada Bele Crkve u Banatu / Živan Ištvančić. – Br. **24/26** (1988/1990), str. [269]–274.
203. Patronimijska i antroponimijska građa o Srbima u Beloj Crkvi XVIII i XIX veka / Živan Ištvančić. – Br. **24/26** (1988/1990), str. [275]–285.
204. Patronimijska i antroponimijska građa o Česima u jugoistočnom Banatu / Živan Ištvančić. – Br. **27** (1996), str. [137]–153.

ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Марко

205. Kritička analiza diskursa: između „naučne rigoroznosti” i „emancipatorstva” / Marko Janićijević. – Br. **42** (2011), str. [93]–100.

ЈАНКОВИЋ, Јелена

206. Семантичка анализа деривата придева бео у српском језику / Јелена Јанковић. – Бр. **42** (2011), стр. [9]–36.

ЈАНКОВИЋ, Катарина

207. Sudski diskurs / Katarina Janković. – Br. **33** (2002), str. [154]–181.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

ЈАНКОВИЋ-ПОПОВИЋ, Катарина

208. Дискурсне и текстовне особине полемика Политикиног Културног додатка / Катарина Јанковић Поповић. – Бр. **46** (2015), стр. [173]–188.

209. Модификатори и модификација значења у новинским текстовима / Катарина Јанковић-Поповић. – Бр. **43** (2012), стр. [133]–150.

ЈАЊИЋ, СТЕФАН

210. Дискурс онлајн медија у Србији о угрожености ћирилице / Стефан Јањић. – Бр. **46** (2015), стр. [189]–205.

ЈАЊИМОВИЋ, Миодраг

211. Рудничка лична имена: (од 1836. до 1856. и од 1903. до 1926) / Миодраг Јањимовић. – Бр. **21** (1985), стр. [105]–111.
[Рађено по упућствима др Милице Грковић].

ЈЕРКОВИЋ, Вера

212. Глаголски облици у Манојловом јеванђељу / Вера Јерковић. – Бр. **5** (1969), стр. 31–47.
213. Два четворојеванђеља штампара Мардарија из Мркшине цркве / Вера Јерковић. – Бр. **6** (1970), стр. 1–17.
214. Лексичке разлике између Чајничког и Манојловог јеванђеља / Вера Јерковић. – Бр. **3** (1967), стр. 23–27.
215. Надредна слова у Вукановом јеванђељу / Вера Јерковић. – Бр. **4** (1968), стр. 23–35.
216. Одлике српске рецензије у житију Симеона Немање од Стевана Првовенчаног. Правописне и фонетске црте / Вера Јерковић. – Бр. **1** (1965), стр. 1–30.

ЈЕРКОВИЋ, Јован

217. Белешке о језику Ђорђа Поповића Даничара / Јован Јерковић. – Бр. **6** (1970), стр. 83–104.
218. Гласовна структура једносложне речи у српскохрватском књижевном језику / Јован Јерковић. – Бр. **1** (1965), стр. 31–73.

219. Гласовна структура једносложне речи у српскохрватском књижевном језику – прозодијске карактеристике / Јован Јерковић. – Бр. 2 (1966), стр. 55–76.
220. Језик првих дела Јакова Игњатовића / Јован Јерковић. – Бр. 7 (1971), стр. 35–53.

ЈОВАНОВИЋ, Јована

221. Metafore istine u srpskom jeziku / Jovana Jovanović. – Br. 50 (2019), str. 109–120.

ЈОВИЋ, Душан

222. Kvantitativni pristup srpskohrvatskoj rečenici / Miodrag Petković, Pića Ković, Dušan Jović. – Br. 20 (1984), str. 115–142.

ЈОЦИЋ, Мирјана

223. Глаголи са суфиксима *-иса*, *-ира*, *-ова* у савременом српскохрватском књижевном језику / Мирјана Јоцић. – Бр. 5 (1969), стр. 121–175.
224. Osobine jezičkog komuniciranja sa decom predškolskog uzrasta / Mirjana Jocić. – Br. 17 (1981), str. 103–117.
225. Фреквенција глаголских врста у савременом српскохрватском језику / Мирјана Јоцић. – Бр. 4 (1968), стр. 51–67.

ЈУРЧЕВИЋ, Иван

226. Прилог проучавању говора села Ковача код Дувна / Иван Јурчевић. – Бр. 15 (1979), стр. 101–119.

КАЗИМИРОВИЋ, Бранислава

227. Префиксални образац творбе српскохрватских придева и прилога / Бранислава Казимировић. – Бр. 24/26 (1988/1990), стр. [145]–159. [Рађено под руководством проф. др Гордане Вуковић].

КАИНОВИЋ, Рада

228. Из ономастике села Босуте у Шумадији / Рада Каиновић. – Бр. **13-14** (1977–1978), стр. 159–165.

КАЛИШЕВСКА, ЕВА (Kaliszewska, Ewa)

229. Srpska obredna terminologija – struktura i problem ekvivalenata u poljskom jeziku / Eva Kališevska. – Br. **28/29** (1997/1998), str. [127]–182.
[Рађено под руководством проф. др Дanka Šipke].

КАЛОПЕР, Чарна

230. Микротопонимија у говору села Остојићева / Чарна Калопер. – Бр. **7** (1971), стр. 229–231.

КАШИЋ, Јован

231. Извештај о научноистраживачком раду / Јован Кашић. – Бр. **1** (1965), стр. 216.
232. Лингвистичке вечери на Филозофском факултету у Новом Саду / Јован Кашић. – Бр. **4** (1968), стр. 255–260.

КИШ, Наташа

233. О неким тенденцијама у избору језичких средстава у ситуацији обраћања, ословљавања и поздрављања / Наташа Киш, Ивана Савић. – Бр. **38** (2007), стр. [243]–248.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].
234. О степену аналитизма декомпонованих предиката у правном стилу / Наташа Киш, Јелена Ковачевић. – Бр. **39** (2008), стр. [233]–243.
235. О употреби именица са значењем особа / Наташа Киш, Милан Ајџановић. – Бр. **38** (2007), стр. [223]–230.

КЉАКИЋ, Снежана

236. Anglicizmi u semantičkom polju nege tela / Snežana Kljakić. – Br. **42** (2011), str. [37]–52.

237. Kontrastivna analiza glagola hodanja u engleskom i srpskom jeziku / Snežana Kljakić. – Br. **44** (2013), str. [73]–85.

КНЕЖЕВИЋ, Зорица

238. Nazivi zanimanja u žargonu / Zorica Knežević. – Br. **36** (2005), str. [197]–205.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

КНЕЖЕВИЋ, Константин

239. Nominalizacija u jeziku informativnog programa Televizije Novi Sad / Konstantin Knežević. – Br. **30/32** (1999/2001), str. [233]–264.
[Rađeno pod rukovodstvom doc. dr Vladislave Petrović].

КНЕЖЕВИЋ, Снежана

240. Терминологија из области аритметике у једном препису дела *Новая сербская арифметика Василија Дамјановића* из 1790. године / Исидора Бјелаковић, Снежана Кнежевић. – Бр. **38** (2007), стр. [69]–92.

КЊИЖАР, Иван

241. Анализа лексикографског поступка примењеног у школском енглеско-српском речнику / Иван Књижар. – Бр. **43** (2012), стр. [65]–73.

КОВАЧЕВИЋ, Јелена

242. О степену аналитизма декомпонованих предиката у правном стилу / Наташа Киш, Јелена Ковачевић. – Бр. **39** (2008), стр. [233]–243.

КОВИЋ, Илија

243. Kvantitativni pristup srpskohrvatskoj rečenici / Miodrag Petković, Piја Ković, Dušan Jović. – Бр. **20** (1984), стр. 115–142.

КОЈИЋ, Јадранка

244. Географска терминологија Бањана / Јадранка Којић. – Бр. **37** (2006), стр. [221]–246.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

245. Интерогативне реченице у руском и српскохрватском језику / Ксенија Кончаревић. – Бр. **22** (1986), стр. [71]–99.

КОЊИК, Ивана

246. Делови људског тела као квантификатори / Ивана Коњик. – Бр. **34** (2003), стр. [125]–135.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].

КОРДА, Драгана

247. Фразеологизми са називима дивљих животиња / Драгана Корда. – Бр. **45** (2014), стр. [97]–118.

КОСТИЋ, Марина

248. Прво лице јединине презента у говору Горње Пчиње / Марина Костић. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [191]–203.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

КРИЗМАНИЋ, Вишња

249. Spontani razgovor adolescenata: uvođenje aktera / Višnja Krizmanić. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [345]–368.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].
250. Функције инфинитива у говору Бачког Моноштора / Вишња Кризманић, Слободан Павловић. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [61]–71.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

КРСТИЋ, Ненад

251. О француским речима у српском књижевном језику преддуковског периода / Ненад Крстић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [37]–49.
[Рађено под руководством проф. др Александра Младеновића].

КУКОЉ, Ана

252. Систем падежа са значењем адвербијалне квалитативности у *Мемоарима* Проте Матеје Ненадовића / Ана Кукољ. – Бр. **40** (2009), стр. [5]–24.

ЛАЂЕВИЋ, Милица

253. Лична имена у Новом Саду (1972–1975) / Милица Лађевић. – Бр. **13/14** (1977/1978), стр. 93–129.
254. Личности романа „Љубомир у Јелисијуму” Милована Видаковића у ономастичком фонду Војводине почетком XIX века / Милица Лађевић. – Бр. **7** (1971), стр. 199–213.
255. Савремена ономастика града Новог Сада / Милица Лађевић. – Бр. **4** (1968), стр. 175–196.

ЛОВРЕ, Татјана

256. Синдетске координиране клаузе у публицистичком стилу / Татјана Ловре. – Бр. **43** (2012), стр. [111]–131.

ЛОВРИЋ, Нада

257. Акцент именица мушкога рода у говору Матешева / Нада Ловрић. – Бр. **7** (1971), стр. 141–156.

ЛОМА, Јелена

258. Номинална синтагма у норенском и савременом норвешком језику / Јелена Лома. – Бр. **41** (2010), стр. [91]–126.

ЛУКИЋ, Јадранка

259. Преношење акцената на проклитику у говору села Винска / Јадранка Лукић. – Бр. **48** (2017), стр. [221]–242.

ЛУКОВИЋ, Милош

260. Настанак и синтаксичка својства „Устава за књажество Србију” од 1869. године / Милош Луковић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [87]–97.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].

МАКСИМОВ, Слободан

261. Микротопонимија у говору Бачког Градишта / Слободан Максимов. – Бр. **6** (1970), стр. 223–224.

МАКСИЋ, Мирјана

262. Из ономастике Краљеваца и Добринаца у Срему (грађа) / Мирјана Максић. – Бр. **15** (1979), стр. 149–154.
263. Прилог проучавању лексике Срема / Мирјана Максић. – Бр. **16** (1980), стр. 93–122.

МАЛБАША, Здравко

264. Iz leksike sela Donjih Ramića kod Ključa u Bosanskoj Krajini / Zdravko Malbaša. – Бр. **12** (1976), стр. 95–117.

МАЛЕТИЋ, Нада

265. Из глаголске семантике: глаголска кретања у српскохрватском језику / Нада Малетић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [237]–249.
[Рађено под руководством проф. др Јована Кашића].
266. Из проблематике гласовног система у говору Боботе код Вуковара / Нада Малетић. – Бр. **21** (1985), стр. [59]–81.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].
267. Interferencija u dopuni srpskohrvatskih faznih glagola kod učenika mađarske narodnosti / Nada Maletić. – Бр. **22** (1986), стр. [109]–118.
[Рађено под руководством проф. др Мирјане Бурзан].
268. Надимци у Боботи код Вуковара / Нада Малетић. – Бр. **19** (1983), стр. 195–198.

МАЛИН-БУРАГИЋ, Светлана

269. Fonološki opis govora Vidrovca / Svetlana Malin-Đuragić. – Бр. 27 (1996), стр. [53]–78.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

МАНОЈЛОВИЋ, Соња

270. Значењски односи између три прасловенска термина за заклетву у словеначком и руском језику до XVII века / Соња Манојловић. – Бр. 45 (2014), стр. [3]–26.

МАНЧЕВ, Ангелина

271. Материјал за фонетику говора села Петерлаш у општини Димитровград / Ангелина Манчев. – Бр. 3 (1967), стр. 177–188.
272. Облици генитива множине именица II са консонантском групом на крају основе / Ангелина Манчев. – Бр. 3 (1967), стр. 43–64.

МАРИЋ, Биљана

273. Из лексики Ченеја (румунски Банат) / Биљана Марић. – Бр. 33 (2002), стр. [258]–326.
[Рађено под руководством доц. др Љиљане Недељков].

МАРЈАНОВИЋ, Ана

274. Усвајање и разумевање термина за означавање родбинских односа код школске деце / Ана Марјановић, Свенка Савић. – Бр. 18 (1982), стр. 27–32.

МАРЈАНОВИЋ, Бранислава

275. Апсолутни датив и зависна реченица у *Житију архиепископа Данила II* / Бранислава Марјановић. – Бр. 47 (2016), стр. [3]–32.

МАРЈАНОВИЋ, Федор

276. Лексика религијског карактера у роману *Како упокојити вампира* Борислава Пекића / Федор Марјановић. – Бр. 47 (2016), стр. [70]–97.

МАРКОВИЋ, Благоје В.

277. Из лексике и фразеологије „друштвених” игара Врачана / Благоје В. Марковић. – Бр. **11** (1975), стр. 163–177.
278. Микротопонимијска грађа из Раша (Врака код Скадра) / Благоје В. Марковић. – Бр. **9** (1973), стр. 143–153.
279. Фолклористички записи из Враке / Благоје В. Марковић. – Бр. **17** (1981), стр. 199–209.

МАРКОВИЋ, Бранкица

280. Дијалекатски текстови из староседелачких делова Новог Сада / Бранкица Марковић. – Бр. **41** (2010), стр. [227]–234.
281. О глаголима и њиховим допунама у новосадским радио и телевизијским емисијама / Бранкица Марковић. – Бр. **38** (2007), стр. [132]–158.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Ружић].

МАРКОВИЋ, Драгица

282. Лингвистичка анализа кованица Лазе Костића / Драгица Марковић. – Бр. **22** (1986), стр. [145]–161.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

МАРКОВИЋ, Жељко

283. Неодређени придевски вид у језику песама Тина Ујевића / Жељко Марковић. – Бр. **23** (1987), стр. [123]–127.
[Рађено под руководством проф. др Јована Јерковића].
284. Непродуктивне граматичке категорије у језику Данила Киша и Слободана Селенића / Жељко Марковић. – Бр. **23** (1987), стр. [105]–110.
[Рађено под руководством проф. др Јована Јерковића].
285. Toponimija opštine Plandište / Željko Marković. – Бр. **27** (1996), стр. [79]–136.

МАРЧЕТА, Јована

286. Утицај европске културе на језичку слику света говорника српског, француског и италијанског језика (на примеру фразема са кулинарском компонентом) / Јована Марчета. – Бр. **48** (2017), стр. [109]–125.

МАСЛОВА, Алина

287. Прагматичка значења императивности у српском и руском језику / Алина Маслова. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [73]–86.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

МАТИЋ, Даниела

288. Osobe s invaliditetom u jeziku tiska / Daniela Matić, Nataša Stojan. – Бр. **40** (2009), стр. [79]–96.

МАТИЋ, Љиљана

289. Терминологија библиотекарства у српском језику / Љиљана Матић. – Бр. **45** (2014), стр. [119]–172.

МЕДАН, Маја

290. Интонационо и позиционо издвајање реченичних делова у поемама М. Дединца / Маја Медан. – Бр. **46** (2015), стр. [149]–171.

МЕДИЋ, Јелена

291. Апсолутни датив и временска реченица у *Српској Александриди* / Јелена Медић. – Бр. **38** (2007), стр. [5]–32.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

МЕЛВИНГЕР, Јасна

292. Teorije lingvističkih polja u semantici. Metod stilističkih polja Pierrea Guirauda / Jasna Melvinger. – Бр. **2** (1966), стр. 23–39.

МИЈАТОВИЋ, Јулијана

293. Прилог познавању лексике српских говора у Мађарској / Јулијана Мијатовић. – Бр. **19** (1983), стр. 149–177.

МИКЕШ, Меланија (Mikes Melánia)

294. Glasovna struktura KVKV u razvojnom procesu asocijativnih sistema glasova / Melanija Mikeš, Plemenka Vlahović. – Бр. **3** (1967), стр. 189–207.
295. Interferencija u procesu jednovremenog usvajanja mađarskog i srpskohrvatskog vokalizma / Melanija Mikeš. – Бр. **1** (1965), стр. 185–203.
296. Kategorija srpskohrvatskog gramatičkog roda u govoru dece mađarskog maternjeg jezika / Melanija Mikeš. – Бр. **4** (1968), стр. 249–254.
297. Metoda analize sintaksičkih struktura u dečjem govoru / Melanija Mikeš, Plemenka Vlahović. – Бр. **2** (1966), стр. 231–237.
298. Prilog proučavanju definitizacije imenica u srpskohrvatskom jeziku / Melanija Mikeš. – Бр. **7** (1971), стр. 245–269.
299. Razvitak korelativnog sistema suglasnika / Melanija Mikeš. – Бр. **2** (1966), стр. 211–230.
300. Razvoj gramatičkih kategorija u dečjem govoru / Melanija Mikeš, Plemenka Vlahović. – Бр. **2** (1966), стр. 165–209.

МИКИЋ, Милена

301. Падежне конструкције с адвербијалним значењем у *Житију светог Симеона* од светог Саве / Милена Микић. – Бр. **37** (2006), стр. [5]–30.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

МИЛОВАНОВ, Дајана

302. Функција и превод(ивост) фразеологизама у песми „Врати ми моје крпице” Васка Попе / Дајана Милованов. – Бр. **49** (2018), стр. [133]–151.

МИЛОВАНОВИЋ, Емилија

303. Прилог познавању лексике Златибора / Емилија Миловановић. – Бр. **19** (1983), стр. 15–70.

МИЛОРАДОВ, Дејан

304. Употреба декомпонованог предиката у језику новина / Дејан Милорадов. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [264]–284.
[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].

МИЛОСАВЉЕВИЋ, Марија

305. Обраћање саговорнику у електронским медијима / Марија Милосављевић. – Бр. 49 (2018), стр. [171]–185.

МИЉЕВИЋ, Маријана

306. Sintaksičko-semantički aspekti upotrebe glagolskih prideva u „Periferijskim zmajevima” V. Stevanovića / Marijana Miljević. – Br. **34** (2003), str. [93]–108.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vladislave Petrović].

МИНЧИЋ, Ксенија

307. Деклинација именица у Вукановом јеванђељу / Ксенија Минчић. – Бр. **21** (1985), стр. [9]–21.
[Рађено под руководством проф. др Вере Јерковић].
308. Лични глаголски облици у Вукановом јеванђељу / Ксенија Минчић. – Бр. **20** (1984), стр. 83–99.
309. Палеографска и ортографска испитивања лењинградске *Александриде* / Ксенија Минчић. – Бр. **17** (1981), стр. 164–177.

МИРИЋ, Душанка

310. Превођење номиналних конструкција финитним глаголским облицима са руског на српскохрватски језик / Душанка Мирић. – Бр. **15** (1979), стр. 1–32.

МИТРО, Вероника

311. Један пример анализе текста: однос садржаја о себи и садржаја о другима у животној причи / Вероника Митро. – Бр. **43** (2012), стр. [151]–167.

МИХАЈЛОВИЋ, Велимир

312. Neki problemi semantike naših ženskih imena / Velimir Mihajlović. – Бр. **4** (1968), стр. 209–225.
313. О једном пројекту Института за лингвистику: грађа за речник страних речи у преддуковском периоду / Велимир Михајловић. – Бр. **7** (1971), стр. 1–10.
314. Прилог речнику српскохрватских географских термина / Велимир Михајловић. – Бр. **6** (1970), стр. 153–181.
315. Српскохрватски називи ветрова / Велимир Михајловић. – Бр. **2** (1966), стр. 99–122.
316. Sufiks *-ište* u toponimiji i mikrotoponimiji Jugoslavije / Velimir Mihajlović. – Бр. **1** (1965), стр. 117–155.

МИХАЈЛОВИЋ, Јован С.

317. Легенде о постанку неких места / Јован С. Михајловић. – Бр. **8** (1972), стр. 169–170.
318. Пословице и изреке у Војводини / Јован С. Михајловић. – Бр. **8** (1972), стр. 161–167.
319. Чифлук Разгојнски крајем 1940. године. Грађа за патронимијски речник Југославије / Јован С. Михајловић. – Бр. **10** (1974), стр. 149–151.

МИХАЈЛОВИЋ, Јованка

320. Војвођанска „поруганија” / Јованка Михајловић. – Бр. **2** (1966), стр. 145–160.

321. Nadimci u Sremskim Karlovcima. Prilog građi za patronimijski rečnik Jugoslavije / Jovanka Mihajlović. – Бр. 1 (1965), стр. 177–183.

МИХАЈЛОВИЋ, Тамара

322. Глаголски прилози у језику Данила Киша / Тамара Михајловић. – Бр. 30/32 (1999/2001), стр. [207]–232.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].

МЛАДЕНОВИЋ, Александар

323. Извештај о научноистраживачком раду / Александар Младеновић. – Бр. 1 (1965), стр. 215.

МРШИЋ, Марија

324. Инфинитив у језику *Наука крстјанскога* Ивана Антуна Ненадића / Марија Мршић. – Бр. 35 (2004), стр. [51]–68.
[Рађено под руководством проф. др Мате Пижурнице].

МУЛАИ, Јулишка (Mulai Juliska)

325. Pragmatičke i sintaksičko-semantičke karakteristike jedne govorne situacije u dvojezičnoj sredini: razgovor između prodavca i kupca / Juliška Mulai. – Бр. 21 (1985), стр. [113]–129.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

НАРАНЧИЋ, Љубица

326. Прилог познавању микропонимије села Дољана / Љубица Наранчић. – Бр. 4 (1968), стр. 227–232.
327. Фонетске и морфолошке особине говора села Дољана у Лици / Љубица Наранчић. – Бр. 11 (1975), стр. 107–137.

НИКИТОВИЋ, Зорица

328. Сложенице у Доментијановом *Житију светог Саве* / Зорица Никитовић. – Бр. 39 (2008), стр. [49]–67.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејдор].

НОВАКОВИЋ, Војислав

329. Микротопонимија Доње Јасенице (грађа) / Војислав Новаковић. – Бр. **12** (1976), стр. 139–152.

ОРЧИЋ, Лидија

330. Anglicizmi u srpskom kao jeziku struke – skraćenice u univerzitetskim udžbenicima ekonomije / Lidiја Orčić. – Бр. **39** (2008), стр. [225]–231. [Рађено под руководством проф. др Vere Vasić].

ПАВЛИЦА, Драган

331. Акценатски систем у говору села Пољица у Лици / Драган Павлица. – Бр. **7** (1971), стр. 69–103.

ПАВЛОВИЋ, Слободан

332. Функције инфинитива у говору Бачког Моноштора / Вишња Кризманић, Слободан Павловић. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [61]–71. [Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

ПАВЛОВИЋ-СТАМЕНКОВИЋ, Звездана

333. Консонантске секвенце у штокавском дијалекту / Звездана Павловић-Стаменковић. – Бр. **4** (1968), стр. 69–119.

ПАНТИЋ, Славица

334. Преводни еквиваленти италијанизма у *Граматници италијанској* Викентија Љуштине (1794) / Славица Пантић. – Бр. **50** (2019), стр. 29–46.

ПЕЈОВИЋ, Момир

335. Микротопонимија села Ораха у Љешанској нахији (грађа) / Момир Пејовић. – Бр. **13/14** (1977/1978), стр. 179–186.

ПЕЈОВИЋ, Соња

336. Struktura registra i pravila pisanja marki i naziva proizvoda / Sonja Pejović. – Бр. **41** (2010), стр. [139]–160.

ПЕКОВИЋ, Ђенана

337. Фонолошки систем говора Муслимана у Босанској Дубици / Ђенана Пековић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [99]–143.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

ПЕРИЋ, Даница

338. Гласовне особине говора села Брњица у југоисточној Босни / Даница Перић. – Бр. **44** (2013), стр. [137]–158.

ПЕРИШИЋ, Јелена

339. Колокације са лексемама основа и темељ у електронском корпусу савременог српског језика / Јелена Перишић. – Бр. **48** (2017), стр. [75]–92.
340. Блискозначне именице *основа* и *темељ* и методе њихове семантичке диференцијације / Јелена Перишић. – Бр. **50** (2019), стр. 85–108.

ПЕСОЦКАЈА, Ирина (Песоцкая, Ирина)

341. Теоретические основы формирования термина „концептосфера слова” / Ирина Песоцкая. – Бр. **38** (2007), стр. [199]–221.

ПЕТКОВИЋ, Миодраг

342. Kvantitativni pristup srpskohrvatskoj rečenici / Miodrag Petković, Piја Ković, Dušan Jović. Бр. **20** (1984), стр. 115–142.

ПЕТРИКОВА-КЛИМЧУКОВА, Анна

343. О диалоге культур, межкултурной коммуникации и национальном характере / Анна Петрикова-Климчукова. – Бр. **37** (2006), стр. [99]–104.

ПЕТРОВИЋ, Владислава

344. О синтаксичким конструкцијама са простим и сложеним прилошким везником *као* / Владислава Петровић. – Бр. **12** (1976), стр. 47–65.

ПЕТРОВИЋ, Драгољуб

345. Две особине гласовног система пиперског говора / Драгољуб Петровић. – Бр. **1** (1965), стр. 113–116.
346. Грађа за проучавање микротопонимске слике јужне Ваčke / Dragoljub Petrović. Вр. **1** (1965), стр. 157–176.
347. Микротопонимија Горњих Пјешиваца и Броћанца / Драгољуб Петровић. – Бр. **8** (1972), стр. 47–70.
348. Микротопонимија Никшићког поља. Грађа / Драгољуб Петровић. – Бр. **2** (1966), стр. 123–144.
349. Поводом јубилеја Милке и Павла Ивића / Драгољуб Петровић. – Бр. **21** (1985), стр. [5]–8.

ПЕТРОВИЋ, Мирјана

350. Лексика магијског лечења у Рађевини / Мирјана Петровић. – Бр. **34** (2003), стр. [197]–217.
[Рађено под руководством доц. др Љиљане Недељков].
351. Основне фонетске особине говора рађевског села Бела Црква / Мирјана Петровић. – Бр. **36** (2005), стр. [269]–292.
[Рађено под руководством проф. др Мате Пижурице].

ПЕТРОВИЋ, Наталија

352. Главније фонетске особине неких српских говора у Мађарској / Наталија Петровић. – Бр. **15** (1979), стр. 71–99.
353. Микротопонимија неких српских насеља у Мађарској / Наталија Петровић. – Бр. **10** (1974), стр. 143–147.

354. Патронимија неких српских насеља у Мађарској / Наталија Петровић. – Бр. **12** (1976), стр. 119–137.

ПЕТРОВИЋ, Сања

355. Синтаксичко-семантичка анализа активних партиципа у адвербијалној употреби у *Рукопису А Српске Александриде* (15. век) / Сања Петровић. – Бр. **49** (2018), стр. [3]–27.

ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

356. Лексичка збика српског живља из пакрачког краја Јова Везмара / Мирјана Петровић-Савић. – Бр. **41** (2010), стр. [235]–279.
357. Преношење акцената на проклитику у говору Рађевине (на грађи из трију села: Бела Црква, Мојковић и Ставе) / Мирјана Петровић-Савић. – Бр. **43** (2012), стр. [169]–183.

ПЕТРОВСКИ, Марина

358. Активни партиципи у једном одломку средњовековног романа Српска Александрида / Марина Петровски. – Бр. **27** (1996), стр. [25]–31.
[Рађено под руководством проф. др Вере Јерковић].
359. Глаголски придеви као кондензатори реченичног садржаја / Марина Петровски. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [47]–59.
[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].
360. Инфинитиви и инфинитивне конструкције у Теодосијевом делу *Живот светога Саве* / Марина Петровски. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [47]–69.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

ПИЖУРИЦА, Мато

361. Из ономастике Роваца. Имена домаћих животиња / Мато Пижурица. – Бр. **7** (1971), стр. 167–185.
362. Неке особене форме изражавања императивности у говору Роваца / Мато Пижурица. – Бр. **8** (1972), стр. 41–45.

363. Употреба падежа у говору Роваца / Мато Пижурица. – Бр. 3 (1967), стр. 141–176.
364. Употреба падежа у језику Стјепана Митрова Љубише и Вука Поповића / Мато Пижурица. – Бр. 5 (1969), стр. 177–237.

ПИПЕР, Предраг

365. Обележавање просторних односа предлошко-падежним конструкцијама у савременом руском и савременом српскохрватском књижевном језику / Предраг Пипер. – Бр. 13/14 (1977/1978), стр. 1–51.

ПЛАКСИНА, Наталија Јуревна (Плаксина, Наталья Юрьевна)

366. Маргинальные страницы тетрадей как жанр естественной письменной речи / Наталья Юрьевна Плаксина. – Бр. 41 (2010), стр. [127]–137.

ПОЖГАЈ-ХАЦИ, Весна

367. Tekst između slovenskog i srpskog jezika (tipične pisane pogreške na ispitima iz znanja slovenskog kao drugog jezika) / Vesna Požgaj-Hadži, Ina Ferbežar. – Бр. 36 (2005), стр. [137]–146.

ПОПОВИЋ, Здравка

368. Upotreba anglicizama u časopisima za decu / Zdravka Popović. – Бр. 41 (2010), стр. [171]–181.

ПОПОВИЋ, Тајјана

369. Микропонимија Сремских Карловаца / Тајјана Поповић. – Бр. 8 (1972), стр. 121–124.

ПРАЛИЦА, Дејан

370. Лексичке особине посланица патријарха Павла / Дејан Пралица. – Бр. 33 (2002), стр. [123]–132.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].

371. Релативна клауза у религијском дискурсу типа посланица / Дејан Пралица. – Бр. **34** (2003), стр. [81]–92.
[Рађено под руководством проф. др Иване Антонић].
372. Социолингвистичке прилике на српскохрватском језичком простору током друге половине 20. века / Дејан Пралица. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [13]–36.
[Рађено под руководством проф. др Гордане Вуковић].

ПУАЧА, Драгана

373. Прави објекат у делу *Проклета авлија* Иве Андрића / Драгана Пуача. – Бр. **46** (2015), стр. [95]–120.

РАДИЋ, Првослав

374. Из ономастике села Брлога у источној Србији / Првослав Радић. – Бр. **16** (1980), стр. 123–130.

РАДИЋ, Сања

375. О ћугању у српском језику: (когнитивистички приступ) / Сања Радић. – Бр. **44** (2013), стр. [29]–41.

РАДИЋ-БОЈАНИЋ, Биљана

376. Deiktički izrazi u diskursu elektronskih časakaonica / Biljana Radić-Bojanić. – Br. **37** (2006), str. [195]–199.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Tvrtka Prčića].
377. Kontrastivna analiza glagola kuvanja u engleskom i srpskom jeziku / Biljana Radić-Bojanić. – Br. **36** (2005), str. [119]–124.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Tvrtka Prčića].
378. Pojmovnik kognitivne semantike i gramatike / Biljana Radić-Bojanić. – Br. **38** (2007), str. [187]–198.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Tvrtka Prčića].

РАДОВАНОВИЋ, Драгана

379. Теренски записи из Малог Гаја (Румунија) / Жарко Бошњаковић, Драгана Радовановић. – Бр. **40** (2009), стр. [161]–178.

РАДОВАНОВИЋ, Милорад

380. Неки синтаксички поступци карактеристични за језик књиге „Роман о Лондону” Милоша Црњанског / Милорад Радовановић. – Бр. **10** (1974), стр. 1–48.
381. О наративним глаголским облицима / Милорад Радовановић. – Бр. **5** (1969), стр. 49–59.
382. О употреби падежа у роману „Снијег” Вишње Стахуљак / Милорад Радовановић. – Бр. **4** (1968), стр. 37–49.

РАДОИЧИЋ, Ивана

383. Fonološki opis govora leposavićke okoline / Ivana Radoičić. – Br. **27** (1996), str. [32]–52.
[Рађено под руководством проф. др Драголјуба Петровића].

РАДОЈЧИЋ, Мирко

384. Микротопонимија у говору Невесиња и околине / Мирко Радојчић. – Бр. **6** (1970), стр. 205–209.

РАДОСАВЉЕВИЋ, Озрен М.

385. Грађа за проучавање микротопонимије подручја Банатских Хера / Озрен М. Радосављевић. – Бр. **18** (1982), стр. 185–196.
386. Патронимијска и антропонијска грађа из Врањака (Модрича) / Озрен М. Радосављевић. – Бр. **21** (1985), стр. [97]–103.
[Рађено по упутствима проф. др Драгољуба Петровића].
387. Патронимијска и антропонијска грађа из села Кусића у Банату / Озрен М. Радосављевић. – Бр. **23** (1987), стр. [153]–163.
388. Презимена и породични надимци у селу Црвеној Цркви у Банату. Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Озрен М. Радосављевић. – Бр. **15** (1979), стр. 165–172.

РАЈКОВ, Иванка

389. Прилог за дијалектолошки речник говора Мокрина / Иванка Рајков.
– Бр. 7 (1971), стр. 187–192.

РАЈКОВИЋ, Љубиша

390. Микротопономастика и патронимика у Црној Реци / Љубиша Рајковић. – Бр. 8 (1972), стр. 95–120.

РАКИЋ, Вања

391. Рекцијске допуне речи са значењем емотивних стања / Вања Ракић.
– Бр. 41 (2010), стр. [161]–170.

РАКИЋ, Вукосава

392. Терминологија одевања и обувања у Каћу / Вукосава Ракић. – Бр. 42 (2011), стр. [135]–164.

РАКИЋ, Мирјана

393. Diskursna analiza kolumni u dnevnom listu *Danas* / Mirjana Rakić. –
Br. 37 (2006), str. [173]–184.
[Radeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

РАКИЋ, Станимир

394. Premeštanje nastavaka u engleskom i srpskohrvatskom jeziku / Stanimir Rakić. – Br. 23 (1987), str. [21]–28.

РАКИЋ-МИЛОЈКОВИЋ, Софија

395. Дијалекатски текстови из околине Параћина / Софија Ракић-Милојковић. – Бр. 21 (1985), стр. [165]–170.
396. Основне фонетске особине говора Доње Мутнице (код Параћина) / Софија Ракић-Милојковић. – Бр. 23 (1987), стр. [29]–61.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића]

397. Речи у Вуковим речницима забележене у Србији / Софија Ракић-Милојковић. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [5]–28.
[Рађено под руководством проф. др Александра Младеновића].

РАЦ, Биљана

398. Парцелација реченице у роману *Константин Горча Видосава* Стевановића / Биљана Рац. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [11]–45.
[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].
399. Погодбена реченица у језику старих српских повеља и писама 12. и 13. века / Биљана Рац. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [37]–46.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

РЕГОДИЋ, Небојша

400. О неким прозодијским карактеристикама језика новосадских медија (ТВ Панонија) / Жарко Бошњаковић, Небојша Регодић. – Бр. **38** (2007), стр. [263]–315.

РЕДЛИ, Јелена

401. Вежбе за стицање вештине говорења у удбенику *Научимо српски – Let's learn Serbian 1* (нивои А1 и А2) / Јелена Редли. – Бр. **40** (2009), стр. [129]–141.
402. Систем падежа са квалификативним значењем у *Начертанију* Илије Гарашанина / Јелена Редли. – Бр. **41** (2010), стр. [75]–90.
403. Srpski i mađarski ekvivalenti engleskih pasivnih konstrukcija / Dušanka Zvekić Dušanović, Jelena Redli. – Бр. **50** (2019), стр. 121–147.

РЕМЕТИЋ, Радојка

404. О неким фонетским особинама у језику *Лествице* (1805) Викентија Ракића / Радојка Реметић. – Бр. **12** (1976), стр. 37–45.

РЕМЕТИЋ, Слободан Н.

405. Језик пјесама Гаврила Ковачевића / Слободан Н. Реметић. – Бр. **11** (1975), стр. 51–91.

406. Језик пјесама Гаврила Ковачевића (II) / Слободан Н. Реметић. – Бр. **12** (1976), стр. 1–35.
407. О графичкој и правописној Вукове „Пјеснарице” из 1814. године / Слободан Н. Реметић. – Бр. **6** (1970), стр. 55–66.
408. Фонетске и морфолошке карактеристике говора Срба у Кладњу и околини / Слободан Н. Реметић. – Бр. **6** (1970), стр. 105–133.

РОКВИЋ, Александра

409. Палеографски опис *Цетињског псалтира* / Александра Роквић. – Бр. **17** (1981), стр. 155–162.

РОМ, Бранислава

410. Глаголски облици и неке њихове функције у језику Еугена Кумичића / Бранислава Ром. – Бр. **8** (1972), стр. 1–14.
411. Неки глаголски облици и њихове функције у језику Иве Ћипика / Бранислава Ром. – Бр. **7** (1971), стр. 63–68.
412. О језику у различитим издањима „Совјети здраваго разума” Доситеја Обрадовића / Бранислава Ром. – Бр. **18** (1982), стр. 87–97.
413. Српскохрватски еквиваленти за нека значења руских падежа / Бранислава Ром. – Бр. **10** (1974), стр. 49–108.
414. Српскохрватски еквиваленти за нека значења руског датива / Бранислава Ром. – Бр. **9** (1973), стр. 129–141.
415. Употреба падежа у језику Иве Ћипика / Бранислава Ром. – Бр. **5** (1969), стр. 267–302.

РУЖИЧИЋ, Милица Мима

416. Параметар полности у деривацији и семантизацији деминутива и аугментатива / Милица Мима Ружичић. – Бр. **35** (2004), стр. [181]–192.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].

САВИЋ, Биљана

417. Из лексике Великог Блашка (код Бањалуке) / Биљана Савић, Дијана Савић. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [205]–245.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

САВИЋ, Дијана

418. Из лексике Великог Блашка (код Бањалуке) / Биљана Савић, Дијана Савић. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [205]–245.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

САВИЋ, Ивана

419. О неким тенденцијама у избору језичких средстава у ситуацији обраћања, ословљавања и поздрављања / Наташа Киш, Ивана Савић. – Бр. **38** (2007), стр. [243]–248.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].

САВИЋ, Милица

420. Намерна реченица у делима два савремена српска писца / Милица Савић. – Бр. **39** (2008), стр. [245]–258.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Ружић].
421. Типови предиката у новим уџбеницима за српски језик за основну и средњу школу / Милица Савић. – Бр. **42** (2011), стр. [197]–215.

САВИЋ, Свенка (Васиљев, Свенка)

422. Neki aspekti oslovljavanja u govoru dece predškolskog uzrasta / Ivona Žibreg, Svenka Savić. – Бр. **18** (1982), стр. 5–26.
423. Sintaksičke konstrukcije s pridevima u srpskohrvatskom književnom jeziku / Svenka Savić (Vasiljev). – Бр. **5** (1969), стр. 81–110.
424. Структура двеју песама Момчила Настасијевића / Свенка Савић (Васиљев). – Бр. **1** (1965), стр. 101–112.
425. Усвајање и разумевање термина за означавање родбинских односа код школске деце / Ана Марјановић, Свенка Савић. – Бр. **18** (1982), стр. 27–32.

426. Часопис *Прилози проучавању језика пола века међу нама: лично сећање* / Свенка Савић. – Бр. **50** (2019), стр. 21–27.

САМАРЦИЋ, Ана

427. Predložko-padežne konstrukcije sa semantičkom komponentom površine u srpskom i slovenačkom jeziku / Ana Samardžić. – Бр. **44** (2013), стр. [87]–101.

САРАФИЈАНОВИЋ, Тамара

428. Парцелација реченице у прозним делима српских писаца 20. века / Тамара Сарафијановић. – Бр. **27** (1996), стр. [177]–191.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].

СВИТЛИЦА, Кристина

429. Именички суфикси у делима Стефана Првовенчаног / Кристина Свитлица. – Бр. **41** (2010), стр. [5]–74.

СЕДЛАРЕВИЋ, Маја

430. Analiza diskursa jedne kontakt emisije na radiju / Maja Sedlarević. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [369]–382.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

СИМИЋ, Зоран

431. Из лексике Гласинца / Зоран Симић. – Бр. **34** (2003), стр. [219]–309.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].
432. Предлошки генитив са семантичким обележјем аблативности у именичком изразу у језику романа Преображење Војислава Лубарде / Зоран Симић. – Бр. **38** (2007), стр. [107]–129.
[Рађено под руководством проф. др Иване Антонић].

СИМОВЉЕВИЋ, Ивана

433. Лексика народних веровања у Речнику Матице српске / Ивана Симовљевић. – Бр. **33** (2002), стр. [182]–198.
[Рађено под руководством доц. др Љиљане Недељков].

СРЕДОЈЕВИЋ, Дејан

434. Два деветнаестовековна издања Стеријине комедије *Покондирена тиква* (1838. и 1884. године) / Дејан Средојевић. – Бр. **36** (2005), стр. [31]–75.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
435. Шта је дикција? / Дејан Средојевић. – Бр. **38** (2007), стр. [249]–261.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

СТАМЕНКОВИЋ, Душан

436. Значење и метафоризација глагола звучне перцепције у енглеском језику: hear, liste, obey / Душан Стаменковић. – Бр. **40** (2009), стр. [65]–77.

СТАНЕКОВИЋ, Гордана

437. Неке особине гласовног система у говору села Велике Барне у општини Грубишно Поље / Гордана Станковић. – Бр. **13/14** (1977/1978), стр. 81–91.

СТАНКОВИЋ, Станислав

438. Из говора Скопске Црне Горе / Жарко Бошњаковић, Станислав Станковић. – Бр. **39** (2008), стр. [327]–340.

СТАНОЈЕВ, Богдан Т.

439. Микротопонимија у хатару села Дупљаје (Банат) / Богдан Т. Станојев. – Бр. **6** (1970), стр. 203–204.
440. Микротопонимија у хатару села Загајице (Банат) / Богдан Т. Станојев. – Бр. **9** (1973), стр. 181–183.
441. Микротопонимија у хатару села Јасенова (Банат) / Богдан Т. Станојев. – Бр. **7** (1971), стр. 225–227.
442. Презимена и породични надимци у селу Загајици у Банату / Богдан Т. Станојев. – Бр. **9** (1973), стр. 185–194.

443. Презимена и породични надимци у селу Јасенову у Банату. Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Богдан Т. Станојев. – Бр. **5** (1969), стр. 315–322.

СТАНОЈЕВ-ЈУГА, Кајка М.

444. Презимена и породични надимци у селу Дупљаји у Банату. Прилог грађи за патронимијски речник Југославије / Кајка М. Станојев–Југа. – Бр. **6** (1970), стр. 215–221.

СТАНОЈЕВСКИ, Ненад

445. De Sosirov pojmovnik u našim prevodima / Nenad Stanojevski. – Br. **30/32** (1999/2001), str. [5]–12.
[Рађено под руководством проф. др Милорада Радовановића].

СТЕПАНОВ, Маја

446. Поредбене клаузе са значењем еквативности у роману *Ђакон Богородичине цркве* Исидоре Секулић / Маја Степанов. – Бр. **50** (2019), стр. 149–168.

СТЕПАНОВ, Петар

447. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Ћујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.

СТЕПАНОВ, Страхинја

448. Asidentske sintaksičke strukture u romanu *Foliranti* / Strahinja Stepanov. – Br. **39**, 2008, str. [259]–274.
449. О језику и/у политици : повест југословенских истраживања / Страхинја Степанов. – Бр. **48** (2017), стр. [191]–208.
450. О реченичним и нереченичним предикацијама са узрочним значењем код Проте Матије Ненадовића и Лазе Лазаревића / Страхинја Степанов. – Бр. **37** (2006), стр. [69]–98.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Ружић].

451. Падежне и предлошко-падежне конструкције са значењем узрока у делу Проте М. Ненадовића и Лазе Лазаревића / Страхиња Степанов. – Бр. **36** (2005), стр. [77]–102.
[Рађено под руководством проф. др Мате Пижурице].

СТИЈОВИЋ, Светозар

452. Графијске и правописне одлике у Орфелиновом „Магазину” / Светозар Стијовић. – Бр. **6** (1970), стр. 31–40.
453. Графијске, правописне и фонетске особине *Историје о Црној Гори* Василија Петровића / Светозар Стијовић. – Бр. **11** (1975), стр. 1–50.
454. О међусобном односу неких рускословенских и српскохрватских особина у Орфелиновим песмама / Светозар Стијовић. – Бр. **6** (1970), стр. 19–30.

СТОЈАН, Наташа

455. Osobe s invaliditetom u jeziku tiska / Daniela Matić, Nataša Stojan. – Бр. **40** (2009), стр. [79]–96.

СТОЈКОВИЋ, Александра

456. Фонетски и мофолошки дијалектизми у роману "Ђаволска сневачина" Ђуре Ђуканова / Александра Стојковић. – Бр. **45** (2014), стр. [187]–201.

СТОШИЋ, Јелена

457. Прилог тумачењу порекла наставка –у у локативу једнине именица мушког (и средњег рода) / Јелена Стошић. – Бр. **42** (2011), стр. [3]–8.

СУБОТИЋ, Јелисавета

458. Микротопонимија Доњих и Горњих Ледебица (Бока Которска) / Јелисавета Суботић. – Бр. **7** (1971), стр. 193–198.
459. Микротопонимија Доњих и Горњих Кривошија (Бока Которска) / Јелисавета Суботић. – Бр. **9** (1973), стр. 155–168.

460. Називи за стоку, опрему и сточарске производе у говору Кривошија / Јелисавета Суботић. – Бр. **8** (1972), стр. 145–160.
461. Прилог познавању микропонимије Рисна / Јелисавета Суботић. – Бр. **8** (1972), стр. 87–93.

СУБОТИЋ, Љиљана

462. Главне фонетске особине семберијског говора / Љиљана Суботић. – Бр. **9** (1973), стр. 79–126.
463. Значење и функција глаголских прилога у роману „Уста пуна земље” Бранимира Шћепановића (проблем реченичне кондензације) / Љиљана Суботић. – Бр. **13/14** (1977/1978), стр. 53–67.
464. Povodom pedesete godišnjice od osnivanja Odseka za srpski jezik i lingvistiku i od upisa pedesete generacije studenata / Ljiljana Subotić. – Br. **34** (2003), str. [311]–314.
465. Судбина партиципа у књижевном језику код Срба у 19. веку / Љиљана Суботић. – Бр. **20** (1984), стр. 5–81.

ТИР, Марија (Тир-Борља, Марија)

466. Лексика традиционалне културе у фразеологизмима / Марија Тир. – Бр. **39** (2008), стр. [119]–188.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Недељков].
467. Парцелација реченице у приповеткама Лазе К. Лазаревића / Марија Тир. – Бр. **27** (1996), стр. [154]–176.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

ТОМИЋ, Емина

468. Особине гласовног система дрежничких колониста у Бајмоку / Емина Томић. – Бр. **21** (1985), стр. [33]–58.
[Рађено под руководством проф. др Драгољуба Петровића].

ТОМИЋ, Жанко

469. Diskursne osobine razgovora reditelj – glumac / Žanko Tomić. – Br. 27 (1996), str. [203]–227.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Svenke Savić].

ТОШОВИЋ, Бранко

470. Црквенословенизам као елемент историјске стилизације у роману А. Н. Толстоја „Петар Први” / Бранко Тошовић. – Бр. 15 (1979), стр. 33–55.

ТРИФУЊАГИЋ, Иван

471. Бирократизација језика у новинском тексту: (нивои категоризације именичких појмова и декомпоновани предикат) / Иван Трифуњагић. – Бр. 38 (2007), стр. [231]–242.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].

ТУМАРИЋ, Љиљана

472. Речник славенизама и књишких речи у збирци песама *Даворје* Јована Стерије Поповића / Љиљана Тумарић. – Бр. 39 (2008), стр. [69]–118.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

ТУРЧАН, Јарослав

473. Употреба претериталних глаголских облика у роману „Бихорци” Тамила Сијарића / Јарослав Турчан. – Бр. 8 (1972), стр. 15–23.
474. Употреба слободног инструментала са предлогом *с* у роману „Бихорци” Тамила Сијарића / Јарослав Турчан. – Бр. 8 (1972), стр. 25–39.

ТУТУШ, Николина

475. Речник фитонима у лекаруши Косте Радовића (1830) / Николина Тутуш. – Бр. 50 (2019), стр. 47–83.

ЋАЛОВИЋ, Батрић

476. Славенизми у поезији Лукијана Мушицког / Батрић Ћаловић. – Бр. **44** (2013), стр. [1]–27.

ЋУЈИЋ, Чедомир

477. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Ћујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.

ЋУПИЋ, Драго

478. Акценат именица у Бјелопавлићком говору / Драго Ћупић. – Бр. **6** (1970), стр. 135–152.
479. Микротопоними са суфиксом *-ац* и *-ица* у Бјелопавлићима / Драго Ћупић. – Бр. **5** (1969), стр. 309–313.
480. Микротопоними са суфиксом *-ина* у Бјелопавлићима / Драго Ћупић. – Бр. **5** (1969), стр. 303–307.

ЋУРЧИН, Ивана

481. Улога герунда као кондензационих средстава у језику А. Тишме и Б. Пекића / Ивана Ћурчин. – Бр. **37** (2006), стр. [117]–135.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Ружић].

УРОШЕВИЋ, Данка

482. Релативна реченица с релативизатором *што* у војвођанским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта / Данка Урошевић. – Бр. **42** (2011), стр. [115]–134.
483. Релативна реченица у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта / Данка Урошевић. – Бр. **41** (2010), стр. [199]–225.
484. Фонетско-фонолошке карактеристике „Житија Георгија Кратовца” од попа Пеје у светлости дијалекатске базе преписивача / Данка Урошевић. – Бр. **43** (2012), стр. [35]–63.

УРУКАЛО, Миливој М.

485. Vinogradarska leksika Bratiškovaca / Milivoj M. Urukalo. – Br. **18** (1982), str. 155–183.

ФЕРБЕЖАР, Ина

486. Tekst između slovenskog i srpskog jezika (tipične pisane pogreške na ispitima iz znanja slovenskog kao drugog jezika) / Vesna Požgaj-Hadži, Ina Ferbežar. – Br. **36** (2005), str. [137]–146.

ФИЛИПОВИЋ, Соња

487. Anglicizmi iz registra mode u srpskom jeziku: formalna analiza / Sonja Filipović. – Br. **34** (2003), str. [179]–196.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Tvrtka Prčića].
488. Semantika glagola gledanja u engleskom i srpskom jeziku / Sonja Filipović. – Br. **35** (2004), str. [217]–230.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Tvrtka Prčića].

ФРАТУЦАН, Марина

489. Konektori u informativnom televizijskom tekstu / Marina Fratucan. – Br. **27** (1996), str. [229]–244.
[Rađeno pod rukovodstvom mr Mirjane Jocić].

ХАЛАС, Ана

490. Српски преводни еквиваленти енглеског предлога *in* у значењу физичко-просторног садржавања / Ана Халас. – Br. **42** (2011), str. [53]–64.

ХЕРБУТ, Наталија

491. Микротопонимија Беркасова (Срем) / Наталија Хербут. – Br. **8** (1972), str. 129–132.

ХЛАВАЧ, Џим (HLAVAC, Jim)

492. Eto leto svet: kada Estonci (pokušavaju da) pevaju na srpskom / Ana Veršik, Jim Hlavač. – Br. **40** (2009), str. [97]–111.

493. Uzus i stavovi tumača i prevodilaca za srpski jezik i njihov odnos prema drugim, srodnim jezicima / Džim Hlavač. – Бр. 44 (2013), стр. [123]–136.

ХОРВАТ, Смиља

494. Презимена и надимци у селима Барање (Болман, Дубошевица, Поповац) / Смиља Хорват. – Бр. 9 (1973), стр. 169–179.

ХРОНИКА

495. Хроника Института за јужнословенске језике. – Бр. 19, 1983, стр. 205–210.
496. Хроника Института за јужнословенске језике (II). – Бр. 23, 1987, стр. [211]–219.

ЦАРЕВИЋ, Мира

497. Микротопонимија села Врдника / Мира Царевић. – Бр. 8 (1972), стр. 125–128.

ЦОЛИЋ, Александра (Цолић-Јовановић, Александра)

498. Апсолутни датив у Житију краља Милутина од архиепископа Данила II / Александра Цолић. – Бр. 46 (2015), стр. [17]–56.
499. Односна реченица у Роману о Троји / Александра Цолић. – Бр. 47 (2016), стр. [33]–54.
500. Семантичка структура глагола држати (се) и његове контекстуалне реализације / Александра Цолић Јовановић. – Бр. 48 (2017), стр. [161]–175.

ЦРЊАК, Ивана

501. О једном виду антимерије у *Молитвама на језеру* владике Николаја / Ивана Црњак. – Бр. 40 (2009), стр. [47]–63.
502. Прилог изради семантичко-синтаксичког речника глагола гледања, опажања и слушања / Ивана Црњак. – Бр. 30/32 (1999/2001), стр. [317]–343.
[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].

503. Прилог лексичко-семантичкој анализи фразеологизама за квалификацију човека / Ивана Црњак. – Бр. **33** (2002), стр. [133]–153.

[Рађено под руководством доц. др Владиславе Петровић].

ЦУКУТ, Слађана

504. Важније особине вокализма српских говора околине Шипова / Слађана Цукут. – Бр. **48** (2017), стр. [209]–219.

505. О жаргонизмима у говору Дервенте / Слађана Цукут. – Бр. **44** (2013), стр. [43]–58.

ЧАНАДАНОВИЋ, Мирко

506. Дијалектички правац у лингвистици / Мирко Чанадановић. – Бр. **2** (1966), стр. 1–22.

ЧАНАК, Маријана М.

507. Obeležja novosadskog omladinskog žargona sa rečnikom / Marijana M. Čanak. – Бр. **36** (2005), стр. [207]–234.

[Рађено под руководством проф. др Владиславе Петровић].

ЧАНЧАР, Ивана

508. Глаголске допуне у *Хиландарској повељи* Стефана Првовенчаног / Ивана Чанчар. – Бр. **43** (2012), стр. [3]–34.

509. Девербативне и деадјективне именице у функцији номинализационог средства у роману *Употреба човека* / Ивана Чанчар. – Бр. **44** (2013), стр. [103]–122.

510. Косовско-ресавске дијалекатске особине у роману Еве Рас „Кућа на продају” / Ивана Чанчар. – Бр. **43** (2012), стр. [185]–209.

511. Систем падежа са квалификативним значењем у *Примјерима чојства и јунаштва* Марка Миљанова / Ивана Чанчар. – Бр. **40** (2009), стр. [25]–45.

ЧЕНЕЈАЦ, Исидора

512. Инфинитив у *Мемоарима* Проте Матије Ненадовића / Исидора Ченејац. – Бр. **30/32** (1999/2001), стр. [97]–120.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].
513. Предикативни и апозитивни атрибути у језику Јована Стерије Поповића и Јована Хаџића / Исидора Ченејац. – Бр. **33** (2002), стр. [19]–40.
[Рађено под руководством проф. др Љиљане Суботић].

ЧЕШЉАР, Мирјана

514. Из лексике Иванде (Румунски Банат) / Мирјана Чешљар. – Бр. **19** (1983), стр. 107–148.

ЧОПА, Миљана

515. Дијалекатски текстови из војвођанског села Крушчић / Миљана Чопа. – Бр. **49** (2018), стр. [185]–211.

ЦОГОВИЋ, Алија

516. Из географске терминологије Проклетија / Алија Цоговић. – Бр. **20** (1984), стр. 171–180.

ШАКИЋ, Јања

517. Придеви са суфиксом *-ив/-љив* у српскохрватском језику / Јања Шакић. – Бр. **1** (1965), стр. 75–100.
518. Прилог библиографији радова о творби речи у српскохрватском језику / Јања Шакић. – Бр. **2** (1966), стр. 239–259.

ШАФЕР, Марина

519. Временски адвербијали у драмама Марина Држића / Марина Шафер. – Бр. **45** (2014), стр. [27]–58.
520. Промотивне (акцијске) понуде у рекламном дискурсу исказане независносложеном реченицом са кондиционалним међуклаузалним

семантичким односом / Марина Шафер. – Бр. **50** (2019), стр. 169–181.

521. Средства за исказивање намере и намене у савременом српском језику / Марина Шафер. – Бр. **46** (2015), стр. [121]–147.

ШИПКА, Данко

522. Терминолошка лексика аутомеханичарске струке у српскохрватском језику / Данко Шипка. – Бр. **24/26** (1988/1990), стр. [161]–235.
[Рађено под руководством проф. др Даре Гортан-Премк].

ШКОРИЋ, Весна

523. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Ђујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.

ШКРБИНА, Злата

524. Terminologija tkanja i obrade lana i konoplje u selima Bilogore s пароменама о локалним говорима / Zlata Škrbina. – Бр. **15** (1979), стр. 137–147.

ШОКИЦА, Славица

525. Neke osobine razgovora ostvarenog preko telefona / Slavica Šokica. – Бр. **21** (1985), стр. [143]–151.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].
526. О значењу конверзационих партикула у телефонској комуникацији / Slavica Šokica. – Бр. **23** (1987), стр. [189]–210.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].
527. Psiholingvistički aspekti grafita u Novom Sadu / Slavica Šokica. – Бр. **22** (1986), стр. [133]–144.
[Рађено под руководством проф. др Свенке Савић].

ШПИС, Марија

528. О српскохрватским глаголима са егзистенцијалним значењем / Марија Шпис. – Бр. **23** (1987), стр. [95]–104.
[Рађено под руководством мр Владиславе Петровић].
529. Сачувани одломак рукописне књиге из збирке Библиотеке Матице српске / Марија Шпис. – Бр. **23** (1987), стр. [13]–19.
[Рађено под руководством проф. др Vere Јерковић].

ШТАСНИ, Гордана

530. Деривати на *-ица* од назива делова људског тела / Гордана Штасни. – Бр. **38** (2007), стр. [93]–106.
[Рађено под руководством проф. др Даринке Гортан-Премк].
531. Неологизми, кованице и индивидуално означене речи у *Речнику српскохрватског књижевног језика* / Гордана Штасни. – Бр. **28/29** (1997/1998), стр. [87]–113.
[Рађено под руководством проф. др Vere Васић].
532. *Nomina agentis i nomina attributiva* u Rečniku srpskohrvatskog književnog jezika / Gordana Štasni. – Бр. **30/32** (1999/2001), str. [285]–296.
[Rađeno pod rukovodstvom prof. dr Vere Vasić].

ШТОЛБА, Светлана

533. Лингвостилистичка обележја наслова / Вера Васић, Чедомир Ћујић, Душан Ивковић, Петар Степанов, Весна Шкорић и Светлана Штолба. – Бр. **16** (1980), стр. 1–16.

ШТРБАЦ, Гордана

534. Апсолутни датив у Доментијановом *Житију Светог Саве* / Гордана Штрбац. – Бр. **33** (2002), стр. [5]–18.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].
535. Деривација именица са значењем лица у делима Стефана Првовенчаног / Гордана Штрбац. – Бр. **36** (2005), стр. [5]–30.
[Рађено под руководством проф. др Јасмине Грковић-Мејџор].

536. Приказ резултата научноистраживачког рада наставника са Одсека за српски језик и лингвистику (2009–2013) / Гордана Штрбац. – Бр. **45** (2014), стр. [203]–208.
537. Прилог изради речника валенције глагола емоционалног садржаја / Гордана Штрбац. – Бр. **36** (2005), стр. [173]–196.
[Рађено под руководством проф. др Владиславе Петровић].
538. Семантичко-деривациона анализа придева с деминутивним значењем / Гордана Штрбац. – Бр. **34** (2003), стр. [37]–50.
[Рађено под руководством проф. др Вере Васић].

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

- Агић*, Мара 1
Ађиановић, Јелена (Војновић, Јелена) 2, 93, 94, 95, 140
Ађиановић, Милан 3, 4, 5, 6, 7, 8, 235
Алановић, Миливој 9, 10, 11, 12,
Албин, Александар 13, 14, 15, 16, 17, 18
Андрић, Иво 192, 373
Антонић, Ивана 8, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 32, 371, 432
Арсенијевић, Владимир 98
Арсенијевић, Нада (Малетин, Нада) 98, 265, 266, 267, 268
Арсовић, Југослава 25, 26, 27
Асимопулос, Панајотиос 28
- Бабић*, Анита 29
Бабић, Биљана 30, 31, 32
Бадрљица, Вера 33
Бајин, Маријана 34
Бајић, Весна 35, 36
Балажиц Булц, Татјана 37
Балек, Тијана 38
Баотић, Јосип 39, 40
Баракo, Татјана 41
Барих, Ернест 42
- Барјамовић*, Миљана 43
Батинић, Љиљана 44
Батистић, Татјана 45, 46
Башиарагин, Маргарета 47
Белић, Наташа 48
Берисављевић, Светлана 49
Бећар, Драгица 50, 51, 52
Бицевска, Кита 53
Бјелаковић, Исидора (Ченејац, Исидора) 54, 55, 56, 57, 58, 161, 240, 512, 513
Божовић, Ђорђе 59
Божовић, Маринко 60
Болдоцки, Самјуел (Boldocký, Samuel) 61
Бошњаковић, Жарко 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69
Бранковић, Аврам 70
Бранковић, Светлана 70
Брацић, Милица 71
Брдар, Сања 72, 73
- Бугарски*, Наташа (Киш, Наташа) 5, 74, 75, 76, 233, 234, 235, 242, 419
Бујас, Милица 77

Букумирић, Милета 78, 79
Бурзан, Мирјана 80, 179, 267

Варгић, Златко 81
Варју, Адријана 82
Васић, Вера 4, 11, 12, 83, 84, 141,
 198, 199, 238 200, 201, 207, 246, 330,
 370, 393, 416, 471, 531, 532, 538

Везмар, Јово 356
Велимировић, Николај 501

Вељовић, Бојана 85

Вершик, Ана 86
 (Verschik, Anna)

Видаковић, Милован 254

Видачић, Рената 87

Влајковић, Драгослав 88

Влаховић, Племенка 89, 90, 91, 92,
 131, 294, 297, 300

Војновић, Јелена (в. Ајџановић,
 Јелена)

Враз, Станко 172

Вребалов, Гордана 96

Вујиновић, Сања 97, 98

Вујовић, Горица 99

Букадиновић, Вилотије 100

Буковић, Гордана 10, 75, 101, 102,
 103, 180, 227, 372

Вуксан, Сандра 104

Вучетић, Јасмина 105

Гајинов, Миладинка 106

Гајски, Тијана 107

Гарашанин, Илија 402

Генадије Светогорац 136

Годић, Светлана 108

Голић, Мита 109

Гортан-Премк, Даринка 522, 530

Грасл, Марија 110

Грбић, Душица 111

Грбовић, Маја 112

Грковић, Јасмина

(Грковић-Мејџор, Јасмина) 29, 41,
 71, 107, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
 119, 120, 136, 291, 301, 328, 360, 399,
 534, 535

Грковић, Милица 77, 121, 122, 123,
 124, 125, 126, 127, 128, 211

Грубор, Јелена 129

Дакић, Сања 130

Дамјановић, Василије 240

Даничић, Ђура 33

Деже, Ласло (Dezső László) 92, 131

Дединац, Милан 290

Дометијан 534

Дондур, Милош 132

Драгин, Гордана
 (Галетин, Гордана) 133, 134

Драгин, Наташа 135, 136

Драгић, Мила 137, 138, 139

Дражић, Јасмина 2, 140

Драшковић, Бранкица 141

Држић, Марин 519

Ђапић, Стеван 142, 143, 144, 145,
 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153,
 154, 155, 156, 157, 158

Ђорђевић, Ивана 159

Ђорђевић, Данијела 160

Ђујић, Чедомир

Ђуканов, Ђура 456

Ђукановић, Радица 58, 161

Ђурђић, Милена 162

Ђурић, Срђан 163

Ерић Букарица, Александра 164

Жибрег, Ивона

(Васић, Ивона) 165, 166, 167, 168,
 169, 170, 422

Живановић, Дуња 171

Живанчевић, Ивана

(Живанчевић-Секеруш, Ивана)
172,173

Зајић, Бојана 174

Зајцева, Светлана
(Зайцева, Светлана) 175, 176

Замуровић, Нада 177

Зарифовић, Бранка 178

Звекић-Душановић, Душанка 179,
180, 181, 403

Златановић, Момчило 182, 183,
184, 185, 186, 187, 188, 189, 190

Зорић, Милена 191

Иванић, Мирела 192, 193

Ивановић, Јанко 195

Ивановић, Т. А. 194

Ивић, Милка 349

Ивић, Павле 349

Ивковић, Душан 83, 196

Игњатовић, Јаков 220

Илић, Ивона 197

Ињац, Горан 198, 199, 200, 201

Иштванић, Живан 202, 203, 204

Јанићијевић, Марко 205

Јанковић, Јелена 206

Јанковић, Катарина 207

Јанковић-Поповић, Катарина 208,
209

Јањић, Стефан 210

Јаћимовић, Миодраг 211

Јерковић, Вера 135, 212, 213, 214,
215, 216, 307, 358, 529

Јерковић, Јован 217, 218, 219, 220,
283, 284

Јованов, Илија 35

Јовановић, Јована 221

Јовић, Душан 222

Јоцић, Мирјана 21, 99, 223, 224, 225,
489

Јурчевић, Иван 226

Казимировић, Бранислава 227

Каиновић, Рада 228

Калишевска, Ева
(Kaliszewska, Ewa) 229

Калопер, Чарна 230

Кантакузин, Димитрије 41

Караџић, Вук Стефановић 172, 407

Кашић, Јован 231, 232, 265

Киш, Данило 284, 322

Киш, Наташа (в. Бугарски, Наташа)

Књакић, Снежана 236, 237

Кнежевић, Зорица 238

Кнежевић, Константин 239

Кнежевић, Снежана 57, 240

Књижар, Иван 241

Ковачевић, Гаврило 405, 406

Ковачевић, Душан 105

Ковачевић, Јелена 242

Ковић, Илија 243

Којић, Јадранка 244

Кончаревић, Ксенија 245

Коњик, Ивана 246

Корда, Драгана 247

Костић, Лаза 282

Костић, Марина 248

Кризманић, Вишња 249, 250, 332

Крстић, Ненад 251

Кукољ, Ана 252

Кумичић, Еуген 410

Лађевић, Милица 253, 254, 255

Лазаревић, Лаза 450, 451, 467

Лазаревић, Николај 13

Латов-Папић, Јелена 94

Ловре, Татјана 256

Ловрић, Нада 257

Лома, Јелена 258

Лубарда, Војислав 432

Лукић, Јадранка 259

Луковић, Милош 260

Љубиша, Стјепан Митров 364

Љуштина, Викентије 334

Магарашевић, Георгије 191

Максимов, Слободан 261

Максић, Мирјана 262, 263

Малбаша, Здравко 264

Малетић, Нада (в. Арсенијевић, Нада)

Малин-Ђурагић, Светлана 269

Манојловић, Сања 270

Манчев, Ангелина 271

Мардарије штампар 113, 116, 119, 213

Марић, Биљана 273

Марјановић, Ана 274, 425

Марјановић, Бранислава 275

Марјановић, Федор 276

Марковић, Благоје В. 277, 278, 279

Марковић, Бранкица 280, 281

Марковић, Драгица 282

Марковић, Жељко 283, 284, 285

Марчета, Јована 286

Маслова, Алина 287

Матић, Даниела 288

Матић, Љиљана 289

Медан, Маја 290

Медић, Јелена 291

Мелвингер, Јасна 292

Мијатовић, Јулијана 293

Микеш, Меланија (Mikes, Melánia) 90, 91, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300

Микић, Милена 301

Милићевић, Милан Ђ. 126, 127

Милованов, Дајана 302

Миловановић, Емилија 303

Милорадов, Дејан 304

Милосављевић, Марија 305

Милошевић, Давид 14

Миљанов, Марко 511

Миљевић, Маријана 306

Минчић, Ксенија 307, 308, 309

Мирић, Душанка 310

Митро, Вероника 311

Михајловић, Велимир 312, 313, 314, 315, 316

Михајловић, Јован С. 317, 318, 319

Михајловић, Јованка 320, 321

Михајловић, Тамара 322

Младеновић, Александар 33, 111, 251, 323, 397

Мршић, Марија 324

Мулаи, Јулишка

(Mulai, Juliska) 325

Мушицки, Лукијан 476

Наранчић, Љубица 326, 327

Настасијевић, Момчило 424

Недељков, Љиљана 97, 273, 350, 433, 466

Немет, Ласло

(Németh, László) 179

Ненадић, Иван Антун 324

Ненадовић, Матија Прота 252, 450, 451, 512

Никитовић, Зорица 328

Новаковић, Војислав 329

Обрадовић, Доситеј 160, 412

Орфелин, Захарија 452, 454

Орчић, Лидија 330

Павле, српски патријарх 370

Павлица, Драган 331

Павловић, Слободан 178, 332

Павловић-Стаменковић, Звездана 333

Пантић, Славица 334

Пејовић, Момир 335

- Пејовић**, Соња 336
Пекић, Борислав 276, 481
Пековић, Ђенана 337
Перић, Даница 338
Перишић, Јелена 339, 340
Песоцкаја, Ирина
 (Песоцкая, Ирина) 341
Петковић, Миодраг 342
Петрикова-Климчукова, Анна 343
Петровачки, Љиљана 31, 43
Петровић, Василије 453
Петровић, Владислава 82, 94, 95,
 105, 162, 239, 281, 304, 306, 344, 359,
 398, 450, 502, 503, 507, 528, 537
Петровић, Драгољуб 6,7, 244, 248,
 250, 266, 269, 332, 337, 345, 346, 347,
 348, 349, 383, 386, 396, 417, 418, 421,
 431, 468, 481
Петровић, Мирјана 350, 351, 356,
 357
Петровић, Наталија 352, 353, 354
Петровић, Сања 355
Петровић-Савић, Мирјана (в.
 Петровић, Мирјана)
Петровски, Марина 358, 359, 360
Пијурница, Мато 173, 178, 324, 351,
 361, 362, 363, 364, 451
Пипер, Предраг 365
Плаксина, Наталња Јурљвна
 (Плаксина, Наталија Јурљвна) 366
Појггај-Хаџи, Весна 367
Поп Пеја 484
Попа, Васко 302
Поповић, Вук 364
Поповић, Ђорђе Даничар 217
Поповић, Здравка 368
Поповић, Јован Стерија 93, 95, 98,
 434, 472, 513
Поповић, Татјана 369
Пралица, Дејан 370, 371, 372
Прћић, Твртко 74, 76, 376, 377, 378,
 487, 488
Пуача, Драгана 373
Радић, Првослав 374
Радић, Сања 375
Радић-Ђојанић, Биљана 376, 377,
 378
Радовановић, Драгана 69, 379
Радовановић, Милорад 167, 260,
 322, 380, 381, 382, 419, 445
Радовић, Коста 475
Радоичић, Ивана 383
Радојчић, Мирко 384
Радосављевић, Озрен М. 385, 386,
 387, 388
Рајић, Стефан 18
Рајков, Ивана 389
Рајковић, Љубиша 390
Ракић, Вања 391
Ракић, Вићентије 111, 404
Ракић, Вукосава 392
Ракић, Мирјана 393
Ракић, Станимир 394
Ракић-Милојковић, Софија 395, 396,
 397
Рас, Ева 510
Рац, Биљана 398, 399
Регодић, Небојша 67, 400
Редли, Јелена 401, 402, 403
Реметић, Радојка 404
Реметић, Слободан Н. 405, 406,
 407, 408
Роквић, Александра 409
Ром, Бранислава 410, 411, 412, 413,
 414, 415
Ружичић, Владислава (в. Петровић,
 Владислава)
Ружичић, Милица Мима 416
Сава, Свети 301, 328, 534
Савић, Биљана 417
Савић, Дијана 418

- Савић**, Ивана 419
Савић, Милица 420, 421
Савић (Васиљев), Свенка 23, 24, 49, 77, 249, 274, 282, 325, 422, 423, 424, 425, 426, 430, 469, 525, 526, 527
Самарџић, Ана 427
Сарафијановић, Тамара 428
Свитлица, Кристина 429
Седлареввић, Маја 430
Секулић, Исидора 446
Селенић, Слободан 284
Сијарић, Тамил 473, 474
Симеон Немања 216
Симић, Зоран 431, 432
Симовљевић, Ивана 433
Соларић, Павле 58, 161
Средојевић, Дејан 434, 435
Стаменковић, Душан 436
Станековић, Гордана 437
Станковић, Станислав 65, 438
Станојев, Богдан Т. 439, 440, 441, 442, 443
Станојев-Југа, Кајка М. 444
Станојевски, Ненад 445
Стахуљак, Вишња 382
Степанов, Маја 446
Степанов, Петар 83, 447
Степанов, Страхиња 448, 449, 450, 451
Стевановић, Видосав 306, 398
Стијовић, Светозар 452, 453, 454
Стефан Првовенчани, српски краљ 216, 429, 508, 535
Стојан, Наташа 288, 455
Стојановић, Љубомир 178
Стојковић, Александра 456
Стошић, Јелена 187, 457
Суботић, Јелисавета 458, 459, 460, 461
Суботић, Љиљана 44, 54, 55, 56, 57, 58, 93, 160, 191, 434, 435, 462, 463, 464, 465, 467, 472, 512, 513
Текелија, Сава 17
Теодосије 360
Тир, Марија (Тир-Борља, Марија) 466, 467
Тишма, Александар 481
Томић, Емина 468
Томић, Жанко 469
Тошовић, Бранко 470
Трифунџагић, Иван 471
Тумарић, Љиљана 472
Турчан, Јарослав 473, 474
Тутуш, Николина 475
Ђаловић, Батрић 476
Ђипико, Иво 411, 415
Ђосић, Добрица 101, 103
Ђујић, Чедомир 83, 196, 447, 477, 523, 533
Ђупић, Драго 478, 479, 480
Ђурчин, Ивана 481
Угринова-Скалоска, Радмила 53
Ујевић, Тин 283
Урошевић, Данка 482, 483, 484
Урукало, Миливој М. 485
Фербезар, Ина 367, 486
Филиповић, Соња 487, 488
Фратуцан, Марина 489
Халас, Ана 490
Хаџић, Јован 513
Хербут, Наталија 491
Хлавач, Џим 493, 493 (Hlaváč, Jim)
Хорват, Смиља 494
Хроника 495, 496
Цареввић, Мира 497

Цолић, Александра 498, 499, 500

Црњак, Ивана 501, 502, 503

Црњански, Милош 110, 380

Цукут, Слађана 504, 505

Чанадановић, Мирко 506

Чанак, Маријана М. 507

Чанчар, Ивана 508, 509, 510, 511

Чешљар, Мирјана 514

Чопа, Миљана 515

Џоговић, Алија 516

Шакић, Јања 517, 518

Шафер, Марина 519, 520, 521

Шипка, Данко 229, 522

Шкорич, Весна 83, 523

Шкрбина, Злата 524

Шокица, Славица 525, 526, 527

Шпис, Марија 528, 529

Штасни, Гордана 530, 531, 532

Штолба, Светлана 83, 533

Штрбац, Гордана 534, 535, 536,
537, 538

УПУТСТВО АУТОРИМА
за приређивање рукописа за *Прилоге проучавању језика*

Часопис *Прилози проучавању језика* објављује радове из области филолошких и лингвистичких проучавања: изворне научне радове студената и сарадника, настале на основу семинарских, дипломских и других оригиналних истраживања, као и прегледне радове. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени за објављивање у *Прилозима проучавању језика*.

У посебној напомени при дну прве странице чланка наводи се име и звање ментора или назив и број пројекта, односно назив студијског програма у оквиру кога је чланак настао, те назив институције која је финансирала пројекат или програм. Напомена треба да је везана за наслов рада; евентуално, на истој страни се налази и напомена која садржи податак о томе да је чланак у претходној верзији био већ изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом).

1. Рад доставити најкасније до **1. септембра** за текуће годиште **одштампан** или у **електронском облику** (имејлом у Word-у) на адресу *redli@ff.uns.ac.rs* или *dusazd@ff.uns.ac.rs*, или у штампаној форми с електронском копијом на адресу: Проф. др Душанка Звеквић-Душановић, Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија. Том приликом **обавезно** доставити основне податке о аутору у тексту електронске поруке (титулу и научно звање, назив и адресу институције на којој је ангажован, имејл адресу и број контакт телефона).
2. Радове рецензирају два квалификована рецензента. Поступак рецензирања је анониман у оба смера. На основу рецензија Уредништво доноси одлуку да ли се рад: 1) одбија, 2) прихвата за објављивање или 3) прихвата уколико аутор изврши неопходне измене и преправке рада, у складу са примедбама рецензената. Уколико се две рецензије разликују, Уредништво може затражити и мишљење трећег рецензента. Ревидирана верзија рада шаље се рецензентима/рецензенту на поновни увид и оцену и након тога Уредништво доноси одлуку о објављивању.

Аутор је дужан да у року од 5 дана уради коректуру рада, када то буде од њега затражено.

3. Рад треба да је технички уређен на следећи начин: а) **обим**: до 30 000 карактера;
  - б) **фонт**: Times New Roman, 12 pt; друге фонтове употребљене у тексту послати као посебан фајл;
  - в) **формат**: А4; маргине: горња и доња 2 cm, лева и десна 3 cm; г) **размак**: 1,5;
  - д) **језик рада**: српски, енглески, руски или други словенски језик.
4. Рад треба да садржи:
  - а) **име и презиме аутора** (12 pt) и **афилијацију** (10 pt) у горњем левом углу;
  - б) **наслов рада** испод имена аутора (12 pt, капиталним писмом, лево);

Дејан Милорадов
(Матица српска, Нови Сад)

УПОТРЕБА ДЕКОМПОНОВАНОГ ПРЕДИКАТА У ЈЕЗИКУ
НОВИНА

- в) пре основног текста рада **сажетак** (од 100 до 250 речи; величина 10 pt), први ред увучен [ТАВ], и **кључне речи** (до 10 речи; величина 10 pt) на језику основног текста;

САЖЕТАК

У овом раду се посматра ...

КЉУЧНЕ РЕЧИ: декомпоновани предикат, новински жанр, номинализација.

- г) технички уређен **основни текст** (12 pt), који садржи: *наслов* поглавља величине 12 pt, у болду (**1. Увод**); *наслов* већих целина унутар поглавља обележене другом децималом величине 12 pt (2.1. Уводне

напомене); и наслове мањих целина унутар дела поглавља, који се бележе од треће децимале величине 12 pt (2.2.1. Типови), при чему се: *наслов поглавља* одваја празним редом и не увлачи у текст; *текст поглавља* не одваја се празним редом од наслова, први ред увучен у текст [ТАВ].

1. Увод (12 pt, болд)

У лингвистичкој литератури ова појава се дефинише као ...

2. Анализа емпиријског материјала (12 pt, болд)

2.1. Уводне напомене (12 pt)

У овом поглављу желимо да укажемо на ...

2.2. Декомпоновање предиката у НИИ-у

2.2.1. Структурни типови

У овом часопису могу се идентификовати следећи типови ...

3. Закључак (12 pt, болд)

Након спроведене анализе ...

ЛИТЕРАТУРА

- д) **литературу** (наслов центриран, капиталним писмом, 11 pt, спационирано, 2 pt), која се наводи после текста рада према упутству у т. 7;
- ђ) после литературе, **резиме и кључне речи на страном језику**, енглеском, руском или другом словенском језику, ако је основни текст српски (до 1/10 дужине основног текста; величина 10 pt, наслов и Summary односно Резиме увучен у текст [ТАВ], први ред текста у односу на наслов и Summary односно Резиме увучен [ТАВ]); резиме и кључне речи су на српском ако је основни текст енглески, руски или други словенски;

<p><i>Dejan Miloradov</i></p> <p>DECOMPOSED PREDICATE IN NEWSPAPERS</p> <p>Summary</p> <p>In this paper author ...</p>
--

ж) **основне податке о аутору** на самом крају текста (т. 11).

5. **Цитирање** извора интегрише се у текст, и то на следећи начин: а) упућивање на одређену студију у целини: (Васић 1998); б) упућивање на одређену страну студије: (Васић 1998: 80); в) упућивање на одређено издање исте студије: (Радовановић 1986²: 66); г) упућивање на одређене студије из године у којој их има више од истог аутора: (Бугарски 1986а: 55), (Бугарски 1986б: 110); д) упућивање на ауторе са истим презименом: (Ивић, П. 1998: 124), (Ивић, М. 1970: 51); е) хронолошким редом се наводе студије истог аутора на које се у тексту позивамо: (Halle 1959; 1962); ж) упућивање на студију два аутора: (Huddleston – Pullum 2002); з) ако се упућује на радове двају или више аутора, податке о сваком следећем раду одвојити тачком и запетом, нпр. (Белић 1958; Стевановић 1968);
- з) страна имена се у тексту на српском језику транскрибују; у парентези се наводе у оригиналној граfiји.
6. У **фуснотама** се дају само коментари аутора (10 pt, footnotes, а не endnotes, аргументативне); први ред увучен [TAB] у односу на основни текст, спационирано 1,5.
7. **Литература** се даје азбучним или абецедним редом у зависности од писма рада који се приређује за штампу (лево поравнање и опадајуће, 11 pt).
Литературу навести на следећи начин:
- а) књига (један аутор):

Бугарски, Ранко (1996). *Језик у друштву*. Београд: Чигоја – XX век. б) чланак у часопису:

Васић, Вера (1996). Лингвистички аспекти субординације агенса проагентивног типа у Вуковом преводу *Новог завета*. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. XLIV/ 1–3: 93–104.

в) библиографска јединица с више аутора, односно до три аутора:

Ивић, Павле и Митар Пешикан (1996). Српско штампарство. У: *Историја српске културе*. Горњи Милановац – Београд: Удружење издавача и књижара Југославије – Дечје новине. 137–145.

г) библиографска јединица с више од три аутора:

Akmajian, Adrian et al. (1991). *Linguistics, an introduction to language and communication*. 2nd ed. Cambridge, Massachusetts and London, England: The MIT Press.

д) зборник радова у ком аутор има текст:

Bugarski, Ranko (1982). *Jezik i kultura sa sociolingvističkog stanovišta*. У: *Jezik i kultura u nastavi stranih jezika* (ur. M. Stojnić). Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. 38–44.

ђ) речник:

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–VI, Нови Сад: Матица српска, 1971–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. I–. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ, 1959–.

е) чланак из новина:

За приказ ових извора треба додати податак о години, месецу и дану за дневне и недељне новине. Такође, користити "стр." (или "р." ако су новине на страном језику) код броја страна.

Mišić, M. (1. feb. 2012). Ju-Es stil smanjio gubitke. *Politika*, str. 11.

А ако се не спомиње аутор чланка:

Straževica gotova za dva meseca. (1. feb. 2012). Politika, str. 10.

ж) публикација доступна on-line:

Veltman, K. H. *Augmented Books, Knowledge and Culture*.
<<http://www.isoc.org/inet2000/cdproceedings/6d/6d.>> 02.02.2002.

8. **Речник** у посебном прилогу даје се двостубачно тако да се организује речнички чланак (10 pt).
9. **Табеларни приказ** (величине 10 pt) даје се на следећи начин: Табела 1:
Промена придева одређеног вида

	m	f	n
NOM	нови	нова	ново
GEN	новог(а)	нове	новог(а)
DAT	новом(е)	новој	новом(е)
ACC	нови/новог(а)	нову	ново

10. **Примери** се дају курзивом, при навођењу значења речи користе се полунаводници [‘’], а цитати се стављају под наводнике [„”]. У радовима на енглеском примери из ћириличких текстова наводе се у латиничној транслитерацији. *Курзив* се користи за наглашавање.
11. **Подаци о аутору** на крају целог текста (вечичина 11 pt) треба да садрже следеће елементе: академска титула, име и презиме, институција, земља, имејл адреса *курзивом*. Уколико има више од три аутора, дају се подаци првог аутора.

САДРЖАЈ

Ивана Антонић	
ПОВОДОМ ПЕДЕСЕТОГ БРОЈА ЧАСОПИСА <i>ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА</i>	5
Свенка Савић	
ЧАСОПИС <i>ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА</i> ПОЛА ВЕКА МЕЂУ НАМА: ЛИЧНО СЕЋАЊЕ.....	21
Славица Пантић	
ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ИТАЛИЈАНИЗАМА У <i>ГРАМАТИЦИ ИТАЛИЈАНСКОЈ</i> ВИКЕНТИЈА ЉУШТИНЕ (1794).....	29
Николина Тутуш	
РЕЧНИК ФИТОНИМА У ЛЕКАРУШИ КОСТЕ РАДОВИЋА (1830).....	47
Јелена Перишић	
БЛИСКОЗНАЧНЕ ИМЕНИЦЕ <i>ОСНОВА</i> И <i>ТЕМЕЉ</i> И МЕТОДЕ ЊИХОВЕ СЕМАНТИЧКЕ ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈЕ.....	85
Jovana Jovanović	
МЕТАФОРЕ ИСТИНЕ У SRPSKOM JEZIKU.....	109
Dušana Zvekić-Dušanović i Jelena Redli	
SRPSKI I MAĐARSKI ЕКВИВАЛЕНТИ ENGLISKIH PASIVNIH KONSTRUKCIJA.....	121
Маја Степанов	
ПОРЕДБЕНЕ КЛАУЗЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЕКВАТИВНОСТИ У РОМАНУ <i>ЂАКОН БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ</i> ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ.....	149
Марина Шафер	
ПРОМОТИВНЕ (АКЦИЈСКЕ) ПОНУДЕ У РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСУ ИСКАЗАНЕ НЕЗАВИСНОСЛОЖЕНОМ РЕЧЕНИЦОМ СА КОНДИЦИО- НАЛНИМ МЕЂУКЛАУЗАЛНИМ СЕМАНТИЧКИМ ОДНОСОМ.....	169

Јасмина Дражић и Јелена Ајџановић	
УСВАЈАЊЕ ПЕРИФРАСТИЧНИХ КОНСТРУКЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ КАО СТРАНОМ	183
Срђан Ђурић	
СТАВОВИ О УПОТРЕБИ ПИСАМА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ШАБАЦ	197
Рената Видачић	
ПРЕНОШЕЊЕ АКЦЕНТА НА ПРОКЛИТИКУ У ГОВОРУ СЕЛА БАТКУША КОД ШАМЦА.....	211
Наташа Белић и Нада Усановић Ашоња	
ПОЛА ВЕКА ЧАСОПИСА <i>ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА:</i> БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА (1–50)	245
УПУТСТВО АУТОРИМА за приређивање рукописа за <i>Прилоге проучавању језика</i>	315

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

Бр. 50

Издаје Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофског факултета у Новом Саду
Уредништво: Нови Сад, Др Зорана Ђинђића 2
021 459-626, 459-275
lingvist@ff.uns.ac.rs

Припрема за штампу
Игор Лекић

Штампа
Sajnos
Novi Sad

Тираж
150

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

811.163.41

ПРИЛОЗИ проучавању језика / главни и одговорни уредник Душанка Звекић
Душановић . – 1965, 1- . Нови Сад : Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, 1965-. -24 цм

Годишње
ISSN 055-1137
COBISS.SR-ID 42732295
